

NAZIONALE
BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
6
5
L
39
ROMA

ISAACI CASAVBONI
DE SEX ISTIS SCRIPTORIBVS HISTORIAE AVGVSTAE, & de hac editione,
PROLEGOMENA.

ILLVSTRIVM virorum vitas literis mandare, & antiquißimum institutum est, & cum ad instruendam præclaris exemplis vitam adprime vtile: tum etiam ad historiæ ipsius omnes numeros explendos, plane res necessaria. Est enim historia nihil aliud, nisi philosophia quædam exemplis vtens, vt antiqui sapientes pronuntiarunt. illa autem non Respublicas tantum instituit, legibusque ornat: verùm mores quoque singulorum suis præceptis separatim informat. Quemadmodum igitur Annales & quæ de publicis rebus scriptæ sunt historiæ τῷ πολιτικῷ τῆς φιλοσοφίας τόπῳ sunt ἀντίστροφοι: ita τῷ ἠθικῷ vitæ singulorum. vtique priuatorum, & eorum hominum, quos vel sapientia, vel literarum, aut scientiæ ciuilis, militarisve rei, aut cuiuscunque alius peritia insignis, aut casus denique aliquis, fecit illustres, & dignos qui posteris narrarentur. At qui virorum principum vitas com-

posuerunt, necessariò duos quasi parietes de vna fidelia dealbantes, mixtam scriptionem ediderunt, non τοῦ ἠθικοῦ solum τῆς φιλοσοφίας εἴδους, sed etiam τοῦ πολιτικοῦ ἀντιστρέφοντος. Neque enim imperatoris alicuius aut regis vitam ad plenum poßis explicare, vt non de Republica simul agas, cuius ille velut anima est ac forma. Quamobrem omnium generis huius scriptionum duæ sunt ὁλοσχερεῖς partes: publicè gesta, & priuatim: siue, vt loquitur Suetonius, qualis quisque fuerit in imperio, & interior ac familiaris vita. In harum duarum partium temperamento vario positam fere videas differentiam præcipuam, quæ inter historiæ Augustæ veteres scriptores potest obseruari. quippe alij, quæ ad publicæ rei statum spectabant susceperunt προηγουμένως dicenda: quæ propriè ad principem, κατὰ δεύτερον καὶ περιστατικὸν λόγον, vt dicerent Stoici. aliis contra, pręcipua cura & operis potior pars princeps ipse, quæque ad illius originem, educationem, mores, gestas res, & mortem pertinent: Respublica, κατ᾽ ἐπακολούθημα illis attingitur, & quasi per occasionem. Priorem viam ingreßi sunt Cornelius Tacitus, Dio Caßius, (Xiphilinus enim Dionis vmbram exhibet, non Dionem:) Herodianus, Ammianus Marcellinus, & similes: posteriorem, Suetonius Tranquillus, & alij olim quàm plurimi: qui è re libros suos Vitas Cæsarum, siue De Cæsaribus inscripserunt: nam illi priores monumenta sua Historias vel Annales iure dixerunt. Vtriusque generis auctores non male Historiæ Augustæ scriptores appellaueris: quomodo Vopiscus Cornelium Tacitum nominat: nec multo aliter Herodianus opus suum ἱστορίαν βασιλείας Κομμόδου vel Σεβήρου.

poſsis etiam Cæſareorum temporum ſcriptores: qui titulus apud eundem Vopiſcum in Aureliano legitur. qui etiam in Probo cum ita ſcribit, imitatum ſe Suetonium in vita principum & temporibus diſſerendis, partem vtramque huiuſmodi hiſtoriarum, de qua modo dicebamus, diſtinctè expreßit. Ad poſterius referri genus debent ſex βιογράφοι Cæſarum hi, quos ſimul pridem iungi ſuetos, ſimul nunc edimus. Ante aliquot retro ſecula factum, vt veteris hiſtoriæ Romanorum principum ſtudioſus aliquis hoc corpus concinnaret, Suetoniano operi ſubnectendum: quod & exinde obtinuit. Antiquitatem eius critici ex eo coniicimus, quod illius adhuc ætate integra horum omnium opera extarent: quorum hodie tantum videmus ſupereſſe, quantum illi placitum. periiſſe autem iam olim cætera ſcriptorum iſtorum omnia, argumento illud eſt, quod in tanta χρονογράφων copia, qui Eccleſiæ & Imperij tempora vnâ operâ deſcripſerunt, neminem adhuc inuenimus, qui cuiuſquam iſtorum aliud quid præter contenta hoc volumine laudaret. Scripſerant autem, (inſtituerant quidem certè) quatuor ex his, Aelius Spartianus, Iulius Capitolinus, Vulcatius Gallicanus, & Aelius Lampridius integram ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς omnium purpuratorum hiſtoriã, orſi à Iulio Cæſare. extant Spartiani & Vulcatij de ſuo conſilio luculenta teſtimonia: illius in principio & fine Aelij Veri Cæſaris: huius in ea quæ ſola ex omnibus ipſius ſcriptis ſupereſt, Commodi vita. de Capitolino & Lampridio etiam ſi tacerent ipſi, certum ſit tamen è Vopiſci Probo. Sed quouſque hiſtorias ſuas omnes hi perduxerint, meritò dubites: nam cum vixerint omnes ſub

Diocletiano & insecutis principibus, quod in Notis probauimus, videtur horum nemo ad eum finem quem sibi proposuerat peruenisse: proximos enim ætati suæ principes neminem eorum attigisse, manifestissimè euincunt quæ scribit Vopiscus initio Aureliani. negat ibi præcisè expositam adhuc cuiquam Latinorum eius Augusti vitam: cui querellæ nullus omnino fuisset locus, si non dicam omnes quatuor, sed vel vnus saltem eorum quod proposuerat implesset. fuit autem Vopiscus omnium natu minimus: qui etiam præter Spartianum & Gallicanum reliquorum meminit omnium. Neque hic neque Trebellius Pollio aliud quicquam in hoc genere, quàm quod hodie extat, videntur scripsisse. Quid fuerit consilij collectionis huius auctori, quando in istam formam hoc corpus digessit, vatibus relinquimus diuinandum. Suspicamur tamen, totius historiæ principalis à Iulio ad sua vsque tempora tres illum partes distinctas, velut ἐποχάς quasdam, animo concepisse: quarum primam vellet è Suetonij Cæsaribus cognosci: alteram ex his libris hoc modò à se comparatis: tertiam quæ fere de principibus Christianis erat, à scriptoribus Christianis, nisi fallimur coniecturæ, reliquit petendam. Cum igitur ex illis tot historicis qui comprehensos hoc secundo volumine principes in literas miserant, nullum inueniret, quem vel propter ἀσυμμετρίαν, aut nescio quam malum aliam ob caussam, instituto suo accommodaret: ipse decerpens ex singulis quæ vellet, hoc audaci facinore voti sui compotem se fecit. Atque ego non dubito Tribonianum istum cum hoc fecisset, visum sibi bellum hominem, qui erat saperda merus. Nam quare in alieno opere

voluit esse ingeniosus? quare vetustam sapientißimi Pythagoræ legem migrauit? ὁ νόμος οὐκ ἐᾷ, Synesii sunt verba, τοῖς βιβλίοις ἐπιποιεῖν· ἀλλὰ βούλεται μένειν αὐτὰ ἐπὶ τῆς πρώτης χειρὸς ὁπώς ποτε ἔχε τύχης ἢ τέχνης. ô legem publicæ rei literariæ salutarem, & tota cupiditate expetendam! hanc qui ignorant aut contemnunt, pestes sunt & venena literarum. sed de Pythagoreæ legis vi & neceßitate seriò disputamus alibi. Sciolus igitur iste operæ suæ egregium istud præmium tulit: vt sequens ætas, hoc Catone contenta, cæteros eiusdem historiæ scriptores, aut horumdem etiam libros alios, non desideraret: quo facilius fuit, vt tot vigiliæ tot historicorum, (nam quinquaginta minimùm possumus nominare:) cum æterno superiorum seculorum dedecore, penitus interirent. Aperiret saltem nobis consilij sui rationem: diceret cur operis initio Neruam & Traianum duos bonitate insignes principes omitteret. nam de hiatu qui est inter Gordianum III. & Valerianum, satis suo loco actum à nobis. diceret quid fuerit caussæ, cur coniunctißimas vitas, puta Macrini patris, & Macrini filij, è diuersis auctoribus promeret. Postremò doceret nos quî sit factum, vt in nonnullis vitis, tam multa non suo loco posita, aut sine caussa repetita, sæpius hodie inueniantur: cuius culpæ vt non absoluimus in totum ipsos auctores: ita non dubitamus maximam eius partem quà penes hunc alienæ mercis institorem, quà penes librarios, genus hominum perdendis literis natum, hærere. Planè libri heic nonnulli sunt, quos iure dicas centonum instar è diuersi coloris pannis fuisse consutos. Nemo leget, quæ notamus ad Marci vitam, quin nobis assentiatur. poßis & de aliquot

aliis idem facere iudicium. Sed de βιβλιογράφου istius flagitio satis. Quod autem modò dicebamus, auctores ipsos excusari penitus hac in parte non posse: ita prorsus est. Alibi iudicium desideres limatius: alibi diligentiam exquisitiorem: in quinque præsertim primus, & omnium maxime in Capitolino. nam de scriptore oppidò erudito, & præ cæteris accurato, Flauio Vopisco minus licet queri. Quæ meo iudicio dos historiæ est primæ proxima, perspicua rerum explicatio, & quod Græci melius dicunt, τὸ εὐπαρακολούθητον, id nos in illis prioribus non inuenîmus. Eius οἰκονομίας duæ sunt viæ, tritæ ambæ maximis scriptoribus: cum res explicantur vel per tempora, vel per species, vt ait Suetonius in illa diuina Augusti vita. Dionysius Hal. appellat τὰς περιοχὰς τῶν πραγμάτων. harum neutrã cum isti satis tenuerint, haut mirũ si τὸ εἰρόμενον καὶ ἀπερίσπαστον, quibus tanto commendatur opere historica narratio, non sunt assecuti. Fatetur Capitolinus vitam se Marci scripsisse breuiter & congestè. verè ille quidem: multa enim carptim congerit non digerit: neque id in illo tantum libro, qui miris modis est conturbatus: sed etiam in aliis. at non solus hic in eo luto hæret: habet culpæ socios & Spartianum, & Vulcatium & Lampridium, nonnihil & Trebellium Pollionem. Dicam clarius, & quod volo exponam sub exemplo. Poterat Spartianus in contexenda Hadriani vita, vel temporum seruare seriem: vel per partes sic dicenda distinguere, vt de publicè gestis, de peregrinationibus déque priuata cætera illius vita separatim ageret: nunc cum in principio visus esset temporum rationem seruaturus, non longè post rationes conturbat. Vulcatij qui

solus superest liber ita contextus est, vt videatur auctor quid diceret fortasse pensi habuisse: at quo modo, ne minimum quidem. In Lampridij Alagabalo, & Alexandro etiam, vestigia sunt initæ tributionis in species; vt auctoris quem amamus valde vocem retineamus. sed lucis scintillam eam esse, non plenam lucem, intelligent, qui cum illa Suetonij quam diximus vita contenderint. Iam quod eadem reponantur sæpius, est vbi peccatum iure censeas alienum: est vbi indiligentiam auctorum agnoscas. quoties Seruiani cædem legas in Hadriano Spartiani? & tamen præstare ausim omnia ἀκίβδηλα. adoptio Marci à Pio facta, & Aelij Veri à Marco quàm sæpe quàm varie cum Spartiano tum Capitolino exponitur? iteratio ab incuria est: varietas narrationis ex eo, quod modò hunc, modò illum sequerentur auctorem. Maximum & Pupienum non diuersarum personarum, sed eiusdem hominis esse nomina, non semel & iterum, neque bis aut ter, verùm sæpius inculcat Capitolinus: vt qui vel optimo stomacho sint, ad hanc cramben non possint non nauseare. idem cum in extremo de Maximinis libro Aquileiensium pro Romanis eam fuisse deuotionem scripsisset, vt etiam crines mulierum pro neruis ad sagittas emittendas tonderent: in eo quem de Maximo & Balbino fecit, hoc ipsum bis posuit: credo, vt vetus dictum tolleret, δὶς καὶ τρὶς τὰ καλά. Cum autem tot imperitissimorum grammatistarum versibus suas lucubrationes inquinarunt, quid aliud quàm per alienas ineptias sese ipsi traducere, & ἐξ ἀλλοτρίων κακῶν, vt ait Cous senex, ἰδίας καρποῦσθαι ἀνίας, voluisse videantur? Nam & in hoc genere malus iudex litem suam facit.

Verumenimuero hos velut in bona forma næuos, facile excusabunt, qui sic natura esse comparatum meminerint, nullum vt cuiusquam mortalium sine venia placuerit vnquam ingenium quamuis maximũ. Lectione enim nostra & commendatione dignißimos esse hos sex historicos, nemo tam vel imperitus vel iudicij nullius qui negare ausit. Subiectum primò nobilißimum: vniuersæ namque Augustorum historiæ pars magna necessariò hinc petenda: nisi quis forte tanta ἀκρισίᾳ laboret, vt aliorum è Latinis compendiosa Breuiaria cum horum luculentis narrationibus putet comparanda. Ne Græci quidem post decurtata τοῦ κορυφαιοτάτου Dionis monumenta, vllum è suis nominauerint, cum his nostris in eadem lance ponendum. Herodianum aliquis fortasse dicat excipiendum, politißimum & iudicij non vulgaris rerum conditorem: sed eius historia, contentæ his libris pars solummodo est. Annos enim sexaginta ibi, heic paulominus centum & sexaginta inuenies descriptos. Porrò autem ea conditio fuit temporum, de quibus libris istis agitur, vt in incerto sit, plúsne Romanus populus cum illa fierent, quæ tum acciderunt, ærumnarum sit expertus: an vtilitatis & oblectationis qui hæc legent, sint percepturi. nam vbi maior rerum varietas? vbi illustriora ludentis in rebus humanis fortunæ exempla? quàm notabiles maximorum principum exitus? Herodianus quidem ante omnia in opere suo τὰς τῆς βασιλείας οὕτω ποικίλας διαδοχὰς admonet obseruandas: verùm hæ tam variæ, tam frequentes principum mutationes, in nostris, vt in longioris temporis spatio, apparent non paullò euidentius. Est inuenire septuaginta & eo plures in horum temporum serie, qui vel

vel iustè vel iniustè aut Cæsarum aut imperatorum nomen habuerint. adeo erant in illo principatu, quem omnes tamen mirantur, comitia imperij incerta. Tumultuario populi concursu, aut incondito militum strepitu, interdum & per iocum ac ludum, imperatores creabantur: & Orbis terrarum dominatio, in sceleris ac parricidij, (principem enim suum occidere, teterrimum parricidij genus est:) præmium cedebat. occidebant igitur & occidebantur, immanitate pari: cum in armis esset ius omne regnandi. Inde hæc tam spissa principatuum mutatio: qua re nulla alia miseris populis ne dici quidem aut fingi queat pernitiosior. Vt quoties venit huius in mentem nobis, Franciæ patriæ meæ felicitatem non possim non prædicare; quæ sub imperio Regum LXIII. non dicam CLX. annos: sed paullo minus CIↃ. & CC. (rem omnibus seculis inauditam:) & beata egit, & egisset beatior, si sua semper bona intellexisset. Tanti est, iura regiæ successionis trabali lege semel fixisse. Sed redeo ad nostros auctores: quorum lectio cum omnibus & historiæ & morum antiquorum studiosis necessaria, nedum vtilis: tum vel maxime iis qui cognitione iuris ciuilis Romanorum delectantur. quàm multa enim toto sparsim opere inuenias, quæ ad Iurisprudentiæ studia propriè pertineant? quàm multis locis aut nouum ius aliquod introductum, aut vetus antiquatum obseruatur? vt taceam, quod absque his scriptoribus fuisset, plurimos prudentes quorum extant in Pandectis & nomina & fragmenta, ignoraremus: taceam item dictionis genus, in multis commune cum antiquis iurisconsultis. Quid? tot principum pulcherrimas epistolas, tot grauissima Senatus-

consulta, tot alia publica monumenta, è scriniis Augustorum, Actis senatus & populi, aut nescio vnde ex abdito eruta, quanti censemus facienda? aut quem mihi dabis ex omni veterum auctorum numero, cui propter similem vel fidem, vel diligentiam tantum debeamus? Nec prætermiserim eruditas illas, neque longè petitas, sed è re natas digressiones, quibus hi libri, tanquam segmentis purpuræ veri luminis, variis locis sunt ornati. Hi igitur tam boni tam vtiles scriptores, cum à priorum seculorum barbarie pessimè fuerint accepti: mirati sæpe sumus, quid caussæ sit, cur post renatas literas nemo adhuc extiterit, qui seriò se illorum vindicem profiteretur. nam & Egnatij & Vrsini, eruditissimorum hominum, conatus, etsi sua laude non carent: minoris tamen molitionis esse omnes intelligunt, quàm vt inter serias ipsorum curas haberi mereantur. Inuitauerat nos quidem ante hos sex septem annos aliorum cessatio, vt post nauatam Suetonio operã, manum & his eius comitibus admoueremus: sed qui animati melius quàm parati negotium suscepissemus: non multo post, gnari quid sit sine librorum veterum ductu & auxilio cum vulgatarum editionum monstris pugnare velle, γνωσιμαχήσαντες consilium mutaueramus. quod postea tamen iterum mutauimus: nacti enim manu exaratum codicem, quem ditissima Regis Christianissimi Bibliotheca nobis suggessit, ausi sumus repetere auspicia, mòxque operi nos accinximus. Ei libro ferri acceptum volumus quidquid nostra hæc editio studiosis potest imputare. non quia tanta sit illius bonitas: verùm eo nomine, quod ille primus scriptionis huius occasionem nobis præbuit: nam

ipse quidem nec vetustate præstat, nec fide: imò verò deformiter etiam ipse est depravatus. quia tamen aliter fere corruptus est quam vulgata lectio, locis innumeris ipsa vitij diversitas viam nobis ad verum aperuit. multa igitur in ipso textu ope regij codicis emendavimus: plura in NOTARVM *libro, vel certa ratione ducti, vel probabili saltem coniectura.* Omnino autem veterum *exemplarium horum scriptorũ non magna in Europa copia est: & illa ipsa quæ reperiuntur, scias indidem pleraq. fuisse descripta, quia simillime sunt depravata. Quare etsi mendis gravißimis nostrum scatet: nihilo tamen Italica illa sunt meliora, quorum superioris ævi criticos mentionem video fecisse. Planè illud quo usus olim Angelus* Politianus *in codice suo emendando, cuius fecit nobis copiam* Richar*dus Thomson amicißimus noster, regio fuit geminum. & quis scit an illud ipsum? nam hoc ex Italia maximus & sapientißimus princeps* Ludouicus *XII. (aliter scripsimus alibi: sed falsi sumus:) capta Mediolano in suam librariam multarum Italicarum spoliis superbam intulit. Nihilò etiam melius est Augustanũ illud, vnde excerptas scripturæ varietates amplißimus Marcus Velserus, & doctißimus Hæschelius ad nos miserunt. Idem & de illo possumus pronuntiare, quod ante* XXXIII. *annos penes Vincentiũ Pinellum, meritis in rem publicam literariam insignem virum, scimus fuisse. Leviùs aliquanto quàm cæteri à mendis laborat, quod Romæ in Vaticana servatur. His duobus codicibus vsus fuit in Italia V.* C. C*l. Puteanus, inter præcipua Galliæ ornamenta, dum viueret merito suo semper habitus: qui etiam scripturæ discrepantias omnes curiosè in-*

ſchedis adnotauerat : quo illius labore vti nobis contigit beneficio Chriſtophori Puteani Cl. F. viri eruditiſſimi, & non minus propter virtutes ſuas, quàm propter patris memoriam nobis chariſſimi. cum autem diu ignoraſſemus ex quibus Italiæ bibliothecis eos codices ὁ μακαρίτης Puteanus eſſet conſecutus : inuenimus tandem manu ipſius adnotatum, altero ſe vſum Venetiis, Pinelli munere : altero Romæ ex Vaticana, cum anno CIƆIƆLXX. hiemem ibi ageret. atque hoc eo libentius referimus, quia non ſemel mirati ſumus, Fuluium Vrſinum cum ſuas in hos auctores Notas Romæ ſcriberet, Vaticano libro, omnium facile optimo, non eſſe vſum. Quare hoc ſaltem nomine Vrſinianis præſtant quas hic ſtudioſis parauimus epulas : quòd ferculis Italicis & quidem Romanis ſunt inſtructæ, quæ ciuis Romanus vel ignorauit, vel ſine cauſſa eſt aſpernatus.

FINIS.

AELII SPARTIANI

ADRIANVS IMP. AD DIOCLETIANVM AVG.

Rigo imperatoris Adriani vetuſtior A
à Picentibus, poſterior ab Hiſpanien-
ſibus manat: ſiquidem Adria ortos
maiores ſuos, apud Italicam, Scipio-
num temporibus, reſediſſe, in libris
vitæ ſuæ Adrianus ipſe cõmemorat.
Adriano pater Ælius Adrianus co-
gnomẽto Afer fuit, cõſobrinus Tra-
iani imperatoris: mater Domitia Paulina Gadibus orta, ſo-
ror Paulina nupta Seruiano, vxor Sabina: auus Marillinus,
qui primus in ſua familia ſenator populi Romani fuit. Na- B
tus eſt Romæ IX. Cal. Feb. Veſpaſiano ſepties & Tito quin-
quies coss. Ac decimo ætatis anno patre orbatus, Vl-
pium Traianum prætorium virum, conſobrinum ſuum,
qui poſtea imperium tenuit, & Cælium Tatianum equi-
tem Romanum, tutores habuit. Imbutúſque impenſius
Græcis ſtudiis, ingenio eius ſic ad ea declinante, vt à non-
nullis Grçculus diceretur. quintodecimo anno ad patriam
rediit, ac ſtatim militiam iniit, venandi vſque ad reprehen-
ſionem ſtudioſus. Quare à Traiano abductus à patria & pro
filio habitus, nec multo pòſt decemuir litibus iudicandis C
datus, atque inde tribunus ſecũdæ adiutricis legionis crea-
tus, poſt hoc in inferiorem Mœſiam tranſlatus, extremis
iam Domitiani temporibus. ibi à mathematico quodam
de futuro imperio id dicitur comperiſſe quod à patruo ma-

A gno Ælio Adriano peritiam cœlestium callēte, prædictum esse compererat. Traiano à Nerua adoptato, ad gratulationem exercitus missus, in Germaniam superiorem translatus est: ex qua festinans ad Traianum vt primus nuntiaret excessum Neruę, à Seruiano sororis viro (qui & sumptibus & ære alieno eius prodito Traiani odium in eū mouit) diu detentus, fractóque consultè vehiculo tardatus, pedibus iter faciēs eiusdem Seruiani beneficiarium anteuenit: fuítque in amore Traiani, nec tamen ei per pædagogos puerorum quos Traianus impensius diligebat, Gallo fauente defuit. B Quo quidem tempore quum solicitus de imperatoris erga se iudicio, Virgilianas sortes consuleret,

Qui procul ille autem ramus insignis oliuæ.
Sacra ferens? nosco crines incanáque menta
Regis Romani, primam qui legibus vrbem
Fundauit, Curibus paruis & paupere terra,
Missus in imperium magnum, cui deinde subibit,

sors excidit, quam alij ex Sibyllinis versibus ei prouenisse dixerunt. Habuit autem præsumptionem imperij mox futuri ex fano quoque Nicephorij Iouis manante responso, C quod Apollonius Syrus Platonicus libris suis indidit. Denique statim suffragante Sura, ad amicitiam Traiani pleniorem rediit, nepte per sororem Traiani vxore accepta, fauēte Plotina, Traiano leuiter (vt Marius Maximus dixit) volente. Quæsturam gessit Traiano quater & Arunculeio c o s s. in qua quum orationem imperatoris in senatu agrestius pronuntians risus esset, vsque ad summam peritiam & facundiam Latinis operam dedit. Post quæsturam, acta senatus curauit: atque ad bellum Dacicum Traianum familiarius prosequutus est. quandoquidem & indulsisse vi- D no se dicit, Traiani moribus obsequentem: atque ob hoc se à Traiano locupletissimè muneratum. Tribunus plebis factus est Candido & Quadrato iterum c o s s. in quo magistratu ad perpetuam tribunitiam potestatem omen sibi factum asserit, quòd penulas amiserit quibus vti tribuni plebis pluuiæ tempore solebant, imperatores autem nunquam. Vnde hodiéque imperatores sine penulis à togatis

videntur. Secunda expeditione Dacica, Traianus eum primæ legioni Mineruiæ præpoſuit ſecúmque duxit: quando quidem multa egregia eius facta claruerunt. Quare adamante gemma quam Traianus à Nerua acceperat, donatus, ad ſpem ſucceſſionis erectus eſt. Prætor factus eſt Sura bis, Seruiano iterum COSS. quum ſeſtertiûm vicies ad ludos edendos à Traiano accepit. Legatus poſtea prætorius in Pannoniam inferiorem miſſus, Sarmatas compreſſit, diſciplinam militarem tenuit, procuratores latius euagantes coercuit: ob hoc COS. eſt factus. In quo magiſtratu, vt à Sura comperit adoptandum ſe à Traiano eſſe, ab amicis Traiani contemni deſiit ac negligi. Et defuncto quidem Sura, Traiani ei familiaritas creuit, cauſa præcipuè orationum quas pro imperatore dictauerat. Vſus Plotinæ quoq; fauore, cuius ſtudio etiam legatus, expeditionis Parthicæ tempore, deſtinatus eſt. Qua quidem tempeſtate vtebatur Adrianus amicitia Soſij Pappi & Pletorij Nepotis, ex ſenatorio ordine: ex equeſtri autem Tatiani tutoris quõdam ſui & Liuiani Turbonis. In adoptionis ſpõſionẽ venit Palma & Celſo inimicis ſemper ſuis: & quos poſtea ipſe inſequutus eſt in ſuſpicionẽ affectatæ tyrannidis lapſos. Secũdò cos. fauore Plotinæ factus, totã præſumptionem adoptionis emeruit. Corrupiſſe eũ Traiani libertos, curaſſe delicatos, eoſdémque ſepeliſſe per ea tempora quibus in aula familiarior fuit, opinio multa firmauit. Quinto Iduum Auguſti die, legatus Syriæ literas adoptionis accepit: quando & natalem adoptionis celebrari iuſſit. Tertio Iduum earũdem, quando & natalẽ imperij inſtituit celebrandũ, exceſſus ei Traiani nuntiatus eſt. Frequens ſanè opinio fuit, Traiano id animi fuiſſe vt Neratium Priſcum nõ Adrianũ ſucceſſorem relinqueret, multis amicis in hoc conſentientibus, vſque eò vt Priſco aliquando dixerit, *Commendo tibi prouincias, ſiquid mihi fatale contigerit.* Et multi quidem dicunt, Traianum in animo id habuiſſe vt exemplo Alexandri Macedonis, ſine certo ſucceſſore moreretur: multi ad ſenatum eum orationem voluiſſe mittere, petiturum vt ſiquid ei eueniſſet, principem Romanæ reip. ſenatus daret,

[A, B, C, D in right margin]

A additis duntaxat nominibus, ex quibus optimum idem senatus eligeret. Nec desunt qui factione Plotinæ mortuo iam Traiano, Adrianum in adoptionem adscitum esse prodiderint, supposito qui pro Traiano fessa voce loqueretur. Adeptus imperium, ad priscum se statim morem instituit, & tenendæ per orbem terrarum paci operam intendit. Nā deficientibus his nationibus quas Traianus subegerat, Mauri lacessebant, Sarmatæ bellum inferebant, Britanni teneri sub Romana ditione non poterant, Ægyptus seditionibus vrgebatur, Lycia denique ac Palæstina rebelles
B animos efferebant. Quare omnia trans Euphratem ac Tigrim reliquit, exemplo (vt dicebat) Catonis, qui Macedonas liberos pronuntiauit quia teneri non poterant. Psamatossirim, quem Traianus Parthis regem fecerat, quòd eum non magni ponderis apud Parthos videret, proximis gentibus regem dedit. Tantum autem statim clementiæ studiū habuit, vt quum sub primis imperij diebus ab Tatiano per epistolas esset admonitus vt & Bebius Macer præfectus vrbis si reniteretur eius imperio, necaretur, & Laberius Maximus qui suspectus imperio in insula exulabat, & Frugi
C Crassus, neminem læderet. quamuis Crassum postea procurator egressum insula, quasi res nouas moliretur, iniussu eius occiderit. Militibus ob auspicia imperij duplicem largitionem dedit. Lusium Quietum, sublatis gentibus Mauris, quos regebat, quia suspectus imperio fuerat, exarmauit, Martio Turbone Iudæis compressis, ad deprimendum tumultum Mauritaniæ destinato. Post hoc Antiochia digressus est ad inspiciēdas reliquias Traiani, quas Tatianus, Plotina & Mattidia deferebant. Quibus exceptis & naui Romam dimissis, ipse Antiochiam regressus, præpositóque
D Syriæ Catilio Seuero, per Illyricum Romam venit. Traiano diuinos honores, datis ad senatum & quidem accuratissimis literis postulauit, & cunctis volentibus meruit ita, vt senatus multa quæ Adrianus nō postulauerat, in honorem Traiani sponte decerneret. Quum ad senatum scriberet, veniam petiit quòd de imperio suo iudicium senatui non dedisset, salutatus scilicet præpopere à militibus impera-

tor, quòd esse respub. sine imperatore non posset. Quum triumphum ei senatus, qui Traiano debitus erat, detulisset, recusauit ipse, atque imaginem Traiani curru triumphali vexit, vt optimus imperator ne post mortẽ quidem triumphi amitteret dignitatem. Patris patriæ nomẽ sibi delatum statim & iterum postea, distulit: quòd hoc nomẽ Augustus serò meruisset. Aurum coronarium Italiæ remisit, in prouinciis minuit, & quidem difficultatibus ærarij ambitiosè ac diligenter expositis. Audito dein tumultu Sarmatarum & Roxolanorũ, pręmissis exercitibus Mœsiam petiit. Martium Turbonem post Mauritaniæ præfecturam infulis ornatum, Pannoniæ Daciæque ad tempus præfecit. Cum rege Roxolanorum, qui de imminutis stipendiis querebatur, cognito negotio pacem composuit. Nigrini insidias, quas ille sacrificanti Adriano, conscio sibi Lusio & multis aliis parauerat, quum eum etiam successorem sibimet Adrianus destinasset, euasit. Quare Palma Terracinæ, Celsus Baiis, Nigrinus Fauẽtiæ, Lusius in itinere, senatu iubente, inuito Adriano (vt ipse in vita sua dicit) occisi sunt. Vnde statim Adrianus ad refellendam tristissimam de se opinionem, quòd occidi passus esset vno tempore quatuor consulares, Romam venit, Dacia Turboni credita, titulo Ægyptiacæ præfecturæ, quo plus haberet auctoritatis, ornato: & ad comprimendam de se famam, congiarium duplex præsens populo dedit, ternis iam per singulos aureis se absente diuisis. In senatu quoque excusatis quæ facta erant, iurauit se nunquam senatorem nisi ex senatus sententia puniturum. Statim Cursum fiscalem instituit, ne magistratus hoc onere grauarentur. Ad colligendam autem gratiam nihil prætermittens, infinitam pecuniam quæ fisco debebatur, priuatis debitoribus in vrbe atque Italia, in prouinciis verò etiam ex reliquis ingẽtes summas remisit, syngraphis in foro diui Traiani, quò magis securitas omnibus roboraretur, incensis. Damnatorum bona in fiscum priuatum redigi vetuit, omni summa in ærario publico recepta. Pueris ac puellis, quibus etiam Traianus alimenta detulerat, incrementum liberalitatis adiecit. Senatoribus qui non vitio suo decoxe-

A rant, patrimonium pro liberorum modo senatoriæ professionis expleuit, ita vt plerisque in diem vitæ suæ dimensum sine dilatione restituerit. Ad honores explendos nō solùm amicis, sed etiam passim aliquantis multa largitus est. Fœminas nonnullas ad sustentandam vitam sumptibus iuuit. Gladiatorium munus per sex dies continuos exhibuit, & mille feras natali suo edidit. Optimos quosque de senatu in contubernium imperatoriæ maiestatis adsciuit. Ludos circenses, præter natalitios, decretos sibi spreuit: & in cōcione & in senatu sæpe dixit, *Ita se rempub. gesturum vt sciret po-*
B *puli rem esse, non propriam.* Tertiò consules, quum ipse ter fuisset, plurimos fecit. Infinitos autem secundi consulatus honore cumulauit. Ipsum autem tertium consulatum, & quatuor mensibus tantùm egit, & in eo sæpe ius dixit. Senatui legitimo quum in vrbe vel iuxta vrbem esset, semper interfuit. Senatus fastigium in tantùm extulit, difficilè faciens senatores, vt quum Tatianum ex præfecto prætorij, ornamentis consularibus præditum, faceret senatorem, nihil se amplius habere quod in eum conferri posset, ostenderit. Equites Romanos, nec sine se de senatoribus nec se-
C cum iudicare permisit. Erat enim tunc mos, vt quum princeps causas cognosceret, & senatores & equites Romanos in cōsilium vocaret, sententiam ex omnium deliberatione proferret. Execratus est denique principes qui minus senatoribus detulissent. Seruiano sororis viro, cui tantum detulit vt ei venienti de cubiculo semper occurrerit, tertium consulatū, nec secum tamen, quum ille bis ante Adrianum fuisset, ne esset secundæ sententiæ, non petenti ac sine precatione concessit. Inter hæc tamen & multas prouincias à Traiano acquisitas reliquit: & theatrū quod ille in campo
D Martio posuerat, contra omniū vota destruxit. Et hæc quidem eo tristiora videbantur quòd omnia quæ displicere vidisset Adrianus, mandata sibi vt faceret decreto Traiani esse simulabat. Quum Tatiani, præfecti sui & quondam tutoris, potentiam ferre nō posset, nisus est eum obtruncare: sed reuocatus est, quia iam quatuor consulariū occisorum, quorum quidem necem in Tatiani cōsilia refundebat, pre-

mebatur inuidia. Cui quum successorẽ dare nõ posset quia A
non petebat, id egit vt peteret: atque vbi primùm petiit, in Turbonẽ transtulit potestatem: quum quidem etiã Simili alteri præfecto, Septicium Clarum successorẽ dedit. Summotis his à præfectura quibus debebat imperium, Campaniam petit: eiúsq; omnia oppida beneficiis & largitionibus subleuauit, optimum quenq; amicitiis suis iungens. Romæ verò prętorũ & consulum officia frequẽtauit, cõuiuiis amicorum interfuit. Ægros bis ac ter die, & nonnullos equites Romanos ac libertinos, visitauit, solatiis refouit, consiliis subleuauit, cõuiuiis suis semper adhibuit. omnia deniq; ad B
priuati hominis modum fecit. Socrui suæ honores præcipuos impẽdit ludis gladiatoriis cæterísq; officiis. Post hæc profectus in Gallias, omnes causariis liberalitatibus subleuauit. Inde in Germaniam trãsiit: pacísq; magis quàm belli cupidus, militem, quasi bellũ immineret, exercuit, tolerantiæ documẽtis eum imbuens, ipse quoq; inter manipulares vitam militarem magistrans, cibis etiã castrensibus in propatulo libenter vtens, hoc est, larido, caseo & posca, exẽplo Scipionis Æmiliani & Metelli, & autoris sui Traiani: multos præmiis, nonnullos honoribus donans, vt ferre possent C
ea quę asperius iubebat: siquidem ipse post Cæsarem Octauium, labantem disciplinam incuria superiorũ principum, retinuit, ordinatis & officiis & impẽdiis: nunquã passus aliquẽ à castris iniustè abesse, quum tribunos non fauor militum sed iustitia commẽdaret: exemplo etiã virtutis suę cæteros adhortatus, quum etiã vicena milia pedibus armatus ambularet, triclinia de castris & porticus & cryptas & topia dirueret: vestem humillimã frequenter acciperet, sine auro balteũ sumeret, sine gemmis fibulas stringeret, capulo vix eburneo spatham clauderet: ægros milites in hospitiis suis D
videret, locum castris caperet: nulli vitem, nisi robusto & bonæ famæ daret, nec tribunum nisi plena barba faceret, aut eius ætatis quę prudentia & annis tribunatus robur impleret, nec pateretur quicquam tribunum à milite acciperet: delicata omnia vndique summoueret, arma postremò eorum supellectilémque corrigeret. De militum etiam

A ætatibus iudicabat, nequis aut minor quàm virtus posceret, aut maior quàm pateretur humanitas, in castris contra morem veterem versaretur: agebátque vt sibi semper noti essent, & eorum numerus sciretur. Laborabat præterea vt condita militaria diligenter agnosceret: reditus quoque prouinciales solerter explorans, vt si alicubi quippiam deesset, expleret. Ante omnes tamē enitebatur ne quid otiosum vel emeret aliquando vel pasceret. Ergo conuersis regio more militibus, Britanniam petiit: in qua multa correxit, murúmque per octoginta milia passuum primus duxit,
B qui barbaros Romanósque diuideret. Septicio Claro præfecto prætorij, & Suetonio Tranquillo epistolarum magistro, multisq; aliis qui apud Sabinam vxorem, iniussu eius, familiarius se tunc egerant quàm reuerentia domus aulicæ postulabat, successores dedit: vxorem etiam vt morosam & asperam dimissurus (vt ipse dicebat) si priuatus fuisset. Et erat curiosus non solùm domus suæ, sed etiam amicorum, ita vt per frumentarios occulta omnia exploraret: nec aduerterent amici, sciri ab imperatore suam vitam priusquam ipse hoc imperator ostenderet. Vnde non iniu-
C cundum est rem inserere, ex quò constet eum de amicis multa didicisse. Nam quū ad quendam scripsisset vxor sua, quòd voluptatibus detentus & lauacris ad se redire nollet, atque hoc Adrianus per frumētarios cognouisset, petente illo commeatum, Adrianus ei lauacra & voluptates exprobrauit. Cui ille, *Num & tibi vxor mea, quod & mihi, scripsit?* Et hoc quidam vitiosissimum putant, atque huic adiungūt quæ de adultorum amore ac nuptarum adulteriis, quibus Adrianus laborasse dicitur, asserunt: iungentes quòd ne amicis quidem seruauerit fidem. Compositis in Britannia
D rebus, transgressus in Galliam Alexandrina seditione turbatus, quæ nata est ob Apin: qui quum repertus esset post multos annos, turbas inter populos creauit, apud quem deberet locari omnibus studiosè certantibus. Per idem tempus in honorem Plotinæ basilicam apud Nemausum opere mirabili extruxit. post hæc Hispanias petit, & Tarracone hyemauit, vbi sumptu suo ædem Augusti restituit, omnibus

Hispa-

Hispanis Tarraconem in conuẽtum vocatis: delectúmque A iocularitet, vt verba ipsa ponit Marius Maximus, detrectãtibus Italicis, vehementissimè, cæteris, prudenter & cautè consuluit. Quo quidem tempore, non sine gloria grauissimum periculum adiit, apud Tarraconẽ spatians per hospitiua viridaria, seruo in se hospitis cum gladio furiosiùs irruente: quem retentum ille ministris accurrẽtibus tradidit: & vbi furiosum esse constitit, medicis curandum dedit, in nullo omnino commotus. Per ea tempora & aliàs frequẽter in plurimis locis, in quibus barbari non fluminibus sed limitibus diuiduntur, stipitibus magnis in modum muralis B sepis funditus iactis atque connexis, barbaros separauit: Germanis regem constituit motus Maurorum compressit, & à senatu supplicationes emeruit. Bellum Parthorum per idem tẽpus in motu tantùm fuit, ídque Adriani colloquio repressum est. Post hoc per Asiam & insulas ad Achaiam nauigauit, & Eleusinia sacra exemplo Herculis Philippíq; suscepit: multa in Athenienses contulit, & pro agonotheta resedit. & in Achaia quidem illud obseruatum ferũt, quòd quum in sacris multi cultros haberent, cum Adriano nullus armatus ingressus est. Pòst in Siciliam nauigauit, in qua C Ætnam montem conscendit, vt solis ortum videret arcus specie, vt dicitur, varium. Inde Romam venit, atque ex ea in Africam transiit, ac multum beneficiorum prouinciis Africanis attribuit. Nec quisquam ferè principum tantum terrarum tam celeriter peragrauit. Denique quum post Africam Romam redisset, statim ad oriẽtem profectus per Athenas iter fecit, atque opera quæ apud Athenienses cœperat, dedicauit: vt Iouis Olympij ædem & aram: sibi eodémque modo per Asiam iter faciens, templa sui nominis consecrauit. Deinde à Cappadocibus seruitia castris pro- D futura suscepit. Toparchas & reges ad amicitiam inuitauit, inuitato etiam Cosdroe rege Parthorum, remissáque illi filia quam Traianus ceperat, ac promissa sella quæ itidem capta fuerat. Quumque ad eum quidam reges venissent, ita cum his egit vt eos pœniteret qui venire noluerunt, causa speciatim Pharasmanis, qui eius inuitationem superbè ne-

A glexerit. Et circumiens quidem prouincias, procuratores & præsides pro factis supplicio affecit, ita seuerè vt accusatores per se crederetur immittere. Antiochenses inter hæc ita odio habuit vt Syriam à Phœnice separare voluerit, ne tot ciuitatum metropolis Antiochia diceretur. Mouerunt ea tempestate & Iudæi bellum, quòd vetabantur mutilare genitalia. Sed in monte Cassio quum videndi solis ortus gratia nocte ascendisset, imbre orto, fulmen decidens hostiam & victimarium sacrificanti afflauit. Peragrata Arabia Pelusium venit, & Pompeij tumulum magnificentius extruxit.
B Antinoum suum dum per Nilum nauigat, perdidit, quem muliebriter fleuit: de quo varia fama est, aliis eum deuotum pro Hadriano asserentibus, aliis quod & forma eius ostentat & nimia voluptas Adriani. & Græci quidem volente Adriano eum consecrauerunt, oracula per eum dari asserentes: quæ Adrianus ipse composuisse iactatur. Fuit enim poematum & literarum omnium studiosissimus, arithmeticæ, geometriæ, picturæ peritissimus. Iam psallendi & cantandi scientiam præ se ferebat: in voluptatibus nimius. Nam & de suis dilectis multa versibus composuit,
C amatoria carmina scripsit. Idem armorum peritissimus, & rei militaris scientissimus, gladiatoria quoque arma tractauit. Idem seuerus, lætus: comis, grauis: lasciuus, cunctator: tenax, liberalis: simulator, sæuus, clemens, & semper in omnibus varius. Amicos ditauit, & quidem non petentes, quum petentibus nihil non negaret. Idem tamen facilè de amicis quicquid insusurrabatur, audiuit. atque ideo propè cunctos vel amicissimos, vel eos quos summis honoribus euexit, postea vt hostium loco habuit, vt Tatianũ & Nepotem, & Septicium Clarum. Nam Eudæmonem
D prius conscium imperij, ad egestatem perduxit: Polyænum & Marcellum ad mortem voluntariam coegit. Heliodorum famosissimis literis lacessiuit. Titianum vt conscium tyrannidis, & argui passus est & proscribi. Numilium Quadratum, & Catilium Seuerum, & Turbonem grauiter insequutus est. Seruianum sororis virum nonagesimum iam annum agentem, ne sibi superuiueret, mori coegit. Liber-

tos denique & nonnullos milites insequutus est. Et quamuis esset oratione & versu promptissimus, & in omnibus artibus peritissimus, tamē professores omnium artium semper vt doctior risit, contempsit, obtriuit. Cum his ipsis professoribus & philosophis, libris vel carminibus inuicem editis, sæpe certauit. Et Fauorinus quidem, quum verbum eius quoddam ab Adriano reprehensum esset, atque ille cessisset, arguentibus amicis quòd malè cederet Adriano, de verbo quod idonei autores vsurpassent, risum iucundissimum mouit. Ait enim, *Non rectè suadetis familiares, qui non patimini me illum doctiorem omnibus credere qui habet triginta legiones.* Famæ celebris Adrianus tam cupidus fuit vt libros vitæ suę scriptos à se, libertis suis literatis dederit, iubens vt eos suis nominibus publicarēt: nam Phlegōtis libri Adriani esse dicuntur. *Catacrianos* libros obscurissimos, Antimachum imitando, scripsit. Floro poetæ scribenti ad se, A B

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas. rescripsit,
Ego nolo Florus esse,
Ambulare per tabernas, C
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos.

Amauit præterea genus dicendi vetustum, controuersias declamauit. Ciceroni Catonē, Virgilio Ennium, Sallustio Cælium prætulit. Eadémq; iactatione de Homero ac Platone iudicauit. Mathesin sic scire sibi visus est, vt serò Calendis Ianuariis scripserit quid ei toto anno posset euenire: ita vt eo anno quo periit, vsq; ad illam horam qua est mortuus, scripserit quid acturus esset. Sed quamuis esset in reprehendendis musicis, tragicis, comicis, grammaticis, rhetoribus, oratoribus, facilis: tamen omnes professores & honorauit & diuites fecit, licet eos quæstionibus semper agitauit. Et quum ipse autor esset vt multi ab eo tristes recederent, dicebat se grauiter ferre siquem tristem videret. In summa familiaritate Epictetum & Heliodorū philosophos, & (ne nominatim de omnibus dicam) grammaticos, rhe- D

A thores, musicos, geometras, pictores, astrologos habuit: præ cæteris (vt multi asserunt) eminente Fauorino. Doctores qui professioni suæ inhabiles videbantur, ditatos honoratósque à professione dimisit. Quos in priuata vita inimicos habuit, imperator tantùm neglexit: ita vt vni quem capitalẽ habuerat, factus imperator diceret, *Euasisti*. Iis quos ad militiã ipse per se vocauit, equos, mulos, vestes, sumptus, & omnem ornatum semper exhibuit. Saturnalitia & sigillaritia frequenter amicis inopinantibus misit, & ipse ab his libẽter accepit, & alia inuicem dedit. Ad deprehendendas B obsonatorum fraudes quum plurimis sumẽtibus pasceret, fercula de aliis mensis etiam vltimis quibusque iussit apponi. Omnes reges muneribus suis vicit. Publicè frequenter & cùm omnibus lauit: ex quo ille iocus balnearis innotuit. Nam quum quodam tempore veteranum quendam notum sibi in militia, dorsum & cæteram partem corporis vidisset atterere, percontatus cur se marmoribus destringendum daret, vbi audiuit hoc idcirco fieri quòd seruum non haberet, & seruis eum donauit & sumptibus. Verùm alia die quum plures senes ad prouocandam liberalitatem C principis pariter & se attererent, euocari eos iussit, & alium ab alio inuicem defricari. Fuit & plebis iactantissimus amator. Peregrinationis ita cupidus, vt omnia quæ legerat de locis orbis terrarum, præsens vellet addiscere. Frigora & tempestates ita patienter tulit vt nunquam caput tegeret. Regibus multis plurimum detulit: à plerisque verò etiam pacem redemit, à nonnullis contemptus est, multis ingentia dedit munera, sed nulli maiora quàm Hiberorum: cui & elephãtum & quinquagenariam cohortem post magnifica dedit dona. Quum à Pharasmane ipse quoque ingẽtia D dona accepisset, atque inter hęc auratas quoq; chlamydes, treccẽtos noxios cum auratis chlamydibus in harenam misit ad eius munera deridenda. Quum iudicaret, in consilio habuit nõ amicos suos aut comites solùm, sed iurisconsultos, & præcipuè Iulium Celsum, Saluium Iulianum, Neratiũ Priscum, aliósque, quos tamẽ senatus omnis probasset. Constituit inter cætera, vt in nulla ciuitate domus aliquæ

transferendæ ad aliam vrbem vllius materiæ causa dirue- A
rentur. Liberis proscriptorum duodecimas bonorum cō-
cessit. Maiestatis crimina non admisit. Ignotorum hæredi-
tates repudiauit: nec notorum accepit, si filios haberent.
De thesauris ita cauit, vt siquis in suo reperisset, ipse poti-
retur: siquis in alieno, dimidium domino daret: siquis in
publico, cum fisco æqualiter partiretur. Seruos à dominis
occidi vetuit, eósque iussit damnari per iudices, si digni es-
sent. Lenoni & lanistæ seruum vel ancillam vendi vetuit
causa non præstita. Decoctores bonorum suorum, si suæ
autoritatis essent, catamidiari in amphitheatro & dimitti B
iussit. Ergastula seruorum & libertorum tulit. Lauacra pro
sexibus separauit. Si dominus in domo interemptus esset,
non de omnibus seruis quæstionem haberi, sed de his qui
per vicinitatem poterāt sentire, præcepit. In Hetruria præ-
turam imperator egit. Per Latina oppida dictator & ædilis
& duumuir fuit. Apud Neapolin demarchus, in patria sua
quinquennalis: & item Adriæ quinquennalis quasi in alia
patria, & Athenis archon fuit. In omnibus pene vrbibus,
& aliquid ædificauit, & ludos edidit. Athenis mille ferarū
venationem in stadio exhibuit. Ab vrbe nunquam vllum C
venatorem aut scenicum auocauit. Romæ post cæteras
immensissimas voluptates, in honorem socrus suæ, aro-
matica populo donauit. In honorem Traiani balsama &
crocum per gradus theatri fluere iussit: fabulas omnis ge-
neris more antiquo in theatro dedit: histriones aulicos pu-
blicauit. In circo multas feras, & sæpe centum leones, in-
terfecit. Militares pyrrhichas populo frequenter exhibuit:
gladiatores frequenter spectauit. Quum opera vbique infi-
nita fecisset, nunquam ipse, nisi in Traiani patris templo,
nomen suum scripsit. Romæ instaurauit Pantheum, Septa, D
basilicam Neptuni, sacras ædes plurimas, forum Augusti,
lauacrum Agrippæ: eáque omnia propriis & veteribus no-
minibus consecrauit. Fecit & sui nominis pontem, & se-
pulcrum iuxta Tiberim, & ædem Bonæ deæ transtulit: &
colossum stantem atque suspensum per Detrianum archi-
tectum de eo loco in quo nunc templum vrbis est ingenti

A molimine,ita vt operi etiam elephātes XXIIII exhiberet. Et quum hoc simulacrum post Neronis vultum cui antea dicatum fuerat Soli consecrasset,aliud tale Apollodoro architecto autore facere Lunæ molitus est.In colloquiis etiā humillimorum ciuilissimus fuit,detestans eos qui sibi hanc voluptatem humanitatis quasi seruantes fastigium principis inuiderent.Apud Alexandriam in musio, multas quæstiones professoribus proposuit: & propositas ipse dissoluit. Marius Maximus dicit eum natura crudelem fuisse, & idcirco multa piè fecisse,quòd timeret ne sibi idem quod

B Domitiano accidit,eueniret. Et quum titulos in operibus non amaret, multas ciuitates *Adrianopolis* appellauit, vt ipsam Carthaginem,& Athenarum partem. Aquarum etiā ductus infinitos hoc nomine nūcupauit. Fisci aduocatum primus instituit.Fuit memoriæ ingentis,facultatis immensæ: nam & ipse orationes dictauit, & ad omnia respondit. Ioca eius plurima extant:nam fuit etiam dicaculus. Vnde illud quoque innotuit,quòd quum cuidā canescenti quiddam negasset,eidem iterum petenti, sed infecto capite, respondit,*Iam hoc patri tuo negaui.* Nomina plurimis sine no-

C menclatore reddidit, quæ semel & congesta simul audiuerat,vt nomenclatores sæpius errantes emendauerit. Dixit & veteranorum nomina quos aliquādo dimiserat. Libros statim lectos & ignotos quidem plurimis memoriter reddidit.Vno tempore scripsit,dictauit,audiuit,& cum amicis fabulatus est. Omnes publicas rationes ita complexus est, vt domum priuatam quiuis paterfamiliâs diligens non satis nouit. Equos & canes sic amauit vt eis sepulcra constitueret. Oppidum Adrianotheras in quodam loco,quòd illic & feliciter esset venatus & vrsam occidisset aliquando,

D constituit. De iudicibus omnibus semper cuncta scrutando,tamdiu requisiuit quamdiu verum inueniret. Libertos suos nec sciri voluit in publico; nec aliquid apud se posse, dicto suo omnibus superioribus principibus vitia imputans libertorū, damnatis omnibus libertis suis quicunque se de eo iactauerāt. Vnde extat etiam illud seuerè quidem, sed propè ioculare de seruis.Nam quum quodam tempore

ſeruum ſuum inter duos ſenatores è cõſpectu ambulare vi- A
diſſet, miſit qui ei colaphum daret, & diceret, *Noli inter eos ambulare quorum eſſe adhuc potes ſeruus.* Inter cibos vnicè amabat tetrapharmacum, quod erat de faſiano, ſumine, perna & cruſtulo. Fuerunt eius temporibus fames, peſtilẽtia & terræmotus: quæ omnia quantum potuit, procurauit: multiſque ciuitatibus vaſtatis per iſta, ſubuenit. Fuit etiam Tiberis inundatio, Latium multis ciuitatibus dedit, tributa multis remiſit. Expeditiones ſub eo graues nullæ fuerunt. Bella etiã ſilentio penè tranſacta. A militibus propter curam exercitus nimiam multùm amatus eſt, ſimul B
quòd in eos liberaliſſimus fuit. Parthos in amicitia ſemper habuit, quòd inde regem retraxit quẽ Traianus impoſuerat. Armenis regem habere permiſit, quum ſub Traiano legatum habuiſſent. A Meſopotamiis non exegit tributum quod Traianus impoſuit. Albanos & Hiberos amiciſſimos habuit, quòd reges eorum largitionibus proſequutus eſt quum ad illum venire contempſiſſent. Reges Bactrianorum legatos ad eum amicitiæ petendæ cauſa ſupplices miſerunt. Tutores ſæpiſſimè dedit. Diſciplinam ciuilem non aliter tenuit quàm militarem. Senatores & equites Rom. C
ſemper in publico togatos eſſe iuſſit, niſi ſi à cœna reuerterentur. Ipſe quum in Italia eſſet, ſemper togatus proceſſit. Ad conuiuium venientes ſenatores, ſtans excepit: ſemperque aut pallio tectus diſcubuit, aut toga ſubmiſſa. Iudicum ſumptus conſtituit & ad antiquum modũ redegit. Vehicula cum ingentibus ſarcinis vrbem ingredi prohibuit. Sederi equos in ciuitatibus nõ ſiuit. Ante octauam horam in publico neminem niſi ægrum lauari paſſus eſt. Ab epiſtolis & à libellis, primus equites Romanos habuit. Eos quos pauperes & innocentes vidit, ſponte ditauit: quos verò calli- D
ditate ditatos, etiam odio habuit. Sacra Romana diligentiſſimè curauit: peregrina contempſit. Pontificis maximi officium peregit. Cauſas Romæ atque in prouinciis frequenter audiuit, adhibitis conſilio ſuo conſulibus atque prætoribus & optimis ſenatoribus. Fucinum lacum emiſit. Quatuor conſulares per omnem Italiam iudices cõſtituit.

A Quando in Africam venit, ad aduentum eius post quinquennium pluit: atque ideo ab Africanis delictus est. Peragratis sanè omnibus orbis partibus capite nudo, & in summis plerumque imbribus atque frigoribus, in morbum incidit lethalem. Factúsque de successore solicitus, primùm de Seruiano cogitauit: quem postea, vt diximus, mori coegit. Fuscum, quòd imperium præsagiis & ostentis agitatus speraret, in summa detestatione habuit: Pletorium Nepotem quem tantopere antè dilexit, vt veniens ad eum ægrotantem Adrianus impunè non admitteretur, suspicionibus
B adductus: eodem modo & Terentium Gentianum: & hũc vehementius, quòd à senatu diligi tunc videbat. Omnes postremò de quorum imperio cogitauit, quasi fututos imperatores detestatus est, & omnem quidem vim crudelitatis ingenitæ vsq; eò repressit donec in villa Tiburtina profluuio sanguinis penè ad exitum venit. Tunc liberè Seruianum quasi affectatorem imperij, quòd seruis regis cœnam misisset, quòd in sedili regio iuxta lectum posito sedisset, quòd erectus ad stationes militũ senex nonagenarius processisset, mori coëgit: multis aliis interfectis vel apertè, vel
C per insidias: quando quidem etiam Sabina vxor non sine fabula veneni dati ab Adriano defuncta est. Tunc Ceioniũ Commodum, Nigrini generum insidiatoris, quondam sibi forma commendatum, adoptare constituit. Adoptauit ergo Ceionium Commodum. Verum inuitis omnibus, cúmque Ælium Verum Cæsarem appellauit. Ob cuius adoptionem ludos circenses dedit, & donatiuum populo ac militibus expendit: quem prætura honorauit, ac statim Pannoniis imposuit, decreto consulatu cum sumptibus, eundem Commodum secundùm consulem designauit.
D Quem quum minus sanum videret, sæpissime dictauit, *In caducum parietem nos inclinauimus, & perdidimus quater millies* H-S. *quod populo & militibus pro adoptione Commodi dedimus.* Commodus autem præ valetudine, nec gratias quidem in senatu agere potuit Adriano de adoptione. Denique accepto largius antidoto, ingrauescente valetudine, per somnũ periit, ipsis calendis Ianuariis. Quare ab Adriano votorum

causa

causa lugeri est vetitus. Et mortuo Ælio Vero Cæsare, A
Adrianus ingruente tristissima valetudine, adoptauit Arrium Antoninum, qui postea Pius dictus est: sed ea demum lege, vt ille sibi duos adoptaret, Annium Verum & Marcũ Antoninum. Hi sunt, qui postea duo pariter augusti, primi rempub. gubernauerunt. Antoninus quidem Pius idcirco appellatus dicitur, quòd socerum fessum ætate, manu subleuarit. quamuis alij cognomentum hoc ei dicant inditum: quòd multos senatores Adriano iam sæuienti eripuisset: alij quòd ipsi Adriano magnos honores post mortem detulisset. Antonini adoptionem plurimi tunc factam B
esse doluerunt, speciatim Catilius Seuerus præfectus vrbis, qui sibi præparabat imperium. Qua re prodita, successore accepto, dignitate priuatus est. Adrianus autem vltimo vitæ tædio iam affectus, gladio se transfigi à seruo iussit. Quod quum proditum esset, & in Antonini vsque notitiam venisset, ingressis ad se præfectis & filio, rogantibúsque vt æquo animo necessitatem morbi ferret, iratus illis, autorem proditionis iussit occidi, qui tamen ab Antonino seruatus est. Statimque testamentum scripsit: nec tamen actus reipub. prætermisit, dicente Antonino, parricidam C
se futurum si Adrianum adoptatus ipse pateretur occidi. Et post testamentum quidem iterum se conatus occidere, subtracto pugione, sæuior factus est: petiit & venenum à medico, qui se ipse, ne daret, occidit. Ea tempestate superuenit quædam mulier quæ diceret somnio se monitam, vt insinuaret Adriano ne se occideret quòd esset bene valiturus: quod quum non fecisset, esse cæcatam. Iussam tamẽ iterum Adriano eadem diceret, atque genua eius oscularetur, receptura visum si id fecisset. Quod quum insomnium implesset, oculos recepit, quum aqua quæ in fano erat, ex D
quo venerat, oculos abluisset. Venit & de Pannonia quidam natus cæcus ad febrientem Adrianum, eúmque contigit: quo facto, & ipse oculos recepit, & Adrianum febris reliquit: quamuis Marius Maximus hæc per simulationem facta commemoret. Post hoc Adrianus Baias petiit, Antonino Romæ ad imperandum relicto. Vbi quum nihil pro-

A ficeret, accersito Antonino, in conspectu eius apud ipsas Baias periit, die sexto Iduum Iuliarum. Inuisúsque omnibus sepultus est in villa Ciceroniana Puteolis. Sub ipso mortis tempore & Seruianum nonaginta annos agentem, vt suprà dictum est, ne sibi superuiueret, atque (vt putabat) imperaret, mori coëgit: & ob leues offensas plurimos iussit occidi, quos Antoninus reseruauit. Et moriens quidem, hos versus fecisse dicitur,

Animula vagula, blandula,
Hospes, comesque corporis,
B *Quæ nunc abibis in loca*
Pallidula, rigida, nudula,
Nec vt soles, dabis iocos.

Tales autem nec multo meliores fecit & Græcos. Vixit annis LXXII, mensibus V, diebus XVII. Imperauit annis XXI mensibus XI. Statura fuit procerus, forma comptus, flexo ad pectinem capillo, promissa barba, vt vulnera quæ in facie naturalia erant, tegeret: habitudine robusta. Equitauit ambulauítque plurimum. Armísque & pilo se semper exercuit. Venatu frequentissimè leonem manu sua occidit. ve-
C nando autem iugulum & costam fregit. venationem semper cum amicis participauit. In conuiuio tragœdias, comœdias, Atellanas, sambucas, lectores, poëtas, pro re semper exhibuit. Tiburtinam villam mirè exædificauit, ita vt in ea & prouinciarum & locorum celeberrima nomina inscriberet: velut Lyceum, Academiam, Prytaneum, Canopum, Pœcilen, Tempe vocaret. Et vt nihil prætermitteret, etiam inferos finxit. Signa mortis hæc habuit: Natali suo vltimo quum Antoninum commendaret, prætexta sponte delapsa caput ei operuit. Annulus in quo imago ipsius
D sculpta erat, sponte de digito delapsus est. Ante diem natalis eius, nescio quis ad senatum vlulans venit. contra quem Adrianus ita motus est, quasi de sua morte loqueretur, quũ eius verba nullus agnosceret. Idem quum vellet in senatu dicere, *Post filij mei mortem, Post mortem meam* dixit. Somniauit prætereà se à patre potionem soporiferam impetrasse. Item somniauit à leone se oppressum esse. In mortuum

cum à multis multa ſunt dicta. Acta eius irrita fieri ſenatus A
volebat: nec appellatus eſſet diuus niſi Antoninus rogaſſet. Templum denique ei pro ſepulcro apud Puteolos conſtituit, & quinquennale certamen, & flamines & ſodales, & multa alia quæ ad honorem quaſi numinis pertinerent. Quare, vt ſuprà dictum eſt, multi putant ob hæc Antoninum Pium dictum.

AELII SPARTIANI B

ÆLIVS VERVS AD DIOCLETIANVM AVG.

Diocletiano Aug. Aelius Spartianus ſuus Sal.

IN animo mihi eſt, Diocletiane Auguſte, tot principum maxime, non ſolùm eorum qui principũ locũ in hac C
ſtatione quã temperas, retẽtarunt, vt vſq; ad diuũ Adrianũ feci, ſed illorum etiã qui vel Cæſarũ nomine appellati sũt, nec principes aut Auguſti fuerũt, vel quolibet alio genere aut in famam aut in ſpẽ principatus venerũt, cognitioni numinis tui ſternere: quorũ præcipuè de Ælio Vero dicẽdũ eſt, qui primus tantùm *Cæſaris* nomen accepit, adoptione Adriani familiæ principũ adſcriptus. Et quoniã nimis pauca dicẽda ſũt, nec debet prologꝰ enormior eſſe quã fabula, de ipſo iã loquar. D

CEIONIVS COMMODVS, qui & ÆLIVS VERVS appellatus eſt, quem ſibi Adrianus æuo ingraueſcente morbis triſtioribus preſſus, peragrato iam orbe terrarum, adoptauit, nihil habet in ſua vita memorabile niſi quod tantùm *Cæſar* eſt appellatus: non teſtamento, vt antea ſolebat, neque eo modo quo Traianus eſt adoptatus: ſed eo

A propè genere quo nostris temporibus à vestra clementia Maximianus atque Constantius Cæsares dicti sunt: quasi quidam principum filij viri, & designati augustæ maiestatis heredes. Et quoniam de *Cæsarum nomine* in huius præcipuè vita est aliquid disputandum, qui hoc solum nomen adeptus est, Cæsarem vel ab elephanto (qui lingua Maurorum *cæsa* dicitur) in prælio cæso, eum qui primus sic appellatus est, doctissimi & eruditissimi viri putant dictum: vel quia mortua matre, ventre cæso sit natus: vel quòd cum magnis crinibus sit, vtero parentis effusus: vel quòd oculis B cæsiis & vltra humanũ morem viguerit. Certè quæcunque illa, felix necessitas fuit, vnde tam clarum & duraturũ cùm æternitate mundi nomen effloruit. Hic ergo de quo sermo est primùm Lucius Aurelius Verus est dictus, sed ab Adriano ascitus in Æliorum familiã, hoc est in Adriani transcriptus, & appellatus est Cæsar. Huic pater Ceionius Commodus fuit, quem alij Verum, alij Lucium Aurelium, multi Annium prodiderunt: maiores omnes nobilissimi, quorum origo pleraque ex Hetruria fuit, vel ex Fauentia. Et de huius quidem familia plenius in vita Lucij Aurelij Ceio- C nij Commodi Veri Antonini, filij huiusce, quem sibi adoptare Antoninus iussus est, disseremus. Is enim liber debet omnia quæ ad stemma generis pertinent, continere, qui habet principem de quo plura dicenda sunt. Adoptatus autem Ælius Verus ab Adriano eo tempore quo iã (vt superius diximus) parum vigebat, & de successore necessariò cogitabat, statimq́; prætor factus, & Pannonius dux ac rector impositus, mox consul creatus. Et quia erat deputatus imperio, iterũ consul designatus est. Datũ etiã populo cõgiariũ causa eius adoptionis, collatumq́; militibus H-S ter D millies, circenses editi: neq; quicquã prætermissum quod posset lætitiã publicã frequentare. Tantumq́; apud Adrianum principem valuit, vt præter adoptionis affectum quo ei videbatur adiunctus, solus omnia quæ cuperet etiam per literas impetraret. Nec prouinciæ quidem cui præpositus erat, defuit. Nam bene gestis rebus vel potius feliciter, etsi non summi, medij tamen obtinuit ducis famã. Hic

tamen valetudinis adeo miseræ fuit, vt Adrianum statim adoptionis pœnituerit, potueritque eum amouere à familia imperatoria, quum sæpe de aliis cogitaret, si fortè vixisset. Fertur denique ab his qui Adriani vitam diligentius in literas retulerunt, Adrianum Veri sciſſe genituram: & eum quem non multum ad rempublicam gerendam probaret, ob hoc tantùm adoptaſſe, vt suæ satisfaceret voluntati: &, vt quidam dicũt, iuriiurando quod interceſſiſſe inter ipsum ac Verum secretis conditionibus ferebatur. Fuiſſe enim Adrianum peritum matheſeos, Marius Maximus vsqueadeo demõstrat, vt eum dicat cuncta de se sciſſe, sic, vt omnium dierum vsque ad horam mortis futuros actus antè præscripserit. Satis præterea constat eum de Vero sæpe dixiſſe, A B

Ostendent terris hunc tantùm fata, neque vltrà
Esse sinent.

Quos versus quum aliquando in hortulo spatians cantitaret, atque adeſſet vnus ex literatis quorum Adrianus speciosa societate gaudebat, vellétque addere,

--nimium vobis Romana propago
Visa potens superi, propria hæc si dona fuiſſent. C

Adrianus dixiſſe fertur, *Hos versus vita non capit Veri.* illud addens,

--manibus date lilia plenis:
Purpureos spargam flores, animámque nepotis
His saltem accumulem donis, & fungar inani
Munere.

Quum quidem etiam illud dicitur cum irrisione dixiſſe, *Ego mihi diuum adoptaui, non filium.* Eum tamen quum consolaretur vnus de literatis qui aderãt, ac diceret, *Quid si non rectè constellatio eius collecta est quem credimus eſſe victurum?* D Adrianus dixiſſe fertur, *Facilè ista dicis tu qui patrimonij tui non reip. quæris heredem.* Vnde apparet eum habuiſſe in animo alium deligere, atque hunc vltimo vitæ suæ tempore à rep. submouere: sed haud eius consilia iuuit euentus. Nam quum de prouincia Ælius rediſſet, atque orationem pulcherrimam, quæ hodieque legitur, siue per se siue per scri-

A niorum aut dicendi magistros parasset, qua Cal. Ianuariis Adriano patri gratias ageret, accepta potione qua se existimaret iuuari, Calēd. ipsis Ianuariis periit. iussúsq; ab Adriano, quia vota interueniebant, non lugeri. Fuit hic vitæ lætissimæ, eruditus in literis, Adriano (vt maleuoli loquūtur) acceptior forma quàm moribus. In aula diu nō fuit, in vita priuata, etsi minus probabilis, minus tamen reprehendendus, ac memor familiæ suæ, comptus, decorus, pulchritudinis regiæ, oris venerandi, eloquentiæ celsioris, versu facilis, in rep. etiam non inutilis. Huius voluptates ab iis qui vitam B eius scripserunt, multæ feruntur, equidem non infames sed aliquatenus diffluentes. Nam tetrapharmacum seu potius pentapharmacum, quo postea semper Adrianus est vsus, ipse dicitur reperisse, hoc est, sumen, fasianum, pauonem, pernā crustulatam & aprugnam. De quo genere cibi aliter refert Marius Maximus, non pentapharmacum, sed tetrapharmacum appellans: vt & nos ipsi in eius vita prosequuti sumus. Fertur etiam aliud genus voluptatis quod Verus inuenerat. Nam lectum eminentibus quatuor anacliteriis fecerat, minuto reticulo vndique inclusum, cúmque foliis C rosæ quibus demptum esset album, replebat, iacénsq; cum concubinis, velamine de liliis facto se tegebat, vnctus odoribus Persicis. Iam illa frequentantur à nonnullis, quòd & accubationes ac mensas de rosis ac liliis fecerit, & quidem purgatis: quæ etsi non decora, non tamen ad perniciem publicam prompta sunt. Atque idem Ouidij libros amorum in lecto semper habuisse, idem Martialem epigrammaticū poetam, Virgilium suum dixisse. Iam illa leuiora quòd cursoribus suis exemplo cupidinum alas frequenter apposuit, eósque ventorū nominibus sæpe vocitauit, Boream alium, D alium Notum, & item Aquilonem aut Circium, cæterísq; nominibus appellans, & indefessè atq; inhumaniter faciēs cursitare. Idem vxori conquerenti de extraneis voluptatibus, dixisse fertur, *Patere me per alias exercere cupiditates meas: vxor enim dignitatis nomen est, nō voluptatis.* Eius filius est Antoninus Verus, qui adoptatus est à Marco. Verus certè cum Marco æquale gessit imperium. Nam ipsi sunt qui primi

duo Augusti appellati sunt: & quorum fastis consularibus A
sic nomina præscribuntur, vt dicantur non tantùm duo
Antonini, sed duo Augusti: tantúmque huius rei & nouitas & dignitas valuit, vt fasti consulares nonnulli ab his sumerent ordinem consulum. Pro eius adoptione infinitam pecuniam populo & militibus Adrianus dedit. Sed quum eum videret homo paulo argutior miserrimæ valetudinis, ita vt scutum solidius iactare non posset, dixisse fertur, *Ter milies perdidimus quod exercitui populóque dependimus: siquidem satis in caducum parietem incubuimus: & qui non ipsam remp. sed nos ipsos sustentare vix posit.* Et hæc quidem Adrianus cum præfecto suo loquutus est. Quæ quum prodidisset præfectus, ac per hoc Ælius Cæsar indies magis magísque solicitudine, vt pote desperati hominis, aggrauaretur, præfecto suo Adrianus qui rem prodiderat, successorē dedit, volens videri quòd verba tristia temperasset: sed nihil profuit. Nam, vt diximus, *Lucius Ceionius Commodus Verus Ælius Cæsar* (nam his omnibus nominibus appellatus est) periit: sepultúsque est imperatorio funere: neque quicquam de regia, nisi mortem, habuit dignitate. Doluit ergo illius mortem vt bonus pater, non vt bonus princeps. Nam quum amici soliciti quærerent qui adoptari posset, Adrianus dixisse fertur his, *Etiam viuente adhuc Vero decreueram:* ex quo ostendit aut iudicium suum aut scientiam futurorum. Post hunc denique Adrianus diu anceps quid faceret, Antoninum adoptauit, Pium cognomine appellatum: cui conditionem addidit vt ipse sibi Marcum & Verum Antoninos adoptaret, filiámque suam Vero non Marco daret. Nec diutius vixit, grauatus languore ac diuerso genere morborum, sæpe dicens, *Sanum principem mori debere, non debilem.* Statuas sanè Ælio Vero per totum orbem colosseas poni iussit, templa etiam in nonnullis vrbibus fieri. Denique illius merito, filium eius Verum, nepotem vtpote suum, qui pereunte Ælio in familia ipsius Adriani remanserat, adoptandum Antonino Pio cum Marco, vt iam diximus, dedit: sæpe dicens, *Habeat respub. quodcunque de Vero:* quod quidem contrarium his quæ de

A adoptionis pœnitētia per autores plurimos intimata sunt, quum Verus posterior nihil dignum præter clementiam in moribus habuerit quod imperatoriæ familiæ lumen afferret. Hæc sunt quæ de Vero Cæsare mandata literis fuerũt: de quo idcirco nõ tacui, quia mihi propositum fuit omnes qui post Cæsarem dictatorem, hoc est diuum Iulium, vel Cæsares vel Augusti, vel principes appellati sunt, quique in adoptionem venerunt, vel imperatorum filij, aut parentes Cæsarum nomine consecrati sunt, singulis libris exponere, meæ satisfaciens conscientiæ, etiamsi multis nulla sit
B necessitas talia requirendi.

IVLII CAPITOLINI

ANTONINVS PIVS ad Diocletianum Aug.

TITO AVRELIO FVLVIO BOIONIO
C ANTONINO PIO, paternum genus è Gallia Transalpina, Nemausense scilicet, auus Titus Aurelius Fuluius, qui per honores diuersos ad secundum consulatum & præfecturam vrbis peruenit. Pater Aurelius Fuluius, qui & ipse fuit consul, homo castus & integer. auia materna Bouinia Procilla, mater Arria Fadilla. auus maternus Arrius Antoninus, bis cõsul, homo sanctus, & qui Neruam miseratus esset quòd imperare cœpisset. soror vterina, Iulia Fadilla. vitricus Iulius Lupus consularis. socer Annius Verus. vxor Annia Fausti-
D na. filij mares duo, duæ fœminæ. gener per maiorẽ filiam, Lamia Syllanus: per minorem, Marcus Antoninus fuere. Ipse Antoninus Pius natus est tertiodecimo Cal. Octobres, sub Domitiano duodecimò, & Cornelio Dolabella coss. in villa Lanuuina: educatus Lauri in Aurelia: vbi postea palatium extruxit, cuius hodiéque reliquię manent. Pueritiã egit cum auo paterno, mox cum materno, omnes suos

ſuos religioſè colens: atque adeo & conſobrinorum & vitrici & multorum affinium hæreditate ditatus eſt. Fuit vir A forma conſpicuus, ingeniô clarus, moribus clemens, nobilis vultu, & placidus ingenio, ſingularis eloquentiæ, nitidæ literaturæ, præcipuè ſobrius, diligens agri cultor, mitis, largus, alieni abſtinens, & omnia hæc cum menſura & ſine iactantia. In cunctis poſtremò laudabilis, & qui meritò Numæ Pompilio ex bonorum ſententia comparatur. *Pius* cognominatus eſt à ſenatu, vel quòd ſocerũ feſſa iam ætate, manu, præſente ſenatu, leuauerit: (quod quidem non ſatis magnæ pietatis eſt argumentum, quum impius ſit magis qui iſta non faciat, quàm pius qui debitum reddat) vel B quòd eos quos Adrianus per malam valetudinem occidi iuſſerat, reſeruauit: vel quòd Adriano contra omnium ſtudia, poſt mortem infinitos atque immenſos honores decreuit: vel quòd quum ſe Adrianus interimere vellet, ingenti cuſtodia & diligentia fecit ne id poſſet admittere: vel quòd verè natura clementiſſimus, & nihil temporibus ſuis aſperum fecit. Idem fœnus trientarium, hoc eſt minimis vſuris exercuit, vt patrimonio ſuo plurimos adiuuaret. Fuit quæſtor liberalis, prætor ſplendidus, conſul cum Catilio C Seuero. Hic in omni vita priuata in agris frequentiſſimè vixit: ſed clarus in locis omnibus fuit. Ab Adriano inter quatuor cõſulares, quibus Italia committebatur, electus eſt ad eam partem Italiæ regendam in qua plurimùm poſsidebat, vt Adrianus viri talis & honori conſuleret & quieti. Huic quum Italiam regeret, imperij omen factũ eſt. Nam quum tribunal aſcendiſſet, inter alias acclamationes dictum eſt, *Auguſte, dij te ſeruent.* Proconſulatum Aſiæ ſic egit, vt ſolus auum vinceret. In proconſulatu etiam ſic imperij omen accepit. Nam quum ſacerdos fœmina Trallis ex more pro- D conſules ſemper hoc nomine ſalutaret, non dixit, *Aue proconſul*, ſed *Aue imperator*. Cyzici etiam de ſimulacro dei ad ſtatua eius corona tranſlata eſt. Et poſt conſulatum in viridario taurus marmoreus, cornibus ramis arboris accreſcẽtibus, appenſus eſt. Et fulgur cœlo ſereno ſine noxa in eius domũ venit. Et in Hetruria dolia quæ defoſſa fuerãt, ſupra

A terram reperta sunt. Et eius statuas in omni Hetruria examen apum repleuit. Et somnio sæpe monitus, se penitus eius Adriani simulacrum inserere. Proficiscens ad proconsulatum, filiam maiorem amisit. De huius vxore multa dicta sunt ob nimiam libertatem & viuendi facilitatem, quæ iste cum animi dolore compressit. Post proconsulatum, in consiliis Adriani Romæ frequens vixit, de omnibus de quibus Adrianus consulebat, mitiorem sententiam semper ostendens. Genus sanè adoptionis tale fertur: Mortuo Ælio Vero quem sibi Adrianus adoptauerat & Cæsarem nuncupa-
B uerat, dies senatus habebatur. Eò Arrius Antoninus soceri vestigia leuans venit, atq; idcirco ab Adriano dicitur adoptatus: quæ causa sola esse adoptionis nec potuit omnino nec debuit, maximè quum & semper rempub. bene egisset Antoninus, & in proconsulatu se sanctum grauémq; præbuisset. Ergo cum quum Adrianus adoptare se velle publicasset, acceptum est spatium deliberandi vtrum arrogari ab Adriano vellet. Adoptionis lex huiusmodi data est: vt quēadmodum Antoninus ab Adriano adoptabatur, ita sibi ille adoptaret M. Antoninum fratris vxoris suę filium, & L. Ve-
C rū, Ælij Veri qui ab Adriano adoptatus fuerat, filium, qui postea Verus Antoninus est dictus. Adoptatus est v. Calend. Martias die, in senatu gratias agens quòd de se ita sensisset Adrianus: factúsque est patri & in imperio proconsulari & in tribunitia potestate collega. Huius primum hoc fertur, quòd quū ab vxore argueretur quasi parum nescio quid suis largiens, dixerit, *Stulta posteaquam ad imperium trāsiuimus, & illud quod habuimus antè perdidimus.* Congiarium militibus ac populo de proprio dedit, & ea quæ pater promiserat. Et ad opera Adriani plurimum contulit: & aurum
D coronarium, quod adoptionis suæ causa oblatum fuerat, Italicis totum, medium prouincialibus reddidit. Et patri quoad vixit, religiosissimè paruit. Sed Adriano apud Baias mortuo, reliquias eius Romam peruexit sanctè ac reuerenter, atque in hortis Domitiæ collocauit: etiam repugnantibus cunctis, inter diuos eum retulit. Vxorem Faustinam, *Augustam* appellari à senatu permisit: *Pij* appellationem re-

cepit. Patri & matri atque auis & fratribus iam mortuis, A
ſtatuas decretas libenter accepit. Circenſes natali ſuo dicatos non reſpuit,aliis honoribus refutatis. Clypeũ Adriano magnificentiſſimum poſuit, & ſacerdotes inſtituit. Factus imperator, nulli eorũ quos Adrianus prouexerat, ſucceſſorem dedit. Fuitque ea conſtantia vt ſeptenis & nouenis annis in prouinciis bonos præſides detineret. Per legatos ſuos plurima bella geſſit. Nam & Britannos per Lollium Vrbicum legatum vicit,alio muro ceſpititio ſubmotis barbaris ducto: & Mauros ad pacem poſtulandam coegit: & Germanos & Dacos & multas gentes atque Iudæos rebellantes cõtudit per præſides ac legatos. In Achaia etiam B
atq; Ægypto rebelliones repreſſit. Alanos molientes ſæpe refrenauit: procuratores ſuos modeſtè ſuſcipere tributa iuſſit:excedentes modum,rationem factorum ſuorum reddere præcepit: nec vnquam lætatus eſt lucro quo prouincialis oppreſſus eſt. Contra procuratores ſuos conquerentes libenter audiuit. His quos Adrianus damnauerat,in ſenatu indulgentias petiit,dicens,etiam ipſum Adrianũ hoc fuiſſe facturum. Imperatorium faſtigium ad ſummam ciuilitatem deduxit. Vnde plus creuit recuſantibus aulicis mi- C
niſtris, qui illo nihil per internuntios agente, nec terrere poterant homines aliquando,nec ea quæ occulta nõ erant vendere. Senatui tantùm detulit imperator quantũ quum priuatus eſſet deferri ſibi ab alio principe optauit.Patris patriæ nomen delatum à ſenatu, quod primò diſtulerat,cum ingẽti gratiarum actione ſuſcepit. Tertio anno imperij ſui Fauſtinam vxorem perdidit: quæ à ſenatu conſecrata eſt, delatis circenſibus atque templo, & flaminicis & ſtatuis aureis atque argenteis: quum etiam ipſe hoc conceſſerit vt imago eius cunctis circẽſibus poneretur. Statuam auream D
delatam à ſenatu poſitam ſuſcepit. M.Antoninum quæſtorem,conſulem petente ſenatu creauit. Annium Verum,qui poſtea dictus eſt Antoninus,ante tempus quæſtorem deſignauit:neque de prouinciis neque de vllis actibus quicquam cõſtituit niſi quod prius ad amicos retulit:atque ex eorum ſententia formas compoſuit. Viſus eſt ſanè ab ami-

A cis,& cum priuatis veſtibus,& domeſtica quædam gerens. Tanta ſanè diligẽtia ſubiectos ſibi populos rexit vt omnia & omnes, quaſi ſua eſſent, curaret. Prouinciæ ſub eo cunctæ fluerunt. Quadruplatores extincti ſunt. Publicatio bonorum rarior quàm vnquam fuit, ita vt vnus tantùm proſcriberetur affectatæ tyrannidis reus, hoc eſt, Attilius Tatianus ſenatu puniente, à quo conſcios requiri vetuit, filio eius in omnibus ſemper adiuto. Periit & Priſcianus reus affectatæ tyrannidis, ſed morte voluntaria. De qua coniuratione quæri vetuit. Victus Antonini Pij talis fuit, vt eſſet
B opulentia ſine reprehenſione, parſimonia ſine ſordibus, & menſa eius per proprios ſeruos, proprios aucupes, piſcatores & venatores inſtrueretur. Balneum quo vſus fuiſſet, ſinè mercede populo exhibuit: nec omnino quicquam de vitæ priuatæ qualitate mutauit. Salaria multis ſubtraxit, quos otioſos videbat accipere, dicens, *Nihil eſſe ſordidius, imò crudelius; quàm ſi remp. ij arroderent qui nihil in eam ſuo labore conferrent.* Vnde etiam Meſomedi lyrico ſalarium imminuit. Rationes omnium prouincialium apprimè ſciuit & vectigalium. Patrimonium priuatum in filiam contulit:
C ſed fructus reipub. donauit. Species imperatorias ſuperfluas & prędia vendidit: & in ſuis propriis fundis vixit variè ac pro temporibus: nec vllas expeditiones obiit niſi quòd ad agros ſuos profectus eſt ad Campaniam, dicens, *grauem eſſe prouincialibus comitatum principis etiam nimis parci:* & tamen ingenti autoritate apud omnes gentes fuit, quum in vrbe propterea ſederet, vt vndiq; nuntios medius, vt pote citius, poſſet accipere. Congiarium populo dedit, militibus donatiuum addidit. Puellas alimentarias in honorem Fauſtinæ, Fauſtinianas conſtituit. Opera eius hæc extant
D Romæ, Templum Adriani honori patris dicatum, Græcoſtadium poſt incendium reſtitutum, inſtauratum amphitheatrum, ſepulcrum Adriani, templum Agrippæ, pons ſublicius, phari reſtitutio, Caietæ portus, Tarracinenſis portus reſtitutio, lauacrum Oſtienſe, Antiatum aquæ ductus, templa Lanuuiana. Multas etiam ciuitates adiuuit pecunia, vt opera vel noua facerent, vel vetera reſtituerent:

ita vt & magistratus adiuuaret, & senatores vrbis ad functiones suas. Hæreditates eorum qui filios habebant, repudiauit. Primus constituit ne pœnæ causa legatum relictum maneret: successorem viuenti bono iudici nulli dedit, nisi Orphito pręfecto vrbi, sed petenti. Nam Gauius Maximus præfectus prætorij vsque ad xx annum sub eo peruenit, vir seuerissimus, cui Tatius Maximus successit. In cuius demortui locum duos præfectos substituit, Fabium Repentinum & Cornelium Victorinum. Sed Repentinus famosa voce percussus est quòd per concubinam principis ad pręfecturam venisset. Vsqueadeo sub eo nullus percussus est senator, vt etiam parricida confessus in insula deserta poneretur, quia viuere illi naturæ legibus non licebat. Vini, olei, & tritici penuriam per ærarij sui damna emẽdo & gratis populo dando, sedauit. Aduersa eius temporibus hæc prouenerunt: Fames de qua diximus, circi ruina, terræmotus, quo Rhodiorum & Asiæ oppida cõciderunt: quæ omnia mirificè instaurauit. Et Romæ incendium, quod trecẽtas quadraginta insulas vel domos absumpsit. Et Narbonensis ciuitas, & Antiochense oppidum, & Carthaginense forum arsit. Fuit & inundatio Tiberis. Apparuit & stella crinita. Natus est & biceps puer, & vno partu mulieris quinque pueri editi sunt. Visus est in Arabia iubatus anguis maior solitis, qui se à cauda medium comedit. Lues etiam in Arabia fuit. Hordeum in Mœsia in culminibus arborum natum est. Quatuor præterea leones mansueti, sponte se capiendos in Arabia prębuerunt. Pharasmanes rex ad eum Romam venit, plúsque illi quàm Adriano detulit. Pacorũ regem Ladis dedit. Parthorum regem ab Armeniorũ expugnatione solis literis repulit. Abgarum regem ex orientis partibus sola autoritate deduxit. Causas regales terminauit. Sellam regiam Parthorum regi repetenti quam Traianus ceperat, pernegauit. Rimethalcen in regnum Bosphoranum, audito inter ipsum & curatorem negotio, remisit. Olbiopolitis contra Tauroscythas in Pontum auxilia misit: & Tauroscythas vsque ad dãdos Olbiopolitis obsides vicit. Tantum sanè autoritatis apud exteras gẽtes ne-

A mo habuit, quum semper amauerit pacem, eousque vt Scipionis sententiam frequentarit, qua ille dicebat, *Malle se vnum ciuem seruare, quàm mille hostes occidere.* Menses Septēbrem atque Octobrem, Antonianum atque Faustinianum appellādos decreuit senatus, sed id Antoninus respuit. Nuptias filiæ suæ Faustinæ, quum Marco Antonino eam coniungeret, vsque ad donatiuum militum celeberrimas fecit. Verum Antoninum post quæsturam cōsulem fecit. Quum Apolloniū quem Chalcide acciuerat, ad Tiberianam domum in qua habitabat vocasset, vt ei Marcum Antoninum B traderet, atque ille dixisset, *Non magister ad discipulum debet venire, sed discipulus ad magistrum*, risit eum dicens, *Facilius fuit Apollonio à Chalcide Romam venire quàm à domo sua in palatium:* cuius auaritiam etiam in mercedibus notauit. Inter argumenta pietatis eius & hoc habetur, quòd quum Marcus mortuum educatorem suum fleret, vocaretúrque ab aulicis ministris ab ostentatione pietatis, ipse dixerit: *Permittite* (inquit) *illi vt homo sit: neque enim vel philosophia vel imperium tollit affectus.* Præfectos suos & locupletauit & ornamentis consularibus donauit: si quos repetundarum dā- C nauit, eorum liberis bona paterna restituit, ea tamen lege vt illi prouincialibus redderent quod parentes acceperāt. Ad indulgentias pronissimus fuit. Edita munera, in quibus elephantos, & crocutas, & strepsicerotas, & crocodilos etiam atque hippopotamos, & omnia ex toto orbe terrarū cum tigridibus exhibuit. Centum etiam leones vna missione edidit. Amicis suis in imperio suo non aliter vsus est quàm priuatus: quia & ipsi nūquam de eo cum libertis suis per fumum aliquid vendiderunt: siquidem libertis suis seuerissimè vsus est. Amauit histrionum artes: piscando se & D venandò multùm oblectauit, & deambulatione cum amicis atque sermone. Vindemias priuati modo cum amicis agebat. Rhetoribus & philosophis per omnes prouincias & honores & salaria detulit. Orationes plerique alienas esse dixerunt quæ sub eius nomine feruntur: Marius Maximus eius proprias fuisse dicit. Conuiuia cum amicis & priuata communicauit & publica: nec vllum sacrificium per

vicarium fecit, nisi quum æger fuit. Quum sibi & filiis honores peteret, omnia quasi priuatus fecit. Frequentauit & ipse amicorum suorum conuiuia. Inter alia etiam hoc ciuilitatis eius præcipuum argumentum est, quòd quum domum Omuli visens, mirán sque columnas porphyreticas, requisisset vnde eas haberet: atque Omulus ei dixisset, *Quũ in domum alienam veneris, & mutus & surdus esto*, patienter tulit. cuius Omuli multa ioca semper patiẽter accepit. Multa de iure sanxit, vsúsque est iuris peritis, Vinidio Vero, Saluio Valente, Volusio Metiano, Vlpio Marcello, & Iaboleno. Seditiones vbicunque factas, non crudelitate, sed modestia & grauitate compressit. Intra vrbes sepeliri mortuos vetuit. Sũptum muneribus gladiatoriis instituit. Vehicularium cursum summa diligentia subleuauit. Omniũ quę gessit, & in senatu & per edicta rationem reddidit. Periit anno septuagesimo: sed quasi adolescens desideratus est. Mors autem eius talis fuisse narratur: Quum Alpinum caseum in cœna edisset auidius, nocte reiectauit, atque alia die febre commotus est. Tertia die quum se grauari videret, M. Antonino remp. & filiam præsentibus præfectis commendauit, Fortunámque auream quæ in cubiculo principũ poni solebat, transferri ad eum iussit: signũ tribuno Æquanimitatis dedit: atque ita conuersus quasi dormiret, spiritũ reddidit apud Lorium. alienatus in febri, nihil aliud quàm de republ. & de his regibus quibus irascebatur, loquutus est. Priuatum patrimonium filiæ reliquit. Testamento autem omnes suos legatis idoneis prosequutus est. Fuit statura eleuata decorus. Sed quum esset lõgus & senex, incuruareturq́; tiliaceis tabulis in pectore positis fasciabatur, vt rectus incederet. Senex etiã antequã salutatores venirẽt, panẽ siccũ comedit ad sustentandas vires. Fuit voce rauca & sonora, cum iucunditate. A senatu diuus est appellatus, cũctis certatim adnitẽtibus: quum omnes eius pietatem, clementiam, ingenium, sanctimoniam laudarẽt, decreti etiam sunt omnes honores qui optimis principibus antè delati sunt. Meruit & flaminem & circenses & templũ & sodales Antoninianos: solusq́; omnium propè principum prorsus

A B C D

A fine ciuili ſanguine & hoſtili, quantum ad ſeipſum pertinet, vixit: & qui rite comparatur Numæ, cuius felicitatem pietatémque & ſecuritatem ceremoniáſque ſemper obtinuit.

IVLII CAPITOLINI

M. ANTONINVS PHILOSOPHVS.

B

ARCO ANTONINO in omni vita philoſophanti viro, & qui ſanctitate vitæ omnibus principibus antecellit, pater Annius Verus, qui in prætura deceſſit: auus Annius Verus, iterum cõſul & præfectus vrbi, adſcitus in patritios à principibus Veſpaſiano & Tito cenſoribus: patruus Annius Libo conſul: amita Galeria Fauſtina Auguſta: mater Domitia Caluilla, Caluiſij Tulli bis conſulis filia: proauus pater Annius Verus prętorius ex Succubitano municipio ex Hiſpania factus ſenator: proauus maternus Catilius Seuerus, bis conſul & præfectus vrbi: auia paterna Rupilia Fauſtina, Rupilij Boni conſularis filia, fuere. Natus eſt Marcus Romæ ſexto Cal. Maias in monte Celio in hortis, auo ſuo iterum & Augure COSS. Cuius familia in originem recurrens, à Numa probatur ſanguinem trahere, vt Marius Maximus docet. Item à rege Salentino Malennio Daſummi filio, qui Lupias condidit. Educatus eſt in eo loco in quo natus eſt, & in domo aui ſui Veri iuxta ædes Laterani. Habuit & ſororem natu minorem Anniam Cornificiam: vxorem Anniam Fauſtinam conſobrinam ſuam. M. Antoninus principio aui ſui nomen habuit, & Catilij Seueri materni proaui. Poſt exceſsũ verò patris ab Adriano *Annius Veriſsimus* vocatus eſt: poſt virilem autem togã, *Annius Verus*, patre mortuo, ab auo paterno adoptatus eſt & educatus. Fuit à prima infantia grauis. At vbi egreſſus eſt

eſt annos qui nutricum fouentur auxilio, magnis præceptoribus traditus ad philoſophiæ ſcita peruenit. Vſus eſt magiſtris ad prima elementa Euphorione literatore, & Gemino comœdo, muſico Androne eodémque geometra: quibus omnibus vt diſciplinarum autoribus plurimum detulit. Vſus præterea grammaticis, Græco, Alexandro: quotidianis Latinis, Troſio Apro, & Pollione, & Eutychio Proculo Siceẽſi. Oratoribus vſus eſt, Græcis, Annio Marco, Caninio Celere, & Herode Attico: Latino, Frontone Cornelio. Sed multum ex his Frontoni detulit, cui & ſtatuã in ſenatu petiit: Proculum verò vſque ad proconſulatũ prouexit. Honoribus in ſe receptis, philoſophiæ operã vehementer dedit, & quidem adhuc puer. Nam duodecimũ annum ingreſſus, habitũ philoſophi aſſumpſit: & deinceps tolerantiam, quum ſtuderet in pallio & humi cubaret, vix autem matre agente, inſtrato pellibus lectulo accubaret. Vſus eſt etiam Commodo magiſtro, cuius ei affinitas fuerat deſtinata. Vſus eſt & Apollonio Chalcedonio Stoico philoſopho. Tãtum autem ſtudium in eo philoſophiæ fuit, vt adſcitus iam in imperatoriam dignitatem, tamen ad domum Apollonij diſcẽdi cauſa veniret. Audiuit & Sextum Chæronẽſem Plutarchi nepotem: Iunium Ruſticũ, Claudium Maximum, & Cinnam Catullum, Stoicos. Peripateticæ verò ſtudioſos audiuit Claudium Seuerum, & præcipuè Iunium Ruſticum. quẽ & reueritus eſt & ſectatus: qui domi militięque pollebat, Stoicæ diſciplinæ peritiſſimum, cum quo omnia communicauit publica priuatáque conſilia. Cui etiam ante præfectos prætorio ſemper oſculum dedit: quem & conſulem iterum deſignauit, cui poſt obitum à ſenatu ſtatuas poſtulauit. Tantum autem honoris magiſtris ſuis detulit, vt imagines eorum aureas in larario haberet, ac ſepulcra eorum aditu, hoſtiis, floribus ſemper honoraret. Studuit & iuri, audiens L. Voluſium Metianum: tantúmque operis & laboris ſtudiis impendit, vt corpus afficeret, atq; in hoc ſolo pueritia eius reprehenderetur. Frequentauit & declamatorũ ſcholas publicas: amauitque ex cõdiſcipulis præcipuos ſenatorij ordinis Seium Fuſcianũ,

A & Aufidium Victorinum: ex equestri, Bebium Longum & Calenum, in quos maxime liberalis fuit: & ita quidem vt quos nõ posset ob qualitatem vitæ reip. præponere, locupletatos teneret. Educatus est in Adriani gremio, qui illũ (vt suprà diximus) Verissimum nominabat: & qui ei honorẽ etiam publicè sexenni detulit: octauo ætatis anno in Saliorum collegium retulit. In saliatu omen accepit imperij. Coronas omnibus in puluinar ex more iacientibus, aliæ aliis locis hæserunt, huius, velut manu, capiti Martis aptata est. Fuit in eo sacerdotio & præsul & vates & magister, &
B multos inaugurauit atque exaugurauit, nemine præeunte, quod ipse carmina cuncta didicisset. Virilẽ togam sumpsit quintodecimo ætatis anno, statimq; ei L. Ceionij Cõmodi filia desponsata est ex Adriani volũtate. Nec multo pòst præfectus feriarum Latinarum fuit. In quo honore præclarissimè se pro magistratibus agẽtem, & in conuiuiis Adriani principis ostendit. Post hoc patrimonium paternum sorori totum concessit: quum eum ad diuisionẽ mater vocaret, respondit, aui bonis se esse cõtentum: addens, vt & mater si vellet, in sororem suum patrimoniũ cõferret, ne infe-
C rior esset soror marito. Fuit autẽ ea vitæ indulgentia vt cogeretur nonnunquam vel in venationes pergere, vel in theatrum descendere, vel spectaculis interesse. Operã præterea pingendo sub magistro Diogneto dedit. Amauit pugilatũ, luctamina, & cursum, & aucupatus. & pila lusit apprimè, & venatus est. Sed ab omnibus his intentionibus studium eum philosophiæ abduxit, seriúmque & grauem reddidit: nõ tamen prorsus abolita in eo comitate, quam præcipuè suis mox amicis atque etiam minus notis exhibebat: quum frugi esset sine contumacia, verecũdus sine ignauia,
D sine tristitia grauis. His ita se habẽtibus, quum post obitum L. Cæsaris Adrianus successorẽ imperij quæreret, nec idoneus, vtpote decem & octo annos agens, Marcus haberetur, amitæ Marci virum Antoninum Pium Adrianus ea lege in adoptionem legit, vt sibi Marcum Pius adoptaret: ita tamen vt & Marcus sibi Lucium Commodum adoptaret. Sanè ea die qua adoptatus est, Verus in somnis se humeros

eburneos habere vidit: sciscitatúsq; an apti essent oneri ferundo, solito reperit fortiores. Vbi autem comperit se ab Adriano adoptatũ, magis est deterritus quàm lætatus: iussúsque in Adriani priuatam domũ migrare, inuitus de maternis hortis recessit. Qúmque ab eo domestici quærerẽt cur tristis in adoptionem regiam transiret, disputauit quæ mala in se contineret imperium. Tunc primùm pro Annio Aurelius cœpit vocari, quòd in Aureliam, hoc est Antonini, adoptionis iure transisset. Octauodecimo ergo ætatis anno adoptatus, in secundo cõsulatu Antonini iam patris sui, Adriano ferente, gratia ætatis facta, quæstor est designatus. Adoptatúsque in aulicam domum, omnibus parẽtibus suis tantam reuerentiam quantam priuatus exibuit. Erátque haud secus rei suæ quàm in priuata domo parcus ac diligens, pro instituto patris volẽs agere, dicere, cogitate. Adriano Baiis absumpto, quum Pius ad vehendas eius reliquias esset profectus, relictus Romę, auo iusta impleuit: & gladiatorum, quasi priuatus quæstor, edidit munus. Post excessum Adriani statim Pius per vxorẽ suã Marcũ sciscitatus est: & quum dissolutis sponsalibus, quæ cum Lucii Ceionii Commodi filia desponderi voluerat, impar adhuc ætati esset, habita deliberatione cogitare velle se dixit. His ita gestis, adhuc quæstorem & cõsulem secum Pius Marcũ designauit, & Cęsaris appellatione donauit: & seuirum turmis equitum Romanorum iam cõsulem designatum creauit: & edenti cum collegis ludos seuirales adsedit, & in Tiberianam domum transgredi iussit, & aulico fastigio renitentem ornauit, & in collegia sacerdotum iubente senatu recepit, secundùm etiam consulem designauit, quum ipse quartùm pariter iniret. Per eadem tempora quum tantis honoribus occuparetur, & quum formandus ad regẽdum statum reipub. patris actibus interesset, studia cupidissimè frequentauit. Post hæc Faustinam duxit vxorem, & suscepta filia, tribunitia potestate donatus est, atque imperio extra vrbem procõsulari, addito iure quintæ relationis: tantúmque apud Pium valuit vt nunquam quenquam sine eo facilè promouerit. Erat autem in summis obsequiis

A patris Marcus, quamuis non deessent qui aliqua aduersum eum insusurrarent, & præ cæteris Valerius Omulus: qui quum Lucillam matrem Marci in viridario venerantem simulacrum Apollinis vidisset, insusurrauit, *Illa nunc rogat vt diem tuum claudas, & filius imperet.* quod omnino apud Pium nihil valuit: tanta erat Marci probitas, & tanta in imperatorio principatu modestia. Æstimationis autem tantam curam habuit, vt & procuratores suos puer semper moneret nequid arrogantius facerēt, & hæreditates delatas reddens proximis aliquando respuerit: denique per viginti &
B tres annos in domo patris ita versatus, vt eius quotidie amor cresceret: nec præter duas noctes per tot annos ab eo mansit diuersis vicibus. Ob hoc Antoninus Pius quum sibi adesse finem vitæ videret, vocatis amicis & præfectis, vt successorem eum imperij omnibus commendauit atque firmauit, statímq; signo Æquanimitatis tribuno dato, Fortunam auream quæ in cubiculo solebat esse, ad Marci cubiculum transire iussit. Bonorum maternorum partem Mummio Quadrato sororis filio (quia illa iā mortua erat) tradidit. Post excessum diui Pij à senatu coactus regimen
C publicum capere, fratrem sibi participem in imperio designauit: quē *Lucium Aurelium Verum Commodum* appellauit, Cęsarémque atq; Augustum dixit, atque ex eo pariter cœperunt rempublicam regere. Tuncq; primùm Romanum
* imperium duos Augustos habere cœpit licitum cum alio participasset. Antonini mox ipse nomen recepit. & quasi pater L. Commodi esset, & Verum eum appellauit, addito Antonini nomine: filiámque suam Lucillam fratri despondit. Ob hanc coniunctionem pueros & puellas nouorum hominū frumētariæ perceptioni ascribi præceperūt. Actis
D igitur quæ agenda fuerant in senatu, pariter castra prætoria petiuerunt, & vicena millia nummûm singulis ob participatum imperium militibus promiserunt, & cæteris pro rata. Adriani autem sepulcro corpus patris intulerūt magnifico exequiarū officio, mox iustitio sequuto, publicè quoq; funeris expeditus est ordo. Et laudauere vterq; pro rostris patrē, flaminemq; ei ex affinibus, & sodales ex amicissimis

Aurelianos creauere. Adepti imperium, ita ciuiliter se ambo egerunt, vt lenitatem Pij nemo desideraret, quum eos Marullus sui temporis mimographus cauillando impunè perstringeret. Funebre munus patri dederunt. Dabat se Marcus totum & philosophiæ, amorem ciuium affectans. Sed interpellauit istam felicitatem securitatémque imperatoris prima Tiberis inundatio, quæ sub illis grauissima fuit: quæ res & multa vrbis ædificia vexauit, & plurimum animalium interemit, & famem grauissimam peperit. Quæ omnia mala Marcus & Verus sua cura & præsentia temperarunt. Fuit eo tempore etiam Parthicum bellum, quod Vologesus patratum sub Pio, Marci & Veri tempore indixit, fugato Atidio Corneliano, qui Syriam tunc administrabat. Imminebat etiam Britannicum bellum, & Catti in Germaniam ac Rhetiam irruperant. Et aduersus Britannos quidem Calphurnius Agricola missus est, contra Cattos Aufidius Victorinus. Ad Parthicum verò bellum senatu consentiente, Verus frater eius missus est: ipse Romæ remansit, quòd res vrbanæ imperatoris præsentiam postularent. Et Verum quidem Marcus Capuam vsque prosequutus, amicis comitantibus è senatu ornauit, additis officiorum omnium principibus. Sed quum Romam redisset Marcus, cognouissétque Verum apud Canusium ægrotare, ad eum videndum contendit, susceptis in senatu votis: quę posteaquam Romam rediit, audita Veri transmissione, statim reddidit. Et Verus quidem posteaquam in Syriam venit, in deliciis apud Antiochiam & Daphnen vixit, armísque se gladiatoriis & venatibus exercuit, quum per legatos bellum Parthicũ gerens, imperator appellatus esset, quum Marcus horis omnibus reipublicæ actibus incubaret, patientérque delicias fratris & propè inuitus ac nolens ferret. Denique omnia quæ ad bellum erant necessaria, Romę positus & disposuit Marcus & ordinauit. Gestæ sunt res in Armenia prosperè per Statium Priscum Artaxatis captis: delatúmq; *Armeniacum* nomen vtrique principum: quod Marcus per verecundiam primò recusauit, postea tamen recepit. Profligato autem bello, vterque *Parthicus* ap-

A pellatus est. sed hoc quoque Marcus delatum nomen repudiauit,quod postea recepit: *Patris patriæ* autem nomen delatum fratre absente,in eiusdem præsentiam distulit:medio belli tempore & Ciuicam patruum Veri & filiam suam nupturam commissam sororis suæ curæ, eandem locupletatam, Brundusium vsq; deduxit,& ad eum misit. Romam verò statim rediit,reuocatus eorum sermonibus qui dicebant Marcum velle finiti belli gloriam sibimet vendicare, atque idcirco in Syriam proficisci. Ad proconsulem scribit,ne quis filiæ suæ iter facienti occurreret. Inter hæc liberales

B causas ita muniuit, vt primus iuberet apud præfectos ærarij Saturni vnumquemque ciuium natos liberos profiteri,intra tricesimum diem nomine imposito. Per prouincias tabulariorũ publicorũ vsum instituit, apud quos idem de originibus fieret quod Romæ apud præfectos ærarij: vt si fortè aliquis in prouincia natus causam liberalem diceret,testationes inde ferret: atque hãc totam legem de assertionibus firmauit: aliásq; de mensariis & auctionibus tulit. Senatum multis cognitionibus,& maximè ad se pertinentibus,iudicem dedit. De statu etiam defunctorũ intra quin-

C quennium quæri iussit: neque quisquam principum amplius senatui detulit. In senatus autem honorificentiam, multis & prætoriis & consularibus priuatis decidenda negotia delegauit,quò magis eorũ cum exercitio iuris autoritas cresceret. Multos ex amicis in senatum allegit cum ædilitiis aut prætoriis dignitatibus:multis senatoribus vel pauperibus sine crimine, dignitates tribunitias ædilitiásq; cõcessit:nec quemquam in ordinem legit nisi quem ipse bene nosset. Hoc quoque senatoribus detulit, vt quoties de eorum capite esset iudicãdum,secretò pertractaret, atque ita

D in publicum prodiret: nec pateretur equites Romanos talibus interesse causis. Semper autem quum potuit,interfuit senatui etiamsi nihil esset referendum,si Romæ fuit: si verò aliquid referre voluit,etiam de Campania ipse venit. Comitiis præterea etiam vsque ad noctem frequẽter interfuit: neque vnquam recessit de curia nisi consul dixisset, *Nihil vos moramur Patres conscripti*: senatum appellationibus à

conſule factis,iudicem dedit. Iudiciariæ rei ſingularem di- A
ligentiam adhibuit: faſtis dies iudiciarios addidit,ita vt du-
centos triginta dies annos rebus agendis litibúſque diſcep-
tandis conſtitueret. Prætorem tutelarẽ primus fecit,quum
antè tutores à conſulibus poſcerentur,vt diligentius de tu-
toribus tractaretur. De curatoribus verò,quũ antè nonniſi
ex lege Lectoria vel propter laſciuiam vel propter demen-
tiam darentur,ita ſtatuit vt omnes adulti curatores accipe-
rent non redditis cauſis. Cauit & ſumptibus publicis,& ca-
lumniis quadruplatorum interceſſit, appoſita falſis delato-
ribus nota. Delationes quibus fiſcus augeretur,cõtempſit. B
De alimentis publicis multa prudenter inuenit. Curatores
multis ciuitatibus,quò latius ſenatorias tẽderet dignitates,
è ſenatu dedit. Italicis ciuitatibus famis tempore frumentũ
ex vrbe donauit:omníque frumentariæ rei conſuluit. Gla-
diatoria ſpectacula omnifariam temperauit. Temperauit
etiã ſcenicas donationes, iubens vt quinos aureos ſcenici
acciperent: ita tamen vt nullus editor decem aureos egre-
deretur. Vias etiam vrbis atque itinerum diligentiſſimè cu-
rauit. Rei frumentariæ grauiter prouidit. Datis iuridicis,
Italiæ conſuluit,ad id exemplum quo Adrianus cõſulares C
viros reddere iura præceperat. Hiſpaniis exhauſtis Italica
allectione contra Traiani præcepta,verecundè conſuluit.
Leges etiam addidit de viceſima hęreditatum,de tutelis li-
bertorum,de bonis maternis,& item de filiorum ſucceſſio-
nibus pro parte materna,vtque ſenatores peregrini quartã
partem in Italia poſsiderent. Dedit præterea curatoribus
regionum ac viarum poteſtatẽ,vt vel punirent,vel ad præ-
fectum vrbi puniendos remitterent eos qui vltra vectigalia
quicquã ab aliquo exegiſſent. Ius autem magis vetus reſti-
tuit quàm nouum fecit. Habuit ſecum præfectos,quorum D
& autoritate & periculo ſemper iura dictauit. Vſus autem
eſt Scæuola pręcipuè iuris perito. Cum populo autem non
aliter egit quàm eſt actum ſub ciuitate libera. Fuítque per
omnia moderatiſsimus in hominibus deterrendis à ma-
lo, inuitandis ad bona, remunerandis copia, indulgentia
liberandis: fecítque ex malis bonos, ex bonis optimos:

A moderatè etiam cauillationes nonnullorum ferens. Nam
quum quendam Veterasinum famæ detestandæ honorem
petentem moneret vt se ab opinionibus populi vendica-
ret,& ille contrà respondisset, multos qui secum in harena
pugnassent, se prætores videre, patienter tulit. Ac ne in
quenquam facilè vindicaret,prætorem quoque dum pessi-
mè egerat,non abdicare se prætura iussit, sed collegæ iu-
risdictionem mandauit. Fisco in causis compendij nun-
quam iudicans fauit: sanè quamuis esset constans,erat etiã
verecundus. Posteaquam autẽ à Syria victor frater rediit,
B patris patriæ nomen ambobus decretum est,quum se Mar-
cus absente Vero erga omnes senatores atq; homines mo-
deratissimè gessisset. Corona præterea ciuica oblata est
ambobus,petiitque Lucius vt secum Marcus triumpharet.
Petiit præterea Lucius vt filij Marci Cæsares appellarẽtur.
Sed Marcus tanta fuit moderatione vt quum simul trium-
phasset, tamen post mortem Lucium tantùm Parthicum,
Germanicũ se vocaret,quod sibi bello proprio pepererat.
In triumpho autem liberos Marci vtriusque sexus secum
vexerunt,ita tamen vt & puellas virgines veherent. Ludos
C etiam ob triumphum decretos spectauerunt habitu trium-
phali. Inter cætera pietatis eius hæc quoque moderatio
prædicanda est: Cunabulis post puerorum lapsum culci-
tras subiici iussit: vnde hodièque rete prætenditur. Dum
Parthicũ bellum geritur,natum est *Marcomannicum*, quod
diu eorũ qui aderant arte suspensum est, vt finito iam orien-
tali bello Marcomannicum agi posset. Et quum famis tem-
pore populo insinuasset de bello,fratre post quinquẽnium
reuerso,in senatu egit,ambos necessarios dicẽs bello Ger-
manico imperatores. Tantus autem terror belli Marco-
D mannici fuit, vt vndique sacerdotes Antoninus acciuerit,
peregrinos ritús impleuerit, Romam omni genere lustra-
uerit,retardatúsque à bellica profectione sit. celebrauit &
Romano ritu lectisternia per septem dies. Tanta autem
pestilentia fuit vt vehiculis cadauera sint exportata sarra-
cisque. Tunc autem Antonini leges sepeliendi sepulcro-
rúmque asperrimas sanxerunt: quandoquidem cauerunt
ne

ne vti quis vellet fabricaret sepulcrum:quod hodiéque seruatur. Et multa quidem milia pestilentia consumpsit, multósque ex proceribus:quorum amplissimis Antoninus statuas collocauit. Tantáque clementia fuit vt & sumptu publico vulgaria funera iuberet efferri: & vano cuidam qui diripiẽdæ vrbis occasionẽ cum quibusdam consciis requirens, de caprifici arbore in campo Martio cõcionabundus, ignem de cælo lapsurum, finémque mundi affore diceret, si ipse lapsus ex arbore in ciconiam verteretur: quum statuto tempore decidisset, atque ex sinu ciconiam emisisset, perducto ad se atque confesso veniam daret. Profecti itaque sunt paludati ambo imperatores, Victoualis & Marcomannis cuncta turbantibus, aliis etiã gentibus quę pulsæ à superioribus barbaris fugerant, nisi reciperentur, bellũ inferentibus. Nec parum profuit ista profectio, quum Aquileiam vsque venissent. Nam plerique reges & cum populis suis se retraxerũt, & tumultus autores interemerũt. Quadi autem amisso rege suo, non prius se cõfirmaturos eũ qui erat creatus, dicebãt, quàm id nostris placuisset imperatoribus. Lucius tamẽ inuitus profectus est, quũ plerique ad legatos imperatorũ mitterẽt, defectionis veniam postulantes. Et Lucius quidem quòd amissus esset præfectus prætorio Furius Victorinus, atque pars exercitus interisset, redeundum esse censebat: Marcus autem fingere barbaros existimãs & fugã & cætera quę securitatem bellicam ostenderent, ob hoc ne tanti apparatus mole premerentur, instandum esse dicebat. Denique trãscensis Alpibus longius processerunt, composuerúntque omnia quæ ad munimẽ Italiæ atq; Illyrici pertinebant. Placuit autẽ, vrgente Lucio, vt præmissis ad senatum literis Lucius Romam rediret. Via quoque posteaquã iter ingressi sunt: sedẽs cum fratre in vehiculo Lucius, apoplexi arreptus periit. Fuit autẽ consuetudo Marco vt in circensiũ spectaculo legeret, audirétq; ac subscriberet: ex quo quidẽ sæpe iocis popularibus dicitur lacessitus. Multum sanè potuerunt liberti sub Marco & Vero, Geminas & Agaclytus. Tantæ autem sanctitatis fuit Marcus, vt Veri vitia & celauerit & defenderit, quũ ei vehementissimè displicerẽt,

A mortuúmque eum diuum appellauerit: amitásq; eius & sorores honoribus & salariis decretis subleuauerit atque prouexerit, sacrísq; eum plurimis honorauerit: flaminē & Antonianos sodales, & omnes honores qui diuis habentur, eidem dedicauit. Nemo est principum quem nō grauis fama perstringat, vsqueadeo vt etiam Marcus in sermonē venerit quòd Verum vel veneno ita sustulerit, vt parte cultri veneno lita vuluam inciderit, venenatam partem fratri edendam propinans, & sibi innoxiam reseruans: vel certè per medicum Posidippum, qui ei sanguinem intempestiuè di-
B citur emisisse. Cassius post mortem Veri à Marco desciuit. Iam in suos tanta fuit benignitate Marcus, vt cum in omnes propinquos cuncta honoris ornamenta contulerit, tum in filium Commodum, & quidem scelestum atque impurum, citò nomen Cæsaris, & mox sacerdotium, statímque nomē imperatoris ac triumphi participationem & consulatum. quo quidem tempore sine imperatoris filio ad triumphalem currum in circo pedes cucurrit. Post Veri obitū Marcus Antoninus solus remp. tenuit, multo melior & feracior ad virtutes: quippe qui nullis Veri iam impediretur aut si-
C mulatis callidæ seueritatis (quo ille ingenito vitio laborabat) erroribus, aut his quibus præcipuè displicebat Marco Antonino iam inde à primo ætatis suæ tempore, vel institutis mentis prauæ, vel moribus. Erat enim ipse tantæ tranquillitatis vt vultum nunquam mutauerit mœrore vel gaudio, philosophiæ deditus Stoicæ, quā & per optimos quosque magistros acceperat, & vndique ipse collegerat. Et Adrianus vt dictum est hūc eundem successorē parauerat, nisi & ætas puerilis obstitisset. Quod quidem apparet ex eo quòd generum Pio hunc eundem delegit, vt ad eum, di-
D gnum vtpote virum, quandoque Romanū perueniret imperium. Ergo prouincias post hæc ingenti moderatione ac benignitate tractauit. Contra Germanos res feliciter gessit. Specialiter ipse bellū Marcomannicum, sed quātum nulla vnquā memoria fuit, tum virtute tū etiā felicitate transegit, & eo quidem tempore quo pestilentia grauis multa milia & popularium & militū interemerat. Pannonias ergo Marco-

mannis, Sarmatis, Vvandalis, ſimul etiã Quadis extinctis, A
ſeruitio liberauit: & Romæ cum Commodo, quem iam Cæſarem fecerat, filio vt diximus ſuo, triumphauit. Quum autem ad hoc bellum omne ærariũ exhauſiſſet ſuũ, neque in animum induceret vt extra ordinem prouincialibus aliquid imperaret, in foro diui Traiani auctionem ornamentorum imperialium fecit, vendiditque aurea pocula & cryſtallina & myrrhina, vaſa etiam regia & veſtem vxoriam ſericam & auratam, gemmáſq; etiã quas multas in repoſtorio ſanctiore Adriani repererat: & per duos quidẽ menſes hæc venditio celebrata eſt, tantúmque auri redactum vt reli- B
quias belli Marcomannici ex ſententia perſequutus, poſtea dederit poteſtatem emptoribus, vt ſiquis vellet empta reddere atque aurum recipere, ſciret licere. Nec moleſtus vlli fuit qui vel nõ reddidit empta, vel reddidit. Tunc viris claris permiſit vt eodem cultu quo & ipſe, vel miniſteriis ſimilibus conuiuia exhiberent. In munere autem publico tam magnanimus fuit, vt centũ leones vna miſſione ſimul exhiberet ſagittis interfectos. Quum igitur in amore omnium imperaſſet, atque ab aliis modò frater, modò pater, modò filius, vt cuiuſque ætas ſinebat, & diceretur & amaretur, C
octauodecimo anno imperij ſui, ſexageſimo & primo vitæ, diem vltimũ clauſit. Tantúſque illius amor eo die regij funeris claruit, vt nemo illum plangendum cenſuerit, certis omnibus quòd à diis commodatus, ad deos rediſſet. Denique priuſquam funus conderetur, vt plerique dicunt (quod nunquam antea factum fuerat neq; poſtea) ſenatus populúſque, non diuiſis locis, ſed in vna ſede propitium deum dixit. Hic ſanè vir tantus & talis, ac diis vita & morte coniunctus, filium Commodum dereliquit: qui ſi felix fuiſſet, filium non reliquiſſet. Et parum ſanè fuit quòd illi honores D
diuinos omnis ætas, omnis ſexus, omnis conditio ac dignitas dedit, niſi quòd etiam ſacrilegus iudicatus eſt, qui eius imaginem in ſua domo non habuit, qui per fortunam vel potuit habere vel debuit. Denique hodiéque in multis domibus M. Antonini ſtatuæ conſiſtunt inter deos penates: nec defuerunt homines qui ſomniis eum multa prædixiſſe

A futura & vera concinuerunt. Vnde etiam templum ei constitutum, dati sacerdotes Antoniniani, & sodales & flamines, & omnia quæ de sacratis decreuit antiquitas. Aiunt quidam (quod verisimile videtur) Commodum Antoninum successorem illius ac filium non esse de eo natum, sed de adulterio: ac talem fabellam vulgari sermone cõtexunt: Faustinam quondam Pij filiam, Marci vxorem, quũ gladiatores transire vidisset, vnius ex his amore succensam, quum longa ægritudine laboraret, viro de amore cõfessam. Quod quum ad Chaldæos Marcus retulisset, illorum fuisse consi-
B liũ vt occiso gladiatore, sanguine illius sese Faustina sublauaret, atque ita cum viro concumberet. Quod quum esset factum, solutum quidem amorẽ, natum verò Commodum gladiatorẽ esse non principem: qui mille propè pugnas publicè populo inspectante gladiatorias imperator exhibuit, vt in vita eius docebitur. Quod quidẽ verisimile ex eo habetur quòd tam sancti principis filius his moribus fuit quibus nullus lanista, nullus scenicus, nullus harenarius, nullus postremò ex omniũ dedecorum ac scelerũ colluuione cõcretus. Multi autẽ ferũt Commodum omnino ex adulterio
C natũ: siquidem Faustinã satis constat apud Caietam conditiones sibi & nauticas & gladiatorias elegisse: de qua quum diceretur Antonino Marco, vt repudiaret, si nõ occideret, dixisse fertur, *Si vxorem dimittimus, reddamus & dotem.* Dos autem quid erat, nisi imperium quod ille ab socero, volente Adriano adoptatus, acceperat? Tantum sanè valet boni principis vita, sanctitas, tranquillitas, pietas, vt eius famam nullius proximi decoloret inuidia. Deniq; Antonino quũ suos mores semper teneret, neque alicuius insusurratione mutaretur, non obfuit gladiator filius, vxor infamis: deus
D vsque etiã nunc habetur, vt vobis ipsis sacratissime imperator Diocletiane, & semper visum est & videtur: qui eũ inter numina vestra, non vt cæteros, sed specialiter veneramini, ac sæpe dicitis vos vita & clementia tales esse cupere qualis fuit Marcus, etiamsi philosophia nec Plato esse possit, si reuertatur in vitam: & quidem hæc breuiter & congestè. Sub Marco Antonino hæc sunt gesta. Post fratrẽ primùm

corpus eius Romam deuectum est. & illatum maiorum sepulcris: diuini honores decreti. Deinde quum gratias ageret senatui quòd fratrem consecrasset, occultè ostendit omnia bellica consilia sua fuisse quibus superati sunt Parthi. Addidit præterea quædam quibus ostendit nunc demum se quasi à principio acturum esse remp. amoto eo qui remissior videbatur. Nec aliter senatus accepit quàm Marcus dixerat, vt videretur gratias agere quòd Verus excessisset vita. Omnibus deinde sororibus & affinibus & libertis, iuris & honoribus & pecuniæ plurimum detulit. Erat enim famæ suæ curiosissimus, & requirens ad verum quid quisque de se diceret, emendans quæ bene reprehensa viderentur. Proficiscēs ad bellum Germanicum, filiam suam non decurso luctus tempore, grandæuo equitis Romani filio Claudio Pompeiano dedit, genere Antiochensi, nec satis nobili: quem postea bis consulem fecit, quum filia eius Augusta esset & Augustæ filia. Sed has nuptias & Faustina & ipsa quæ dabatur, inuitæ habuerũt. Quum Mauri Hispanias propè omnes vastarent, res per legatos benè gestæ sunt. Et quum per Ægyptum Bucolici milites grauia multa fecissent, per Auidium Cassium retusi sunt, qui postea tyrannidem arripuit. Sub ipsis profectionis diebus in secessu Prænestino agens, filium nomine Verum Cæsarem execto sub aure tubere septennem amisit, quem nō plus quinque diebus luxit, consolatúsque etiam medicos actibus publicis se reddidit. Et quia ludi Iouis optimi maximi erãt, interpellari eos publico luctu noluit: iussítque vt statuæ tãtummodo filio mortuo decernerentur, & imago aurea circensibus per pompam ferenda, & vt saliari carmini nomen eius insereretur. Instante sanè adhuc pestilentia, & deorum cultum diligentissimè restituit, & seruos quemadmodum bello Punico factum fuerat, ad militiam parauit, quos *Voluntarios* exemplo Volonum appellauit. Armauit etiam gladiatores, quos *Obsequentes* appellauit. Latrones etiam Dalmatiæ atque Dardaniæ, milites fecit. Armauit & Diocmitas. emit & Germanorum auxilia contra Germanos. Omni præterea diligentia parauit legiones ad Germanicum &

A Marcomannicum bellum: & ne prouincialibus esset molestus, auctionem rerũ aulicarũ, vt diximus, fecit in foro diui Traiani, in qua præter vestes & pocula & vasa aurea, etiam signa cum tabulis magnorum artificum vendidit. Marcomannos autẽ in ipso transitu Danubii deleuit, & prædam prouincialibus reddidit. Gentes omnes ab Illyrici limite vsque Galliã conspirauerãt, vt Marcomanni, Narisci, Hermunduri, & Quadi, Sueui, Sarmatæ, Latringes, & Buri: hi aliique cum Victoualis Sosibes, Sicobotes, Rhoxolani, Bastarnæ, Alani, Peucini, Costoboci. Imminebat & Par-
B thicum bellum & Britannicum. Magno igitur labore etiã suo gentes asperrimas vicit, militibus sese inuitantibus, ducentibus etiam exercitum legatis & pręfectis prætorio: accepítque in deditionem Marcomannos, plurimis in Italiã traductis. Semper sanè cum optimatibus, non solùm bellicas res, sed etiam ciuiles priusquã faceret aliquid, cõtulit. Denique sentẽtia illius pręcipua semper hæc fuit, *Aequius est vt ego tot & talium amicorum consilium sequar quam vt tot & tales amici meam vnius voluntatem sequantur.* Sane quia durus videbatur ex philosophiæ institutione Marcus ad
C militiæ labores atque ad omnem vitam grauiter arpebatur: sed malè loquentium dictis, vel literis vel sermone respondebat. Et multi nobiles bello Germanico siue Marcomannico, imò plurimarum gentium, interierunt: quibus omnibus statuas in foro Vlpio collocauit. Quare amici frequenter suaserunt vt à bellis discederet, & Romã veniret: sed ille contempsit ac perstitit, nec prius recessit quàm omnia bella finiret. Prouincias ex proconsularibus cõsulares, aut ex consularibus proconsulares, aut prætorias pro belli necessitate fecit. Res etiam in Sequanis turbatas, censura
D & autoritate repressit. Compositæ res in Hispania quę per Lusitaniam turbatæ erant. Filio Commodo accersito ad limitem, togam virilem dedit: quare congiarium populo diuisit, & eum ante tempus cõsulem designauit. Siquis vnquam proscriptus esset à præfecto vbi, non libenter accepit. Ipse in largitionibus pecuniæ publicæ parcissimus fuit: quod laudi potius datur quàm reprehensioni: sed tamen

& bonis viris pecunias dedit, & oppidis labentibus auxiliũ A
tulit, & tributa vel vectigalia vbi necessitas cogebat remisit. Absens populi Romani voluptates curari vehementer præcepit per ditissimos editores. Fuit enim populo hic sermo, quum sustulisset ad bellum gladiatores, quòd populum sublatis voluptatibus vellet cogere ad philosophiam. iusserat enim, ne mercimonia impedirentur, tardius pantomimos exhiberi non votis diebus. De amatis pantomimis ab vxore fuit sermo, vt superius diximus: sed hæc omnia per epistolas suas purgauit. Idem Marcus sederi in ciuitatibus vetuit in equis siue vehiculis: lauacra mixta submo- B
uit. Mores matronarum composuit diffluentes. Et iuuenũ nobilium sacra Serapidis à vulgaritate Pelusiæ submouit. Fama fuit sanè quod sub philosophorum specie quidam remp. vexarent & priuatos: quod ille purgauit. Erat mos iste Antonino vt omnia crimina minore supplicio quàm legibus plecti solent, puniret: quanuis nonnunquam cõtra manifestos & grauium criminum reos inexorabilis permaneret. Capitales causas hominum honestorum ipse cognouit, & quidem summa æquitate, ita vt prætorem reprehenderet qui citò reorum cusas audierat: iuberétque illum C
iterum cognoscere, dignitatis eorum interesse dicens vt ab eo audirentur qui pro populo iudicaret. Æquitatem etiam circa captos hostes custodiuit. Infinitos ex gẽtibus in Romano solo collocauit. Fulmẽ de cælo precibus suis contra hostium machinamentum extorsit, suis pluuia impetrata quum siti laborarẽt. Voluit Marcomanniam, prouinciam, voluit etiam Sarmatiam facere: & fecisset nisi Auidius Cassius rebellasset sub eodem in Oriente, qui imperatorem se appellauit (vt quidam dicunt) Faustina volente, quæ de mariti valetudine desperaret. Alii dicunt, ementita morte D
Antonini, Cassium imperatorem se appellasse, quum diuũ Marcum appellasset. Et Antoninus quidem non est satis motus defectione Cassii, nec in eius affectus sæuiit, sed per senatum hostis est iudicatus, bonáque eius proscripta per ærarium publicum. Relicto ergo Sarmatico Marcomannicóque bello, contra Cassium profectus est Romæ, turbæ

A etiam fuerũt, quasi Cassius absente Antonino aduentaret: sed Cassius statim interfectus est: caput eius allatum est ad Antoninum. Marcus tamen non exultauit interfectione Cassij, capútque eius humari iussit. Metianum etiam filium Cassij, cui Alexandria erat commissa, exercitus occidit: nã & præfectum præt. sibi fecerat. qui & ipse occisus est. In conscios defectionis vetuit senatum grauiter vindicare: simul pe[illegible]nequis senator tempore principatus sui occideretur, [illegible]eius pollueretur imperium: eos etiam qui deportati fuerant reuocari iussit, quum paucissimi centuriones B capite essent puniti. Ignouit & ciuitatibus quæ Cassio cõsenserant: ignouit Antiochensibus qui multa in Marcum pro Cassio dixerant. quibus & spectacula & conuentus publicos tulerat, & omnium concionum genus, contra quos edictum grauissimum misit. Seditiosos autem eos & oratio Marci indicat indita à Mario Maximo, qua ille vsus est apud amicos. Denique noluit Antiochiam videre quum Syriam peteret: nam nec Cyprũ voluit videre, ex qua erat Cassius. Fuit Alexandriæ, clementer cum is agens. postea tamen Antiochiam vidit. Multa egit cum regibus, & pa- C cem confirmauit sibi occurrentibus cunctis regibus & legatis Persarum: omnibus orientalibus prouinciis charissimus fuit: apud multas etiam philosophiæ vestigia reliquit. Apud Ægyptios ciuem se egit & philosophum in omnibus studiis, templis, locis. Et quum multa Alexandrini in Cassium dixissent fausta, tamen omnibus ignouit, & filiam suam apud eos reliquit. Faustinam vxorem suam in radicibus montis Tauri, in vico Halale exanimatam subito morbo amisit. Petiit à senatu vt honores Faustinæ ædémque decernerent, laudata eadem, quum tamen impudicitiæ fa- D ma grauiter laborasset: quę Antoninus vel nesciuit vel dissimulauit. Nouas puellas Faustinianas instituit in honorem vxoris mortuæ. Diuam etiam Faustinam à senatu appellatam gratulatus est: quam secum & in æstiuis habuerat, vt matrem castrorum appellaret. Fecit & coloniam vicum in quo obiit Faustina, & ædem illi extruxit. sed hæc postea ędes Heliogabalo dedicata est. Ipsum Classium pro

cle-

clementia occidi passus est, non occidi iussit. Deportatus A
est Heliodorus filius Cassij, & alij liberum exilium acceperunt cum bonorũ parte. Filij autẽ Cassij & amplius media parte acceperunt paterni patrimonij, & auro atque argẽto adiuti, mulieres autem etiam ornamentis, ita vt Alexandria filia Cassij & Druncianus gener, liberam vagandi potestatem haberent, commendati amitæ marito. Doluit denique Cassium extinctum, dicens voluisse se sine senatorio sanguine imperium transigere. Orientalibus rebus ordinatis, Athenis fuit, & inter alia Cereris templum adiit vt se innocentem probaret, & sacrarium solum ingressus est. Reuertens ad Italiam nauigio, tempestatẽ grauissimam passus est. B
Per Brundusium veniens in Italiam, togam & ipse sumpsit, & milites togatos esse iussit: nec vnquã sagati fuerũt sub eo milites. Romam vt venit, triumphauit. Exinde Lauinium profectus est. Commodum deinde sibi collegam in tribunitiam potestatem iunxit: congiarium populo dedit & spectacula mirifica: dein ciuilia multa correxit. Gladiatorij muneris sumptus modum fecit. Sententia Platonis semper in ore illius fuit, *Florere ciuitates, si aut philosophi imperarent, aut imperatores philosopharentur.* Filio suo Brutij Præsentis C
filiam iunxit, nuptiis celebratis exemplo priuatorum. quare etiam congiarium populo dedit. Deinde ad conficiendum bellum conuersus, in administratione eius belli obiit, labentibus iam filij moribus ab instituto suo. Triennio bellum postea cum Marcomannis, Hermunduris, Sarmatis, Quadis etiam egit: & si anno vno superfuisset, prouincias ex his fecisset. Ante biduum quàm expirasset, admissis amicis dicitur ostendisse sententiã de filio eandem quam Philippus de Alexandro, quum de hoc malè sentiret, addens minimè se ægrè mortẽ ferre, filium superstitem relinquẽs. D
nam iam Commodus turpem se & cruentum ostentabat. Mors autẽ talis fuit: Quum ægrotare cœpisset, filium aduocauit, atque ab eo primùm petiit vt belli reliquias non contemneret, ne videretur remp. prodere: & quum filius ei respondisset cupere se primùm sanitatem, vt vellet, permisit, petẽs tamẽ vt expectaret paucos dies, aut simul proficisce-

A retur. Deinde abstinuit cibo potúque, mori cupiens, auxítque morbum. Sexta die vocatis amicis, & ridés res humanas, mortem autem contemnens, ad amicos dixit, *Quid me fletis, & non magis de pestilentia & communi morte cogitatis?* Et quum illi vellent recedere, ingemiscens ait, *Si iam me dimittitis, vale vobis dico, vos praecedens.* Et quum ab eo quaereretur cui filium commendaret, ille respondit, *Vobis, si dignus fuerit, & dijs immortalibus.* Exercitus cognita mala valetudine, vehementissimè dolebant, quia illum vnicè amabant. Septimo die grauatus est, & solum filium admisit: quem statim dimisit ne in eum morbus trāsiret. Dimisso filio, caput operuit quasi volens dormire: sed nocte animam efflauit. Fertur illum mori voluisse quum filium talem videret futurum qualis extitit post eius mortē, ne, vt ipse dicebat, similis Neroni, Caligulę & Domitiano esset. Crimini ei datum est quod adulteros vxoris promouerit, Tertullum & Vtilium & Orphitum & Moderatum, ad varios honores: quū Tertullum etiam prandentem cum vxore deprehenderit, de quo mimus in scena praesente Antonino dixit, quū stupidus nomen adulteri vxoris à seruo quaereret, & ille diceret *ter Tullus*, & adhuc stupidus quęreret, respondit ille, *Iam dixi ter, Tullus dicitur.* Et de hoc quidem multa populus, multa alij dixerūt, patientiam Antonini incusantes. Ante tempus sanè mortis priusquam ad bellum Marcomānicum rediret, in Capitolio iurauit, nullum senatorem se sciente occisum, quum etiam rebelles dixerit se seruaturum fuisse, si scisset. Nihil enim magis & timuit & deprecatus est quàm auaritiae famam: de qua se multis epistolis purgat. Dederūt ei vitio quod & fictus fuisset, nec tam simplex quàm videretur, aut quàm vel Pius vel Verus fuisset. Dederunt etiam crimini quòd aulicam arrogantiam confirmauerit submouendo amicos à societate communi & à conuiuiis. Parentibus consecrationem decreuit. Amicos parentum etiam mortuos statuis ornauit. Suffragatoribus nō citò credidit, sed semper diu quaesiuit quod erat verum. Enisa est Fabia vt Faustina mortua in eius matrimonium coiret, sed ille cōcubinam sibi asciuit procuratoris vxoris suae filiam, ne tot liberis superduceret nouercam.

IVLII CAPITOLINI

VERVS IMPERATOR ad Diocletianum Aug.

SCIO plerosque ita vitam Marci ac Veri, literis atq; historiæ dedicasse, vt priorem Verum intimandum legentibus darent, nō imperandi sequuti ordinem, sed viuēdi. Ego verò, quòd prior Marcus imperare cœpit, deinde Verus qui superstite periit Marco, priorem Marcum, dehinc Verum credidi celebrandum. Igitur L. Ceionius, Ælius Commodus Verus Antoninus, qui ex Adriani voluntate Ælius appellatus est, ex Antonini coniunctione Verus & Antoninus: neque inter bonos, neque inter malos principes ponitur, quem cōstat non inhorruisse vitiis, nec abundasse virtutibus: vixisse deinde non in libero principatu, sed sub Marco in simili ac pari maiestatis imperio. à cuius secta, lasciuia morum & vitæ licentioris nimietate dissensit. erat enim morum simplicium, & qui adumbrare nihil posset. Huic naturalis pater fuit L. Ælius Verus, qui ab Adriano adoptatus, primus *Cæsar* est dictus, & in eadem statione constitutus periit. Aui ac proaui & item maiores plurimi consulares. Natus est Lucius Romæ in prætura patris sui, XVIII. Calend. Ianuarias, die quo & Nero qui rerum potitus est. Origo eius paterna pleraque ex Hetruria fuit, materna ex Fauentia. Hac prosapia genitus, patre ab Adriano adoptato, in familiam Æliam deuenit: mortuóq; patre Cæsare, in Adriani familia remansit. A quo Aurelio datus est adoptandus, quum sibi ille Pium filium, Marcum nepotem esse voluisset, posteritati satis prouidens, & ea quidem lege vt filiam Pij Verus acciperet: quæ data est Marco idcirco quia hic ad hoc impar videbatur ætate, vt in Marci vita exposuimus. Dixit autem vxorem Marci filiam Lucillam: educatus est in domo Tiberiana. Audiuit Scaurum grammaticum

A Latinũ, Scauri filium, qui grammaticus Adriani fuit: Græcos, Telephum, Hephæstionẽ, Harpocrationem: rhetores Apollonium, Celerem Caninium, Herodem Atticum: Latinum, Cornelium Frontonem: philosophos, Apollonium & Sextum: hos omnes amauit vnicè, atq; ab his inuicem dilectus est, nec tamẽ ingeniosus ad literas. Amauit autem in pueritia versus facere, pòst orationes: & melior quidẽ orator fuisse dicitur quàm poeta: imò (vt verius dicam) peior poeta quàm rhetor. Nec desunt qui dicant eum fuisse adiutum ingeniò amicorũ, atq; ab aliis ei illa qualiacunq; sunt,
B scripta. Siquidẽ multos disertos & eruditos semper secum habuisse dicitur. Educatorem habuit Nicomedẽ. Fuit voluptuarius & nimis lætus, & omnibus deliciis, ludis, iocis decẽter aptissimus. Post septimum annum in familiam Aureliam traductus, Marci moribus & autoritate formatus est. Amauit venatus, palæstras, & omnia exercitia iuuentutis. Fuítque priuatus in domo imperatoria viginti & tribus annis. Qua die togam virilem Verus accepit, Antoninus Pius ea occasione qua patris templum dedicabat, populo liberalis fuit, mediúsque inter Pium & Marcum idem resedit,
C quum quęstor populo munus daret. Post quæsturam statim consul est factus cum Sextilio Laterano: interiectis annis, cum Marco fratre iterũ factus est consul. Diu autem & priuatus fuit, & ea honorificentia caruit qua Marcus ornabatur. Namque in senatu ante quæsturam non sedit: neque in itinere cum patre, sed cum pręfecto prætorij vectus est: neo aliud ei honorificentiæ ad nomen adiunctum est quàm quòd Augusti filius est appellatus. Fuit studiosus etiã Circensium haud aliter quàm gladiatorij muneris. Hic quum tantis deliciarum & luxuriæ quateretur erroribus, ab An-
D tonino videtur ob hoc retentus quòd eum pater ita in adoptionem Pij transire iusserat vt nepotem appellaret: cui, quantum videtur, fidem exhibuit, non amorem. Amauit tamen Antoninus Pius simplicitatem ingenij puritatémq; viuendi: hortatúsque est vt imitaretur & fratrem. Defuncto Pio Marcus in eum omnia contulit, principatu etiam imperatoriæ potestatis indulto: sibíque consortem fecit,

quum illi soli senatus detulisset imperium. Dato igitur imperio & indulta tribunitia protestate, proconsulatus etiam honore delato, *Verum* vocari præcepit, suum in eum transferens nomen, quum antè *Commodus* vocaretur. Lucius quidem Marco vicem reddens suscepit, obsequutus vt legatus procõsuli vel præses imperatori, iam primùm quum Marcus pro ambobus ad milites est loquutus, & pro consensus imperio grauiter se ad Marci mores egit. Vbi verò in Syriam profectus est, non solùm licentia vitæ liberioris, sed etiam adulteriis & iuuentutis amoribus infamatus est. Siquidem tantæ luxuriæ fuisse dicitur vt etiam posteaquã de Syria rediit, popinam domi institueret, ad quam post conuiuium Marci diuertebat, ministrantibus sibi omni genere turpium personarum. Fertur & nocte perpeti alea lusisse, quum in Syria concepisset id vitium: atque intantum vitiorum Caianorum & Neronianorum ac Vitellianorum fuisse æmulum, vt vagaretur nocte per tabernas ac lupanaria, obtecto capite cucullione vulgari viatorio, & commisceretur cum triconibus, & committeret rixas, dissimulans quis esset, sępéque afflictum liuida facie redisse, & in tabernis agnitum quum sese absconderet. iaciebat & nummos in popinas maximos, quibus calices frangeret. Amauit & & aurigas Prasino fauens. Gladiatorum etiam frequentius pugnas in conuiuio habuit, trahens cœnam in noctem: & in thoro conuiuali cõdormiens, ita vt leuatus cum stromatibus in cubiculum perferretur. Somni fuit permodici, digestionis facillimæ. Sed Marcus hæc omnia quasi nesciens dissimulabat rem, pudore illo ne reprehenderet fratrem. Et notissimum eius quidem fertur tale conuiuium, in quo primùm duodecim accubuisse dicitur, quum sit notissimũ dictum de numero conuiuarum, *Septem, conuiuium: nouem verò, conuitium.* donatos autem pueros decoros qui ministrabant singulis. donatos etiam structores & lances singulis quibusque: donata & viua animalia, vel cicurum vel ferarum auium vel quadrupedum quorũ cibi appositi erant. donatos etiam calices singulis per singulas potiones, murrhinos & crystallinos Alexandrinos, ac quoties bibitũ est.

A data etiam aurea atque argentea pocula & gemmata. Coronas quinetiã datas, lemniscis aureis interpositis, & alieni temporis floribus. data & vasa aurea cum vnguẽtis ad speciem alabastrorum. data & vehicula cum mulabus ac mulionibus cum iuncturis argenteis, vt ita de conuiuio redirent. Omne autem conuiuium æstimatum dicitur sexagies centenis millibus H-S. Hoc conuiuium posteaquam Marcus audiuit, ingemuisse dicitur & doluisse publicũ fatum. Post conuiuium lusum est tesseris vsque ad lucem. Et hæc quidem post Parthicum bellum, ad quod eum misisse dicitur Marcus, ne vel in vrbe ante omnium oculos peccaret, B vel vt parsimoniam peregrinatione addisceret, vel vt timore bellico emẽdatior rediret, vel vt se imperatorem esse cognosceret. Sed quãtum profecerit, cum alia vita tum hæc quam narrauimus cœna monstrauit. Circensium tãtam curam habuit, vt frequẽter prouincialibus literas causa circensium & miserit & acceperit. Denique etiam præsens & cum Marco sedẽs, multas à venetianis est passus iniurias, quod turpissimè contra eos faueret. Nam & Volucri equo prasino aureum simulacrum fecerat quod secũ portabat. Cui quidem passas vuas & nucleos in vicem hordei C in præsepe ponebat, quem sagis fuco tinctis coopertum, in Tiberianam ad se adduci iubebat. cui mortuo sepulcrum in Vaticano fecit. In huius equi gratiam primùm cœperũt equi aurei vel brauia postulari. In tanto autẽ equus ille honore fuit, vt ei à populo prasinianorũ sæpe modius aureorum postularetur. Profectum eum ad Parthicum bellum, Marcus Capuam prosequutus est. Quúmque inde per omnium villas se ingurgitaret, morbo implicitus, apud Canusium ægrotabat, quò ad eum visendum frater contendit.

D Multa in eius vita ignaua & sordida, etiã belli tempore, deteguntur. Nam quum interfecto legato, cæsis legionibus, Syriis defectionem cogitantibus, oriens vastaretur, ille in Apulia venabatur: & apud Corinthum & Athenas inter symphonias & cãtica nauigabat: & per singulas maritimas ciuitates Asię, Pamphilyę, Cilicięque clariores, voluptatibus immorabatur. Antiochiã posteaquam venit, ipse qui-

dem se luxuriæ dedit: duces autem confecerunt, Parthicũ bellũ Statius Priscus, & Auidius Cassius, & Martius Verus quadriennium, ita vt Babylonem & Mediam peruenirent, & Armeniam vendicarent: partúmque est ipsi nomẽ *Armenici, Parthici, Medici,* quod etiã Marco Romæ agenti delatum est. Egit autem per quadriennium Verus hyemem Laodiceæ, æstatem apud Daphnen, reliquam partem Antiochiæ. Risui fuit omnibus Syriis, quorum multa ioca in theatro in eum dicta extant. Vernas in triclinium Saturnalibus & diebus festis semper admisit. Ad Euphratẽ tamẽ impulsu comitum suorum secũdò profectus est. Ephesum etiam rediit, vt Lucillam vxorẽ missam à patre Marco susciperet: & idcirco maximè, ne Marcus cum ea in Syriam veniret ac flagitia eius agnosceret. Nam senatui Marcus dixerat se filiam in Syriam deducturũ. Confecto sanè bello, regna regibus, prouincias verò comitibus suis regẽndas dedit. Romam inde ad triumphum inuitus, quòd Syriam quasi regnum suum relinqueret, rediit, & pariter cum fratre triumphauit, susceptis à senatu nominibus quæ in exercitu acceperat. Fertur præterea ad amicę vulgaris arbitrium in Syria posuisse barbam, vnde in eum à Syris multa sũt dicta. Fuit eius fati vt in eas prouincias per quas rediit, Romam vsque, luem secum deferre videretur. Et nata fertur pestilentia in Babilonia: vbi de templo Apollinis ex arcula aurea quam miles fortè inciderat, spiritus pestilens euasit, atque inde Parthos orbémque complesse. Et hoc nõn Lucij Veri vitio, sed Cassij, à quo contra fidem Seleucia, quę vt amicos milites nostros receperat, expugnata est. Quod quidẽ inter cæteros etiam Quadratus belli Parthici scriptor, incusatis Seleucenis qui fidẽ primi ruperant, purgat. Habuit hanc reuerentiam Marci Verus, vt nomina quæ sibi delata fuerant, cum fratre communicaret die triũphi, quem pariter celebrarunt. Reuersus è Parthico bello, minore circa fratrem cultu fuit. Verus nã & libertis inhonestius indulsit, & multa sine fratre disposuit. His accessit quòd quasi reges aliquos ad triũphũ adduceret, sic histriones eduxit è Syria: quorũ præcipuus fuit Maximinus, quẽ

A Paridis nomine nuncupauit. Villam præterea extruxit in
via Clodia famosissimã, in qua permultos dies & ipse in-
genti luxuria debacchatus est cum libertis suis & amicis
paribus, quorum præsentiæ nulla inerat reuerẽtia. Et Mar-
cum rogauit: qui venit vt fratri venerabilem morum suo-
rum & imitandam ostenderet sanctitudinem: & quinque
diebus in eadem villa residens, cognitionibus continuis
operam dedit, aut conuiuante fratre, aut conuiuia compa-
rante. Habuit & Agrippum histrionem, cui cognomentũ
erat Memphi, quem & ipsum è Syria veluti trophæum Par-
B thicum adduxerat, quem Apolaustũ nominauit. Adduxe-
rat secum & fidicinas & tibicines & histriones, scurrásque
mimarios & præstigiatores, & omnia mancipiorum gene-
ra quorum Syria & Alexandria pascitur voluptate, pror-
sus vt videretur bellum non Parthicum sed histrionicum
confecisse. Et hæc vitæ diuersitas atque alia multa, inter
Marcum & Verum simultates fecisse, non aperta veritas in-
dicabat sed ocultus rumor insusurrabat. Verùm illud præ-
cipuum, quòd quum Libonem quendam patruelem suum
Marcus legatum in Syriam misisset, atque ille se insolẽtius
C quàm verecundus senator efferret, dicens, ad fratrem se
scripturum esse si quid fortè dubitaret, nec Verus præsens
pati posset, subitóque morbo notis propè veneni existen-
tibus interisset, visum est nonnullis, non tamen Marco,
quòd eius fraude putaretur occisus. Quæ res simultatum
auxit rumorem. Liberti multum potuerunt apud Verum,
vt in uita Marci diximus, Geminas & Agaclytus, cui dedit
inuito Marco, Libonis vxorem. Denique nuptiis ab Vero
celebratis, Marcus cõuiuio interfuit. Habuit & alios liber-
D tos Verus improbos, Codẽ & Eclectum, cæterósque quos
omnes Marcus post mortem Veri, specie honoris abiecit,
Eclecto retento qui postea Commodum filium eius occi-
dit. Ad bellum Germanicum, quòd Marcus nollet Luciũ
sine se vel ad bellũ mittere, vel in vrbe dimittere causa lu-
xuriæ, simul profecti sunt, atque Aquileiam venerunt: in-
uitóque Lucio Alpes transgressi, quum Verus apud Aqui-
leiam tantùm vectatus cõuiuatúsque esset, Marcus autem

omnia

omnia prospexisset. De quo bello quid per legatos barbarorum pacem petentium, quid per duces nostros gestū est, in Marci vita plenissimè disputatum est. Composito autē bello in Pannonia, vrgēte Lucio Aquileiam rediret, quòd vrbanas desiderabat Lucius voluptates, in vrbem destinatus est: sed non longè ab Altino subitò in vehiculo morbo quē apoplexin vocant, corruptus Lucius, depositus è vehiculo, detractosanguine Altinum perductus, quum triduo mutus vixisset, apud Altinum perit. Fuit sermo quòd & socrum Faustinam incestasset. Et dicitur Faustine socrus dolo, aspersis ostreis veneno extinctus esse: idcirco quòd consuetudinem quam cum matre habuerat, filiæ prodidisset: quamuis & illa fabula quæ in Marci vita posita est, abhorrens à talis viri vita sit exorta: quum multi etiam vxori eius, flagitium mortis assignent, idcirco quòd Fabiæ nimium indulserat Verus: cuius potentiam vxor Lucij vel Marci ferre non posset. Tanta sanè familiaritas inter Luciū & Fabiam sororem fuit, vt hoc quoq; vsurpauerit rumor, quòd inierint consilium ad Marcum è vita tollendum. Idque quum esset per Agalcytum libertum proditum Marco, ante aduentum, Lucium Faustina nece præuenerat. Fuit decorus corpore, vultu gemmatus, barba propè barbarice demissa procerus, & fronte in supercilia adductiore venerabilis. Dicitur sanè tantam habuisse curam flauentium capillorum, vt capiti auri ramenta respergeret, quò magis coma illuminata flauesceret. Lingua impeditior fuit. aleæ cupidissimus, vitę semper luxuriosæ, atque in pluribus Nero, præter crudelitatē & ludibria. Habuit inter aliū luxuriæ apparatū calicem crystallinū nomine Volucrem, ex eius equi nomine quem dilexit, humanę potionis modum surpergressum. Vixit annis quadraginta duobus. Imperauit cum fratre annis vndecim. Illatúmque eius corpus est Adriani sepulcro, in quo & Cæsar pater eius naturalis sepultus est. Nota est fabula quam Marci nō capit vita, quòd partem vuluæ veneno illitam, quum eam execuisset cultro vna parte venenato, Marc⁹ Vero porrexit: sed hoc nefas est de Marco putari, quamuis Veri & cogitata & facta mercan-

A B C D

A tur: quod nos non in medio relinquimus, sed totam purgatam confutatámque respuimus, quum adhuc post Marcum, præter vestram clementiam, Diocletiane Auguste, imperatorem talem nec adulatio videatur potuisse cōfingere.

VVLCATII GALLICANI V. C.

AVIDIVS CASSIVS.

B AVidius Cassius, vt quidā volunt, ex familia Cassiorum fuisse dicitur, per matrē tamen auo genitus Auidio Seuero: qui ordines duxerat, & pòst ad summas dignitates peruenerat. Cuius Quadratus in historiis meminit: & quidem grauiter, quum illum summum virum & necessarium reipub. asserit, & apud ipsum Marcum Antoninum præualidum. Nam iam eo imperante perisse fatali sorte perhibetur. Hic ergo Cassius ex familia (vt diximus) Cassiorum qui in Curia in Iuliū cō-
C spirarunt, oderat tacitè principatum, nec ferre poterat imperatorium nomen: dicebátque nihil esse grauius nomine imperij quod non posset è rep. tolli nisi per alterum imperatorem. Denique tentasse in pueritia dicitur extorquere etiam Pio principatum, sed per patrem virum sanctum & grauem, affectationem tyrannidis latuisse, habitum tamen semper à ducibus suspectum. Vero autem illum parasse insidias, ipsius Veri epistola indicat quam inserui. Ex epistola Veri: *Auidius Cassius auidus est imperij, quātum & mihi videtur & iam inde sub auo meo patre tuo innotuit, quem velim obseruari*
D *iubeas. Omnia ei nostra displicent, opes non mediocres parat, literas nostras ridet. Te philosopham aniculam, me luxuriosum morionem vocat. Vide quid agendum sit: ego hominem non odi: sed vide ne tibi & liberis tuis non bene consulat, quum tales inter præcinctos habeas quales milites libenter audiunt, libenter vident.* Rescriptum Marci de Auidio Cassio: *Epistolam tuam legi, & solicitam potius quàm imperatoriam, & non nostri temporis. Nam si ei diuini-*

tus debetur imperium, non poterimus interficere, etiamsi velimus. Scis enim proaui tui dictum, Successorem suum nullus occidit. sin minus, ipse sponte sine nostra crudelitate fatales laqueos inciderit. Adde quod non possumus reum facere quem nullus accusat, & (vt ipse dicis) milites amant. Deinde in causis maiestatis hæc natura est, vt videantur vim pati etiam quibus probatur. Scis enim ipse quid auus tuus Adrianus dixerit, Misera conditio imperatorum, quibus de affectata tyrannide nisi occisis non potest credi. Eius autem exẽplum ponere quam Domitiani qui hoc primus dixisse fertur, malui. Tyrannorum enim etiam bona dicta non habent tantum autoritatis quantum debent. Sibi ergo habeat suos mores, maximè quum bonus dux sit & seuerus, & fortis & Reip. necessarius. Nam quod dicis, liberis meis cauendum esse morte illius, planè liberi mei pereant si magis amari merebitur Auidius quàm illi, & si Reipub. expediet Cassium viuere quàm liberos Marci. Hæc de Cassio Verus, hęc Marcus. Sed nos hominis naturam & mores breuiter explicabimus. Neque enim plura de his sciri possunt quorũ vitã illustrare nullus audet, & eorũ causa à quibus oppressi fuerint. Addemus autem quemadmodum ad imperiũ venerit, & quẽadmodum sit occisus, & vbi victus. Proposui enim Diocletiane Auguste, omnes qui imperatorũ nomẽ siue iustè siue iniustè habuerunt, in literas mittere, vt omnes purpuratos Augustos cognosceres. Fuit his moribus vt nonnunquã trux & asper videretur, aliquando mitis & lenis, sæpè religiosus, aliàs contemptor sacrorum, auidus vini, interim abstinens, cibi appetens & inedię patiens, veneris cupidus & castitatis amator. Nec defuere qui illũ Catilinam vocarent: quum & ipse se ita gauderet appellari, addens futurum se Sergium, si dialogistam occidisset, Antoninũ hoc nomine significans: qui tantùm enituit in philosophia vt iturus ad bellum Marcomannicũ, timentibus cunctis nequid fatale proueniret, rogatus sit non adulatione sed seriò, vt præcepta philosophiæ ederet: nec ille timuit, sed per ordinem parænescos, hoc est præceptionum, per triduum disputauit. Fuit præterea disciplinæ militaris Auidius Cassius tenax, & qui se Marium dici vellet. Quoniam de seueritate illius dicere cœpimus, multa extãt cru-

A delitatis potius quàm seueritatis eius indicia. Nam primùm milites qui prouincialibus aliquid tulissent per vim, in illis ipsis locis in quibus peccauerant, in crucem sustulit. Primus etiam in supplicij genus inuenit vt stipitem grandem poneret pedem octoginta & cẽtum, id est materiam, & à summo vsque ad imum damnatos ligaret: & ab imo focum apponeret, incensísque aliis alios fumi cruciatu, timore etiam alios necaret. Idem denos catenatos in profluentem mergi iubebat, vel in mare. Idem multis desertoribus manus excidit, aliis crura incidit ac poplites, di-
B cens maius exemplum esse viuentis miserabiliter criminosi quàm occisi. Quum exercitum duceret, & inscio ipso manus auxiliaria centurionibus suis autoribus, tria millia Sarmatarum negligentius agentium in Danubij ripis occidissent, & cum præda ingenti ad eum redissent, sperantibus centurionibus præmium, quòd perparua manu tantũ hostium, segnius agentibus tribunis & ignorantibus, occidissent, rapi eos iussit & in crucem tolli, seruilíque supplicio affici, quod exemplum non extabat: dicens euenire potuisse vt essent insidiæ, ac periret Romani imperij reueren-
C tia. Et quum ingẽs seditio in exercitu exorta esset, processit nudus campestri solo tectus, & ait, *Percutite* (inquit) *me si audetis, & corruptæ disciplinæ facinus addite.* Tunc conquiescentibus cunctis meruit timeri, quia non timuit. Quæ res tantum disciplinæ Romanis addidit, tantum terroris barbaris iniecit, ut pacem annorum centum ab Antonino absente peterent: siquidem viderant damnatos Romani ducis iudicio etiam eos qui contra fas vicerant. De hoc multa grauia contra militum licentiam facta inueniuntur apud Æmilium Parthenianum, qui affectatores tyran-
D nidis iam inde à veteribus historiæ tradidit. Nam & virgis cæsos in foro & in mediis castris securi percussit, qui ita meruerunt: & manus multis amputauit. Et præter lardum ac buccellatum atque acetum, militem in expeditione portare prohibuit: & si aliud quippiam reperit, luxuriem nõ leui supplicio affecit. Extat de hoc epistola diui Marci ad præfectũ suum talis: *Auidio Cassio legiones Syriacas*

dedi, diffluentes luxuria, & Daphnicis moribus agentes, quas totas excaldantes se reperisse Cæsonius Vectilianus scripsit. & puto me non errasse, siquidem & tu notum habeas Cassium, hominem Cassianæ seueritatis & disciplinæ. neque enim milites regi possũt nisi in vetere disciplina. Scis enim versum à bono poeta dictũ & omnibus frequentatum, Moribus antiquis res stat Romana virisque. *Tu tantùm fac adsint legionibus abundè commeatus. quos (si bene Auidium noui) scio non perituros.* Responsio præfecti ad Marcum, *Rectè consuluisti, mi domine, quòd Cassium præfecisti Syriacis legionibus. Nihil enim tam expedit quàm homo seuerior Græcanicis militibus. Ille sanè omnes excaldationes, omnes flores de capite collo & sinu militi excutiet. Annona militaris omnis parata est, neque quicquam deest sub bono duce: non enim multum aut quæritur aut impenditur.* Nec fefellit de se iudicium habitum. Nam statim ad signa edici iussit, & programma in parietibus fixit, vt siquis cinctus inueniretur apud Daphnen, discinctus rediret. Arma militum septima die semper respexit, vestimenta etiam & calciamenta & ocreas: delicias omnes de castris submouit, iussítque eos hyemem sub pellibus agere, nisi corrigerẽt suos mores: & egissent, nisi honestius vixissent. Exercitium septimi diei fuit omnium militum, ita vt sagittas mitterent & armis luderent. Dicebat enim, miserum esse, quum exercerentur athletæ venatores & gladiatores, non exerceri milites, quibus minor esset futurus labor si consuetus esset. Ergo correcta disciplina, & in Armenia & in Arabia & in Ægypto res optimè gessit: amatúsque est ab omnibus orientalibus, & speciatim ab Antiochensibus: qui etiam imperio eius consenserunt, vt docet Marius Maximus in vita diui Marci. Nam quum Bucolici milites per Ægyptum grauia multa facerent, ab hoc retusi sunt, vt idem Marius Maximus refert in eo libro quem secundum de vita Marci Antonini edidit. Hic imperatorem se in oriente appellauit, vt quidam dicũt, Faustina volente, quæ valetudini Marci iam diffidebat, & timebat ne infantes filios tueri sola non posset, atque aliquis existeret qui capta statione regia infantes de medio tolleret. Alij autem dicunt hanc artem adhibuisse militibus & prouincialibus

A Cassium contra Marci amorem, vt sibi posset consentiri, quo diceret Marcum diem suum obiisse. Nam & diuum eum appellasse dicitur, vt desiderium illius leniret. Imperatorio nomine quum processisset, eum qui sibi aptauerat ornamenta regia, statim præfectum prætorij fecit, qui & ipse occisus est, Antonino inuito, ab exercitu: qui & Metianum cui erat commissa Alexandria quíque consenserat spe participatus Cassio, inuito, atque ignorante Antonino, interemit. Nec tamen Antoninus grauiter est iratus, rebellione cognita, nec in eius liberos aut affectus sæuiit. Sena-
B tus illum hostem appellauit bonáque eius proscripsit, quæ Antoninus in priuatum ærarium congeri noluit. quare senatu præcipiente in ærarium publicum sunt relata. Nec Romæ terror defuit, quum quidam Auidium Cassium dicerent, absente Antonino, qui nisi à voluptariis vnicè amabatur, Romam esse venturum, atque vrbem tyrannicè direpturum, maximè senatorum causa qui eum hostem iudicauerant bonis proscriptis. Et amor Antonini hoc maximè enituit, quòd consensu omnium, præter Antiochenses, Auidius interemptus est: quem quidem occidi non iussit,
C sed passus est, quum apud cunctos clarum esset, si potestatis suæ fuisset, parsurum illi fuisse. Caput eius ad Antoninum quum delatum esset, ille non exultauit, non elatus est: sed etiam doluit ereptam sibi esse occasionem misericordiæ, quum diceret se viuum illum voluisse capere vt illi exprobraret beneficia sua, eúmque seruaret. Denique quum quidam diceret, reprehendendum Antoninum quòd tam mitis esset in hostem suum, eiúsque liberos & affectus, atque omnes quos conscios tyrannidis reperisset, addente illo qui reprehendebat, *Quid si ille vicisset?* dixisse dicitur, *Non*
D *sic deos colimus, nec sic viuimus vt ille nos vinceret.* Enumerauit deinde, omnes principes qui occisi essent, habuisse causas quibus mererentur occidi, nec quemquam facilè bonum vel victum à tyranno vel occisum, dicens, meruisse Neronẽ, debuisse Caligulam, Othonem & Vitellium nec imperare voluisse. Nam de Pertinace & Galba paria sentiebat, quum diceret, *In imperatore auaritiam esse acerbissimum*

malum. Denique non Augustum, non Traianum, nô Adrianum, non parentem suum Pium à rebellibus potuisse superari, quum & multi fuerint, & ipsis vel inuitis vel insciis extincti. Ipse autem Antoninus à senatu petiit ne grauiter in conscios defectionis animaduerteretur, eo ipso tempore quo rogauit nequis senator temporibus suis capitali supplicio afficeretur: quod illi maximum amorem conciliauit. Denique paucissimis centurionibus punitis, deportatos reuocari iussit. Antiochensibus qui Auidio Cassio consenserant, sed & aliis ciuitatibus quæ illum iuuerant, ignouit: quum primò Antiochensibus grauiter iratus esset, hísque spectacula sustulisset & multa alia ciuitatis ornamenta, quæ postea reddidit. Filios verò Auidij Cassij, Antoninus Marcus parte media paterni patrimonij donauit, ita vt filias eius auro, argento, & gemmis honestaret. Nam & Alexandriæ filiæ Cassij & genero Druentiano, liberam euagandi vbi vellent potestatem dedit: vixerúntque non quasi tyranni pignora, sed quasi senatorij ordinis in summa securitate: quum illis etiam in lite obiici fortunam propriæ vetuisset domus, damnatis aliquibus iniuriarum, quòd in eos petulantes fuissent, quos quidem amitæ suæ marito commendauit. Siquis autem omnem hanc historiam scire desiderat, legat Marij Maximi secũdum librum De vita Marci, in quo ille ea dicit quæ solùm Marcus mortuo iam Vero egit. Tunc enim Cassius rebellauit, vt probat epistola missa ad Faustinam, cuius hoc exemplum est: *Verus mihi de Auidio verum scripserat, quòd cuperet imperare. Audisse enim te arbitror quod æruscatores de eo nuntiarent. Veni igitur in Albanum, vt tractemus omnia diis volentibus, nihil timens.* Hîc autem apparet, Faustinam ista nescisse, quum dicat Marius, infamari eam cupiens, quòd ea cõscia Cassius imperium sumpsisset. Nam & ipsius epistola extat ad Verum, qua vrget Marcum vt in eum grauiter vindicet. Exemplum epistolæ Faustinæ ad Marcum: *Ipsa in Albanum cras, vt iubes, mox veniam: tamẽ iam hortor, vt si amas liberos tuos, istos rebelliones acerrimè prosequaris. Malè enim assueuerunt & duces & milites: qui nisi opprimantur, oppriment.* Item alia epistola eiusdem Faustinæ ad

A B C D

A Marcum: *Mater mea Faustina patrem tuum Pium eiusdem in defectione Celsi sic hortata est, ut pietatem primùm circa suos seruaret, sic circa alienos. Non enim pius est imperator qui non cogitat uxorem & filios. Commodus noster vides in qua ætate sit: Pompeianus gener, & senior est & peregrinus. Vide quid agas de Auidio Cassio & de eius consciis. Noli parcere hominibus qui tibi non pepercerunt: & nec mihi nec filiis nostris parcerent, si vicissent. Ipsa iter tuum mox consequor: quia Fadilla nostra ægrotabat, in Formianum venire non potui. Sed si te Formiis inuenire non potero, assequar Capuam: quæ ciuitas & meam & filiorum nostrorũ ægri-*
B *tudinem potent adiuuare. Soteridam medicum in Formianũ vt dimittas rogo: ego autem Pisitheo nihil credo, qui puellæ virgini curationem nescit adhibere. Signatas mihi literas Calphurnius dedit, ad quas rescribam si tardauero, per Cæcilium senem spadonem, hominem (vt scis) fidelem: cui verbo mandabo quid vxor Auidij Cassij & filij & gener de te iactare dicantur.* Ex his literis intelligitur Cassio Faustinam consciam non fuisse, quinetiam suppliciũ eius grauiter exegisse: siquidem Antoninũ quiescentem & clementiora cogitantem, ad vindictæ necessitatem impulit. Cui Antoninus quid rescripserit, subdita epistola
C perdocebit: *Tu quidem mea Faustina religiosè pro marito & pro nostris liberis agis. Nam relegi epistolam tuam in Formiano, qua me hortaris vt in Auidij conscios vindicem. Ego verò & eius liberis parcam, & genero & vxori, & ad senatum scribam ne aut proscriptio grauior sit, aut pœna crudelior. Non enim quicquã est quod imperatorem Romanum melius commendet gentibus quàm clemẽtia. Hæc Cæsarem deum fecit, hæc Augustum consecrauit, hæc patrem tuum in primis Pij nomine ornauit. Denique si ex mea sententia de bello iudicatum esset, nec Auidius esset occisus. Esto igitur secura, dij me tuentur, diis pietas mea cordi est. Pompeianum nostrum*
D *in annum sequentem consulem dixi.* hæc Antoninus ad coniugem. Ad senatum autem qualem orationẽ miserit, interest scire. Ex oratione M. Antonini: *Habetis igitur P.C. pro gratulatione victoriæ generum meum consulem, Pompeianum dicó: cuius ætas olim remuneranda fuerat consulatu, nisi viri fortes interuenissent, quibus reddi debuit quod à rep. debebatur. Nunc quod ad defectionẽ Cassianã pertinet, vos oro atque obsecro P.C. vt censura*

vestra

vestra deposita, meã pietatem clemẽtiámque seruetis, imò vestram: neque quenquã vllum senatus occidat. Nemo senatorum puniatur, nullus fundatur viri nobilis sanguis: deportati redeant, proscripti bona recipiant. Vtinam possem multos etiã ab inferis excitare. Non enim vnquam placet in imperatore vindicta sui doloris: quæ etsi iustior fuerit, acrior videtur. Quare filiis Auidij Cassij & genero & vxori veniam dabitis. Et quid dico veniam? quum illi nihil fecerint. Viuant igitur securi, scientes sub Marco se viuere. Viuant in patrimonio parentum pro patre donato: auro, argento, vestibus fruãtur: sint diuites, sint securi, sint vagi & liberi, & per ora omnium vbique populorum circumferant meæ, circumferant vestræ pietatis exemplum. Nec magna hæc est P. C. clementia, veniam proscriptorum liberis & coniugibus dari. Ego verò à vobis peto vt conscios senatorij ordinis & equestris, à cæde, à proscriptione, à timore, ab infamia, ab inuidia, & postremò ab omni vindicetis iniuria: detísque hoc meis temporibus, vt in causa tyrannidis qui in tumultu cecidit, probetur occasus. Hanc eius clementiam senatus his acclamationibus prosequutus est, *Antonine pie, dij te seruẽt. Antonine clemens, dij te seruent. Antonine clemens, dij te seruent. Tu noluisti quod licebat, nos fecimus quod decebat. Commodo imperiũ iustum rogamus, progeniem tuam robora. Fac securi sint liberi tui, bonum imperium nulla vis lædit. Commodo Antonino tribunitiã potestatem rogamus: præsentiam tuam rogamus, philosophiæ tuæ, patientiæ tuæ, doctrinæ tuæ, nobilitati tuæ, innocentiæ tuæ. Vincis inimicos, hostes exuperas: dij te tuentur.* & reliqua. Vixerunt igitur posteri Auidij Cassij securi, & ad honores admissi sunt. Sed eos Commodus Antoninus post excessum diui patris sui, omnes viuos incendi iussit, quasi in factione deprehensos. Hæc sunt quæ de Cassio Auidio comperimus: cuius ipsius mores (vt suprà diximus) varij semper fuerunt, sed ad censuram crudelitatémq; propensiores: qui si obtinuisset imperium, fuisset non modò clemens, sed bonus, sed vtilis & optimus imperator. Nam extat epistola eius ad generum suũ iam imperatoris huiusmodi: *Misera resp. quæ istos diuitiarum cupidos & diuites patitur misera. Marcus homo sanè optimus: qui dum clemens dici cupit, eos patitur viuere quorum ipse non probat vitam. Vbi L. Cassius, cuius nos frustra tenet nomẽ? Vbi Marcus*

A *ille Cato Censorius? Vbi omnis disciplina maiorū? quæ olim quidem intercidit, nunc verò nec quæritur. Marcus Antoninus philosophatur, & quærit de clementia, & de animis, & de honesto & iusto, nec sentit pro rep. Vides multis opus esse gladiis, multis elogiis, vt in antiquum statum publica forma reddatur. Ego verò istis præsidibus prouinciarum: an ego proconsules, an ego præsides putem, qui ob hoc sibi a senatu & ab Antonino prouincias datas credunt, vt luxurientur, vt diuites fiant? Audisti præf. prætorij nostri philosophi, ante triduum quam fieret, mendicum & pauperem, sed subito diuitem factum. Vnde quæso nisi de visceribus reip. prouincialiúmque for-*
B *tunis? Sint sane diuites, sint locupletes: ærarium publicum refercient. Tantum dij faueant bonis partibus. Reddant Cassiani reip. principatum.* Hæc epistola eius indicat quàm seuerus & quàm tristis futurus fuerit imperator.

ÆLII LAMPRIDII

COMMODVS ANT. ad Diocletianum Aug.

C
E COMMODI ANTONINI parentibus, in vita Marci Antonini satis est disputatum. Ipse autem natus est apud Lanuuium cum fratre Antonino Gemino, pridie Cal. Septemb. patre patruóque COSS. vbi & auus maternus dicitur natus. Faustina quum esset Commodo cum fratre prægnans, visa est in somnis serpentes parere: sed ex his vnū ferociorem. Quum autem peperisset Commodum atque Antoninū, Antoninus quadrimus est elatus, quem parem
D astrorum cursu Commodo mathematici promittebant. Mortuo igitur fratre, Commodū Marcus & suis præceptis & etiam magnorum atque optimorum virorum erudire conatus est. Habuit literatorem Græcum, Onesicritum: Latinum, Capellam Antistium: orator ei Atteius Sanctus fuit. Sed tot disciplinarum magistri nihil ei profuerunt. *Tantum valet aut ingenij vis, aut eorum qui in aula institutores ha-*

bentur. Nam à prima statim pueritia, turpis, improbus, crudelis, libidinosus, ore quoque pollutus & constupratus fuit: iam in his artifex quæ stationis imperatoriæ non erant, vt calices fingeret, saltaret, cantaret, sibilaret, scurram deniq; & gladiatorem se perfectum ostenderet. Auspicium crudelitatis apud Centumcellas dedit anno ætatis XII. Nam quum tepidius fortè lotus esset, balneatorem in fornacem coniici iussit: quando à pædagogo cui hoc iussum fuerat, veruecina pellis in fornace consumpta est, vt fidem pœnæ de fœtore nidoris impleret. Appellatus est autē Cæsar puer cum fratre suo Seuero: XIIII ætatis anno in collegium sacerdotum ascitus est. Cooptatus inter tres solos principes iuuentutis quum togam sumpsit: adhuc in prætexta puerili congiarium dedit, atque ipse in basilica Traiani præsedit. Indutus autem toga est Nonarum Iuliarum die, quo in terris Romulus non apparuit, & eo tempore quo Cassius à Marco desciuit. Profectus est, commēdatus militibus, cum patre in Syriam & Ægyptum, & cum eo Romam rediit. Post hæc venia legis Annariæ impetrata, COS. est factus: & cum patre imperator est appellatus V. Cal. Decemb. die, Pollione & Apro COSS. & triumphauit cum patre: nam & hoc patres decreuerant. Profectus est cum patre & ad Germanicum bellum. Adhibitos custodes vitæ suæ honestiores ferre non potuit, pessimos quosque detinuit, & submotos vsque ad ægritudinē desiderauit: quibus per patris mollitiem restitutis, popinas & ganeas in Palatinis semper ædibus fecit: neque vnquā pepercit vel pudori vel sumptui. In domo aleam exercuit. Mulierculas formę scitioris, vt prostibula, mancipia lupanarium ad ludibrium pudicitię contraxit. Imitatus etiam propolas circumforaneos, equos curules sibi comparauit. Aurigæ habitu currus rexit, gladiatoribus conuixit, aquam gessit vt lenonum minister, vt probis natum magis quàm ei loco eum crederes ad quem fortuna prouexit. Patris ministeria seniora submouit, amicos senes abiecit. Filium Saluij Iuliani qui exercitibus præerat, ad impudicitiā frustra tentauit, atque exinde Iuliano tetendit insidias. Honestissimos quosque, aut per

A contumeliam aut per honorẽ indigniſſimum,abiecit. Appellatus eſt à mimis quaſi obſtupratus,eoſdémq; ita vt non apparerent, ſubitò deportauit. Bellum etiam quod pater penè confecerat,regibus hoſtium addictus remiſit, ac Romam reuerſus eſt. Romam vt rediit,ſubactore ſuo Antero poſt ſe in curru locato,ita triumphauit vt eũ ſæpius ceruice reflexa publicè oſcularetur: etiam in orcheſtra hoc idem fecit. Et quum potaret in lucem, heluaretúrque viribus Romani imperij, veſpera etiam per tabernas ac lupanaria volitauit. Miſit homines ad prouincias regendas, vel crimi-B minum ſocios, vel à criminoſis commendatos. In ſenatus odium ita venit vt & ipſe crudeliter in tanti ordinis perniciem ſæuiret, fierétque contemptui. Crudelis vita Commodi Quadratũ & Lucillam compulit ad eius interfectionem conſilia inire non ſine præf. præt. Tarrutini Paterni conſilio. Datum autem eſt negotiũ peragendæ necis Claudio Pompeiano propinquo, qui ingreſſus ad Commodum diſtricto gladio, quum faciendi poteſtatem habuiſſet, in hæc verba prorumpens, *Hunc tibi pugionem ſenatus mittit:* detexit facinus fatuus, nec impleuit, multis cum eo parti-C cipantibus cauſam. Poſt hæc interfecti ſunt Pompeianus primò & Quadratus: dein Narbana atq; Norbanus & Paralius, & mater eius Lucilla in exilium exacta. Quum præf. præt. vidiſſent Commodum in tantum odium incidiſſe, obtentu Anteri, cuius potentiam præf. præt. ferre non poterant, vrbanè Anterum eductum à palatio ſacrorũ cauſa, & redeuntem in hortos ſuos, per frumentarios occiderunt. Id verò grauius quã de ſe ipſo Commodo fuit. Paternum autem & huius cædis autorem, & (quantum videbatur) paratæ necis Commodi conſcium, & interuentorem ne D coniuratio latius puniretur, inſtigante Tigidio, per laticlaui honorem à præfecturæ adminiſtratione ſubmouit. Poſt paucos dies inſimulauit eum coniurationis, quum diceret ob hoc promiſſam Iuliani filio filiam Paterni, vt in Iulianum transferretur imperium. Quare & Paternum & Iulianum & Vitruuium Secũdum Paterni familiariſſimum, qui epiſtolas imperatorias curabat, interfecit. Domus pręterea

Quintiliorum omnis extincta, quòd Sextus Cocidiani filius specie mortis ad defectionem diceretur euasisse. Interfecta & Vitrasia Faustina, & Velius Rufus, & Egnatius Capito cõsulares. In exilium autem acti sunt Æmilius Iunctus & Attilius Seuerus coss. & in multos alios variè sæuitum. Post hæc Commodus nunquam facilè in publicum processit: nequè quicquam sibi nuntiari passus nisi quod Perennis antè tractasset. Perennis autem Commodi animum persciens, inuenit quemadmodum ipse potens esset. Nam persuasit Commodo vt ipse deliciis vacaret, idem verò Perennis curis incumberet: quod Commodus lætanter accepit. Hac igitur lege viuens ipse cum trecentis concubinis, quas ex matronarum meretricúmque delectu ad formæ speciem conciliauerat, trecentísque aliis puberibus exoletis, quos æquè ex plebe ac nobilitate, nuptúsque forma disceptatrice collegerat, in palatio per conuiuia & balneas bacchabatur. Inter hæc habitu victimarij, victimas immolauit in harena rudibus inter cubicularios gladiatores pugnauit, lucentibus aliquãdo mucronibus. Tũc tamen Perennis cuncta sibimet vindicauit: quos voluit, interemit, spoliauit plurimos, omnia iura subuertit, prædam omnem in sinum contulit. Ipse autem Commodus Lucillam sororem, quum eam compressisset, occidit: sororibus dein suis cæteris vt dicitur, constupratis, consobrina patris complexibus fuit coniuncta, vni etiam ex concubinis matris nomen imposuit & vxoris. Quam deprehẽsam in adulterio exegit, exactam relegauit, & postea occidit. Ipsas cõcubinas suas sub oculis suis stuprari iubebat. Nec irruentiũ in se iuuenum carebat infamia, omni parte corporis, atque ore in sexum vtrumque pollutus. Occisus est eo tempore etiam Claudius quasi à latronibus: cuius filius cum pugione quondam ad Commodum ingressus est, multíque alij senatores sine iudicio interempti, fœminæ quoque diuites. Et nonnulli per prouincias à Perenni ob diuitias insimulati, spoliati sunt, vel etiam interempti. His autem quibus deerat ficti criminis appositio, obiiciebatur quòd scribere voluissent Commodum hæredem. Eo tempore in

A Sarmatia res benè gestas per alios duces, in filium suum Perennis referebat. Hic tamē Perennis qui tātum potuit, subitò quòd bello Britannico militibus equestris loci viros præfecerat, amotis senatoribus, prodita re per legatos, exercitus hostis appellatus lacerandúsque militibus est deductus. In cuius potentiæ locum Cleandrum ex cubiculariis subrogauit. Multa sanè post interfectū Perennem eiúsque filium, quasi à se non gesta rescidit, velut in integrum restituens. Et hanc quidem pœnitentiam scelerum vltra triginta dies tenere non potuit, grauiora per Cleandrum B faciens quàm fecerat per suprà dictum Perennem. Et in potentia quidem Cleander Perenni successerat: in præfectura vero Niger, qui sex tantùm horis præfectus prætorij fuisse perhibetur. Mutabantur enim præfecti prætorij per horas ac dies, Commodo peiora omnia quàm fecerat antè, faciēte. Fuit item Martius Quartus præfectus præt. diebus quinque. Horum successores ad arbitrium Cleandri aut retenti sunt aut occisi. Ad cuius nutum etiam libertini in senatum atque in patricios lecti sunt: túncque primùm vigintiquinque COSS. in vnum annum, venditæque omC nes prouinciæ. Omnia Cleāder pecunia venditabat, reuocatos de exilio dignitatibus ornabat, res iudicatas rescindebat: qui tātum per stultitiam Commodi potuit, vt Byrrum sororis Commodi virum reprehendentem nuntiantémque Commodo quæ fiebant, in suspicionem regni affectati traheret & occideret, multis aliis qui Byrrum defēdebāt, pariter interemptis. Præfectus etiam Ebutianus inter hos est interemptus: in cuius locum ipse Cleander cum aliis duobus quos ipse delegerat, præfectus est factus. Túncque primùm tres præf. prætor. fuere, inter quos liD bertinus qui à pugione appellatus est. Sed & Cleandro dignus tandem vitæ finis impositus. Nam quum insidiis illius Arrius Antoninus fictis criminibus in Attali gratiam, quem in proconsulatu Asiæ damnauerat, esset occisus, nec eam tum inuidiam populo sæuiente Commodus ferre potuisset, plebi ad pœnam donatus est: quum etiam Apolaustus, aliique liberti aulici pariter interempti sunt. Cleander

inter cæteras etiam concubinas eius constuprauit, de quibus filios suscepit, qui post eius interitum cum matribus interempti sunt. In eius locum Iulianus & Regillus subrogati sunt: quos & ipsos postea pœnis affecit. His occisis, interemit Seruilium & Dulium Syllanos cum suis: mox Anitium Lupum, & Petronios Mamertimum & Suram, filiúmque Mamertini Antoninum ex sorore sua genitum. Et post eos sex simul ex consularibus, Allium Fuscum, Celium Felicem, Luccium Torquatum, Lartium Euripianum, Valerium Bassianum, Pactuleium Magnum cum suis: atque in Asia Sulpitium Crassum proconsulẽ & Iulium Proculum cum suis, Claudiúmque Lucanum consularem, & consobrinam patris sui Faustinam Anniam in Achaia, & alios infinitos. Destinauerat & alios quatuordecim occidere, quum sumptus eius vires Romani imperij sustineri non possent. Inter hæc Commodus, senatu semet ridente, quum adulterum matris consulem designasset, appellatus est *Pius*; quum occidisset Perennem, appellatus est *Felix*. Inter plurimas cædes multorum ciuium, quasi quidam nouus Sylla, idem Commodus ille Pius, ille Felix, finxisse etiam quandam cõtra se coniurationem dicitur vt multos occideret. Nec alia vlla fuit defectio præter Alexãdri, qui postea se & suos interemit, & sororis Lucillæ. Appellatus est Commodus etiam *Britannicus* ab adulatoribus, quum Britanni etiam imperatorem contra eum deligere voluerint. Appellatus est etiam *Romanus Hercules*, quòd feras Lanuuij in amphitheatro occidisset. Erat enim hæc illi consuetudo, vt domi bestias interficeret. Fuit præterea ea demẽtia vt vrbem Romam, *coloniam Commodianã* vocari voluerit: qui furor dicitur ei inter delinimẽta Martiæ iniectus. Voluit etiam in circo quadrigas agitare. Dalmaticatus in publico processit; atque ita signum quadrigis emittendis dedit. Et eo quidem tempore quo ad senatum retulit de Commodiana facienda Roma, non solùm senatus hoc libenter accepit per irrisionem (quantum intelligitur) sed etiam seipsum Commodianum vocauit, Commodum Herculem & deum appellans. Simulauit se & in Afri-

A cam iturum vt sumptum itinerarium exigeret: & exegit, eúmque in conuiuia & aleam conuertit. Motilenum pręf. præt. per ficus veneno interemit. Accepit statuas in Herculis habitu, eíque immolátum est vt deo. Multos prætere a parauerat interimere, quod per paruulum quendã proditum est qui tabulam è cubiculo eiecit, in qua occidendorum erant nomina scripta. Sacra Isidis coluit, vt & caput raderet & Anubin portaret. Bellonæ seruientes verè exsecare brachium, præcepit studio crudelitatis. Isiacos verò pineis vsque ad perniciem pectus tundere cogebat.

B Quum Anubin portaret, capita Isiacorum grauiter obtũdebat ore simulacri. Claua non solùm leones in veste mulieri & pelle leonina, sed etiam multos homines afflixit. Debiles pedibus, & eos qui ambulare non possent, in gigantum modum formauit, ita vt à genibus de pãnis & linteis quasi dracones digererentur, eosdémque sagittis confecit. Sacra Mithriaca homicidio vero polluit, quum illic aliquid ad speciem timoris vel dici vel fingi soleat. Etiam puer & gulosus & impudicus fuit. Adolescens omne genus infamauit hominum quod erat secum, & ab omnibus

C est infamatus. irridentes se feris obiiciebat. Eum etiam qui Tranquilli librum vitam Caligulæ continentem legerat, feris obiici iussit: quià eũdem diem natalis habuerat quem & Caligula. Siquis sanè se mori velle prædixisset, hunc inuitum pręcipitari iubebat. In iocis quoque perniciosus. nã eum quem vidisset albescentes inter nigros capillos quasi vermiculos habere, sturno apposito, qui se vermes sectari crederet, capite suppuratum reddebat. Obtunsi oneris pinguem hominem medio ventre dissecuit, vt eius intestina

D subitò funderentur. Monopedios & luscinios, eos quibus aut singulos tulisset oculos aut singulos pedes fregisset, appellabat. Multos præterea passim extinxit: alios quia barbarico habitu occurrerant: alios quia nobiles & speciosi erant. Habuit in deliciis homines appellatos nominibus verendorum vtriusque sexus, quos libentius suis oculis applicabat. Habuit & hominem pene prominente vltra modum animalium, quem Onon appellabat, sibi charissimũ:

quem

quem & ditauit & sacerdotio Herculis rustici præposuit. A
Dicitur sæpe pretiosissimis cibis humana stercora miscuisse, nec abstinuisse gustu, aliis (vt putabat) irrisis. Duos gibbos retortos in lance argentea sibi sinapi perfusos exhibuit, eosdémque statim promouit ac ditauit. Præf. præt. suum Iulianum togatum, præsente officio suo in piscinam detrusit: quem saltare etiam nudum ante concubinas suas iussit quatiente cymbala, deformato vultu. Genera leguminum coctorum ad conuiuium propter luxuriæ continuationem rarò vocauit. Lauabat per diem septies atque octies, & in ipsis balneis edebat. Deorum templa polluit B
stupris & humano sanguine. Imitatus est & medicum, vt sanguinem hominibus emitteret scalpris feralibus. Menses quoque in honorẽ eius pro Augusto *Commodum*, pro Septembri *Herculem*, pro Octobri *Inuictum*, pro Nouembri *Exuperatorium*, pro Decembri *Amazonium*, ex signo ipsius adulatores vocabant. *Amazonius* autẽ vocatus est ex amore concubinæ suæ Martiæ, quam pictam in Amazone diligebat: propter quam & ipse Amazonico habitu in arenam Romanam procedere voluit. Gladiatorum etiam certamen subiit, & nomina gladiatorum recepit eo gaudio quasi acciperet triumphalia. Ludum semper ingressus est: & C
quoties ingrederetur, publicis monumẽtis indi iussit. Pugnasse autem dicitur septingenties tricies quinquies. Nominatus inter Cæsares quarto Iduũ Octobriũ, quas Herculeas postea nominauit, Pudẽte & Pollione coss. Appellatus *Germanicus*, Idibus Herculeis, Maximò & Orphito coss. Assumptus est in omnia collegia sacerdotalia sacerdos, XIII Calendas Inuictas, Pisone & Iuliano coss. Profectus in Germaniam XIIII Calẽdas Ælias, vt postea nominauit, iisdem coss. Togam virilem accepit cum patre: appellatus imperator V Calendas Exuperatorias. Pollione iterum & Apro coss. Triumphauit X Calendas Amazonias, iisdem coss. Iterum profectus III Nonas Cõmodias, Orphito & Ruffo coss. Datus in perpetuum ab exercitu & senatu in domo palatina Cõmodiana cõseruãdus, XI Calendas Romanas, Præsente iterum coss. Ter- D

A tiò meditans de perfectione, à senatu & populo suo retentus est. Vota pro eo facta sunt Nonis Piis, Fusciano iterum cos. Inter hæc refertur in literas, pugnasse illum sub patre trecenties sexagies quinquies. Item postea tantum palmarum gladiatoriarum confecisse, vel victis retiariis vel occisis, vt mille contingeret. Ferarum autem diuersarum manu sua occidit multa millia, ita vt elephãtos occideret. Et hæc fecit sæpe spectante populo Romano. Fuit autem validus ad hæc, aliàs debilis & infirmus, vitio etiam inter inguina prominenti, ita vt eius tumorem per sericas vestes populus
B Romanus agnosceret. Versus in eum multi scripti sunt, de quibus etiam in opere suo Marius Maximus gloriatur. Virium ad conficiendas feras tantarum fuit vt elephantum conto transfigeret: & orygis cornu hasta transmiserit: & singulis ictibus multa millia ferarum ingentium cõficeret. Impudentię tãtæ fuit vt cum muliebri veste in amphitheatro vel theatro sedens, publicè sæpissimè biberit. Victi sunt sub eo tamen, quum ille sic viueret, per legatos, Mauri, victi Daci, Pannoniæ quoque compositæ in Britannia, in Germania & in Dacia imperium eius recusantibus
C prouincialibus. Quæ omnia ista per duces sedata sunt. Ipse Commodus in subscribendo tardus & negligens, ita vt libellis vna forma multis subscriberet: in epistolis autem plurimis, *Vale*, tantùm scriberet. Agebantúrque omnia per alios, qui etiam condemnationes in sinum vertisse dicuntur. Per hanc autem negligentiam, quum & annonam vastarent ij qui tunc rempub. gerebant, etiam inopia ingens Romæ exhorta est quum fruges non deessent: & eos quidem qui omnia vastabãt, postea Cõmodus occidit atque proscripsit. Ipse verò seculum aureum, *Commodianũ* nomi-
D ne assimulans, vilitatem proposuit, ex qua maiorem penuriam fecit. Multi sub eo & alienam pœnam & suam salutẽ pecunia redemerunt. Vendidit etiam suppliciorum diuersitates & sepulturas & immunitates malorum, & alios pro aliis occidit. Vendidit etiã prouincias & administrationes quum hi per quos venderet, partem acciperent, parte verò Commodus. Vendidit nonnullis & inimicorum suorum

cædes. Vendiderunt sub eo etiam euentus litium liberti. A
Præfectos Paternum & Perennem non diu tulit, ita tamen vt etiam de his pręfectis quos ipse fecerat, triēnium nullus impleret: quorum plurimos interfecit vel veneno vel gladio. Et præfectos vrbi eadem facilitate mutauit. Cubicularios suos libenter occidit, quū omnia ex nutu eorum semper fecisset. Electus cubicularius quum videret eum tam facilè cubicularios occidere, præuenit eū, & factioni mortis eius interfuit. Spectator gladiatoria sumpsit arma, pāno purpureo nudos humeros aduelans. Habuit præterea morem vt omnia quæ turpiter, quæ impurè, quæ crudeliter, B
quæ gladiatoriè, quæ lenonicè faceret, actis vrbis indi iuberet, vt Marij Maximi scripta testantur. *Commodianum* etiā P.R. dixit, quo sæpissimè præsente gladiator pugnauit. Sanè quum illi sæpe pugnanti, vt deo, populus fauisset, irrisum se credēs, populum Romanum à militibus classiariis qui vela ducebant, in amphitheatro interimi præceperat. Vrbem incendi iusserat, vtpote coloniam suam. Quod factum esset nisi Lętus pręf. præt. Commodum deterruisset. Appellatus est sanè inter cætera triumphalia nomina, etiā sexcēties vicies *Paulus primus sequutorum.* Prodigia eius im- C
perio & publicè & priuatim hæc facta sunt: Crinita stella apparuit. Vestigia deorū in foro visa sunt exeūtia. Et antè bellum desertorum cælum arsit: & repentina caligo ac tenebra in circo Cal. Ianuariis oborta: & ante lucem fuerant etiam incendiariæ aues, ac dirę. De Palatio ipse ad Cęlium montem in Vectilianas ædes migrauit, negans se in Palatio posse dormire. Ianus geminus sua sponte apertus est, & Anubis simulacrum marmoreū moueri visum est. Herculis signum æneum sudauit in Minutia per plures dies. bubo etiam supra cubiculū eius deprehēsus est tam Romę quàm D
Lanuuij. Ipse autem prodigium non leue sibi fecit. Nam quum in gladiatoris occisi vulnus manū misisset, ad caput sibi detersit: & contra consuetudinem, penulatos iussit spectatores, non togatos, ad munus cōuenire, quod funeribus solebat, ipse in pullis vestimentis præsidens. Galea eius bis per portam Libitinensem elata est. Congiarium dedit po-

A pulo, ſingulis denarios ſeptingenos vicenos quinos: circa alios omnes parciſſimus fuit quòd luxuriæ ſumptibus ærarium minuerat. Circenſes multos addidit ex libidine potius quàm religione, & vt dominos factionum ditaret. His incitati, licet nimis ſerò, Quintus Ælius Lætus præfectus, & Martia concubina eius, inierunt coniurationem ad occidendum eum. Primùm ei venenum dederunt: quod quũ minus operaretur, per athletam cum quo exerceri ſolebat, eum ſtrangulauerunt. Fuit forma quidem corporis iuſta, vultu inſubido, vt ebrioſi ſolent, & ſermone incon-
B dito, capillo ſemper fucato & auri ramẽtis illuminato, adurens comam & barbam timore tonſoris. Corpus eius vt vnco traheretur, atque in Tiberim mitteretur, ſenatus & populus poſtulauit: ſed poſtea iuſſu Pertinacis in monumentum Adriani tranſlatum eſt. Opera eius præter lauacrum quod Cleander nomine ipſius fecerat, nulla extant: ſed nomẽ eius alienis operibus inciſum, ſenatus eraſit. nec patris autem ſui opera perfecit. Claſſem Africanam inſtituit: quæ ſubſidio eſſet ſi fortè Alexandrina frumenta ceſſaſſent. Ridiculè etiam Carthaginem, *Alexandriam Com-*
C *modianam togatam* appellauit: quum claſſem quoque Africanam, *Commodianam Herculeam* appellaſſet. Ornamenta ſanè quædam coloſſo addidit, quæ poſtea cuncta ſublata ſunt. Coloſſi autem caput dempſit quod Neronis eſſet, ac ſuum impoſuit: & titulum more ſolito ſubſcripſit, ita vt illum gladiatorium effœminatum nõ prætermitteret. Hunc tamen Seuerus imperator amantiſſimus nominis ſui, odio (vt videtur) ſenatus, inter deos retulit, flamine addito quem ipſe viuus ſibi parauerat, Herculaneo Commodiano. ſorores tres ſuperſtites reliquit. Vt natalis eius celebra-
D retur, Seuerus inſtituit. Acclamationes ſenatus poſt mortem Commodi graues fuerunt. Vt autem ſciretur quod iudicium ſenatus de Commodo fuerit, ipſas acclamationes de Mario Maximo indidi, & ſententiam ſenatuſconſulti: *Hoſti patriæ honores detrahantur, parricidæ honores detrahantur, parricida trahatur. Hoſtis patriæ, parricida gladiator in ſpoliario lanietur. Hoſtis deorum, carnifex ſenatus, hoſtis deorum, parricida*

ſenatus. hoſtis deorum, hoſtis ſenatus. gladiatorem in ſpoliario. Qui ſenatum occidit, in ſpoliario ponatur. Qui ſenatum occidit, vnco trahatur. Qui innocentes occidit, vnco trahatur: hoſtis, parricida, verè ſeuerè. Qui ſanguini ſuo nõ pepercit, vnco trahatur. Qui te occiſurus fuit, vnco trahatur. Nobiſcum timuiſti, nobiſcum periclitatus es. Vt ſalui ſimus Iupiter optime maxime, ſerua nobis Pertinacẽ. Fidei prætorianorum feliciter: prætoriis cohortibus feliciter: exercitibus Romanis feliciter: pietati ſenatus feliciter. Parricida trahatur. Rogamus Auguſte parricida trahatur. Hoc rogamus, parricida trahatur. Exaudi Cæſar. Delatores ad leonem, exaudi Cæſar. Delatores ad leonem, exaudi Cæſar. Sepratum ad leonem. Victoriæ populi Romani feliciter: fidei militum feliciter: fidei prætorianorũ feliciter: cohortibus prætoriis feliciter. Hoſtis ſtatuas vndique, parricidæ ſtatuas vndique, gladiatoris ſtatuas vndique: gladiatoris & parricidæ ſtatuæ detrahantur. necator ciuium trahatur, parricida ciuium trahatur. gladiatoris ſtatuæ detrahantur. Te ſaluo, ſalui & ſecuri ſumus, verè, verè: modò verè, modò dignè, modò verè, modò liberè. Nunc ſecuri ſumus, delatoribus metum. Vt ſecuri ſimus, delatoribus metum: ſalui ſimus, delatores de ſenatu. Delatoribus fuſtem te ſaluo. delatores ad leonem te imperante. delatoribus fuſtem. Parricidæ gladiatoris memoria aboleatur, parricidæ gladiatoris ſtatuæ detrahantur. Impuri gladiatoris memoria aboleatur: gladiatorem in ſpoliario. Exaudi Cæſar. carnifex vnco trahatur. carnifex ſenatus more maiorum vnco trahatur. Sæuior Domitiano, impurior Nerone, ſic fecit, ſic patiatur. Memoriæ innocẽtium ſeruentur, honores innocentium reſtituas. Rogamus, parricidæ cadauer vnco trahatur, gladiatoris cadauer vnco trahatur; gladiatoris cadauer in ſpoliario ponatur. Prærogа, prærога, omnes cenſemus vnco trahendum. Qui omnes occidit, vnco trahatur. Qui omnem ætatem occidit, vnco trahatur. Qui vtrumque ſexum occidit, vnco trahatur. Qui ſanguini ſuo non pepercit, vnco trahatur. Qui templa ſpoliauit, vnco trahatur. Qui teſtamenta deleuit, vnco trahatur. Qui viuos ſpoliauit, vnco trahatur. Seruis ſeruiuimus. Qui pretia vitæ exegit, vnco trahatur. Qui pretia vitæ exegit & fidem non ſeruauit, vnco trahatur. Qui ſenatum vendidit, vnco trahatur. Qui filiis abſtulit hæreditatem, vnco trahatur. Indices de ſenatu, delatores de ſenatu: ſeruorum ſubornatores de ſenatu. & tu nobiſcum timuiſti,

A *omnia scis, bonos & malos nosti: omnia scis, omnia emenda, pro te timuimus. O nos felices te viro imperante. De parricida refer, refer, perroga, præsentiam tuam rogamus. Innocentes sepulti non sunt. Parricidæ cadauer trahatur. Parricida sepultos eruit: parricidæ cadauer trahatur.* Et quum iussu Pertinacis Liuius Laurensis procurator patrimonij, Fabio Chiloni consuli designato dedisset, per noctem Commodi cadauer sepultum est. Senatus acclamauit, *Quo autore sepelierunt? Parricida sepultus eruatur, trahatur.* Cingius Seuerus dixit, *Iniustè sepultus est. Quia pontifex dico, hoc collegium pontificum dicit. Quoniam læta*
B *percensui, nunc conuertar ad necessaria, censeóque (quod is qui nonnisi ad perniciem ciuium & ad dedecus suum vixit, ob honorem suum decerni coegit) abolendas statuas: quæ vndique sunt abolendæ, noménque ex omnibus priuatis publicísque monumētis eradendum: mensésque his nominibus nuncupandos quibus nuncupabantur quum primùm illud malum in rempub. incubuit.*

IVLII CAPITOLINI

C

PERTINAX IMPERATOR.

VBLIO HELVIO PERTINACI, pater libertinus Heluius Successus fuit, qui filio nomen ex continuatione lignariæ negotiationis, quòd pertinaciter eam rem gereret, imposuisse fertur. Natus est Pertinax in Apēnino in villa Martis. Equus pullus ea hora qua natus est, in tegulas ascendit, atque ibi breuiter commoratus decidens
D expirauit. Hac re pater motus ad Chaldæum venit. Qui quum illi futura ingentia prædixisset, stipem se perdidisse dixit. Puer literis elementariis & calculo imbutus, datus etiam Græco grammatico, atque inde Sulpitio Apollinari, post quem idem Pertinax grammaticem professus est. Sed quum in ea minus quæstus proficeret, per Lollianum Auitum consularem virum, patris patronum, ducendi or-

dinis dignitatem petiit. Dein præfectus cohortis in Syria A profectus, T. Aurelio imperatore à præside Syriæ, quòd ſine diplomatibus curſum vſurpauerat, pedibus ab Antiochia ad legationem ſuam iter facere coactus eſt. Bello Parthico induſtria ſua promeritus, in Britanniam tranſlatus eſt ac retentus. Pòſt in Mœſia rexit alam, deinde alimentis diuidendis in via Æmilia procurauit. Inde claſſem Germanicam rexit. Mater eum vſque in Germaniam proſequuta eſt, ibíque obiit. cuius etiam ſepulcrum ſtare nunc dicitur. Inde ad ducenûm H-S ſtipendium tranſlatus in Daciam, ſuſpectúſque Marco quorundam relatu, à partibus remotus eſt: & poſtea per Claudium Pompeianum generum B Marci, quaſi adiutor eius futurus, vexillis regendis aſcitus eſt. In quo munere approbatus, lectus eſt in ſenatũ. Poſtea iterum re bene geſta, prodita eſt factio quæ illi concinnata fuerat: Marcúſque imperator, vt compenſaret iniuriam, prætorium eum fecit, & primæ legioni regendæ impoſuit: ſtatímque Rhetias & Noricum ab hoſtibus vindicauit. Ex quo eminente induſtria, ſtudio Marci imperatoris COS. eſt deſignatus. Extat oratio apud Marium Maximum, laudes eius continens, & omnia vel quæ fecit vel quæ perpeſſus eſt. & præter illam orationem, quam longum fuerit cõnectere, ſæpiſſimè Pertinax à Marco & in concione militari & in ſenatu laudatus eſt: doluítq; palam Marcus quòd C quum ſenator eſſet, præfectus prætorij fieri à ſe non poſſet. Caſſiano motu compoſito, è Syria ad Danubij tutelam profectus eſt, atque inde Mœſiæ vtriuſque, mox Daciæ regimen accepit. Bene geſtis his prouinciis, Syriam meruit. Integrè ſe vſque ad Syriæ regimen Pertinax tenuit: poſt exceſſum verò Marci, pecuniæ ſtuduit: quare etiam dictis popularibus eſt laceſſitus. Curiam Romanam poſt quatuor D prouincias conſulares, quia conſulatum abſens geſſerat, iam diu es ingreſſus eſt, quum eam ſenator antea non vidiſſet. Iuſſus eſt præterea ſtatim à Perenne in Liguriam ſecedere in villam paternam. Nam pater eius tabernam coactiliciam in Liguria exercuerat. Sed poſteaquã in Liguriam venit, multis agris coemptis, tabernam paternam manente

A forma priore, infinitis ædificiis circundedit: fuítque illic per triennium & mercatus est per suos seruos. Occiso sanè Perenni, Commodus Pertinaci satisfecit, eúmque petiit per literas vt ad Britanniam proficisceretur: profectúsque milites ab omni seditione deterruit, quum illi quemcũque imperatorem vellent habere & ipsum specialiter Pertinacem. Tunc Pertinax maleuolentiæ notam subiit, quòd dictus est insimulasse apud Commodũ affectati imperij Antistium Burrum, & Arrium Antoninum. Et seditiones quidem contrà ipse compescuit in Britannia: verùm ingens B periculum adiit, seditione legionis penè occisus, certè inter occisos relictus. quam quidẽ rem idem Pertinax acerrimè vindicauit. Denique postea veniam legationis petiit, dicens sibi ob defensam disciplinam infestas esse legiones. Accepto successore, alimentorum ei cura mandata est, deinde proconsul Africæ factus est. In quo procõsulatu multas seditiones perpessus dicitur, vaticinationibus earũ quæ de templo Cælestis emergunt. Post hoc præfectus vrbi factus: in qua pręfectura post Fuscianum hominem seuerum, Pertinax mitissimus & humanissimus fuit, & ipsi Commo- C do plurimùm placuit, quia ille esset iterum, quum Pertinax factus est. Tunc Pertinax interficiendi Commodi consciẽtiam delatam sibi ab aliis non fugit. Commodo autem interempto, Lætus pręfectus pętorij & Electus cubicularius ad eum venerunt vt eum confirmarent, atque in castra duxerunt. Illic Pertinax milites alloquutus est. Donatiuum promisit, ingeri sibi imperiũ à Læto & Electo dixit. Fictum est autem quòd morbo esset Commodus extinctus, quia & milites, ne tentarentur, pertimescebant. Denique à paucis primùm est Pertinax imperator appellatus. Factus est, D autem sexagenario maior imperator, prid. Cal. Ianuarias. De castris nocte quum ad senatum venisset, & cellam curię iussisset aperiri, neque inueniretur ædituus, in templo Concordiæ resedit. Et quũ ad eũ Claudius Pompeianus gener Marci venisset, casúmq; Commodi lacrymasset, eum hortatus est Pertinax vt imperium sumeret: sed ille recusauit, quia iam imperatorem Pertinacem videbat. Statim ergo omnis

omnis magistratus cum consule ad curiam venerũt, ingressúmque Pertinacem nocte imperatorẽ appellauerunt. Ipse autem Pertinax post laudes suas à consulibus dictas, & post vituperationem Commodi acclamationibus senatus ostẽsam, egit gratias senatui, & præcipuè Læto præfecto prætorij, quo autore & Commodus interemptus & ipse imperator est factus. Sed quum Læto gratias egisset Pertinax, Falco consul dixit, *Qualis imperator es futurus, hinc intelligimus quòd Lætum & Martiam ministros scelerum Commodi post te videmus*: cui Pertinax respondit, *Iuuenis es consul, nec parendi scis necessitatem. Paruerunt inuiti Commodo, sed vbi habuerunt facultatem, quid semper voluerint ostenderunt.* Eadem die qua Augustus est appellatus, & Flauia Titiana vxor eius augusta est appellata. His horis quibus ille in Capitolium vota soluebat, primus sanè omnium ea die qua augustus est appellatus, etiam patris patriæ nomen recepit: necnon simul etiam imperium proconsulare, necnon ius quartæ relationis, quod ominis loco fuit Pertinaci. Ad palatium ergo Pertinax profectus, quod tunc vacuum erat, quia Commodus in Vectilianis occisus est, petenti signum prima die tribuno dedit, *Militemus*, exprobrãs vtique segnitiem temporum superiorum: quod quidem etiam antè in omnibus ducatibus dederat. Exprobrationem autem istam milites non tulerunt, statimque de imperatore mutando cogitarunt. Ea die etiam ad conuiuium magistratus & proceres senatus rogauit, quam consuetudinem Commodus prætermiserat. Sanè quum postero Calendarum die statuæ Commodi deiicerentur, gemuerunt milites: simul quia iterũ signum idem dederat imperator. Timebatur autẽ militia sub sene imperatore. Denique tertium Nonarũ diem Votis ipsis milites Triarium Maternum Lasciuium, senatorem nobilem, ducere in castra voluerunt vt eum rebus Romanis imponerent: sed ille nudus fugit atq; ad Pertinacem in Palatiũ venit, & pòst ex vrbe discessit. Timore sanè Pertinax coactus, omnia quæ Commodus militibus & veteranis dederat, confirmauit. Suscipere se etiam imperium à senatu dixit, quod iam spõte inierat. Quæstionem maiestatis

L

A penitus tulit cum iureiurãdo. Reuocauit etiam eos qui deportati fuerant crimine maiestatis, eorũ memoria restituta qui occisi fuerant. Filium eius Pertinacem senatus Cæsarem appellauit. Sed Pertinax nec vxoris Augustæ appellationẽ recepit, & de filio dixit, *Quum meruerit*. Et quũ Commodus allectionibus innumeris prætorios miscuisset, senatusconsultum Pertinax fecit, iussitque eos qui præturas nõ gessissent, sed allectione accepissent, post eos esse qui verè prætores fuissent. Sed hinc quoque grande odium sibi multorum commouit. Census retractari iussit: delatores

B vinctos grauiter puniri iussit, & tamen mollius quàm priores imperatores vnicuique dignitati, si delationis crimen incurreret, pœnam statuens. Legem sanè tulit vt testamẽta priora nõ prius essent irrita quàm alia perfecta essent; néve ob hoc fiscus aliquando succederet. Ipséque professus est nullius se aditurum hæreditatem, quæ aut adulatione alicuius delata esset, aut lite perplexa, aut legitimi hæredes, & necessarij ptinarẽtur: addiditque senatusconsulto hæc verba, *Sanctius est P.C. inopem remp. obtinere, quàm ad diuitiarum cumulum per discrimina atque dedecoris vestigia peruenire.* Do-

C natiua & congiaria quæ Commodus promiserat, soluit. Annonæ consultissimè prouidit. Et quũ tantam pecuniam ærarij haberet, vt præter decies H-S. non se inuenisse fateretur, coactus est ea exigere quæ Commodus indixerat, contrà quàm professus fuerat. Denique aggressus eum Lollianus Gentianus consularis, quòd contra promissum faceret, necessitatis rationem accepit. Auctionem rerũ Commodi habuit, ita vt & pueros & concubinas vendi iuberet, exceptis iis qui per vim Palatio videbantur inserti. Et de his quos vendi iussit, multi postea reducti ad ministerium,

D oblectauerunt senem, qui per alios principes vsque ad senatoriam dignitatem peruenerunt. Scurras turpissimorum nominum dedecora perferentes, proscripsit ac vendidit. Cuius nundinationis pecuniam quæ ingens fuit, militibus donatiuo dedit. A libertis etiam ea exegit quibus Commodo vendente ditati fuerant. Auctio sanè rerum Commodi in his insignior fuit. Vestis subtegmine serico aureis

filiis insignior, per tunicas penulásque, lacernas & chirodotas Dalmatarũ & cirratas militares; purpureásque chlamydes Græcanicas atque castrenses, & cuculli Bardaici. Et toga armáque gladiatoria gemmis auróque composita, & machæras Herculaneas, & torques gladiatorias, vasáque eluto auro, ebore, argento, citróque composita, atq; etiam phallouitroboli ex materie eadem, & vasa Samnitica, calfactandæ resinæ ac pici diuellendis hominibus ac leuigandis: necnon vehicula arte fabricę noua, perplexis diuersisq; rotarum orbibus & exquisitis sedilibus, nunc ad solem declinandum, nunc ad spiritus opportunitatem per vertiginem: & alia iter metientia horásque monstrantia, & cætera vitiis eius conuenientia. Reddidit præterea dominis eos qui se ex priuatis domibus in aulam contulerant. Conuiuium imperatorium ex immenso ad certum reuocauit modum: sumptus etiã omnes Commodi reddidit. Exemplo autem imperatoris quum ille parcius se ageret, ex omnium continentia vilitas nata est. Nam imperatorium sumptum, pulsis non necessariis, ad soliti dimidium detraxit. Præmia militantibus posuit. Æs alienum quod primo imperij tempore contraxerat, soluit. Ærarium in suum statum restituit. Ad opera publica certum sumptum constituit. Reformandis suis pecuniam contulit: stipendia plurimis retrò debita exoluit. Obeundis postremò cunctis muneribus fiscum parem fecit. Alimentaria etiam compendia quæ nouem annorum ex instituto Traiani debebantur, obdurata verecundia sustulit. Auaritiæ suspicione priuatus non caruit, quum apud vada Sabatia oppressis fœnore possessoribus, latius suos teneret fines. Denique ex versu Luciliano *agrarius mergus* est appellatus. Multi autem eum etiam in prouincijs quas consularis gessit, sordidè se egisse in literas retulere. Nam vacationes & legationes militares dicitur vendidisse. Denique quum parentum minimum esset patrimonium, & nulla hæreditas obuenisset, subitò diues est factus. Omnibus sanè possessiones suas reddidit quibus Commodus ademerat, sed nõ sine pretio. Senatui legitimo semper interfuit, ac semper aliquid retulit,

A Ciuilem se salutātibus & interpellantibus semper exhibuit. Eos qui calumniis appetiti per seruos fuerāt, damnatis seruis delatoribus liberauit, in crucem sublatis talibus seruis, aliquos etiā mortuos vindicauit. Insidias parauit ei Falco, volens imperare: de quo cōquestus est in senatu: quod quidem senatus credidit. Dum sibi quidam seruus, quasi Fabiæ esset filius ex Ceionij Commodi familia, Palatinā domum ridiculè vindicasset, cognitus, iussus est flagellis cęsus domino restitui. In cuius vindicta hi qui oderant Pertinacem, occasionem seditionis inuenisse dicuntur. Falconi tamen

B pepercit, & à senatu impunitatem eius petiit. Denique Falco in rebus suis securus vixit, & hærede filio periit: quāuis multi Falconem nescisse dixerint imperium sibi parari. Alij etiam à seruis rationes interuerterāt, falsis testimoniis appetitum eum esse dixerunt. Sed Pertinaci factio præparata est per Lætum præfectū prætorij, & eos quos Pertinacis sanctimonia offenderat. Lætum enim pœnituerat quòd imperatorem fecerat Pertinacem, idcirco quia eum velut stultum intimatorem nonnullarum rerum reprehendebat. Graue prætere militibus visum, quòd in causa Falconis

C multos milites ad vnius serui testimonium occidi præceperat. Trecenti igitur de castris armati ad imperatorias ædes cuneo facto milites venere. Eadem tamen die immolante Pertinace, negatur in hostia cor repertū: & quum id vellet procurare, caput extorū nō deprehendit. Et tunc quidem omnes milites in castris manebant. Qui quum de castris ad obsequium principis conuenissent, & Pertinax eo die processionem quam ad Athenæum parauerat vt audiret poetam, ob sacrificij præsagiū distulisset, hi qui ad obsequium venerant, redire in castra cœperunt. Sed subitò globus ille

D in Palatium peruenit: neque aut arceri potuit, aut Imperatori nunciari. Enimuero tantum odium in Pertinacem omnium aulicorum fuit, vt ad facinus milites hortarentur. Superuenerunt autem Pertinaci quum ille aulicum famulitium ordinaret, ingressíque porticus Palatij vsque ad locum qui appellatur *Sicilia*, & *Iouis cœnatio*. Hoc cognito, Pertinax Lætum præfectum prætorij ad eos misit.

Sed ille declinatis militibus per porticus egressus, adoperto capite, domum se contulit. Verùm quum ad interiora prorumperent, Pertinax ad eos processit, eósque longa & graui oratione placauit: Sed quum Tausius quidam, vnus è Tungris, in iram & timorem milites loquendo adduxisset, hastam in pectus Pertinacis obiecit. Tunc ille precatus Iouem Vltorem, toga caput operuit, atque à cæteris confossus est: & Electus quidem confossis duobus cum eodem periit. reliqui autem cubicularij palatini (nam suos statim vt imperator factus est filius emancipatos dederat) diffugerunt. Multi sanè dicunt etiam cubiculum milites irrupisse, atque illic circa lectum fugientem Pertinacem occidisse. Fuit autem senex venerabilis, immissa barba, reflexo capillo, habitudine corporis pinguiore, ventre prominulo, statura imperatoria, eloquentia mediocri, & magis blãdus quàm benignus, nec vnquam creditus simplex. Et quum verbis esset affabilis, re erat illiberalis ac propè sordidus, vt dimidiatas lactucas & carduos in priuata vita cõuiuis apponeret: & nisi quod missum esset edulium, quotquot essent amici nouem libras carnis per tres missus ponebat. Si autem plus aliquid missum esset etiam in alium diem differebat, quum semper ad conuiuium multos vocaret. Imperator etiam, si sine conuiuis esset, eadem consuetudine cœnitabat. Amicis si quando de prandio suo mittere voluit, misit offulas binas, aut omasi partẽ, aliquando lumbos gallinaceos. Fasianum nunquam priuato conuiuio comedit, aut alicui misit. Quum sine amicis cœnaret, adhibebat vxorem suam & Valerianum, vt cum eodem qui docuerat, fabulas literatas haberet. Sanè nullum ex iis quos Commodus rebus agendis imposuerat, mutauit, expectans vrbis natalem, quòd eum diem, rerum principium volebat esse: atque ideo etiam in balneis ei Commodiani ministri necem parasse dicuntur. Imperium & omnia imperialia sic horruit, vt sibi semper ostenderet displicere. denique non alium se quàm fuerat videri volebat. Fuit in Curia honorificentissimus, ita vt senatum fauentem adoraret, & quasi pręfectus vrbi cum omnibus sermonem par-

A ticiparet. Voluit etiam imperium deponere atque ad priuatam vitam redire. Filios suos in Palatio nutriri noluit. Tam parcus autem & tam lucri cupidus fuit vt apud vada Sabatia mercaturas exercuerit imperator per homines suos non aliter quàm priuatus solebat. nec multum tamen amatus est. Siquidem omnes qui liberè fabulas conferebant, malè Pertinaci loquebantur, *chrestologum* eum appellantes, qui bene loqueretur, & malè faceret. Nam & ciues sui qui ad eum confluxerant iam imperatorem, & nihil de eo meruerant, sic eum appellabant. Munera quoque lu-
B cri libidine libenter accepit. Reliquit filium & filiam superstites, & vxorem Flauij Sulpitiani filiam, quem præfectum vrbi loco suo fecerat. Circa vxoris pudicitiam minus curiosus fuit, quum palàm citharœdum illa diligeret: ipse præterea Cornificiæ infamissimè dicitur adhęsisse. Libertos aulicos vehementissimè compressit: vnde grande quoque odium contraxit. Signa interitus hæc fuerunt: Ipse ante triduum quàm occideretur, in piscina sibi visus est videre hominem cum gladio infestantem. Et ea die qua occisus est, negabant in oculis eius pupillas cum imagini-
C bus quas reddunt spectantibus, visas. Et quum apud Lares sacrificaret, carbones viuacissimi extincti sunt, quũ inflammari soleant: & (vt suprà dictum est) cor & caput in hostiis non est repertum. Stellæ etiam iuxta solem per diem visæ sunt clarissimæ ante dies quam obiret. Et ipse omen de Iuliano successore dedisse dicitur. Nam quum ei Didius Iulianus fratris filium obtulisset, cui despõdebat filiam suam, adhortatus iuuenem ad patrui obseruationem, adiecit *Obserua collegam & successorem meum*: nam antè Iulianus ei & in consulatu collega fuerat, & in proconsulatu successerat.
D Milites eum & aulici odio habuerunt: populus mortem eius indignissimè tulit, quia videbat omnia per eum antiqua posse restitui. Caput eius cõto fixum, milites qui eum occiderant, per vrbem in castra pertulerunt. Reliquiæ eius recuperato capite, in sepulcro aui vxoris locatæ sunt. Et Iulianus successor illius, corpus eius quanto potuit honore funeratus est, quum id in Palatio reperisset: qui nun-

quam eius vllam mentionem vel apud populum vel apud senatum publicè fecit: sed quũ ipse quoque à militibus desertus iam esset, per senatum & populum Pertinax in deos relatus est. Sub Seuero autẽ imperatore quum senatus ingens testimonium habuisset Pertinax, funus imaginarium ei & censorium ductum est, & ab ipso Seuero funebri laudatione ornatus est. Ipse autem Seuerus amore boni principis, à senatu Pertinacis nomen accepit. Filius Pertinacis patris flamen est factus. Marciani sodales, qui diui Marci sacra curabant, Heluiani sunt dicti propter Heluium Pertinacem. Circenses, & imperij natalis additi (qui à Seuero postea sublati sunt) & Genitiali, qui manent. Natus autem Cal. Augustis, Vero & Bibulo c o s s. Interfectus autem est v. Kal. Aprilis, Falcone & Claro c o s s. Vixit annis L X, mensibus V I I, diebus X X V I. Imperauit mensibus I I, diebus X X V. Congiarium dedit populo denarios centenos. Prætorianis promisit duodena millia nummûm: sed dedit sena. Quod exercitibus promissum est, datum non est: quia mors eum præuenit. Horruisse autem illum imperium epistola docet quæ vitæ illius à Mario Maximo apposita est: quam ego inseri, ob nimiam longitudinem nolui.

A

B

C

A

ÆLII SPARTIANI

DIDIVS IVLIANVS, ad Diocletianum Aug.

B IDIO IVLIANO, qui poſt Pertinacem imperium adeptus eſt, proauus fuit Saluius Iulianus, bis conſul, præfectus vrbi, & iuriſconſultus: quod magis eum nobilem fecit. Mater Clara Æmilia: pater Petronius Didius Seuerus: fratres Didius Proculus, & Nummius Albinus: auunculus Saluius Iulianus: auus paternus, Inſuber Mediolanenſis: maternus ex Adrumentina colonia. Educatus eſt apud Domitiam Lucillam, matrem Marci imperatoris. Inter viginti viros electus eſt ſuffragio matris Marci. Quæſtor ante annum quàm legitima ætas ſinebat, deſignatus eſt. Ædilitatem ſuffragio
C Marci conſequutus eſt. Prætor eiuſdem ſuffragio fuit. Poſt præturam legioni præfuit in Germania viceſimæ ſecundæ Primigeniæ. Inde Belgicam ſanctè ac diu rexit. Ibi Cauchis, Germaniæ populis qui Albim fluuium accolebant, erumpentibus reſtitit, tumultuariis auxiliis prouincialium: ob quæ conſulatum meruit, teſtimonio imperatoris. Cattos etiam debellauit. Inde Dalmatiam regendam accepit, eámque à confinibus hoſtibus vindicauit. Pòſt Germaniã inferiorem rexit. Poſt hoc curam alimentorum in Italia meruit. Tunc factus eſt reus per quendam Seuerum clariſ-
D ſimum militem, coniurationis cum Saluio contra Commodum: ſed á Commodo, quia multos iam ſenatores occiderat, & quidem nobiles ac potentes in cauſis maieſtatis, ne triſtius grauaretur, Didius liberatus eſt, accuſatore damnato. Abſolutus, iterum ad regendã prouinciam miſſus eſt. Bithyniam deinde rexit: ſed non ea fama qua cæteras. Fuit conſul cum Pertinace, & in proconſulatu Africæ eidem

eidem successit. & semper ab eo collega est & successor ap- A
pellatus : maximè eo die quum filiam suam Iulianus des-
pondens affini suo, ad Pertinacem venisset, idque intimas-
set. dixitq; debita reuerẽtia, *quia collega, & successor meus est.*
Statim enim mors Pertinacis sequuta est. Quo interfecto,
quũ Sulpitianus imperator in castris appellari vellet, & Iu-
lianus cum genero ad senatum venisset quem indictum
acceperat, quúmque clausas valuas inuenisset, atque illic
duos tribunos reperisset, P. Florianum & Vectium Aprũ,
cœperunt eum hortari tribuni, vt locum arriperet: quibus
quum diceret, iam alium imperatorem appellatum, reti- B
nentes eum ad prætoria castra duxerunt. Sed posteaquam
in castra ventum est, quum Sulpitiano præfecto vrbi, soce-
ro Pertinacis, concionante sibique imperium vindicante,
Iulianum è muro ingentia pollicentem nullus admitteret,
primùm Iulianus monuit prætorianos ne eum facerent
imperatorem qui pertinacem vindicaret: deinde scripsit in
tabulis se Commodi memoriam restituturum: atque ita &
admissus est & imperator appellatus, rogantibus prætoria-
nis ne Sulpitiano aliquid noceret quòd imperator esse vo-
luisset. Tunc Iulianus Flauium Genialem & Tullium Cris- C
pinum suffragiis prætorianorum præfectos prætorij fecit,
stipatúsque est caterua imperatoria per Maurentium, qui
se antea Sulpitiano coniunxerat. Sanè quum vicena qui-
na millia militibus promisisset, tricena dedit. Inde habita
concione militari, vespera in senatum venit, totúmque se
senatui permisit: factóque senatusconsulto imperator est
appellatus, & tribunitiam potestatem, ius proconsulare in
patricias familias relatus, emeruit. Vxor etiam Mallia Scã-
tilla, & filia eius Didia Clara, augustæ sunt appellatæ. In-
de se ad Palatiũ recepit, vxore ac filia illuc vocatis, trepidis D
& inuitis eò transeuntibus quasi iam imminens exitũ præ-
sagirent. Præfectum vrbi Cornelium Repentinum, gene-
rum suum, fecit in locum Sulpitiani. Erat interea in odio
populi Didius Iulianus ob hoc quod creditum fuerat,
emendationẽ temporum Commodi Pertinacis autorita-
te reparandã: habebatúrque ita quasi Iuliani consilio esset

A interemptus. Etiam hi primùm qui Iulianum odisse cœperant, disseminarũt, prima statim die Pertinacis cœna despecta, luxuriosum parasse conuiuium ostreis & altilibus & piscibus adornatum: quod falsum fuisse constat. Nam Iulianus tantæ parsimoniæ fuisse perhibetur, vt per triduum porcellum, per triduum leporem diuideret, siquis ei fortè misisset: sæpe autem nulla existente religione, oleribus leguminibúsque contentus, sine carne cœnauerit. Deinde neque cœnauit priusquam sepultus esset Pertinax, & tristissimus cibum ob eius necem sumpsit, & primam noctem vi-
B giliis cõtinuauit, de tãta necessitate solicitus. Vbi verò primùm illuxit, senatũ & equestrẽ ordinem in Palatiũ veniẽtem admisit, atque vnumquenque vt erat ætas, vel patrem vel filium, vel parentem affatus blãdissimè est. Sed populus in Rostris atque ante curiam, ingentibus eum conuitiis lacessebat, sperans deponi ab eo posse imperium quod milites dederant. Lapidationem quoque fecere: descendenti cum militibus & senatu in Curiam diras imprecati sunt: rem diuinam facienti ne litaret optarunt. Lapides etiam in eum iecerunt, quum Iulianus manu eos semper placare
C cuperet. Ingressus autem curiam, placidè & prudẽter verba fecit. Egit gratias quòd esset ascitus, quòd & ipse & vxor & filia eius Augustorum nomen acceperunt. Patris patriæ quoque nomen recepit: argenteam statuam respuit. E senatu in Capitolium pergẽti populus obstitit, sed ferro & vulneribus & pollicitationibus aureorum quos digitis ostendebat, ipse Iulianus (vt fidem faceret) summotus atque depulsus est: inde ad circẽse spectaculum itum est. Sed occupatis indifferenter omnium subselliis, populus geminauit conuitia in Iulianum, Pescennium Nigrum, qui iam
D imperare dicebatur, ad vrbis prçsidium vocauit. Hæc omnia Iulianus placidè tulit, totóque imperij sui tempore mitissimus fuit: populus autem in milites vehementissimè inuehebatur, qui ob pecuniam Pertinacẽ occidissent. Multa igitur quç Cõmodus statuerat, Pertinax tulerat, ad conciliandum fauorem populi, restituit. De ipso Pertinace neque malè neque bene quicquam egit: quod grauissimum plurimis visum est. Constituit propter metum militum de

honore Pertinacis tacitum esse. Et Iulianus quidem neque A Britannicos exercitus, neque Illyricos timebat: Nigrum verò misso primipilario occidi præceperat, timens præcipuè Syriacos exercitus. Ergo Pescennius Niger in Syria, Septimius Seuerus in Illyrico cũ exercitibus quibus pręsidebãt à Iuliano desciuêre. Sed quũ ei nũtiatũ esset Seuerũ desciuisse, quem suspectum non habuerat, perturbatus ad senatum venit: impetrauítque vt hostis Seuerus renuntiaretur: militibus etiam qui Seuerum sequuti fuerant, dies præstitutus, vltra quem si cum Seuero fuissent, hostium numero haberentur, Missi sunt prætereа legati cõsulares à B senatu ad milites, qui suaderent vt Seuerus repudiaretur, & is esset imperator quem senatus eligeret. Inter cæteros legatus est Vespronius Candidus, vetus consularis, olim militibus inuisus ob durum & sordidum imperium. Missus est successor Seuero Valerius Catulinus: quasi posset ei succedi qui militem iã sibi tenebat. Missus prætereа Aquilius centurio, notus cædibus senatoriis, qui Seuerum occideret. Ipse autem Iulianus prætorianos in Campum deduci iubet, muniri turres: sed milites desides & vrbana luxuria dissolutos, inuitissimos ad exercitiũ militare produ- C xit, ita vt vicarios operis quod vnicuique præscribebatur, mercede conducerent. Et Seuerus quidem ad vrbem infesto agmine veniebat: sed Didius Iulianus nihil cum exercitu prætoriano proficiebat, quem quotidie populus & magis oderat & ridebat. Sed Iulianus sperans Letum fautorem Seueri, quum per eum Commodi manus euasisset, ingratus tanto beneficio: iussit eum occidi. iussit etiam Mariam interfici. Sed dum hæc egit Iulianus, Seuerus classem Rauennatem occupat: legati senatus qui Iuliano promiserant operam suam, ad Seuerum transierunt. Tullius D Crispinus præfectus prætorio, contra Seuerum missus vt classem produceret, repulsus Romam rediit. Hec quũ Iulianus videret, senatũ rogauit vt virgines Vestales & cæteri sacerdotes cum senatu obuiam exercitui Seueri prodirẽt, & prætentis infulis rogarent: inane contra barbaros milites præsidium parans. Hæc tamen agenti Iuliano Faustus Quintillus consularis augur contradixit, asserens, nõ debe-

A re imperare eum qui armis aduersario non posset resistere. cui multi senatores consenserunt. Quare iratus Didius, milites è castris petiit qui senatum ab obsequium cogerent aut obtruncarent. Sed id consiliũ displicuit. Neque enim decebat vt quum senatus hostem Seuerum Iuliani causa iudicasset, eundem Iulianum pateretur infestum. Quare meliore consilio ad senatum venit, petiitque vt fieret senatusconsultum de participatione imperij. Quod statim factum est. Tunc omẽ quod sibi Iulianus quum imperium acciperet fecerat, omnibus venit in mentem. Nam quum
B consul designatus de eo sententiam dicens, ita pronuntiasset, *Didium Iulianum imperatorem appellandum esse censeo*, Iulianus suggessit, *Adde & Seuerum*: quod cognomentum aui & proaui sibi Iulianus asciuerat. Sunt tamen qui dicant nullum fuisse Iuliani consilium de obtruncando senatu, quum tanta in eum senatus contulisset. Post senatusconsultum statim Didius Iulianus vnum ex præfectis Tullium Crispinum misit. Ipse autem tertium fecit præfectum Veturium Macrinum, ad quem Seuerus literas miserat vt esset præfectus. Sed pacem simulatam tentatámque cædem
C Seueri Tullio Crispino præfecto prætorij & populus loquutus est & Seuerus suspicatus. Denique hostem se Iuliano Seuerus esse maluit quàm participem, consensu militũ. Seuerus autẽ statim & ad plurimos Romam scripsit, & occultè misit edicta quæ proposita sũt. Fuit præterea in Iuliano hæc amentia, vt per magos pleraque faceret quibus putaret vel odium populi deliniri, vel militũ arma compesci. Nam & quasdam non conuenientes Romanis sacris hostias immolauerunt, & carmina profana incantauerunt, & ea quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri præligatis ocu-
D lis incantato vertice respicere dicuntur, Iulianus fecit. Túncque puer vidisse dicitur & aduentum Seueri & Iuliani decessionem, Et Crispinus quidem quum occurrisset præcursoribus Seueri, Iulio Læto autore Seuero interemptus est. Deiecta sunt etiam ea consulta è senatu. Iulianus cõuocato senatu, quæsitisq; sententiis quid facto opus esset, certi nihil cõperit à senatu: sed postea sponte sua gladiato-

res Capuæ iussit armari per Lollianum Titianum, & Claudium Pompeianum è Tarracinensi ad principatum euocauit, quòd & gener imperatoris fuisset & diu militibus præfuisset. Sed hoc ille recusauit, senem se & debilem luminibus respondens. Transierant & ex Vmbria milites ad Seuerum: & præmiserat quidem literas Seuerus, quibus iubebat interfectores Pertinacis seruari. Breui autem desertus est ab omnibus Iulianus, & remansit in Palatio cum vno de præfectis suis Geniali & genero Repentino. Actum est denique vt Iuliano senatus autoritate abrogaretur imperium, & abrogatum est, appellatúsque statim Seuerus imperator, quum fingeretur quòd veneno se absumpsisset Iulianus: missi tamen à senatu quorum cura per militem gregarium in Palatio idem Iulianus occisus est, fidem Cæsaris implorans, hoc est Seueri. Filiam suam potitus imperio, dato patrimonio emãcipauerat, quod ei cum Augustæ nomine statim sublatum est. Corpus eius à Seuero vxori Manliæ Scantillæ ac filiæ ad sepulturam est redditum, & in proaui monumẽto translatum, milliario quinto, via Lauicana. Obiecta sanè sunt Iuliano hæc, quòd gulosus fuisset, quòd aleator, quòd armis gladiatoriis exercitus esset, eáque omnia senex fecerit quum antea nunquam adolescens his esset vitiis infamatus. Obiecta est etiam superbia, quum ille etiam in imperio fuisset humillimus. Fuit autem contrà humanissimus ad conuiuia, benignissimus ad subscriptiones, moderatissimus ad libertatem. Vixit annis quinquaginta sex, mensibus quatuor: imperauit mensibus duobus, diebus quinque. Reprehensum in eo præcipuè, quòd eos quos regere autoritate sua debuerat, regendæ reipubl. sibi præsules ipse fecisset.

M iij

A

ÆLII SPARTIANI

SEVERVS, AD Diocletianum Aug.

INTERFECTO Didio Iuliano, Seuerus Africa oriundus imperiũ obtinuit: cui ciuitas Leptis, pater Geta: maiores, equites Romani ante ciuitatem omnibus datam: mater, Fuluia Pia: B patrui, M. Agrippa & Seuerus consulares: auus maternus, Macer: paternus, Fuluius Pius fuêre. Ipse natus est Erucio Claro bis & Seuero COSS. VI Idus Apriles. In prima pueritia priusquàm Latinis Græcísq; literis imbueretur, quibus eruditissimus fuit, nullum alium inter pueros ludum nisi ad iudices exercuit, quum ipse prælatis fascibus ac securibus ordine puerorum circumstante sederet ac iudicaret. Octauodecimo anno publicè declamauit. Postea studiorum causa Romam venit, latum clauum à diuo Mar-C co petiit, & accepit, fauente sibi Septimio Seuero affine suo, bis iam consulari. Quum Romam venisset, hospitem nactus qui Adriani vitam imperatoriam eadem hora legeret, sibi omen futuræ felicitatis arripuit. Habuit etiam aliud omen imperij: Quum rogatus ad cœnam imperatoriam palliatus venisset, qui togatus venire debuerat, togam præsidiariam ipsius imperatoris accepit. Eadem nocte somniauit, lupæ se vberibus vt Remum inhærere vel Romulum: sedit & in sella imperatoria temere à ministro posita, ignarus quòd non liceret. Dormienti etiam in stabulo serpens D caput cinxit, & sine noxa expergefactis & acclamantibus familiaribus abiit. Iuuentam plenam furorum, nonnunquã & criminum, habuit. Adulterij causam dixit, absolutúsque est à Iuliano proconsule, cui & in proconsulatu successit, & in consulatu collega fuit, & in imperio item successit. Quæsturam diligenter egit: omnibus sortibus natus, militari post quæsturã sorte Beticam accepit: atque inde Afri-

cam petiit, vt mortuo patre rem domesticam componeret. A
Sed dum in Africa est, pro Betica Sardinia ei attributa est
quòd Beticam Mauri populabantur. Acta igitur quæstura
Sardiniensi, legationē proconsulis Africæ accepit. In qua
legatione quum eum quidam municipum suorum Leptitanus, præcedentibus fascibus, vt antiquum cōtubernalem
ipse plebeius amplexus esset, fustibus eum sub elogio eiusdem præconis cecidit, *Legatum P.R. homo plebeius temere amplecti noli.* Ex quo factum est vt in vehiculo etiam legati sederent, qui antè pedibus ambulabant. Tunc in quadam
ciuitate Africana quum solicitus mathematicū consuluisset, positáq; hora, ingentia vidisset astrologus, dixit ei, *Tuam* B
non alienam pone genituram. Quum Seuerus iurasset suā esse,
omnia ei dixit quæ postea facta sunt. Tribunatum plebis
Marco imperatore decernente promeruit, cúmque seuerissimè exertissiméque egit. Vxorem tunc Martiam duxit, de qua tacuit in historia vitæ priuatæ: cui postea in imperio statuas collocauit. Prætor designatus à Marco est nō
in candida sed in competitorum grege, anno ætatis XXXII.
Tunc ad Hispaniam missus somniauit primò sibi dici vt
templum Taraconense Augusti, quod iam labebatur, restitueret. deinde ex altissimi montis vertice, orbem terrarum Romámque despexit, concinentibus prouinciis lyra, C
voce, vel tibia. Ludos absens edidit. Legioni IIII Scythicæ deinde præpositus est circa Massiliam. Post hoc
Athenas petiit studiorum sacrorúmque causa & operum
ac vetustatum: vbi quum iniurias quasdam ab Atheniensibus pertulisset, inimicus his factus, minuendo eorum priuilegia iam imperator se vltus est. Deinde Lugdunensem
prouinciam legatus accepit. Quum amissa vxore aliam
vellet ducere, genituras sponsarum requirebat, ipse quoque matheseos peritissimus: & quum audisset esse in Syria quandam quæ id genituræ haberet vt regi iungeretur, D
eandem vxorem petiit, Iuliam scilicet: & accepit interuentu amicorum: ex qua statim pater factus est. A Gallis ob
seueritatem & honorificentiam & abstinentiam, tantum
quātum nemo dilectus est. Deinde Pannonias procōsulari

A imperio rexit. Post hoc Siciliam proconsularem sorte meruit, suscepítque Romæ alterum filium. In Sicilia, quasi de imperio vel vates vel Chaldæos consuluisset, reus factus, apud præfectos prætorio, quibus audiendus datus fuerat, iam Commodo in odium veniēte absolutus est, calumniatore in crucem acto. Consulatum cum Apuleio Ruffino primum egit, Commodo se inter plurimos designāte. Post consulatum anno fermè fuit Romæ otiosus: deinde Læto suffragante, exercitui Germanico præponitur. Proficiscēs ad Germanicos exercitus, hortos spatiosos comparauit, B quum antea ædes breuissimas Romæ habuisset, & vnum fundum. In his hortis quum humi iacens epularetur cum filiis parca cœna, pomáque apposita maior filius, qui tunc quinquennis erat, cum collusoribus puerulis manu largiore diuideret, patérque illum reprehendens dixisset, *Parcius diuide: non enim regias opes possides*: quinquennis puer respondit, *Sed possidebo*. In Germaniam profectus, ita se in ea legatione egit vt famam nobilitatam iam antè cumularet. Et hactenus rem militarem priuatus egit. Dehinc à Germanicis legionibus vbi auditum est Commodum occisum, Iu- C lianum autem cum odio cunctorum imperare, multis hortantibus repugnans imperator est appellatus apud Carnutum idibus Augustis: quingena sestertia, quod nemo vnquam principum, militibus dedit. Deinde firmatis quas post tergum relinquebat prouinciis, Romam iter contendit cedentibus sibi cunctis, quacunque iter fecit, quum iam Illyriciani exercitus & Gallicani cogentibus ducibus in eius verba iurassent. excipiebatur enim ab omnibus quasi vltor Pertinacis. Per idem tempus autore Iuliano Septimius Seuerus à senatu hostis est appellatus, legatis ad D exercitum senatus verbis missis qui iuberent vt ab eo milites senatu præcipiente discederent. Et Seuerus quidem quum audisset senatus consentientis autoritate missos legatos, primò pertimuit: postea id egit, corruptis legatis, vt apud exercitum pro se loquerentur, transirentque in eius partes. His compertis Iulianus senatusconsultum fecit fieri de participando imperio cum Seuero. Incertum verè id an dolo

dolo fecerit, quum iam antè misisset notos ducum interfectores quosdam qui Seuerum occiderent, ita vt ad Pescennium Nigrum interficiendum miserat: qui & ipse imperium contra eum susceperat, autoribus Syriacis exercitibus. Verùm Seuerus euitatis eorum manibus quos ad se interficiendum Iulianus miserat, missis ad prætorianos literis, signum vel deferendi vel occidendi Iuliani dedit: statímque auditus est. Nam & Iulianus occisus est in Palatio, & Seuerus Romam inuitatus: quod nulli vnquam contigit, nutu tantùm Seuerus victor est factus, armatúsque Romam contendit. Occiso Iuliano quum Seuerus in castris & tentoriis, quasi per hosticum veniens, adhuc maneret, centum senatores legatos ad eum senatus misit ad gratulandum rogandúmque: qui ei occurrerunt Interamnæ, armatúmque circunstantibus armatis salutarũt, excussi ne quid ferri haberent. Et postera die occurrente omni famulitio aulico, septuagenos vicenos aureos legatis dedit: eosdem præmisit, facta potestate siqui vellent remanere, ac secum Romam redire. Fecit etiã statim præfectũ prætorio Flauium Iuuenalem: quem etiã Iulianus tertiũ præfectum prætorij sibi assumpserat. Interim Romę ingens trepidatio militum ciuiúmque, quòd armatus contra eos Seuerus veniret, qui se hostem iudicassent. His accessit quòd comperit Pescennium Nigrum à Syriacis legionibus imperatorẽ appellatum: cuius edicta & literas ad populum vel senatum intercepit per eos qui missi fuerant, ne vel proponerentur populo vel legerentur in Curia. Eodem tempore etiam de Clodio Albino sibi substituendo cogitauit, cui Cæsarianum decretum aut Commodianum videbatur imperium. Sed eos ipsos pertimescens de quibus rectè iudicabat, Heraclitum ad obtinẽdas Britannias, Plautianum ad occupandos Nigri liberos misit. Quum Romam Seuerus venisset, prætorianos cum subarmalibus inermes sibi iussit occurrere, eosdem sic ad tribunal vocauit, armatis vndique circundatis. Ingressus deinde Romam, armatus cum armatis militibus Capitolium ascendit. Inde in Palatium eodem habitu perrexit, prælatis signis quæ prætorianis ademerat,

A supinis, non erectis. Tota deinde vrbe milites in templis, in porticibus, in ædibus palatinis, quasi in stabulis manserunt: fuitque ingressus Seueri odiosus atque terribilis, quũ milites inempta diriperent, vastationem vrbi minantes. Alia die armatis stipatus non solùm militibus, sed etiam amicis, in senatum venit. In Curia reddidit rationem suscepti imperij: causatúsque est quòd ad se occidendum Iulianus notos ducum cædibus misisset. Fieri etiam senatusconsultum coegit, ne liceret imperatori inconsulto senatu occidere senatorem. Sed quum in senatu esset, milites B per seditionem dena millia poposcerunt à senatu, exemplo eorum qui Augustum Octauium Romam deduxerant, tantúmque acceperant. Et quum eos voluisset comprimere Seuerus, nec potuisset, tamen mitigatos addita liberalitate dimisit. Funus deinde censorium Pertinacis imagini duxit, cúmque inter diuos sacrauit, addito flamine & sodalibus Heluianis, qui Marciani fuerant. se quoque *Pertinacem* vocari iussit: quamuis postea id nomen aboleri voluerit, querimonia amicorum. Dehinc æs alienum dissoluit. Filias suas dotatas, maritis Probo & Aetio dedit. Et quum Probo C genero suo præfecturam vrbis obtulisset, ille recusauit, dixitque, minus sibi videri præfectum esse quàm principis generum. Vtrumque autem generum suum statim cõsulem fecit, vtrumque ditauit. Alia die ad senatum venit, & amicos Iuliani incusatos, proscriptioni ac neci dedit. Causas plurimas audiuit. Accusatos à prouincialibus iudices, probatis rebus grauiter puniuit. Rei frumentariæ quam minimam repererat, ita consuluit vt excedens ipse vita, septem annorum canonem P. R. relinqueret. Ad orientis statum confirmandum profectus est, nihil adhuc de Nigro palàm D dicens. Ad Africam tamen legiones misit, ne per Libyam & Ægyptum Niger Africam occuparet, ac P. R. penuria rei frumentariæ perurgeret. Domitium Dextrum in locum Bassi præfecti vrbi reliquit, atque intra triginta dies quàm Romam venerat, est profectus. Egressus ab vrbe ad Saxa rubra, seditionem ingentem ob locum castrorum metandorum ab exercitu passus est. Occurrit ei & statim Geta

frater suus, quem prouinciam sibi creditam regere præcepit aliud sperantem. Nigri liberos ad se adductos in eo habuit honore quo suos. Miserat sanè legionem quæ Græciam Thraciámque præriperet, ne eas Pescennius occuparet: sed iam Byzantium Niger tenebat. Perinthum etiã Niger volens occupare, plurimos de exercitu interfecit: atque ideo hostis cum Æmiliano est appellatus. Qúmque Seuerum ad participatum vocaret, contemptus est. Promisit sanè Nigro tutum exilium, si vellet: Æmiliano autem non ignouit. Æmilianus dehinc victus in Hellesponto à Seueri ducibus, Cyzicum primùm confugit, atque inde B in aliam ciuitatem: in qua eorum iussu occisus est. Fusæ sunt item copiæ ab iisdem ducibus etiam Nigri. His auditis, ad senatum Seuerus Pertinax, quasi confectis rebus, literas misit. deinde conflixit cum Nigro, eúmque apud Cyzicum interemit, capútque eius pilo circumtulit. Filios Nigri post hoc, quos suorum liberorum cultu habuerat, in exilium cum matre misit. Literas ad senatum de victoria dedit. Neque quenquam senatorum qui Nigri partium fuerant, præter vnum, supplicio affecit. Antiochensibus iratior fuit, quòd & administrantem se in oriente riserant, C & Nigrum etiam victu iuuerãt. denique multa his ademit. Neapolitanis etiam Palęstinensibus ius ciuitatis tulit, quòd pro Nigro diu in armis fuerant. In multos animaduertit, præter ordinem senatorium, qui Nigrum fuerant sequuti. Multas etiam ciuitates eiusdem partis iniuriis affecit & damnis. Eos senatores occidit qui cum Nigro militauerant ducum vel tribunorum nomine. deinde circa Arabiam plura gessit, Parthis etiam in ditionem redactis, necnon etiam Adiabenis: qui quidem omnes cum Pescennio senserant. Atque ob hoc reuersus triumpho delato, ap- D pellatus est *Arabicus, Adiabenicus, Parthicus*. Sed triumphum respuit, ne videretur de ciuili triumphare victoria. recusauit & Parthicum nomen, ne Parthos lacesseret. Redeunti sanè Romam post bellum ciuile Nigri, aliud bellum ciuile Clodij Albini nuntiatum est, qui rebellauit in Gallia: quare postea occisi sunt filij Nigri cum matre.

A Albinũ igitur statim hostem iudicauit, & eos qui ad illum mollius vel scripserunt vel rescripserunt. Et quum iret cõtra Albinum, in itinere apud Viminatium filium suum maiorem *Bassianum*, apposito *Aurelij Antonini* nomine, Cæsarem appellauit, vt fratrem suũ Getam ab spe imperij quam ille conceperat, submoueret. Et nomen quidem Antonini idcirco filio apposuit, quòd somniauerat, Antoninum sibi successurum. Vnde Getam etiam quidam Antoninum putant dictum vt & ipse succederet in imperio. Aliqui putant idcirco illum Antoninum appellatum, quòd Seuerus ipse
B in Marci familiam transire voluerit. Et primò quidem ab Albinianis Seueri duces victi sunt. Tunc solicitus quum consuleret à Pannoniacis auguribus comperit se victorem futurum, aduersarium verò nec in potestatem venturum, nec euasurum, sed iuxta aquam esse periturum. Multi statim amici Albinum deserentes venêre, multi duces capti sunt, in quos Seuerus animaduertit. Multis interim variè gestis in Gallia, primò apud Tinurtium contra Albinum felicissimè pugnauit Seuerus. Quum quidem ingens periculum equi casu adiit, ita vt mortuus ictu plumbæ crederetur,
C ita vt alius iam penè imperator ab exercitu deligeretur. Eo tempore lectis actis quæ de Clodio Celsino laudando qui Adrumetinus & affinis Albini erat, facta sunt, iratus senatui Seuerus quasi hoc Albino senatus præstitisset, Cõmodum inter diuos referendum esse censuit, quasi hoc genere se de senatu posset vlcisci: primúsq; inter milites diuũ Commodum pronuntiauit, ídque ad senatum scripti addita oratione victoriæ. Senatorum deinde qui in bello erant interempti, cadauera dissipari iussit. Deinde Albini corpore allato, penè seminecis caput abscindi iussit, Ro-
D mámque deferri, ídque literis prosequutus est. Victus est Albinus die XI. Calendas Martij. Reliquum autem cadauer eius ante domum propriam exponi ac diuidi iussit. Equum præterea ipse residens supra cadauer Albini egit, expauescentémque admonuit vt effrenatus audacter protereret. Addunt alij quòd idem cadauer in Rhodanum abiici præcepit, simul etiam vxoris liberorúmque eius.

Interfectis innumeris Albini partiũ viris, inter quos mul- A
ti principes ciuitatis, multæ fœminæ illustres fuerunt, om-
nium bona publicata sunt, ærariúmque auxerunt: tum
Hispanorum & Gallorum proceres multi occisi sunt. De-
nique militibus tantum stipendiorum quantum nemo
principum, dedit. Filiis etiam suis ex hac proscriptione
tantum reliquit quantum nullus imperatorum, quum ma-
gnam partem auri per Gallias, per Hispanias, per Italiam
imperatoriam fecisset: túncque primùm priuatarum rerũ
procuratio constituta est. Multi sanè post Albinum, fidem
ei seruantes, bello à Seuero superati sunt. Eodem tempore B
etiam legio Arabica defecisse ad Albinum nuntiata est. Vl-
tus igitur grauiter Albinianam defectionem interfectis
plurimis, genere quoque eius extincto, iratus populo & se-
natoribus Romam venit. Commodum in senatu & con-
cione laudauit, deum appellauit, infamibus displicuisse di-
xit: vt appareret eum apertissimè furere. Post hæc de sua
clementia differuit, quum crudelissimus fuerit, & senato-
res infrà scriptos occiderit. Occidit autem sine causæ di-
ctione hos nobiles, Mummium Secundinum, Asellium
Claudianum, Claudium Rufum, Vitalium Victorem, Pa- C
pium Faustum, Ælium Celsum, Iulium Rufum, Lollium
Professum, AruncuIeium Cornelianum, Antoninũ Bal-
bũ, Posthumium Seuerum, Sergium Lustralem, Fabium
Paulinum, Nonium Gracchum, Mustium Fabianum, Cas-
perium Agrippinum, Ceionium Albinum, Claudium Sul-
picianum, Memmium Rufinum, Casperium Æmilianum,
Cocceium Verum, Erutium Clarum, L. Stilonem, Clo-
dium Rufum, Egnatuleium Honoratum, Petronium Iu-
niorem: Pescennios, Festum & Neratianum & Aurelianũ, D
& Materianum & Iulianum, & Albinum: Cerellios, Ma-
crinum & Faustinianum & Iulianũ: Herennium Nepotẽ,
Sulpitiũ Canum, Valeriũ Catulinũ, Nouiũ Rufum, Clau-
dium Arabianum, Marcum Asellionem. Horum igitur tã-
torum ac tam illustrium virorum (nam multi in his consu-
lares, multi prætorij, omnes certè summi viri fuere) inter-

A fector, ab Afris vt deus habetur. Cincium Seuerum calũniatus est quòd se veneno appetisset, atque ita interfecit. Narcissum deinde Commodi strangulatorem leonibus obiecit. Multos præterea obscuri loci homines interemit, præter eos quos ius prælij absumpsit. Post hæc quũ se vellet commendare hominibus, vehiculariũ munus à priuatis ad fiscum traduxit. Cæsarem deinde Bassianũ filium suum Antoninum à senatu appellari iussit, decretis imperatoriis insignibus. Rumore deinde belli Parthici extincto, patri, matri, auo, & vxori priori per se statuas collocauit. Plau-
B tianũ ex amicissimo, cognita eius vita, ita odio habuit vt & hostem publicũ appellaret, & depositis statuis eius per orbem terrę graui eũ insigniret iniuria, iratus pręcipuè quòd inter propinquorum & affinium Seueri simulachra suam statuam ille posuisset. Palæstinis pœnam remisit, quam ob causam Nigri meruerant. Postea iterum cum Plautiano in gratiam rediit, & veluti ouans vrbem ingressus Capitoliũ petiit: quanuis & ipsum procedenti tempore occiderit. Getæ minori filio togam virilem dedit, maiori Plautiani filiam vxorem iunxit. Hi qui hostem publicum Plautia-
C num dixerant, deportati sunt. ITA omnium rerum semper quasi naturali lege mutatio est. Filios deinde consules designauit. Getam fratrem extulit. Profectus deinde ad bellum Parthicum est, edito gladiatorio munere, & congiario populo dato. Multos inter hæc causis vel veris vel simulatis occidit. Damnabantur autem plerique cur iocati essent, alij cur tacuissent, alij cur pleráque figurata dixissent, *vt esset imperator verè nominis sui, verè Pertinax, verè Seuerus?* Erat sanè in sermone vulgari, Parthicum bellum affectare Septimium Seuerum, gloriæ cupiditate non ali-
D qua necessitate deductum. Traiecto denique exercitu à Brundusio continuato itinere venit in Syriam, Parthósque submouit. Sed postea in Syriam rediit, ita vt se pararet ac bellum Parthis inferret. Inter hæc Pescennianas reliquias Plautiano autore persequebatur, ita vt nonnullos etiam ex amicis suis quasi vitæ suæ insidiatores appeteret. Multos etiam quasi Chaldæos aut vates de sua salute con-

fuluiſſent, interemit: præcipuè ſuſpectos vnumquenque idoneum imperio quũ ipſe paruulos adhuc filios haberet, idque dici ab his vel crederet vel audiret qui ſibi augurabantur imperium. Denique quum occiſi eſſent nonnulli, Seuerus ſe excuſabat: & poſt eorum mortem negabat fieri ſe iuſſiſſe quod factum eſt: quod de Læto præcipuè Marius Maximus dicit. Quum ſoror ſua Leptitana ad eum veniſſet vix Latinè loquens, ac de illa multùm imperator erubeſceret, dato filio eius lato clauo, atque ipſi multis muneribus, redire mulierem in patriam præcepit: & quidem cũ filio, qui breui vita defunctus eſt. Æſtate igitur iam exeũte, Parthiam ingreſſus, Cteſiphontem pulſo rege peruenit, & cepit hyemali propè tẽpore, (quòd in illis regionibus melius per hyemẽ bella tranctantur) quũ herbarum radicibus milites viuerent, atque inde morbos ægritudinéſque contraherent: quare quũ obſiſtentibus Parthis, fluẽte quoque per inſuetudinem cibi aluo militum, longiùs ire non poſſet, tamen perſtitit, & oppidum cepit, & regem fugauit, ac plurimos interemit, & Parthicũ nomen meruit. Ob hoc etiam filium eius Baſſianum Antoninũ, qui Cæſar appellatus iam fuerat, annum decimumtertium agentem, participem imperij dixerunt milites. Getam quoque minorẽ filium Cæſarem dixerũt: eundem Antoninum, vt plerique in literas tradunt, appellantes. Harum appellationum cauſa donatiuum militibus largiſſimum dedit, conceſſa omni præda oppidi Parthici, quod milites quærebant. Inde in Syriam rediit victor, & Parthicum deferentibus ſibi patribus triumphum, idcirco recuſauit quòd cõſiſtere in curru affectus articulari morbo non poſſet: filio ſanè conceſſit vt triumpharet. cui ſenatus Iudaicum triumphum decreuerat, idcirco quòd & in Syria res bene geſtæ fuerant à Seuero. Deinde quum Antiochiam tranſiſſet, data virili toga filio maiori, ſecum eum conſulem deſignauit, & ſtatim in Syria cõſulatũ inierũt. Poſt hoc dato ſtipẽdio cumulatiore militibus, Alexãdriam petiit. In itinere Palæſtinis plurima iura fundauit. Iudæos fieri ſub graui pœna vetuit. Idẽ etiã de Chriſtianis ſanxit. Deinde Alexãdrinis ius buleutarum

A B C D

A dedit, qui ſine publico conſilio, ita vt ſub regibus, antè viuebant vno iudice contenti quem Cæſar dediſſet. Multa prætereà his iura mutauit. Iucũdam ſibi peregrinationem hanc propter religionem dei Serapidis, & propter nouitatem animalium vel locorũ fuiſſe, Seuerus ipſe poſteà ſemper oſtendit. Nam & Memphin & Memnonem, & pyramides, & labyrinthum, diligenter inſpexit. Et quoniam longum eſt minora perſequi, huius magnifica illa, quòd victo & occiſo Iuliano, prætorianas cohortes exautorauit: Pertinacem contra militum voluntatem in deos retulit:
B Saluij Iuliani decreta iuſſit aboleri: quod nõ obtinuit. Denique cognomentum Pertinacis non tam ex ſua voluntate quàm ex morum parſimonia videtur habuiſſe. Nam & infinitâ multorum cæde crudelior habitus, & quum quidã ex hoſtibus eidem ſe ſuppliciter obtuliſſet, dixiſſetque ille, *Quid tu facturus es?* non mollitus tam prudente dicto interfici eum iuſſit. Fuit prætereà delendarum cupidus factionum: propè à nullo congreſſũ niſi victor. Perſarum regem Abgarum ſubegit. Arabas in deditionem accepit. Adiabenos in tributarios coëgit. Britanniam (quod maximũ eius
C imperij decus eſt) muro per tranſuerſam inſulam ducto, vtrinque ad finem Oceani muniuit: vnde etiam *Britannici* nomen accepit. Tripolin, vnde oriũdus erat, contuſis bellicoſiſſimis gentibus, ſecuriſſimam reddidit: ac pacem diuturnam, oleum gratuitum, & fœcundiſſimum agrum donauit. Idem cum implacabilis delictis fuit, tum ad eligendos induſtrios quoſque iudicij ſingularis. Philoſophiæ ac dicendi ſtudiis ſatis deditus, doctrinæ quoque nimis cupidus, latronum ubique hoſtis, vitam ſuam priuatam publicámque ipſe compoſuit ad fidem, ſolum tamẽ vitium cru-
D delitatis excuſans. De hoc ſenatus ita iudicauit, illum aut naſci non debuiſſe, aut non mori, quòd & nimis crudelis & nimis vtilis reip. videretur. Domi tamen minus cautus, qui vxorem Iuliam famoſam adulteriis tenuit, etiam coniurationis conſciam. Idem quum pedibus æger bellum moraretur, ídque milites anxiè ferrent, eiúſque filium Baſſianũ qui vnà erat Auguſtum feciſſent, tolli ſe atque in tribunal

ferri

ferri iussit: adesse deinde omnes tribunos, centuriones, A duces, & cohortes, quibus autoribus id acciderat: sisti deinde filium qui Augusti nomen acceperat. Qúmque animaduerti in omnes autores facti, præter filium, iuberet, rogaretúrque omnibus ante tribunal prostratis, caput manu contingens ait, *Tandem sentitis caput imperare non pedes.* Huius dictum est, quum eum ex humili per literarum & militiæ officia ad imperium plurimis gradibus fortuna duxisset, *Omnia* (inquit) *fui, & nihil expedit.* Periit Eboraci in Britannia: subactis gentibus quæ Britanniæ videbantur infestæ, anno imperij decimooctauo, morbo grauissimo B extinctus iam senex. Reliquit filios duos, Antoninum Bassianum & Getam, cui & ipsi in honorem Marci, Antonini nomen imposuit. Illatus sepulchro Marci Antonini, quem ex omnibus imperatoribus tantum coluit vt & Commodum in diuos referret, & Antonini nomen omnibus deinceps quasi Augusti ascribendum putaret. Ipsi à senatu, à gentilibus liberísque eius funus amplissimum exhibitum fuit, atque inter diuos est relatus. Opera publica præcipuè eius extãt, Septizonium & thermæ Seuerianæ. Eius denique etiam ianuæ in Trãnstiberina regione ad portam C nominis sui, quarum forma intercidens statim vsum publicum inuidit. Iudicium de eo post mortem magnum omniũ fuit, maximè quòd diu nec à filiis eius boni aliquid reip. venit: & postea inuadentibus multis remp. res Romana prædonibus direptui fuit. Hic tam exiguis vestibus vsus est vt vix tunica eius aliquid purpuræ haberet, & cum hirta chlamyde humeros velaret: cibi parcissimus, leguminis patrij auidus, vini aliquãdo cupidus, carnis frequenter ignarus. Ipse decorus, ipse ingens, promissa barba, cano capite & crispo, vultu reuerendus, canorus voce, sed Afrũ quiddã D vsque ad senectutem sonans: ac post mortẽ multum amatus, vel inuidia deposita vel crudelitatis metu. Legisse me apud Æliũ Maurũ Phlegontis Tralliani libertum memini, Septimium Seuerum moderatissimè quũ moreretur lætatum, quòd duos Antoninos pari imperio reipub. relinqueret, exemplo Pij, qui Verum & Marcũ Antoninos per ad-

A optionem filios reipub. reliquit: hoc melius, quòd ille filios per adoptionem, hic per se genitos, rectores Romanæ reipub. daret, Antoninum scilicet Bassianum, quam ex priore matrimonio susceperat, & Getam quem de Iulia genuerat. Sed illum multum spes fefellit. Nam vnum parricidium, alterum sui mores reipub. inuiderunt: sanctúmque illud nomen in nullo diu bene mansit. Et reputanti mihi, Diocletiane Auguste, neminem propè magnorum virorum optimum & vtilem filium reliquisse satis claret. Denique aut sine liberis viri interierunt, aut tales habuerunt
B plerique vt melius fuerit de rebus humanis sine posteritate discedere. Et vt ordiamur à Romulo, hic nihil liberorum reliquit, nihil Numa Pompilius quod vtile posset esse reipub. Quid Camillus? num sui similes liberos habuit? Quid Scipio? Quid Catones, qui magni fuerunt? Iam verò quid de Homero, Demosthene, Virgilio, Crispo, & Terentio, Plauto, cæterísque aliis loquar? Quid de Cæsare? Quid de Tullio, cui soli melius fuerat liberos non habere? Quid de Augusto, qui nec adoptiuum bonum filium habuit, quum illi eligendi potestas fuisset ex omni-
C bus? Falsus est etiam ipse Traianus in suo municipe ac nepote deligendo. Sed vt omittamus adoptiuos, ne nobis Antonini Pius & Marcus numina Reipublicæ occurrant, veniamus ad genitos. Quid Marco felicius fuisset si Commodum nõ reliquisset hæredem? Quid Seuero Septimio, si Bassianum nõ genuisset? qui statim insimulatum fratrem insidiarum cõtra se cogitatarum, parricidiali etiam figmẽto interemit. qui nouercam, matrem quinimo, in cuius sinu Getam filium eius occiderat, vxorem duxit: qui Papinianum iuris asylum & doctrinæ legalis thesaurum, quòd
D parricidium excusare noluisset, occidit: & præfectum quidem suum, ne homini per se & per scientiam suam magno deesset & dignitas. Denique vt alia omittam, ex huius moribus factum puto vt Seuerus tristior vir ad omnia, imò etiam crudelior, pius & dignus deorum altaribus duceretur. * Qui quidem diuinam Sallustij orationem qua Micipsa filios ad pacem hortatur, * ingrauatus morbo misisse

filio dicitur maiori. * idque frustra & hominem tantũ valetudine. Vixit denique in odio populi diu Antoninus, noménque illud sanctum ac venerabile diu, minus amatum est: quanuis & vestimenta populo dederit, (vnde *Caracallus* est dictus) & thermas magnificentissimas fecerit. Extat sanè Romæ Seueri potticus, gesta eius exprimens, à filio, quantum plurimi docent, structa. Signa mortis eius hæc fuerunt: Ipse somniauit quatuor aquilis & gemmato curru præuolante nescio qua in genti humana specie ad cœlum se raptum, quúmque raperetur, octoginta & nouẽ numeros explicuisse: vltra quot annos ne vnum quidem annum vixit: nam ad imperium senex venit, quúmque positus esset in circulo ingẽti æreo, diu solus & destitutus stetit. Quum vereretur autem ne præceps rueret, à Ioue se vocatum vidit, atque inter Antoninos locatum. Die circensium quum tres victoriæ more solito essent locatæ gypseæ cum palmis, media quæ ipsius nomine ascriptum orbem palmis tenebat, vento icta, de podio stans decidit, & humi constitit: eáque quæ Getæ nomine inscripta erat, corruit, & omnis comminuta est: illa verò quæ Bassiani titulum pręferebat, amissa palma venti turbine vix constitit. Post murum apud vallum missum in Britannia, quum ad proximam mãsionem rediret, non solùm victor, sed etiam in æternum pace fundata, voluens animo quid ominis sibi occurreret, Æthiops quidam è numero militari, claræ inter scurras famæ, & celebratorum semper iocorum, cum corona è cupressu facta eidem occurrit. Quem quum ille iratus remoueri ab oculis pręcepisset, & coloris eius tactus omine & coronæ, dixisse ille dicitur ioci causa, *Totum fuisti. totum vicisti, iam deus esto victor.* Et in ciuitatem veniens, quum rem diuinam vellet facere, primùm ad Bellonæ tẽplum ductus est errore aruspicis rustici, deinde hostiæ furuæ sunt applicitæ. Quod quum esset aspernatus: atque ad Palatium se reciperet, negligentia ministrorum nigræ hostiæ vsque ad limen domus palatinæ imperatorem sequutę sunt. Sũt per plurimas ciuitates opera eius insignia. Magnũ verò illud in ciuitate eius, quòd Romę omnes ædes publi-

A

ÆLII SPARTIANI.

PESCENNIVS NIGER, ad Diocletianum Auguſtum.

RARVM atque difficile eſt vt quos tyrannos aliorum victoria fecerit, bene mittantur in literas: atque ideo vix omnia de his plenè in monumentis atque annalibus habentur. Primùm enim quæ magna ſunt, in eorum honorem ab ſcriptoribus deprauantur, deinde alia ſupprimuntur: poſtremò non magna diligentia in eorum genere ac vita requiritur, quum ſatis ſit audaciam eorum & bellum in quo victi fuerint, ac pœnã, proferre. PESCENNIVS ergo NIGER, vt alij tradunt, modicis parentibus: vt alij, nobilibus fuiſſe dicitur, patre Annio Fuſco, matre Lampridia, auo curatore Aquini, ex qua familia originem ducebat: quod quidem dubium etiam nunc habetur. Hic eruditus mediocribus literis, moribus ferox, diuitiis etiã modicus, vita parcus, libidinis effrenatæ ad omne genus cupiditatũ, ordines diu duxit, multíſque ducatibus peruenit vt exercitus Syriacos iuſſu Commodi regeret, ſuffragio maximè athletæ qui Commodum ſtrangulauit, vt omnia tunc fiebant. Is poſteaquam comperit occiſum Commodum, Iulianum imperatorem appellatum, eundémque iuſſu Seueri & ſenatus occiſum, Albinum etiam in Gallia ſumpſiſſe nomen imperatoris, ab exercitibus Syriacis, quos regebat, appellatus eſt imperator, vt quidam dicunt, magis in Iuliani odium quàm in æmulationem Seueri. Huic ob deteſtationem Iuliani primis imperij diebus ita Romæ fautum eſt à ſenatoribus duntaxat, qui & Seuerum oderant, vt inter lapidationes execrationéſque omnium illi feliciter optarent, illum principem inſuper, & illum Auguſtum populus acclamaret. Iulianum autem oderant populares quòd Pertinacem milites occidiſſent, & illum imperatorem aduerſa

B C D

A populi voluntate appellassent. Denique ingentes ob hoc seditiones fuerunt. Ad occidendum autem Nigrum, primipilarem Iulianus miserat, stultè ad eũ qui haberet exercitus, & se tueri posset: perinde quasi quilibet imperator à primipilario posset occidi. Eadem autem dementia etiam Seuero iam principi Iulianus successorem miserat. Deniq; etiam Aquilium centurionem, notum cædibus ducum miserat, quasi imperator tantus à centurione posset occidi. Par denique insania fuit quòd cum Seuero ex interdicto de imperio egisse fertur, vt iure videretur ad principatum
B peruenisse. Et de Pescennio Nigro iudicium populi ex eo apparuit, quòd quum ludos Circenses Iulianus Romæ daret, & indiscretè subsellia Circi maximi repleta essent, ingentíque iniuria populus affectus esset, per omnes vno cõsensu Pescẽnius Niger ad tutelam vrbis est expetitus, odio (vt diximus) Iuliani & amore occisi Pertinacis: cui quidẽ Iulianus dixisse fertur, *Nec sibi neque Pescennio longum imperium deberi, sed Seuero qui magis esset odio habendus à senatoribus, militibus, prouincialibus popularibus*: quod probauit rei euentus. Et Pescennius quidem Seuero eo tempore quo
C Lugdunensem prouinciam regebat, amicissimus fuit: nam ipse missus erat ad comprehendendos desertores qui innumeri Gallias tunc vexabant. In quo officio quòd se honestè gessit, iucundissimum fuit Seuero, ita vt de eo ad Commodum Septimius referret, asserens necessarium reip. virum. Et re vera in re militari vehemens fuit. Nunquam sub eo miles prouinciali lignum, oleum, operam extorsit. ipse à milite nihil accepit: quum tribunatus ageret, nihil accipi passus est. Nam & imperator tribunos duos quos constitit stellaturas accepisse, lapidibus obrui ab auxiliaribus iussit.
D Extat epistola Seueri quã scribit ad Rogonium Celsum Gallias regentem: *Miserum est vt imitari eius disciplinam militarem non possimus, quem bello vicimus. Milites tui vagantur, tribuni medio die lauant, pro tricliniis popinas habent, pro cubiculis, meritoria: saltant, bibunt, cantant, & mensuris conuiuiorum vacant quum sine mensura potent. Hæc si vlla vena paternæ disciplinæ in nobis viueret, fierent? Emenda igitur primum tribunos,*

deinde militem: quem quamdiu timueris, tamdiu non timeberis. Sed scias id de Nigro, militem timere non posse, nisi integri fuerint tribuni & duces militum. Hæc de Pescennio Seuerus Augustus, adhuc milite. Marcus etiam Antoninus ad Cornelium Balbum, *Pescennium mihi laudas, agnosco: nam & decessor tuus eum manu strenuum, vita grauem, & iam tum plusquam militem dixit. Itaque misi literas recitandas ad signa, quibus eum trecentis Armenicis, & centũ Sarmatis, & mille nostris præesse iussi. Tuum est ostendere hominem non ambitione (quod nostris non conuenit moribus) sed virtute venisse ad eum locum quem auus meus Adrianus, quem Traianus proauus non nisi exploratissimis dabat.* De hoc eodem Commodus, *Pescennium fortem virum noui, & ei tribunatus iam duos dedi: ducatum mox dabo, vbi per senectutem Aelius Corduenus rempublic. recusauerit.* Hæc de eo iudicia omnium fuerunt. Sed & Seuerus ipse sæpe dixit, ignoturum se Pescennio nisi perseueraret. A Commodo denique Pescennius c o s. declaratus, Seuero præpositus est: & quidem irato quòd primipilaribus commendantibus, consulatum Niger mereretur. In vita sua Seuerus dicit, se priusquam filij sui id ætatis haberent vt imperare possent, ægrotantem id in animo habuisse vt, si quid fortè sibi accidisset, Niger Pescennius eidem & Clodius Albinus succederẽt, qui ambo Seuero grauissimi hostes extiterunt. Vnde apparet quod etiam Seueri de Pescennio iudicium fuerit. Si Seuero credimus, fuit gloriæ cupidus Niger, vita fictus, moribus turpis, ætatis prouectæ quum imperium inuasit: ex quo cupiditates eius incusat, perinde quasi Seuerus minor ad imperium venerit, qui annos suos contrahit, quum decem & octo annis imperarit & octogesimonono perierit. Sanè Seuerus Heraclium ad obtinendam Bithyniam misit: Fuluium autem ad occupandos adultos Nigri filios: nec tamen in senatu quicquam de Nigro Seuerus dixit, quum iam audisset de eius imperio, ipse autem proficisceretur ad componendum Orientis statum. Tantum sanè illud fecit proficiscens vt legiones ad Africam mitteret, ne eam Pescennius occuparet, & fame populum Romanum perurgeret. Et videbatur id facere posse per Libyam Ægy-

A ptúmque vicinas Africæ, difficili licet itinere ac nauiga-
tione. Et Peſcennius quidem veniente ad Orientem Se-
uero, Græciam, Thracias, & Macedoniam, interfectis mul-
tis illuſtribus viris, tenebat, ad participatum imperij Seue-
rum vocans: à quo, cauſa eorum quos occiderat, cùm
Æmiliano hoſtis eſt appellatus: deinde à ducibus Seueri
per Æmilianum pugnans victus eſt. Et quum illi tutum
exilium promitteret ſi ab armis recederet, perſiſtens ite-
rum pugnauit, & victus eſt, atque apud Cyzicum circa pa-
ludem fugiens ſauciatus, & ſic ad Seuerum deductus, atque
B ſtatim mortuus. Huius caput circumlatum pilo Romam
miſſum, filij occiſi, necata vxor, patrimonium publicatum,
familia omnis extincta. Sed hæc omnia poſteaquam de
Albini rebellione cognitum eſt, facta ſunt: nam prius & fi-
lios Nigri & matrem in exilium miſerat. Sed exarſit ſecun-
do ciuili bello, imò etiam tertio, & factus eſt durior. Tunc
enim innumeros ſenatores interemit Seuerus, & ab aliis
Syllæ Punici, ab aliis *Marij* nomen accepit. Fuit ſtatura Peſ-
cennius prolixa, forma decorus, capillo in verticem ad gra-
tiam reflexo, vocis canoræ, ita vt in campo loquens per
C mille paſſus audiretur, niſi ventus aduerſaretur: oris vere-
cundi & ſemper rubidi: ceruice adeo nigra, vt quemadmo-
dum multi dicunt, ab ea *Nigri* nomen acceperit. Cætera
corporis parte candidus & magis pinguis: vini auidus, cibi
parcus, rei venereæ niſi ad procreandos liberos prorſus
ignarus. Denique etiam ſacra quædam in Gallia quę caſtiſ-
ſimis decernuntur, conſenſu publico celebranda ſuſcepit.
Hunc in Commodianis hortis, in porticu curua, pictum de
muſiuo inter Commodi amiciſſimos videmus ſacra Iſidis
ferentem: quibus Commodus adeo deditus fuit vt & ca-
D put raderet, & Anubim portaret, & omnes partes expleret.
Fuit ergo Niger miles optimus, tribunus ſingularis, dux
præcipuus, legatus ſeueriſſimus, conſul inſignis, vir domi
foríſque conſpicuus, imperator infelix: vſui denique rei-
pub. ſub Seuero homine tetrico eſſe potuiſſet, ſi cũ eo eſſe
voluiſſet. Sed deceptus eſt cõſiliis Seueri Aureliani, qui fi-
lias ſuas eius filiis deſpõdens, perſiſtere eũ fecit in imperio.
Hic

Hic tantæ fuit autoritatis vt ad Marcum Antoninum primùm, deinde ad Commodum scriberet, quũ videret prouincias facili administrationum mutatione subuerti: Primum vt nulli ante quinquennium succederetur prouinciæ præsidi, vel legato, vel proconsuli, quòd prius deponerent potestatem quàm scirent administrare: deinde ne noui ad regendam Remp. accederét. Præter militares administrationes, intimauit etiam, vt assessores in quibus prouinciis assedissent, in his administrarent: quod postea Seuerus, & deinceps multi tenuerũt, vt probant Pauli & Vlpiani præfecturæ, qui Papiniano in consilio fuerunt: ac postea quum vnus ad memoriam, alter ad libellos paruisset, statim præfecti facti sunt. Huius etiam illud fuit, Vt nemo assideret in sua prouincia, vt nemo administraret Romæ, nisi Romanus, hoc est oriundus vrbe. Addidit præterea consiliariis salaria, ne eos grauarent quibus assidebant, dicens, Iudicem nec debere dare nec accipere. Hic erga milites tanta fuit censura, vt quum apud Ægyptum ab eo limitanei milites vinum peterent, responderit, *Nilum habetis, & vinum quæritis?* si quidem tanta illius fluminis dulcedo, vt accolæ vina non quærant. Idem tumultuantibus iis qui à Sarracenis victi fuerant, & dicentibus, *Vinum non accepimus, pugnare non possumus. Erubescite,* inquit, *illi qui vos vincunt, aquam bibunt.* Idem Palæstinis rogantibus vt eorum censitio leuaretur idcirco quòd esset grauata, respondit, *Vos terras vestras leuari censitione vultis, ego verò etiam aerem vestrum censere vellem.* Denique Delphici Apollinis vates in motu reip. maximo quum nuntiaretur tres esse imperatores, Seuerum Septimium, Pescennium Nigrum, Clodium Albinum, cõsultus quem expediret reip. imperare, versum Græcum huiusmodi fudisse dicitur,

Optimus est Fuscus, bonus Afer, pessimus Albus.

Ex quo intellectum *Fuscum*, Nigrum appellatum vaticinatione: Seuerum, *Afrum*: *Album* verò, Albinũ dictum. Nec defuit alia curiositas. Requisitum est qui esset obtenturus rempub. Ad quod ille respondit alium versum talem,

Fundetur sanguis Albi, Nigríque minantis,

P

A *Imperium mundi Pœna reget vrbe profectus.*

Item quum quæsitum esset quis illi successurus esset, respõdisse itidem Græco versu dicitur,

Cui dederint superi, nomen habere Pij.

Quod omnino intellectum non est nisi quum Bassianus Antonini, quod verum signum Pij fuit, nomen accepit. Item quum quæreretur quamdiu imperaturus esset, respõdisse Græcè dicitur,

Bis denis Italûm conscendet nauibus æquor:
Si tamen vna ratis transiliet pelagus.

B Ex quo intellectum, Seuerum viginti annos expleturum.

Hæc sunt Diocletiane maxime augustorum, quæ de Pescennio didicimus ex pluribus libris. Non enim facilè (vt in principio libri diximus) quisquam vitas eorum mittit in libros qui aut principes in Rep. non fuerunt, aut à senatu appellati non sunt imperatores, aut occisi citius, ad famam venire nequiuerunt. Inde, quòd latet Vindex, quòd Piso nescitur, quòd omnes illi qui aut tantùm adoptati sunt, aut à militibus imperatores appellati, vt sub Domitiano Antonius: aut citò interempti, vitam cum imperij vsurpatione C posuerũt. Ac nequid ex iis quæ ad Pescennium pertinent, præterisse videamur, (licet aliis libris cognosci possint) de hoc Pescennio vates dixerunt quòd neque viuus neque mortuus in potestatẽ Seueri venturus esset, sed iuxta aquas illi pereundum esset: quod quidam dicunt ipsum Seuerum de mathesi quam callebat, dixisse. Nec abfuit responsis veritas, quum ille inuentus sit iuxta paludem semiuiuus. Hic tantæ fuit seueritatis vt quum milites quosdam in cauco argenteo expeditionis tempore bibere vidisset, iusserit omne argentum submoueri de vsu expeditionali, addito eo vt li-D gneis vasis vterẽtur: quod quidem illi odium militare concitauit. Dicebat enim posse fieri vt sarcinæ militares in potestatem hostium venirent, ne se barbaræ nationes argento nostro gloriosiores facerent, quum alia minus apta hosticam viderentur ad gloriam. Idem iussit vinum in expeditione neminem bibere, sed aceto vniuersos esse cõtentos. Idem pistores sequi expeditionem prohibuit, buccellato

iubens milites & omnes contentos esse. Idem ob vnius gallinacei direptionem, decem commanipulones qui raptum ab vno comederant, securi percuti iussit: & fecisset, nisi ab omni exercitu propè vsque ad metum seditionis esset rogatus: & quum pepercisset, iussit vt denorũ gallinaceorum pretia prouinciali redderent decem qui simul furto conuixerant, addito eo vt tota in expeditione in commanipulatione nemo focum faceret, ne vnquam recèns coctum cibum sumerent, sed pane ac frigidis vescerentur, appositis speculatoribus qui id curarent. Idem iussit ne in zonis milites ad bellum aureos vel argenteos nummos portarent, sed publicè commendarent, recepturi post prælia quod dederant, addens, liberis eorum & vxoribus & hæredibus certè reddendũ qui venissent, ne ad hostes aliquid prædæ perueniret siquid fortè aduersi fortuna fecisset. Sed hæc omnia, vt se habuerat Commodi temporum dissolutio, aduersa eidem fuere. Denique etsi nemo fuit qui suis temporibus dux seuerior videretur, ad perniciem illi magis ista fuere quàm mortuo * vbi & inuidia & odiũ deposita erant, talia exempla valuerunt. Idem in omni expeditione ante omnes militarem cibum sumpsit ante papilionem: nec sibi vnquam vel contra solem, vel contra imbres quæsiuit tecti suffragium, si miles non habuit. Tantum denique belli tempore ratione militibus demonstrata, sibi & seruis suis vel contubernalibus portauit, quantum à militibus ferebatur: quum seruos suos oneraret annona, ne illi securi ambularent, & onusti milites, idque ab exercitu cum suspirio videretur. Idem in concione iurauit se quamdiu in expeditionibus fuisset essetque adhuc futurus, non aliter esse acturum se quàm militem, Marium ante oculos habentem & duces tales. nec alias fabulas vnquam habuit nisi de Annibale, cæterisque talibus. Denique quum imperatori facto quidam panegyricum recitare vellet, dixit ei, *Scribe laudes Marij vel Annibalis, vel alicuius ducis optimi vita functi, & dic. quid ille fecerit vt eum nos imitemur. Nam viuentes laudare irrisio est, maximè imperatores, à quibus speratur, qui timentur, qui præstare publicè possunt, qui possunt necare,*

A *qui proſcribere: ſe autem viuum placere velle, mortuum etiam laudari.* Amauit de principibus Auguſtum, Veſpaſianum, Titum, Traianum, Pium, Marcum, reliquos fœmineos vel venenatos vocans: maximè tamen in hiſtoriis Marium & Camillum & Q. Martium Coriolanum dilexit. Interrogatus autem quid de Scipionibus ſentiret, dixiſſe fertur, *Felices illos fuiſſe magis quàm fortes:* idque probare domeſticam vitam & iuuentutem, quæ in vtroque nimis ſpecioſa domi fuiſſe apud omnes conſtat. Quòd ſi rerum potitus fuiſſet, omnia correcturus fuerat quę Seuerus vel non potuit emē-
B dare, vel noluit: & quidem ſine crudelitate, imò etiam cum lenitate, ſed militari, non remiſſa & inepta atque ridicula. Domus eius hodie Romæ viſitur in campo Iouis, quæ appellatur *Peſcenniana:* in qua ſimulacrum eius in Trichoro conſtituit, ſtatim poſt annum ex Thebaico marmore, quod ille ad ſimilitudinem ſui factum à rege Thebæorum acceperat. Extat etiam epigramma Græcum, quod Latinè hāc habet ſententiam.

Terror Aegyptiaci Niger aſtat militis ingens,
Thebaidos ſocius, aurea ſecla volens.
C *Hunc reges, hunc gentes amant, hunc aurea Roma:*
Hic Antoninus charus & imperio.
Nigrum nomen habet, Nigrum formauimus ipſi,
Vt conſentirent forma metalla tibi.

Quos quidem verſus Seuerus eradi noluit, quum hoc ei & præfecti ſuggererent, & officiorum magiſtri, addens, *Si talis fuit, ſciant omnes qualem vicerimus. ſi talis non fuit, putent omnes nos talem viciſſe: imò ſic ſit, quia fuit talis.* Sequitur nunc vt de Clodio Albino dicam, qui quaſi ſocius huius habetur, quod & pariter contra Seuerum rebellauerūt, & ab eodem
D victi atque occiſi ſunt. De quo ipſo neq; ſatis clara extant: quia eadem fortuna illius fuit quæ Peſcennij, etiamſi vita ſatis diſpar.

IVLII CAPITOLINI A

CLODIVS ALBINVS, ad Conſtantinum Auguſtum.

NO eodémque tempore poſt Pertina-
cem, qui autore Albino interemptus eſt,
Iulianus à ſenatu Romę Septimius Seue-
rus ab exercitu in Illyrico, Peſcẽnius Ni- B
ger in Oriente, Claudius Albinus in Gal-
lia, imperatores appellati ſunt. Et Clau-
dium quidem Herodianus dicit Seueri Cæſarem fuiſſe. ſed
quum alter alterum indignaretur imperare, nec Galli ferre
poſſent aut Germaniani exercitus (quòd & ipſi ſuum ſpe-
cialem principem haberent) vndique cuncta turbata ſunt.
Fuit autem CLODIVS ALBINVS familia nobili. Adru-
metinus tamen ex Africa. Quare ſortem illam qua Seue-
rum laudatum in Peſcennij vita diximus, ad ſe trahe-
bat, nolens intelligi Peſſimus Albus quod eodem ver- C
ſu continebatur quo & Seueri laus, & approbatio Nigri
Peſcennij. Sed priuſquam vel de vita eius vel de morte diſ-
ſeram, etiã hoc dicendum eſt quod eum nobilem fecit. Nã
ad hunc eundẽ quõdam Cõmodus, quum ſucceſſorẽ Al-
bino daret, literas dederat, quibus iuſſerat vt Cæſar eſſet.
Exẽplum indidi. *Imperator Commodus Clodio Albino. Alias
ad te publicè de ſucceſſore atque honore tuo miſi, ſed hanc familia-
rem & domeſticam, omnem (vt vides) manu mea ſcriptam epiſto-
lam dirigo, qua tibi do facultatem vt, ſi neceſſitas fuerit, ad milites
prodeas, & tibi Cæſareum nomen aſſumas. Audio enim & Septi-* D
*mium Seuerum & Nonium Marcum malè de me apud milites lo-
qui, vt tibi parẽt ſtationis auguſtæ procurationem. Habebis præter-
ea quum id feceris, dandi ſtipendij vſque ad tres aureos liberàm po-
teſtatem: quin & ſuper hoc ad Procuratores meos literas miſi, quas
ipſe ſignatas excipies ſigno Amazoniæ: & quum opus fuerit, ratio-
nalibus dabis, ne te non audiant quum de ærario volueris imperare.*

A *Sanè vt tibi insigne aliquod imperialis maiestatis accedat, habebis vtendi coccinei pallij facultatem me præsente, & ad me, & quum mecum fueris, habiturus & purpuram, sed sine auro: quia ita & proauus meus Verus, qui puer vita functus est, ab Adriano qui eum adoptauit, accepit.* His literis acceptis omnino id quòd iubebat facere noluit, timens odiosum Commodum propter mores suos, quibus Remp. perdiderat & se dedecorauerat, quandocunque feriendũ, ne ipse pariter occideretur. Extat denique illius concio, quæ quum accepit imperium, & quidem Seueri (vt quidam) voluntate firmatum, huius rei B memoriam facit. cuius hoc exemplum est. *Inuitum me commilitones ductum ad imperium etiam ille probat quòd Commodũ donantem me Cæsariano nomine, contẽpsi: sed & vestræ voluntati & Seueri Augusti parendum est: quia credo sub homine optimo & viro forti posse bene Remp. regi.* Nec negari potest, quod etiã Marius Maximus dicit, hunc animum Seuero primũ fuisse vt siquid ei contingeret, Pescennium Nigrum, & Clodiũ Albinum sibi substitueret. Sed postea & filiis iam maiusculis studentem & Albini amori inuidentem, sententiam mutasse, atq; illos vtrosque bello oppressisse, maximè pre-C cibus vxoris adductum. Denique Seuerus eum cos. designauit, quod vtrique nisi de optimo viro nõ fecisset, homo in legendis magistratibus diligens. Sed vt ad eum redeam, fuit (vt dixi) Albinus Adrumento oriundus, sed nobilis apud suos, & originẽ à Romanis familiis trahens, Posthumiorum scilicet & Albinorum Ceioniorum. Quæ familia hodie quoque, Cõstãtine maxime, nobilissima est, & per te aucta & augenda, quæ per Galienum & Gordianos plurimùm creuit. Hic tamen natus Lare modico, patrimonio pertenui, parẽtibus sanctis, patre Ceionio Posthumio, ma-D tre Aurelia Messalina, primus suis parẽtibus fuit: quum exceptus vtero, quòd contra consuetudinẽ puerorũ qui nascuntur, & solent rubere, esset candidissimus, *Albinus* est dictus. Quod verum esse, patris, epistola ad Ælium Bassianũ tunc proconsulem Africæ data designat, affinem (quãtum videtur) eorum ipsorum, Epistola Ceionij Posthumij ad Ælium Bassianum. *Filius mihi natus est* VII *Cal. Decemb. ita*

candidus statim toto corpore vt linteamen quo exceptus est, vinceret. Quare susceptum eum Albinorum familiæ, quæ mihi tecum communis est, dedi, Albini nomine imposito. Fac vt remp. & te & nos, vt facis, diligas. Hic ergo omnem pueritiam in Africa transegit, eruditus literis Græcis ac Latinis mediocriter, quòd esset animi iam militaris & superbi. Fertur in scholis sæpissimè cantasse inter puerulos. A

Arma amens capio, nec sat rationis in armis,

Repetens; *Arma amens capio.*

Huic multa imperij signa quum esset natus, facta dicuntur. Nam & bos albus purpureis ad plenum colorem cornibus natus est, quod mirandum fuit: quæ tamen cornua in templo Apollinis Cumani ab eodem posita iam tribuno diu fuisse dicuntur: quod, quum ille sortem de fato suo tolleret, his versibus eidem dicitur esse responsum. B

Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Sistet eques sternet Pœnos Gallúmque rebellem.

Et in Gallia quidem eum multas gentes domuisse constat. Ipse autem suspicabatur de Seuero sibi prædictum *Sternet Pœnos*, quòd Septimius Afer esset. Fuit & aliud signũ futuri imperij. Nam quum Cæsariana familia hoc speciale habuerit vt paruuli domus eius in testudineis alueis lauarentur, nato infantulo testudo ingens patri eius munere piscatoris allata est: quod ille homo literatus omen accipiens, & testudinem libenter accepit & eã curari iussit, atq; infantulo ad excaldationes puériles dicari, nobilitandum etiam hinc sperans. Quum rarũ esset aquilas in his locis videri in quibus natus est Albinus; septima eius diei hora conuiuij quod celebritati pueri deputabatur, quũ ei fierent nomina septẽ aquilę paruulę de nido allatæ sũt, & quasi ad iocũ circa cunas pueri constitutæ: nec hoc omen pater abnuit, qui iussit aquilas ali, & diligenter curari. Accessit omen, quòd quũ pueri eius familię russulis fasciolis illigarẽtur quòd fortè lotæ atque vdæ essent russulæ fasciolæ, quas mater prægnans parauerat, purpurea matris illigatus est fascia: vnde illi ioco nutricis etiam *Pórphyrij* nomen inditum est. Hæc atque alia signa imperij futuri fuere. quæ qui volet nosse, Æliũ Cordũ legat, qui friuola super huiusmodi omnibus C D

A cuncta persequitur. Adolescens igitur statim se ad militiã contulit, atque Antoninis per Lollium Serenum, & Bebium Metianum, & Ceionium Posthumianum suos affines innotuit. Egit tribunus equites Dalmatas: egit & legionem Quartanorum & Primanorum: Bithynicos exercitus eo tempore quo Auidius rebellabat, fideliter tenuit. Deinde per Commodum ad Gallias translatus, in qua fusis Frisiis Trãsrhenanis, celebre nomen suum & apud Romanos & apud Barbaros fecit. Quibus rebus accensus Cõmodus, Cæsarianum ei nomen obtulit, & dandi stipendij B facultatem, & pallij coccini vtendi. Quibus omnibus ille prudenter abstinuit, dicens, *Commodum quærere qui aut cum eo perirent, aut quos cum causa ipse posset occidere.* Quæsturæ gratia illi facta est: qua concessa, ædilis non amplius quàm decem diebus fuit, quòd ad exercitum festinanter mitteretur. Deinde præturam egit sub Commodo famosissimã. Nam eiusdem ludis Cõmodus & in foro & in theatro pugnas exhibuisse perhibetur. COS. à Seuero declaratus est eo tempore quo Albinum sibi cum Pescennio parauerat subrogare. Ad imperiũ venit natu iam grandior, & maior C Pescennio Nigro, vt Seuerus ipse in vita sua testatur. Sed victo Pescennio, quum & filiis suis imperium seruare cuperet, & voluntatem senatus maiorem circa Claudiũ Albinum videret, quòd esset vir antiquæ familiæ, literas ad eum per quosdam summi honoris ac summæ affectionis misit, quibus hortabatur, vt quoniam occisus esset Pescẽnius Niger, ipse cum eo fideliter Remp. regeret. Quarum exemplũ hoc esse Cordus ostendit. *Imperator Seuerus Augustus Claudio Albino Cæsari, fratri amantissimo, & desideratissimo salutem. Victo Pescennio, literas Romam dedimus, quas sena-* D *tus tui amantissimus libenter accepit. Te quæso, vt eo animo Remp. regas quo dilectus es frater animi mei, frater imperij. Bassianus & Geta te salutant. Iulia nostra & te & sororem salutat. Infantulo tuo Pescennio Prineo munera digna suo loco tuóque mittemus. Tu velim exercitus Reip. ac nobis retentes, mi vnanime, mi charissime, mi amantissime.* Et hic quidem literas missis stipatoribus fidelissimis dedit, quibus præcepit vt epistolam publicè darent,

daret, postea verò dicerent se velle pleraque occultè suggerere quæ ad res bellicas pertinerent, & ad secreta castrorum atque aulicam fidem: vbi verò in secretum venissent, quasi mandata dicturi, quinque validissimi eum interimerent gladiolis intra vestem latentibus. Nec illorum quidē fides defuit. Nam quum ad Albinum venissent, & epistolam dedissent, qua lecta, quum dicerent quædam secretius suggerenda, & locum semotum ab omnibus arbitris postularent, & quum omnino neminē paterētur ad porticum longissimam cum Albino progredi, ea specie ne mandata proderentur: Albinus intellexit insidias. Denique indulgens suspicionibus, eos tormentis dedit. Qui diu primò pernegarunt, sed postea victi necessitate, cōfessi sunt ea quę Seuerus iisdem præceperat. Tunc iam proditis rebus & apertis insidiis, ea quæ suspicabatur Albinus clara esse intelligens, exercitu ingenti collecto contra Seuerum atque eius duces venit. Et primo quidem conflictu habito cōtra duces Seueri, potior fuit: pòst autem Seuerus ipse quum id egisset apud senatum vt hostis iudicaretur Albinus contra eū profectus, acerrimè fortissiméque pugnauit in Gallia non sine varietate fortunæ. Denique quum solicitus augures consuleret, responsum illi est (vt dicit Marius Maximus) venturum quidem in potestatem eius Albinum, sed non viuum nec mortuum: quod & factum est. Nam quum vltimum prælium cōmissum esset, innumeris suorum cæsis, plurimis fugatis, multis etiam deditis, Albinus fugit: &, vt multi dicunt, se ipse percussit: vt alij, à seruo suo percussus, semiuiuus ad Seuerum deductus est. Vnde confirmatū est augurium quod fuerat antè prædictum. Multi præterea dicunt, a militibus, cuius nece à Seuero gratiā requirebāt. Fuit Albino vnus (vt aliqui dicunt) filius: Maximus dicit duos, quibus primùm veniā dedit, postea verò eos cū matre percussit, & in profluentem abiici iussit. Caput eius excisum pilo circuntulit, Romámque misit literis ad senatum datis, quibus insultabat quòd Albinum tantopere dilexissent vt eius affines & fratrem præcipuè ingenti honore cumularent. Iacuisse ante prætoriū Seueri Albini corpus per

A

B

C

D

A dies plurimos dicitur vſque ad fœtorem, laniatúmque à canibus in profluentem abiectum eſſe. De moribus eius varia dicuntur. Et Seuerus quidem ipſe hæc de eodem loquitur, vt eum dicat turpem, malitioſum, improbum, inhoneſtum, cupidum, luxurioſum. ſed hæc belli tempore vel poſt bellum, quando ei iam velut de hoſte credi non poterat: quum & ipſe ad eum quaſi ad amiciſſimum frequentes miſerit literas, & multi de Albino bene ſenſerint: & Seuerus ipſe Cæſarem ſuum eundem appellari voluerit: & quum de ſucceſſore cogitaret, hunc primum habuerit
B ante oculos. Extant præterea Marci epiſtolæ de hoc eodẽ quæ teſtimonium & virtutum eius ferant & morum: quarum vnam inſerere ad præfectos datam ſuper eius nomine abſurdum non fuit. *M. Aurelius Antoninus præfectis ſuis ſalutem. Albino ex familia Ceioniorum, Afro quidem homini, ſed non multa ex Afris habenti, Plautilli genero duas cohortes alares regendas dedi. Eſt homo exercitatus, vita triſtis, grauis moribus. puto eum rebus caſtrenſibus profuturum: certè obfuturum non eſſe ſatis noui. Huic ſalarium duplex decreui, veſtem militarem ſimplicem, ſed loci ſui ſtipendium quadruplum. Hunc vos adhortamini vt ſe*
C *reip. oſtentet, habiturus præmium quod merebitur.* Eſt & alia epiſtola qua idem M. Auidij Caſſij temporibus de hoc eodem ſcripſit, cuius exemplum hoc eſt. *Laudanda eſt Albini conſtantia, qui grauiter deficientes exercitus tenuit, quum ad Auidium Caſſium confugerent. & niſi hic fuiſſet, omnes defeciſſent. Habemus igitur virum dignum conſulatu, quem ſufficiam in locum Caſsij Papirij, qui mihi exanimis propè iam nuntiatus eſt. Quod interim à te publicari nolo, ne aut ad ipſum Papirium, aut ad eius affectus perueniat: nóſque videamur in locum viuentis* COS. *ſubrogaſſe.* Iſtæ igitur epiſtolæ teſtantur, Albinum virum
D vtilem fuiſſe. Indicat & illud præcipuè quod ad eas ciuitates inſtaurandas quas Niger attriuerat, pecuniam miſit, quò facilius ſibi earum accolas conciliaret. Guloſum eũ Cordus qui talia perſequitur in ſuis voluminibus fuiſſe dicit: & ita quidem, vt pomorum tantum hauſerit quantum ratio humana non patitur. Nam & quingentas ficus paſſarias, quas Græci calliſtruthias vocant, ieiunum comediſſe

dicit, & centum persica Campana, & melones Hostienses decem, & vuarum Lauicanarum pondo viginti, & ficedulas centum, & ostrea quadringenta. Vini sanè parcum fuisse dicit, quod Seuerus negat, qui eum asserit ebrium etiam in bello fuisse. Cum suis etiam nunquam cœnauit, vel propter vinolentiam, (vt dicit Seuerus) vel propter morum acrimoniam. Vxori odiosissimus fuit, seruis iniustus, atrox circa militem. Nam sæpe & ordinarios centuriones, vbi causæ qualitas non postulabat, in crucem sustulit. Verberauit certè virgis sæpissimè: neque vnquam delictis pepercit. In vestitu nitidissimus fuit, in conuiuio sordidissimus, & soli studens copiæ: mulierarius inter primos amatores, auersę Veneris semper ignarus, & taliũ persequutor: agricolendi peritissimus, ita vt etiam Georgica scripserit. Milesias nonnulli eiusdem esse dicunt, quarum fama non ignobilis habetur, quanuis mediocriter scriptæ sint. A senatu tantum amatus est quantum nemo principum, in odium speciatim Seueri, quem vehemẽter ob crudelitatem oderant senatores. Denique victo eo plurimi senatores à Seuero interfecti sunt, qui eius partium vel verè fuerant vel esse videbantur. Denique quum apud Lugdunum eũdem interfecisset, statim literas inquiri iussit, ita vt inueniret vel ad quos ipse scripsisset, vel qui ad eum rescripsissent: omnesque illos quorum epistolas reperit, hostes indicari à senatu fecit: nec his pepercit, sed & ipsos interemit, & bona eorum proscripsit, atque in ærarium publicum retulit. Extat epistola Seueri, quæ ostendit animum suum, missa ad senatum, cuius hoc exemplum est. *Nihil mihi gratius potest euenire* P. C. *quàm vt vestrum iudicium Albinus haberet potius quàm Seuerus. Ego frumenta Reipub. detuli, ego multa bella pro Republica gessi, ego populo Romano tantum olei detuli quantum rerum natura vix habuit. Ego interfecto Pescennio Nigro vos à malis tyrannicis liberaui. Magnam sanè mihi reddidistis vicem, magnam gratiam. Vnum ex Afris, & quidem Adrumetinis, fingẽtem quòd de Ceioniorum stemmate sanguinem duceret, vsque adeo extulistis vt eum principem habere velitis, me principe, saluis liberis meis. Defuitne quæso tanto senatui quem amare deberetis, qui*

A *vos amaret? Huius fratrem honoribus extulistis, ab hoc consulatus, ab hoc præturas, ab hoc speratis cuiusuis magistratus insigna. Non eam gratiam mihi redditis quam maiores vestri contra Pisonianā factionem, quam item pro Traiano, quam nuper contra Auidium Caßium præstiterunt: fictum illum & ad omnia mendaciorum genera paratū, qui nobilitatem quoque mentitus est, mihi præposuistis. Quinetiam audiendus in senatu fuit Statilius Corfulenus, qui honores Albino & eius fratri decernendos ducebat: cui hoc superfuit vt de me ille decerneret homo nobilis ad triumphum. Maior fuit dolor quòd illum pro literato laudādum plerique duxistis, quum* B *ille nænus quibusdam anilibus occupatus inter Milesias Punicas Apuleij sui, & ludicra literaria consenesceret.* Hinc apparet quanta seueritate factionem vel Pescennianam vel Clodianam vindicauerit. Quæ quidem omnia in vita eius posita sunt: quę qui diligentius scire velit, legat Marium Maximum, de Latinis scriptoribus: de Græcis, Herodianum, qui ad fidem pleraque dixerunt. Fuit statura procerus, capillo renodi & crispo, fronte lata, & candore mirabili: & vt plerique putant, ex eo nomen accepit: voce muliebri & propè ad eunuchorum sonum, motu facili, iracūdia graui, C furore tristissimo: in luxuria varius. nā sæpe appetens vini, frequenter abstinens. Armorum strenuus prorsus, vt non malè sui temporis Catilina diceretur. Non ab re esse credimus, causas ostendere quibus amorem senatus Clodius Albinus meruit. Quum Britannicos exercitus regeret iussu Commodi, atque illum interemptum adhuc falsò comperisset, quum sibi ab ipso Commodo Cæsarianum nomē esset delatum, processit ad milites, & hac concione vsus est: *Si senatus P. R. suum illud vetus haberet imperium, nec in vnius potestate res tanta consisteret, nō ad Vitellios, neque ad Nero-* D *nes, neque ad Domitianos publica fata venissent: in imperio consulari nostræ illæ gentes Ceioniorum, Albinorum, Posthumiorum: de quibus patres vestri, qui & ipsi ab auis suis audierant, multa didicerunt: & certè Africam Romano imperio senatus adiunxit: Galliā senatus subegit, & Hispanias: oriētalibus populis senatus dedit leges. Parthos tentauit senatus: & subegisset, nisi tam auarum principem Romano exercitui fortuna Reipublicæ tunc dedisset. Britannias*

Cæsar subegit, certè senator, nondum tamen dictator. Hic ipse A
Commodus quanto melior fuisset, si timuisset senatum? Et vsque ad Neronem quidem senatus autoritas valuit, qui sordidum & impurum principem damnare non timuit, quum sententiæ in eum dictæ sunt qui vitæ necísque potestatem atque imperium tunc tenebat. Quare commilitones, ego Cæsareum nomen quod mihi Commodus detulit, nolo: dij faxint vt ne alij quidem velint. Senatus imperet, prouincias diuidat: senatus nos consules faciat, & quid dico senatus? vos ipsi & patres vestri. eritis enim ipsi senatores. Hæc concio, viuo adhuc Commodo, Romam delata est: quæ Commodum in Albinum exasperauit, statímque successorem misit Iunium Seuerum, vnum ex contubernalibus suis. B Senatui autem tantum placuit vt miris acclamationibus absentem eum ornarêt, & viuo Commodo & deinceps interempto, ita vt nonnulli etiam Pertinaci autores fuerint vt eum sibi socium asciscceret, apud Iulianum de occidendo Pertinace ipsius plurimum autoritas valuerit. Vt autem hoc verum intelligatur, epistolam Commodi ad præfectos prætorij suos datam inserui, qua de occidendo Albino significauit suam mentem. *Aurelius Commodus Seuerus præfectis salutem. Audisse vos credo primum fictum esse quòd ego meorum consilio interfectus essem: deinde concionem Clodij Albini apud milites meos habitam, qui se multùm senatui commendat, idque, quantum videmus, non frustra. Nam qui principem vnum in Republica negat esse debere, quique asserit à senatu oportere totam Rempublicam regi, is per senatum sibi petit imperium. Cauete igitur diligentissimè: iam enim hominem scitis vobis militibus populóque vitandum.* Has literas quum Pertinax inuenisset, in Albini odium publicauit. Quare Albinus occidendi Pertinacis Iuliano autor fuit. C

A

ÆLII SPARTIANI

ANTONINVS CARACALLVS.

X duobus liberis quos Septimius Seuerus reliquit, Getam & Baſſianum, quorum vnum exercitus, alterum pater dixit, Geta hoſtis eſt iudicatus, Baſſianum autem ob-
B tinuiſſe imperium conſtat: de cuius maioribus fruſtra putamus iterandum, quum omnia in Seueri vita ſatis dicta ſint. Huius igitur pueritia blanda, ingenioſa, parentibus affabilis, amicis parentum iucũda, populo accepta, grata Senatui, ipſi etiam ad amorem conciliandum ſalutaris fuit. Non ille in literis tardus, non in beneuolentiis ſegnis, non tenax in largitate, non lentus in clementia, ſed ſub parentibus, viſus. Denique, ſi quando feris obiectos damnatos vidit, fleuit aut oculos auertit: quod populo pluſquam amabile fuit. Septennis puer,
C quum colluſorem ſuum puerum, ob Iudaicam religionem grauius verberatum audiſſet, neque patrem ſuum neque patrem pueri vel autores verberum diu reſpexit. Antiochenſibus & Byzantiis interuentu ſua iura vetuſta reſtituit: quibus iratus fuit Seuerus quòd Nigrum iuuerãt. Plautiani odium crudelitatis cauſa concepit. Quæ à parentibus gratia ſigillariorum acceperat, ea vel clientibus vel magiſtris ſpõte donauit. Sed hæc puer. Egreſſus verò pueritiam, ſeu patris monitis, ſeu calliditate ingenij, ſiue quòd ſe Alexandro Magno Macedoni æquandum putabat, re-
D ſtrictior, grauior, vultu etiam truculẽtior factus eſt, prorſus vt eum quem puerum ſcirent, multi eſſe non crederent. Alexandrum Magnum eiúſque geſta in ore ſemper habuit. Tiberium & Syllam in conuentu plerumque laudauit. Patre ſuperbior fuit: fratrem magna eius humilitate deſpexit. Poſt patris mortem in caſtra prætoria pergens, apud milites conqueſtus eſt, circumueniri ſe fratris inſidiis: atque ita

fratrem in Palatio fecit occidi. eius corpus statim cremari A præcepit. Dixit præterea in castris fratrem sibi venenum parasse, matri eum irreuerentem fuisse: egítque publicè iis gratias qui eum occiderunt. Addidit denique iis qui fideliores erga se fuerant, stipendium. Pars militum apud Albam, Getam occisum ægerrimè accepit, dicẽtibus cunctis, duobus se fidem promisisse liberis Seueri, duobus seruare debere. clausísque portis diu imperator non admissus, nisi delinitis animis, non solùm querelis de Geta & criminationibus editis, sed enormitate stipẽdij militibus (vt solet) placatis: atque inde Romam rediit. Tunc sub veste senatoria loricam habẽs, cum armatis militibus curiam ingressus est. Hos in medio inter subsellia duplici ordine collocauit, & sic verba fecit. Questus est de fratris insidiis inuolutè & inconditè, ad illius accusationem, sui verò excusationem: quod quidem nec senatus libenter accepit, quum ille dixisset, fratri se omnia permisisse, fratrem ab insidiis liberasse: & illum tamen sibi grauissimas insidias fecisse, nec vicem amori reddidisse fraterno. Post hoc relegatis deportatísque reditum in patriam restituit: inde ad prætorianos processit, & in castris mansit. Altera die Capitolium petiit: & eos quos occidere parabat, affabiliter est alloquutus, inniténsque Papiniano & Chiloni, ad Palatiũ rediit. Quum flentem matrem Getæ vidisset, aliásque mulieres, post necem fratris, mulieres occidere conatus est: sed ob hoc retentus ne augeretur fratris occisi crudelitas. Lætum ad mortem coegit, misso à se veneno: ipse enim inter suasores Getæ mortis primus fuerat, qui & primus interemptus est. Ipse mortem eius sæpissimè fleuit. Multos qui cædis eius conscij fuerant, interemit, cúmque & imaginem eius honorauit. Post hoc fratrem patruelem Afrum, cui pridie partes de cœna miserat, iussit occidi. Qui quum se præcipitasset percussorum timore, & ad vxorẽ crure fracto erepsisset, tamen per ludibrium à percussoribus deprehensus est, & occisus. Occidit etiam Pompeianum Marci nepotem ex filia natum & ex Pompeiano cui nupta fuerat Lucilla post mortem Veri imperatoris: quem & consulem bis fecerat,

A & omnibus bellis præposuerat, quæ grauissima tunc fuerunt: & ita quidem vt videretur à latronibus interemptus. Deinde in cõspectu eius Papinianus securi percussus est, & à militib⁹ occisus: quo facto percussori dixit, *Gladio te exequi oportuit meum iussum.* Occisus est etiam eius iussu Petronius ante templum diui Pij, tractáque sunt eorum per plateam cadauera, sine aliqua humanitatis reuerentia. Filium autem Papiniani, qui ante triduum quæstor opulentum munus ediderat, interemit. Iisdem diebus occisi sunt innumeri, qui fratris eius partibus fauerant. Occisi etiam liberti qui
B Getæ administrauerant. Cædes deinde in omnibus locis & in balneis factæ. Occisique nonnulli etiam cœnantes, inter quos etiam Sammonicus Serenus, cuius libri plurimi ad doctrinam extant. In summum discrimen etiam Chilo iterum præfectus & consul venit, ob hoc quòd concordiam inter fratres suaserat. Et quum idem Chilo sublata veste senatoria, nudis pedibus ab vrbanicianis raptus esset, Antoninus seditionem compressit. Multas præterea postea cædes in vrbe fecit, passim raptis à militibus nonnullis hominibus & occisis, quasi seditionem vindicans. Heluium
C Pertinacem suffectum COS. ob hoc solùm quòd filius esset imperatoris, occidit. Neque cessauit vnquam sub diuersis occasionibus eos interficere qui fratris amici fuissét. Sæpe in senatum, sæpe in populum superbè inuectus est, aut edictis propositis aut orationibus editis, Syllam se etiã ostendens futurum. His gestis Galliam petiit: atque vt primùm in eam venit, Narbonensem proconsulem occidit. Cunctis deinde turbatis qui in Gallia res regebant, odium tyrannicum meruit, quamuis aliquando fingeret se benignum, quum esset natura truculentus. Et quum multa con-
D tra homines & contra iura ciuitatum fecisset, morbo implicitus grauiter laborauit. Circa eos qui eum curabant, crudelissimus fuit. Deinde ad Orientem profectionem parans, omisso itinere in Dacia resedit. Circa Rhetiam non paucos Barbaros interemit, militésque suos quasi Syllæ milites & cohortatus est & donauit. Deorum sanè se nominibus appellari vetuit, quod Commodus fecerat, quum illi

Illi eum, quòd leonem aliásque feras occidisset, Herculem dicerent. Et quum Germanos subegisset, *Germanicum* se appellauit: vel ioco vel serio, vt erat stultus & demens, asserens si Lucanos vicisset, *Lucanicum* se appellandũ. Damnati sunt eo tempore qui vrinam in eo loco fecerunt in quo statuæ aut imagines erant principis: & qui coronas imaginibus eius detraxerãt vt alias ponerent. Damnati sunt & qui remedia quartanis tertianísque collo annexa gestarent. Per Thracias cum præfecto prætorij iter fecit, inde quum in Asiam traiiceret, naufragij periculũ adiit, antemna fracta, ita vt in scapham cum protectoribus descenderet. Vnde in triremem à præfecto classis receptus, euasit. Excepit apros frequenter, contra leonem etiam stetit: quo etiam missis ad amicos literis gloriatus est: séque ad Herculis virtutem accessisse iactauit. Post hoc ad bellum Armeniacum Parthicúmque conuersus, ducem bellicum qui suis competebat moribus fecit. Inde Alexandriam petiit: in gymnasium populum conuocauit, eúmque obiurgauit: legi etiam validos ad militiam præcepit. Eos autem quos legerat, occidit exemplo Ptolemæi Euergetis, qui octauus hoc nominè appellatus est. Dato præterea signo militibus vt hospites suos occiderent, magnã cædem Alexandriæ fecit. Dehinc per Cadusios fines & Babylonios ingressus, tumultuariè cum Parthorum satrapis manum cõtulit, feris etiam bestiis in hostes immissis. Datis ad senatum, quasi post victoriam literis, *Parthicus* appellatus est: nam Germanici nomen patre viuo fuerat consequutus. Deinde quum iterum vellet Parthis bellum inferre, atque hybernare Edessæ, atq; inde Carras Luni dei gratia venisset, die natalis sui, VIII Idus Aprilis ipsis Megalensibus quum ad requisita naturæ discessisset, insidiis à Macrino præfecto prætorij positis qui post eum inuasit imperium, interemptus est. Conscij cædis fuerũt Nemesianus & frater eius Apollinaris Retianúsque qui præfectus legionis secundæ Parthicæ militabat, & qui equitibus extraordinariis præerat, non ignorantibus Martio Agrippa qui classi præerat, & præterea plerisque officialium impulsu Martialis. Occisus est autem in medio iti-

A nere inter Carras & Edessam quum leuandæ vesicæ gratia ex equo descendisset, atque inter protectores suos, coniuratos cædis, ageret. Denique quum illum in equum strator eius leuaret, pugione latus eius confodit: conclamatúmque ab omnibus est id Martialem fecisse. Et quoniam dei Luni fecimus mentionem, sciendum doctissimis quibusque id memoriæ traditum, atque ita tunc quoque à Carrenis præcipuè haberi, vt qui Lunam fœmineo nomine ac sexu putauerit nuncupandam, is addictus mulieribus semper inseruiat: at verò qui marem deum esse crediderit,
B is dominetur vxori, neque vllas muliebres patiatur insidias. Vnde quamuis Græci vel Ægyptij eo genere quo fœminam hominem, etiam Lunam deam dicant, mysticè tamen deum dicunt. Scio de Papiniani nece multos ita in literas retulisse vt cædis non sciuerint causam, aliis alia referentibus: sed ego malui veritatem opinionum edere quàm de tanti viri cæde reticere. Papinianum amicissimum fuisse imperatori Seuero, &, vt aliqui loquuntur, affinem etiam per secundam vxorem, memoriæ traditur: & huic præcipuè vtrumque filium à Seuero commendatum,
C eúmque cum Seuero professum, sub Scæuola & Seuero in aduocatione fisci successisse, atque ad hoc concordiam fratrum Antoninorum fouisse: egisse quinetiam ne occideretur, quum iam de insidiis eius Bassianus quereretur: atque ideo vnà cum iis qui fautores fuerant Getæ à militibus, non solùm permittente, verumetiam suadente Antonino, occisum. Multi dicunt Bassianum occiso fratre illi mandasse, vt & in senatu per se & apud populum facinus dilueret: illum autem respondisse, *Non tam facilè parricidium excusari posse quàm fieri.* Est etiam hæc fabella quòd
D dictare noluerit orationem qua inuehendum erat in fratrem vt causa eius melior fieret qui occiderat: illum autem negantem respondisse, *Aliud est parricidium, accusare innocentem occisum.* Sed hoc omnino non conuenit: nam ne que præfectus poterat dictare orationem. & constat eum quasi fautorem Getæ occisum. Et fertur quidem, Papinianum, quũ raptus à militibus ad Palatium traheretur occidendus,

prædiuinasse, dicentem, Stultissimum fore qui in suum subrogaretur locum, nisi appetitam crudeliter præfecturam vindicaret. Quod factum est: nam Macrinus Antoninum occidit, vt suprà exposuimus: qui cum filio factus in castris imperator, filium suum qui DIADVMENVS vocabatur, ANTONINVM vocauit, idcirco quòd à prætorianis multùm Antoninus desideratus est. Vixit autem Bassianus annis XLIII. Imperauit annis VI. Publico funere elatus est. Filium reliquit qui postea & ipse M. ANTONINVS HELIOGABALVS est dictus: ita enim nomen Antoninorum inoleuerat vt velli ex animis hominum nō posset: quòd omnium pectora velut Augusti nomen obsederat. Fuit malè moratus, & patre duro crudelior. Auidus cibi, vini etiam appetens, suis odiosus, & præter milites prætorianos omnibus castris exosus: prorsus nihil inter fratres simile. Opera Romæ reliquit, thermas nominis sui eximias: quarum cellam solearem architecti negant posse vlla imitatione qua facta est, fieri. Nam & ex ære vel cupro cancelli superpositi esse dicuntur, quibus cameratio tota concredita est: & tantum est spatium vt idipsum fieri negent potuisse docti mechanici. Reliquit & porticum patris nomine, quæ gesta illius contineret, & triumphos & bella. Ipse CARACALLI nomen accepit à vestimento quod populo dederat demisso vsque ad talos: (quod antè non fuerat) vnde hodiéque *Antoninianæ* dicuntur caracallæ huiusmodi, in vsu maximè Romanæ plebis frequentatæ. Idem viam nouam muniuit, quæ est sub eius thermis, Antoninianis scilicet, qua pulchrius inter Romanas plateas non facilè quicquam inuenias. Sacra Isidis Romam deportauit, & templa vbique magnifica eidem deæ fecit. Sacra etiam maiore reuerentia celebrauit quàm antè celebrabantur. In quo quidem mihi mirum videtur, quem ad modum sacra Isidis primùm per hunc Romam venisse dicantur, quum Antoninus Commodus ita ea celebrauerit vt & Anubin portaret, & Pausa sederet: nisi fortè iste addidit celebritati, non eam primus inuexit. Corpus eius Antoninorum sepulchro illatum est, vt ea sedes reliquias

A eius acciperet quæ nomen addiderat. Intereſt ſcire quem-
admodum nouercam ſuã Iuliam vxorem duxiſſe dicatur.
Quæ quum eſſet pulcherrima,& quaſi per negligentiam ſe
maxima corporis parte nudaſſet, dixiſſétque Antoninus,
Vellem, ſi liceret: reſpondiſſe fertur, *Si libet, licet. An neſcis te*
imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere? Quo audito, furor
inconditus ad effectum criminis roboratus eſt: nuptiáſque
eas celebrauit quas ſi ſciret ſe leges dare, verè ſolus prohi-
bere debuiſſet. Matrem enim (non alio dicenda erat no-
mine) duxit vxorem, ad parricidium iunxit inceſtum: ſi-
B quidem eam matrimonio ſociauit cuius filium nuper occi-
derat. Non ab re eſt etiam diaſyrticum quiddam in eum
dictum addere. Nam quum *Germanici* & *Parthici* & *Arabici*
& *Alemannici* nomen aſcriberet (nam Alemannorum gen-
tem deuicerat) Heluius Pertinax filius Pertinacis dicitur
ioco dixiſſe, *Adde ſi placet etiam* GETICVS MAXIMVS,
quòd Getam occiderat fratrem, & Gotti *Getæ* dicerentur:
quos ille dum ad Orientem tranſiit, tumultuariis prçliis de-
uicerat. Occidendi Getæ multa prodigia extiterunt, vt in
vita eius exponemus. Nam quamuis prior ille è vita exceſ-
C ſerit, nos tamen ordinem ſequuti ſumus, vt, qui & prior na-
tus eſt & prior imperare cœperat, prior ſcriberetur. Eo ſanè
tempore quo ab exercitu appellatus eſt Auguſtus viuo pa-
tre, quòd ille pedibus æger gubernare non poſſe videretur
imperium, confuſis animis militum & tribunorum, Seue-
rus dicitur animo volutaſſe, vt & hunc occideret, niſi repu-
gnaſſent præfecti eius graues viri. Aliqui contrà dicunt,
præfectos voluiſſe id fieri, ſed Septimium noluiſſe, ne &
ſeueritas illius crudelitatis nomine inquinaretur: & quum
autores criminis milites fuerint, adoleſcens ſtultæ temeri-
D tatis pœnas lueret tam grauis ſupplicij titulo vt à patre vi-
deretur occiſus. Hic tamen omnium duriſſimus, & vt vno
complectamur verbo, parricida & inceſtus, patris & ma-
tris & fratris inimicus, à Macrino qui eum occiderat, timo-
re militum, ac maximè prætorianorum, inter deos relatus
eſt. Habet templum, habet ſalios, habet ſodales Antoni-
nianos, qui Fauſtinæ templum & diuale nomen eripuit:

certè templum quod ei ſub Tauri radicibus fundauerat A
olim maritus Antoninus, in quo poſtea filius huius Baſſia-
ni Heliogabalus Antoninus ſibi vel Ioui Syrio, vel Soli
(incertum enim id eſt) templum fecit.

ÆLII SPARTIANI

ANTONINVS GETA, ad Conſtantinum Auguſtum. B

CIO Cõſtantine Auguſte, & multos,
& clementiam tuam queſtionem mo-
uere poſſe cur etiam GETA ANTO-
NINVS à me tradatur. de cuius priuſ-
quam vel vita vel nece dicam, diffe-
ram cur & ipſi *Antonini* à Seuero pa-
tre ſit nomẽ appoſitum. Neque enim
multa in eius vita dici poſſunt, qui
prius rebus humanis exemptus eſt quàm cum fratre tene- C
ret imperium. Septimius Seuerus quodam tempore quum
conſuluiſſet ac petiiſſet vt ſibi indicaretur quo eſſet ſuc-
ceſſore moriturus, in ſomnis vidit Antoninum ſibi ſucceſ-
ſurum. Quare ſtatim ad milites proceſſit, & Baſſianum fi-
lium maiorem natu, *M. Aurelium Antoninum* appellauit.
Quod quum feciſſet, paterna cogitatione (vel vt quidam
dicunt) à Iulia vxore commonitus, quæ gnara erat ſomnij,
quòd minori filio hoc facto ipſe intercluſiſſet aditum im-
perandi, etiam Getam minorem filium, *Antoninum* vocari
iuſſit. Itaque ſemper ab eo in epiſtolis familiaribus dictus D
eſt Antoninus, quum, ſi fortè abeſſet, ſcriberet, *Salutate
Antoninos filios & ſucceſſores meos*. Sed nihil valuit patris ma-
triſve cautio: nam ſolus ille ſucceſſit qui primus Antonini
nomen accepit. Et hæc de Antonini nomine. *Geta* autem
dictus eſt, vel à patrui nomine, vel aui paterni: de cuius vita
& moribus in vita Seueri Marius Maximus primo ſepte-

A nario ſatis copioſè retulit. Fuit autem Antoninus Geta
etiam ob hoc ita dictus, quòd in animo habuit Seuerus
vt omnes deinceps principes quemadmodum *Augusti*, ita
etiam *Antonini* dicerentur: atque amore Marci quem fuiſ-
ſe vel fratrem ſuum dicebat, & cuius philoſophiam litera-
rúmque inſtitutionem ſemper imitatus eſt. Dicunt aliqui,
nõ in Marci honorẽ tantũ Antonini nomini delatũ, quum
id Marcus hoc nomen adoptiuum habuerit, ſed in eius qui
Pius cognominatus eſt Adriani ſcilicet ſucceſſoris: & qui-
dem ob hoc quòd Seuerum ille ad fiſci aduocationem de-
B legerat ex formulario forenſi, quum ad tantos proceſſus
ei patuiſſet dati ab Antonino primi gradus vel honoris
auſpicium: ſimul quòd nemò ei videretur felicior impera-
tor ad commodandum nomen, eo principe cuius propriũ
nomen iam per quatuor principes cucurriſſet. De hoc eo-
dem Seuerus gnarus geniture illius, cuius, vt plerique
Afrorum, peritiſſimus fuit, dixiſſe fertur, *Mirum mihi vide-
tur, Iuuenalis amantiſſime, Geta noſter diuus futurus, cuius nihil
imperiale in genitura video*. Erat enim Iuuenalis prętect⁹ eius
prætorio. Nec eum fefellit. Nam Baſſianus quum eum oc-
C cidiſſet, ac vereretur tyrannicam ex parricidio notam, au-
dirétq; poſſe mitigari facinus ſi diuũ fratrẽ appellaret, di-
xiſſe fertur, *Sit diuus dum nõ ſit viuus*. Denique eũ inter diuos
retulit, atque ideo vtcunque rediit cum fama in gratiam
parricida. Natus eſt Geta Seuero & Vitellio coss. Medio-
lani, etſi aliter alij prodiderunt, VI Calend. Iunias, ex Iulia
quam idcirco Seuerus vxorem duxerat quòd eam in geni-
tura habere compererat vt regis vxor eſſet iſque priuatus,
ſed iam optimi in Repub. loci. Statim vt natus eſt, nuntia-
tum eſt ouum gallinam in aula peperiſſe purpureũ. Quod
D quum allatum Baſſianus frater eius accepiſſet, & quaſi par-
uulus oplosum ad terrã fregiſſet, Iulia dixiſſe fertur ioco,
Maledicte parricida, fratrem tuum occidiſti. Idque ioco dictum,
Seuerus altius quàm quiſquam præſentium accepit, à cir-
cũſtantibus autem poſteà velut diuinitus effuſum appro-
batum eſt. Fuit etiam aliud omẽ. Nam quum in villa cuiuſ-
dam Antonini plebei hominis agnus natus eſſet qui vellus

in fronte purpureum haberet, eadem die atque hora qua A
Geta natus est, audissétque ille ab aruspice, post Seuerum
Antoninum imperaturum, ac de se ille auguraretur, sed tamen
tale fati timeret indicium, ferro, eum adegit: quod &
ipsum signo fuit, Getam ab Antonino interimendum, vt
postea satis claruit. Fuit etiam aliud omẽ ingens postea, vt
exitus docuit huius facinoris quod euenit. Nam quum infantis
Getę natalem Seuerus commendare vellet, hostiam
popa nomine Antoninus percussit: quod tunc nec quæsitum
nec animaduersum, pòst verò intellectum est. Fuit
adolescens moribus asperis, sed non impiis, à natura decorus, B
tractator, gulosus, cupidus ciborum & vini variè conditi.
Huius illud pueri fertur insigne, quòd quum vellet
partium diuersarum viros Seuerus occidere, & inter suos
diceret. *Hostes vobis eripio*: consentitétque adeo vsque Bassianus
vt eorum etiam liberos si sibi consuleret, diceret occidendos,
Geta interrogasse fertur, quantus esset interficiendorũ
numerus: quúmq; dixisset pater, ille interrogauit,
Isti habent parentes, habent propinquos? quum responsum
esset, habere cóplures: *Ergo in ciuitate*, ait, *plures erunt tristes
quàm læti quòd vicimus.* Et obtinuisset eius sententia, nisi C
Plautianus præfectus vel Iuuenalis institissent spe proscriptionum,
ex quibus ditati sunt. His accedebat Bassiani fratris
nimia crudelitas: qui quum contenderet & diceret
quasi ioco quasi serio, omnes cum liberis occidendos partium
diuersarum, Geta ei dixisse dicitur, *Tu qui nulli pacis, potes
etiam fratrem occidere.* Quod dictum eius tunc nihil, pòst
verò præsagio fuit. Fuit in literis assequendis & tenax veterũ
scriptorum, & paternarum etiam sententiarũ memor,
fratri semper inuisus, matri amabilior quàm frater, subalbè
tamen canorus. Vestitus nitidi cupidissimus, ita vt patri D
doleret: si quid acciperet à præsentibus, id ad suum cõtulit
cultum neque quicquam cuipiam dedit. Post Parthicum
bellũ pater quum ingẽti gloria floreret, Bassiano participe
imperij appellato, Geta quoque Cæsaris & Antonini, vt
quidam dicunt, nomen accepit. Familiare illi fuit has questiones
grãmaticis proponere, vt diceret, singula animalia

A quomodo vocem emitterent, velut, *Agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minurriunt, vrsi sæuiunt, leones rugiunt, leopardi rictant, elephanti barriunt, ranæ coaxant, equi hinniunt, asini rudunt, tauri mugiunt*, eásque de veteribus approbare. Serenni Sammonici libros familiarissimos habuit, quos ille ad Antoninum scripsit. Habebat etiam istam consuetudinem, vt conuiuia & maximè prandia per singulas literas iuberet scientibus seruis, velut in quo erat anser, aprugna, anas: item pullus, perdix, pauus, porcellus, piscis, perna, & & quæ in eam literam genera edulium caderent: & item B fasianus, farta, ficus, & talia. Quare comis etiam habebatur in adolescentia. Occiso eo pars militum quæ incorrupta erat, parricidium ægerrimè accepit, dicentibus cunctis, duobus se liberis fidem promisisse, duobus seruare debere: clausísque portis diu non est imperator admissus. Denique nisi querelis de Geta editis, & animis militum delinitis, enormibus etiam stipendiis datis, Romam Bassianus redire non potuit. Post hæc denique & Papinianus, & multi alij interempti sunt, qui vel concordiæ fauerant, vel qui partium Getę fuerant: ita vt vtriusque ordinis viri C & in Balneo cœnantes, & in publico percuterentur: Papinianus ipse securi percussus sit, improbante Bassiano quòd non gladio res peracta sit. Ventum denique est vsque ad seditionem vrbanicianorum militum: quos quidē non leui autoritate Bassianus compressit, tribuno eorum, vt alij dicunt, interfecto: vt alij, relegato. Ipse autem tantum timuit vt loricam sub lato habens clauo, etiam Curiā sit ingressus, atque ita rationem facti sui & necis Geticæ reddiderit. Quo quidem tempore Heluius Pertinax, filius Pertinacis, qui postea est ab eodem Bassiano interemptus, D recitanti Faustino prætori & dicenti, *Sarmaticus maximus & Parthicus maximus*, dixisse dicitur, *Adde &* GETICVS MAXIMVS, quasi Gotticus: quod dictum altius in pectus Bassiani descēdit, vt postea nece Pertinacis est approbatū: nec solùm Pertinacis, sed & aliorum, vt suprà dictum est, passim & iniquè. Heluium autem etiam suspectum habuit affectatæ tyrānidis, quòd esset in amore omnium, & filius Perti-

Pertinacis imperatores : quæ res nulli facilè priuato satis A
tuta est. Funus Getæ accuratius fuisse dicitur quam eius qui à fratre videretur occisus. Illatúsque est maiorũ sepulchro, hoc est Seueri, quod est in Appia via eũtibus ad portam dextrum, specie Septizonij extructum, quod sibi ille viuus ornauerat. Occidere voluit & matrem Getæ, nouercam suam, quòd fratrem lugeret, & mulieres quas post reditum de Curia flentes reperit. Fuit præterea eius immanitatis Antoninus, vt iis præcipuè blandiretur quos ad necẽ destinabat, vt eius magis blandimentum timeretur quàm iracundia. Mirum sanè omnibus videbatur quòd mortem B
Getæ toties ipse etiam fleret quoties nominis eius mentio fieret, quoties imago videretur aut statua. Varietas autem tanta fuit Antonini Bassiani, imò tanta sitis cædis, vt modò fautores Getæ, modò inimicos occideret, quos fors obtulisset. quo facto magis Geta desiderabatur.

IVLII CAPITOLINI

OPILIVS MACRINVS, C
ad Diocletianum Augustum.

ITÆ illorum principum, seu tyrannorũ, siue Cæsarũ, qui non diu imperauerunt, in obscuro latent, idcirco quòd neque de priuata eorum vita digna sunt quæ dicantur, quum omnino ne scirentur quidem, nisi aspirassent ad imperiũ: & de imperio quod non diu tenuerunt, nõ multa dici possunt: nos tamen ex diuersis historiis eruta in lucem proferemus, & D
ea quidem quę memoratu digna erunt. Non enim est quisquam in vita qui non ad diem quodcũque fecerit: sed eius qui vitas aliorum scribere orditur, officium est digna cognitione perscribere. Et Iunio quidẽ Cordo studium fuit eorũ imperatorum vitas edere quos obscuriores videbat: qui nõ multùm profecit. Nam & pauca reperit & indigna

A memoratu, afferens se minima quæque persequuturum: quasi vel de Traiano, aut Pio, aut Marco sciendum sit, quoties processerit, quando cibos variauerit, & quando vestẽ mutauerit, & quos quãdo promouerit, quę ille omnia exequendo libros mythistoriis repleuit talia scribendo, quum omnino rerum vilium aut nulla scribenda sint, aut nimis pauca, si tamen ex his mores possint animaduerti, qui reuera sciẽdi sunt: sed ex parte, vt ex ea cætera colligantur. Occiso ergo Antonino Bassiano, OPILIVS MACRINVS

B præfectus prætorio eius, qui antea priuatas curabat, imperium arripuit, humili natus loco, & animi aque oris inuerecundi: seque nunc *Seuerum* nunc *Antoninum*, quum in odio esset omnium & hominum, & militum, nuncupauit. Statimque ad bellum Parthicum profectus, & vindicandi se de militibus, & rumoribus quibus premebatur adolescendi potestatem dempsit: quanuis senatus eum imperatorem odio Antonini Bassiani libenter acceperit, quũ in senatu omnibus vna vox esset *quemuis magis quàm parricidam, quemuis magis quàm incestum, quemuis magis quàm impurũ, quemuis magis quàm interfectorem & senatus & populi*. Et mirũ

C omnibus fortasse videatur cur *Diadumenus* filius Macrini, *Antoninus* voluerit nuncupari, quum autor necis Antoninianæ fuisse dicatur. De ipso quæ in annales relata sunt, proferam. Vates Cælestis apud Carthaginem quæ deo repleta solebat vera canere, sub Antonino Pio, quum sciscitante proconsule de statu, ut solebat, publico, & de suo imperio, futura prædiceret, vbi ad principes, vẽtum est, clara voce numerari iussit, quoties diceret *Antoninum*. Túneque attentis omnibus, *Antonini* nomen *Augusti* octauò edidit. Sed credentibus cũctis quòd VIII annis Antoninus Pius

D imperaturus esset, & ille transcendit hunc annorum numerum: & constitit apud credentes vel tunc vel postea per vatem aliud designatum. Denique adnumeratis omnibus qui Antonini appellati sunt, is Antoninorum numerus inuenitur. Enimuero Pius primus, Marcus secundus, Verus tertius, Commodus quartus, quintus Caracallus, sextus Geta, septimus Diadumenus, octauus Heliogabalus, An-

tonini fuere. Nec inter Antoninos referēdi sunt duo Gordiani: qui aut prænomen tantùm Antoninorũ habuerunt, aut etiam Antonij dicti sunt, non Antonini. Inde est quòd se & Seuerus Antoninum vocauit, & plurimi fuerunt, & Pertinax & Iulianus, & idem Macrinus. Et ab ipsis Antoninis qui veri successores Antonini fuerunt, hoc nomen magis quàm propriũ retentũ est. Hæc alij. Sed alij idcirco Antoninũ Diadumenũ à Macrino patre appellatũ ferunt, vt suspicio à Macrino interfecti Antonini Bassiani militibus tolleretur. Alij verò tãtum desiderium nominis huius fuisse dicunt vt nisi populus & milites Antonini nomen audirent, imperatorium non putarent. Et de Macrino quidem in senatu à multis quando nuntiatum est Varium Heliogabalum imperatorem, quum iam cęsarem Alexandrũ senatus dixisset, ea dicta sunt, vt appareat ignobilem, sordidum, spurcum fuisse. Verba denique Aurelij Victoris, qui Primo cognomen erat, hęc fuerunt: *Macrinum libertinũ hominem prostibulum, seruilibus officiis occupatũ in domo imperatoria, venali fide, vita sordida sub Cõmodo, à Seuero remotum etiã à miserrimis officiis, relegatúmque in Africam: vbi vt infamiam dãnationis tegeret, lectioni operã dedisse, egisse causulas, declamasse, ius postremò dixisse. Donatum autẽ anulis aureis, patrocinante sibi liberto suo Festo, aduocatũ fisci factum sub Vero Antonino.* Sed & hæc dubia ponuntur, & alia dicuntur ab aliis quę ipsa quoque non tacebimus. Nam plerique gladiatoriam pugnam eum exhibuisse dixerunt: & accepta rudi, ad Africã isse venatorẽ primò, pòst etiam tabellionẽ fuisse, deinceps aduocatum fuisse fisci: ex quo officio ad amplissima quæq; peruenit. Deinde quum esset pręfectus pętorio collega ablegato, Antoninum Caracallũ imperatorem suum interemit tãta fictione vt ab eo non videretur occisus. Nã stratore eius redẽpto, & spe ingẽti proposita, id egit vt quasi militaribus insidiis, quòd vel ob parricidium vel incestũ displiceret, interẽptus diceretur. Statim denique arripuit imperium, filio Diadumeno in participatum ascito, quẽ continuò (vt diximus) Antoninum appellari à militibus iussit. Deinde corpus Antonini Romã remisit sepulchris maio-

A rum inferendum. Mandauit collegæ dudum suo præfecto prætorij, vt munus suum curaret, ac præcipuè Antoninum honorabiliter sepeliret ducto funere regio: quòd sciebat ob vestimenta populo & congiaria data, multùm Antoninum à plebe dilectũ. Accedebat etiam illud quòd militarẽ motum timebat, ne eo interueniente, suum impediretur imperium quod raptum ierat, sed quasi inuitus acceperat, *vt sunt homines qui ad ea se cogi dicunt quæ vel sceleribus cõparãt.* Timuit autem etiã collegam ne & ipse imperare cuperet, sperantibus cunctis quòd si vnius numeri consensus acce-B deret, neque ille recusaret, & omnes cupidissimè id facerẽt odio Macrini, vel propter vitã improbam, vel propter ignobilitatem, quum omnes superiores, nobiles fuissent imperatores. Insulsit præterea nomen Seueri, quũ illius nulla cognatione tangeretur: vnde iocus extitit, *Sic Macrinus est Seuerus quomodo Diadumenus Antoninus.* Statim tamẽ ad delendum militum motum, stipendium & legionariis & prætorianis dedit solito vberius, vtpote qui extenuare cuperet imperatoris occisi crimen: *profuitq; pecunia, vt solet cui innocentia prodesse non poterat.* Retentus est enim aliquanto tẽ-C pore in imperio homo vitiorũ omniũ. Ad senatũ deinde literas misit de morte Antonini, diuũ illũ appellãs, excusãsque se, & iurãs quòd de cæde illius nescierit. Ita sceleri suo, more hominum perditorũ, iunxit periuriũ à quo incipere decuit hominem improbũ, quũ ad senatum scriberet. Interest scire cuiusmodi oratio fuerit qua se excusauit, vt & impudentia hominis noscatur & sacrilegium à quo initiũ sumpsit improbus imperator. Capita ex oratione Macrini & Diadumeni imperatorum. *Vellemus P. C. & incolumi Antonino nostro, & reuecto cũ triumpho vestram clementiã videre.*

D *Tunc demum enim florente Rep. & omnes felices essemus, & sub eo principe viueremus, quem nobis Antoninorũ loco dij dederant Verum quia id euenire per tumultũ militarem non potuit, nũtiamus primũ quid de nobis exercitus fecerit: deinde honores diuinos (quod primùm faciendum est) decernimus ei viro in cuius verba iurauimus, quum exercitus vltorem cædis Baßiani neminem dignorẽ præfecto eius putauit, cui & ipse vtique vindicãdam factionẽ mãdasset*

si viuus deprendere potuisset. Et infrà: *Detulerunt ad me imperium, cuius ego P.C. interim tutelam recepi, tenebo regimen, si & vobis placuerit quod militibus placuit: quibus & stipendium dedi, & omnia imperatorio more iussi.* Item infrà: *Diadumenum filium meũ vobis notum, & imperio miles donauit, & nomine Antoninum videlicet appellans, vt cohonestaretur prius nomine, sic etiam regni honore: quod vos P.C. bono faustóque omine approbetis petimus, ne vobis desit Antoninorum nomen quod maximè diligitis.* Item infrà: *Antonino autem diuinos honores & miles decreuit, & nos decreuimus: & vos P.C. vt decernatis, quum possimus imperatorio iure præcipere, tamen rogamus, dicantes & duas statuas equestres, pedestres duas habitu militari, sedentes ciuili habitu duas: item diuo Seuero duas triumphales. Quæ omnia P.C. vos impleri iubebitis nobis religiosè pro prioribus ambientibus.* Lectis igitur in senatu literis, contra opinionem omnium & mortem Antonini senatus gratanter accepit, & Opilium Macrinum libertatem publicam curaturum sperans, primùm in patritios allegit, nouum hominẽ, & qui paulo antè procurator priuatæ rei fuisset. Eundem, quum scriba pontificum esset (quos hodie *pontifices minores* vocãt) Pontificem Max. appellauit, Pij nomine decreto. Diu tamen lectis literis quum omnino nemo crederet de Antonini morte, silentium fuit. Sed posteaquam constitit occisum, senatus in eum velut in tyrannum inuectus est. Denique statim Macrino & proconsulare imperium, & potestatẽ tribunitiam detulerunt. Filium sanè suum quum ipse Felicis nomen recepisset, vt suspicionem occisi à se Antonini Bassiani remoueret, *Antoninum* vocauit, *Diadumenum* antea dictum. Quod quidem etiam Varius Heliogabalus qui se Bassiani filium diceret, homo sordidissimus, & ex meretrice conceptus, idem postea nomẽ accepit. Denique versus extant cuiusdam poetæ, quibus ostenditur, Antonini nomen cœpisse à Pio, & paulatim per Antoninos vsq; ad sordes vltimas peruenisse: siquidem solus Marcus nomen illud sanctũ vitæ genere auxisse videtur, Verus autẽ degenerasse, Commodus verò etiam polluisse sacrati nominis reuerentiam. Iam quid de Caracallo Antonino, quidve de hoc potest

A dici? Postremò etiam quid de Heliogabalo, qui Antoninorum vltimus in summa impuritate vixisse memoratur? Appellatus igitur imperator suscepto bello cõtra Parthos, profectus est magno apparatu, studens sordes generis & prioris vitæ infamiam victoriæ magnitudine abolere. Sed conflictu habito contra Parthos, defectu legionum quæ ad Varium Heliogabalum confugerant, interemptus est. Sed anno amplius imperauit. Sanè quum esset inferior in eo bello quod Antoninus gesserat, Artabane grauiter necem suorum ciuium vindicante, primò Macrinus repugnauit:
B postea verò missis legatis petiit pacem, quam libenti animo interfecto Antonino Parthus concessit. Inde quum se Antiochiam recepisset ac luxuriæ operã daret, iustam causam interficiendi sui præbuit exercitui, ac Bassiani (vt putabatur) filium sequendi, id est *Heliogabalum Bassianum Varium*, qui postea & *Bassianus* & *Antoninus* appellatus est. Fuit quędam mulier Mœsa, siue Varia, ex Emissena vrbe, soror Iuliæ vxoris Seueri Pertinacis Afri, quæ post mortem Antonini Bassiani ex aulica domo fuerat expulsa per Macrini superbiam: cui quidem omnia concessit Macrinus quæ diu
C illa collegerat. Huic erant duæ filiæ, Semiamira & Mammæa, quarum maiori filius erat Heliogabalus, qui & Bassiani & Antonini nomen accepit. Nam Heliogabalum Phœnices vocant solem. Sed Heliogabalus pulchritudine ac statura & sacerdotio conspicuus erat, ac notus omnibus hominibus qui ad templum veniebant, militibus præcipuè. His Mœsa, siue Varia, dixit, Basſianum filium esse Antonini, quod paulatim omnibus militibus innotuit. Erat præterea Mœsa ipsa ditissima, ex quo etiam Heliogabalus luxuriosissimus: qua promittente militibus, legiones abdu-
D ctæ sunt à Macrino. Suscepta enim illa noctu in oppidum cum suis, nepos eius *Antoninus* est appellatus, imperij delatis insignibus. Hæc vbi sunt Macrino apud Antiochiam posito nuntiata, miratus audaciam muliebrem, simul etiam contemnens, Iulianum præfectum ad obsidendos eos cum legionibus misit. Quibus quum Antoninus ostenderetur, miro amore in eum omnibus inclinatis, occiso Iuliano prę-

fecto ad eum omnes transierunt. Deinde parte exercitus coniuncta, venit contra Macrinum Antoninus contra se festinãtem: commissóque prælio, Macrinus est victus proditione militum eius & amore Antonini. fugiens sanè Macrinus cum paucis & filio, in vico quodam Bithyniæ occisus est cum Diadumeno: ablatúmque eius caput est, & ad Antoninum perlatum. Sciendum præterea quòd Cæsar fuisse dicatur, non Augustus Diadumenus puer, quem plerique pari fuisse cum patre imperio tradiderũt. Occisus est etiam filius, cui hoc solùm attulit imperium vt interficeretur à milite. Non enim aliquid dignũ in eius vita erat quod dicatur, præter hoc quòd Antoninorum nomini est velut nothus appositus. Fuit Macrinus tamen in vita imperatoria paulo rigidior & austerior, sperans se anteacta omnia posse obliuioni dare, quum ipsa seueritas illius occasionẽ reprehendendi & lacerandi eius aperiret. Nam & *Seuerum* se & *Pertinacem* voluerat nuncupari: quæ duo illi asperitatis nomina videbantur. Et quum illum senatus *Pium* ac *Felicem* nuncupasset, Felicis nomen recepit, Pij habere noluit. Vnde in eum epigramma illatum Græci cuiusdam poetæ videtur extare, quod Latinè hac sententia continetur,

Histrio iam senior turpis, grauis, asper, iniquus,
Impius, & felix sic simul esse cupit,
Vt nolit pius esse, velit tamen esse beatus:
Quod natura negat, nec recipit ratio.
Nam pius & felix poterat dici atque videri,
Cui imperium infelix est, erit ille sibi.

Hos versus nescio quis de Latinis, iuxta eos qui Græci erãt propositi, in foro posuit: quibus acceptis Macrinus his versibus respondisse fertur,

Si talem Graium retulissent fata poetam,
Qualis Latinus Gabalus iste fuit,
Nil populus nosset, nil nosset curia, magno
Nullus scripsisset carmina tetra mihi.

His versibus Macrinus longè peioribus quàm illi Latini sunt, respondisse se credidit, sed non minus est risui habitus quàm poeta ille qui de Græco Latinè coactus est scribere.

A Fuit igitur superbus & sanguinarius, & volens militariter imperare, incusans quinetiam superiorũ temporum disciplinam, ac solum Seuerum præ cæteris laudans. Nam & in crucem milites tulit, & seruilibus suppliciis semper affecit: & quum seditiones militares pateretur, milites sæpius decumauit, aliquãdo etiam centesimauit: quod verbum proprium ipsius est, quum se clementem diceret, quando eos cẽtesimaret qui digni essent decumatione atque vicesimatione. Longum est eius crudelitates omnes aperire, attamẽ vnam ostendam non magnam, vt ipse credebat, sed omni-
B bus tyrannicis immanitatibus tristiorem. Quum quidam milites ancillę hospitis pudorem deprauasse suspecti essent, atque per quendam frumẽtarium ille didicisset, adduci eos iussit, interrogauítque vtrum esset factum: quod quum cõstitisset, duos boues miræ magnitudinis viuos subitò aperiri iussit, atque his singulos milites inseri, capitibus, vt secum colloqui possent, exertis. Itaque pœna hos affecit, quum ne adulteris quidem talia apud maiores sui temporis essent constituta supplicia. Pugnauit tamen & contra Parthos & contra Armenos, & contra Arabas quos Eudæmonas vo-
C cant, non minus fortiter quàm feliciter. Tribunum qui excubias deseri passus est, carpento rotali subteradnexum per totum iter viuum atque exanimem traxit. Reddidit etiam Mezentij supplicium, quod ille viuos mortuis illigabat, & ad mortem cogebat longa tabe confectos. Vnde etiam in Circo, quum fauor publicus in Diadumenum semper fuisset acclamatum,

Egregius forma iuuenis, cui pater haud Mezentius esset.

Viuos etiam homines parietibus inclusit, & struxit. Adulterij reos semper viuos simul incendit, iunctis corporibus.
D Seruos qui à dominis fugissent, repertos ad gladium ludi deputabat. Delatores, si non probarent, capite affecit: si probarent, delato pecuniæ præmio, infames dimisit. Fuit in iure non incallidus, adeo vt statuisset omnia rescripta veterum principum tollere, vt iure non rescriptis ageretur, nefas esse dicẽs leges videri Commodi & Caracalli & hominum imperitorum voluntates, quum Traianus nunquã libel-

libellis responderit, ne ad alias causas facta præferrentur, A
quæ ad gratiam composita viderentur. In annonis tribuẽdis largissimus fuit: in auro parcissimus. In vernaculis vel aulicis tam impius, tam pertinax, tam asper, vt serui illum sui non Macrinum dicerent, sed *macellinum*, quòd macelli specie domus eius cruentaretur sanguine vernularum. Vini cibíque auidissimus, nonnunquam vsque ad ebrietatem: sed vespertinis horis. Nam si prandisset vel priuatim parcissimus, in cœna effusissimus. Adhibuit conuiuio literatos, vt loquens de studiis liberalibus necessariò abstineret. Sed quum eius vilitatem homines antiquam cogitarent, cru- B
delitatem nimiam viderent, hominem putidulum in imperio ferre non possent, & maximè milites, qui multa eius meminerant funestissima, & aliquãdo turpissima, inita factione illum occiderunt cum puero suo Diadumeno, scilicet Antonino cognomine, de quo dictum est quòd in somnis Antoninus fuisset. Vnde etiam versus extant huiusmodi,

Vidimus in somnis ciues (nisi fallor) & istud:
Antoninorum nomen puer ille gerebat,
Qui patre venali genitus, sed matre pudica:
Centum nam mœchos passa est centúmque rogauit. C
Ipse etiam caluus mœchus fuit, inde maritus:
En pius, en Marcus: Verus nam non fuit ille.

Et isti versus ex Græco translati sunt in Latinum. Nam Græcè sunt disertissimi. videntur autem mihi ab aliquo poeta vulgari translati esse. Quod quum Macrinus audisset, fecit iambos qui non extant: iucundissimi autem fuisse dicuntur. qui quidem perierunt in eo tumultu in quo ipse occisus est, quando & omnia eius à militibus peruastata sunt. Genus mortis (vt diximus) tale fuit. Quum in Antoninum Heliogabalum exercitus inclinasset, ille fugit, bel- D
lóque victus est & occisus in suburbano Bithyniæ, suis partim deditis, partim occisis, partim fugatis. Ita Heliogabalus clarus redditus est quòd videretur patris vindicasse mortem: atque inde in imperium venit, quod dedecorauit vitiis ingentibus, luxuria, turpitudine, abliguritione, superbia, immanitate: qui & ipse similem exitum vitæ suæ sorti-

A tus eſt. Hæc de Macrino nobis ſunt cognita, multis aliqua variantibus, vt ſe habet omnis hiſtoria: quæ de plurimis collecta, ſerenitati tuæ, Diocletiane auguſte, detulimus, quia te cupidum veterum imperatorum eſſe perſpeximus.

ÆLII LAMPRIDII

B ANTONINVS DIADVMENVS.

NTONINI DIADVMENI pueri, quem cum patre Opilio Macrino imperatorem dixit exercitus, occiſo Baſsiano factione Macriniana, nihil habet vita memorabile, niſi quòd Antoninus eſt dictus, & quòd ei ſtupenda omina ſunt facta imperij nõ diuturni: vt euenit. Nam quum primùm innotuit per legiones, occiſum eſſe Baſſianum, ingens mœror obſedit omniũ C pectora quòd Antoninum in Rep. non haberent, exiſtimantiũ quòd cum eo Romanũ eſſet imperium periturum. Id vbi Macrino iã imperatori nuntiatũ eſt, veritus ne in aliquẽ Antoninorũ, qui multi ex affinibus Antonini Pij erãt inter duces, exercitus inclinaret, ſtatim concionem parari iuſſit, filiúmq; ſuũ hunc puerũ Antoninũ appellauit. Concionis verba eiuſdem: *Videtis commilitones, & me ætatis prouectæ, & Diadumenum puerum: quem diu principem, ſi dij faueant, habebitis. Intelligo præterea deſiderium ingens Antonini nominis apud vos manere: quare quoniam mihi per conditionem D fragilitatis humanæ non multum ſupereſſe videtur ad vitam, hunc puerum Antoninum vobis autoribus nuncupo, diu vobis Antoninum repræſentaturum.* Acclamatum, *Macrine imperator, dij te ſeruent. Antonine Diadumene, dij te ſeruent. Antoninum diuum omnes rogamus, Iupiter optime maxime Macrino & Antonino vitam. Tu ſcis Iupiter, Macrinus vinci non poteſt: tu ſcis Iupiter, Macrinus vinci non poteſt. Antoninum habemus, omnia habemus.*

Antoninum nobis dij dederunt patrem. Antoninus dignus imperio. A

Macrinus imperator dixit: *Habete igitur commilitones pro imperio aureos ternos, pro Antonini nomine aureos quinos, & solitas promotiones, sed geminatas: dij faciant vt hæc sæpius fiant. Dabimus autem per cuncta quinquennia id quod hodie deputauimus.* Post hoc ipse puerulus Diadumenus Antoninus imperator dixit, *Gratias ago vobis commilitones quod me imperio donastis & nomine, siquidem dignos & me & patrem meum duxistis quos imperatores Romanos diceretis, & quibus committeretis Rempub. Et pater quidem meus curabit ne desit imperio: ego autem elaborabo ne desim non ni Antoninorũ. Scio enim me Pij, me Marci,* B *me Veri suscepisse nomen, quibus satisfacere perdifficile est. Interim tamen causa imperij, causa nominis id omne quod pater, & tantundem promitto, honoribus, vt venerandus Macrinus pater præsens promisit, duplicatis.* Herodianus Græcus scriptor hæc præteriens, Diadumenum tantùm Cæsarem dicit puerum à militibus nuncupatum, & cum patre occisum. Hac habita cõcione, statim apud Antiochiam moneta Antonini Diadumeni nomine percussa est: Macrini, vsque ad iussum senatus dilata est. Missæ etiam ad senatum literæ quibus nomen Antonini indicatum est. Quare etiam senatus imperium id libenter dicitur recepisse, quamuis alij Antonini C Caracalli odio id factum putent. Parauerat sanè penulas populo coloris rosei dare Macrinus imperator in honorem Antonini filij sui, quæ vocarentur Antoninianæ, vt Caracallæ Bassiani dictæ sunt, asserens melius filium suum *Penuleum* vel *Penularium* dicendum, quàm *Caracallus* esset dictus Bassianus. Congiarium etiam per edictum Antoninianum promisit, vt ipsum edictum poterit indicare. Verba edicti: *Vellem Quirites iam præsentes essemus. Antoninus vester vobis congiarium sui nominis daret. Daret præterea & pueros Antoninianos & puellas Antoninianas, quæ tam grati nominis gloriam propagaret*, & reliqua. His ita gestis, signa in castris & vexilla fieri Antoniniana iussit. Fecitque Bassiani simulacra ex auro atque argento, atque dies septem supplicatio pro Antonini nomine celebrata est. Puer fuit omnium speciosissimus, statura longiuscula, crine flauo, nigris oculis, naso de-

A ducto ad omnem decorem, mento composito, ore ad oscula parato, fortis naturaliter, exercitio delicatior. Hic vbi primùm indumēta coccea & purpurea cæteráque castrensia imperij insignia accepit, quasi sidereus & cælestis emicuit, vt amaretur ab omnibus gratia venustatis. Hæc sunt quæ de imperio pueri dicenda putaui. Nunc veniamus ad omina imperij, quæ cum in aliis, tum in hoc præcipuè sunt stupenda. Die qua natus est, pater eius purpuras tum fortè procurator iam ærarij maioris inspexit, & quas claras probauit, in id conclaue redigi præcepit, in quo post duas
B horas Diadumenus natus est. Solent deinde pueri pileo insigniri naturali quod obstetrices rapiunt, & aduocatis credulis vendunt, siquidem causidici hoc iuuari dicuntur: at iste puer pileum non habuit, sed diadema tenue, sed ita forte vt rumpi non potuerit, venis intercedentibus specie nerui sagittarij: Ferunt denique *Diadematum* puerum appellatum. Sed vbi adoleuit, aui sui nomine materni *Diadumenum* vocatum, quamuis non multùm abhorruerit ab illo signo diadematis nomen Diadumeni. In agro patris eius oues purpureas XII ferunt natas, quarum vna tantùm
C varia fuerit. Eadem die qua hic natus est, aquilam ei constat sensim palumbum regium paruulum attulisse, & posuisse in cunis dormienti, ac recessisse sine noxa. Pantagathi in domo patris eius nidum posuerunt. His diebus quibus ille natus est, mathematici accepta genitura eius exclamauerunt & ipsum filium imperatoris esse & ipsum imperatorem: quasi mater eius adulterata esset, quod fama retinebat. Hinc eidem aquila pileum in agro ambulanti tulit. Et quum comitum infantis clamor esset factus, in monumento regio quod iuxta villam esset, in qua tunc pater
D agebat, supra statuam regis posuit, ita vt capiti eius aptaret, quod multi ominosum putarunt & morti accommodum. Clarum autem euentus ostendit. Natus est præterea natali Antonini, & ea hora & signis propè continentibus quibus & Antoninus Pius: quare dixerunt mathematici, & imperatoris illum filium futurum, & imperatorem, sed non diu. Die qua natus est (quòd Antonini esset natalis)

mulier quędam propinqua dicitur exclamasse, Antoninus A vocetur, sed Macrinum timuisse quòd nullus ex eius genere hoc nomine censeretur, abstinuisséque nomine imperatorio, simul quòd iam rumor de vi genituræ illius emanasset. Hæc atque alia omina fuisse multi in literas retulerunt: sed illud præcipuè quòd quum in cunis esset Diadumenus, & leo ruptis vinculis, & quidem ferus, effugisset atque ad incunabula eius venisset, puerum delinxit, & inuiolatum reliquit, quum nutrix se in leonem misisset, atque eius morsu affecta periisset, quæ sola fortè in areola inuenta erat, in qua infans iacebat. Hæc sunt quæ digna memo- B ratu in Antonino Diadumeno esse videantur: cuius vitam iunxissem patris gestis, nisi Antoninorũ nomẽ me ad edẽdam puerilis specialẽ expositionem vitæ coegisset. Et fuit quidem tam amabile illis temporibus nomen Antoninorum, vt qui eo nomine non niteretur, mereri non videretur imperium. Vnde etiam quidam & Seuerum, & Pertinacem, & Iulianum, Antoninorum prænominibus honorandos putant: vnde postea duos Gordianos, patrem & filium, Antoninos cognominatos putent: Sed aliud est quũ prænomen adsciscitur, aliud quum ipsum nomen imponi- C tur. Nam Pius verum nomen, Antonini habuit, cognomen Pij: Marcus verum nomen Verissimi habuit, sed hoc sublato atq; abolito, non pręnomen Antonini, sed nomen accepit. Verus autẽ Cõmodi nomen habuit, quo abolito, Antonini non prænomẽ, sed nomen accepit. Cõmodum autem Marcus Antoninũ appellauit, atque ita in publicum edidit diẽ natalis sui. Iã Caracallum Bassianum satis cõstat vel somnii causa, quod Seuerus viderat quũ sibi Antoninũ successorẽ prædictum sensisset, anno demum XIII Antoninum dixisse, quando ei etiam imperatoriã addidisse dici- D tur potestatem. Getam verò, quem multi Antoninũ negãt dictum, eadem ratione qua Bassianum appellatum satis constat, vt patri Seuero succederet, quòd minimè factum est. Post hoc ipse Diadumenus, vt commendaretur exercitui, senatui populóque Romano, cum esset ingẽs desiderium Bassiani Caracallę, Antoninum appellatum satis cõ-

A ſtat. Extat epiſtola Opilij Macrini patris Diadumeni, qua gloriatur non tam ſe ad imperium perueniſſe, qui eſſet ſecundus imperij, quàm quòd Antoniniani nominis eſſet pater factus, quo clarius illis temporibus non fuerat vel deorum. Quam epiſtolam priuſquam interſeram, libet verſus inſerere in Commodum dictos, qui ſe Herculem appellauerat, vt intelligant omnes tam clarum fuiſſe Antoninorum nomen, vt illi nec deorum nomen commodè videretur adiungi. Verſus in Commodũ Antoninum dicti,

Commodus Herculeum nomen habere cupit,
B *Antoninorum non putat eſſe bonum:*
Expers humani iuris & imperij:
Sperans quinetiam clarius eſſe deum,
Quam ſi ſit princeps nominis egregij.
Non erit iſte deus, nec tamen vllus homo.

*Hi verſus à Græco neſcio quo compoſiti, à malo poeta in Latinum tranſlati ſunt: quos ego idcirco inſerendos putaui, vt ſcirent omnes, Antoninos pluris fuiſſe quàm deos: ac trium principum amorem, quo ſapientia, bonitas, pietas, conſecrata ſit: in Antonino pietas, in Vero bonitas, in C Marco ſapientia. Redeo nũc ad epiſtolam Opilij Macrini. *Opilius Macrinus Noniæ Celſæ coniugi. Quid boni adepti ſumus mea vxor, caret æſtimatione, & fortaſſis de imperio me putes dicere. Non magnum iſtud quod etiam indignis fortuna conceſſit. Antonini pater factus ſum. Antonini mater es facta. O nos beatos, ô fortunatã domum, præclaram laudem nunc demum felicis imperij. Dij faxint & bona Iuno quam colis, vt & ille Antonini meritum effingat: & ego qui ſum pater Antonini, dignus omnibus videar.* Hæc epiſtola indicat, quantum gloriæ adeptus ſibi videretur quòd vocatus eſt filius Antoninus. Hic tamen XIIII D menſe imperij ob inciuilem patris atque aſperum principatum interfectus eſt cum patre, non ſuo nomine. Quanuis etiam iſtum vltra ætatem ſęuiſſe in pleroſque reperiam vt docent literæ ab hoc eodem ad patrem miſſæ. Nam quum quidam defectionis ſuſpicionem incurriſſent, & eos Macrinus ſæuiſſimè puniſſet, filio fortè abſente, atque hic audiſſet autores quidem defectionis occiſos, quorum

tamen vnus, dux Armeniæ erat, & item legatos Asiæ atque Arabiæ ob antiquam familiaritatem dimissos, his literis conuenisse patrem dicitur, paribus missis etiam ad matrem: quarum exemplum historiæ causa inserendũ putaui. A *Patri Augusto filius Augustus. Non satis mi pater videris in amore nostro tenuisse tuos mores, qui tyrannidis affectatæ conscios reseruasti, sperans eos vel amiciores tibi futuros si iis parceres, vel ob antiquam familiaritatem dimittendos: quod nec debuit fieri, nec potuit. Nam primum omnium iam te exulcerati suspicionibus amare non possunt. denique crudeliores inimici sunt, qui obliti veteris familiaritatis se inimicissimis tuis iunxerunt. Adde quòd exercitus adhuc habent.* B

Si te nulla mouet tantarum gloria rerum,
Ascanium surgentem, & spes hæredis Iuli
Respice, cui regnum Italiæ Romanáque tellus
Debetur. *Feriendi sunt isti, si vis esse securus. Nam vitio generis humani alij non sunt defuturi quum isti seruantur.* Hanc epistolam quidam ipsius, quidam magistri eius Celiani ferũt, Afri quondam rhetoris, ex qua apparet, quam asper futurus iuuenis, si vixisset. Extat alia epistola ad matrem ab eodem destinata talis: *Dominus noster & Augustus nec te amat, nec ipsum se, qui inimicos suos seruat. Age igitur vt Arabianus, Thuscus, & Gellius, ad palum deligentur: ne, si occasio fuerit, nos interimant.* Et, quantum Lollius Vrbicus in historia sui temporis dicit, istæ literæ per notarium proditæ, illi puero multũ apud milites obfuisse dicuntur. Nam, quum patrem occidissent, quidam hunc seruare voluerunt: sed extitit cubicularius qui has epistolas concioni militum legit. Interfectis igitur ambobus, & capitibus pilo circumlatis, in Marcum Aurelium Antoninum, charitate nominis, inclinauit exercitus. Is filius Bassiani Caracallæ ferebatur. Erat autem templi Heliogabali sacerdos, homo omnium impurissimus, & qui fato quodam Romanum deformauerit imperium. De quo quidem, quia multa, sunt dicenda, loco suo differam. C D

A

ÆLII LAMPRIDII

ANTONINVS HELIOGABALVS, ad Constantinum Augustum.

VITAM HELIOGABALI ANTONINI impurissimam, qui Varius etiam dictus est, nunquam in literas misissem, ne quis fuisse Romanorum principem sciret, nisi antè Caligulas, & Nerones, &
B
Vitellios, hoc idē habuisset imperiū. Sed quum eadem terra & venena ferat & frumētum, atque alia salutaria, alia contraria, eadem serpentes & ciconias, compensationem sibi lector diligens faciet, quum legerit Augustum, Vespasianum, Titum, Traianum, Adrianū, Pium, Marcum, contra hos prodigiosos tyrānos: simul intelliget Romanorum iudicia: quòd illi & diu imperarunt, & exitu naturali functi sunt; hi verò interfecti, tracti, tyranni etiā appellati, quorum nec nomina libet dicere. Igitur occiso
C
Macrino, eiúsque filio Diadumeno qui pari potestate imperij Antonini etiam nomen acceperat, in Varium Heliogabalum imperium collatum est, idcirco quod Bassiani filius diceretur. Fuit autem Heliogabali, vel Iouis, vel Solis sacerdos, atque Antonini sibi nomen asciuerat, vel in argumentum generis, vel quòd id nomen vsqueadeo charū esse cognouerat gentibus, vt etiā parricida Bassianus causa nominis amaretur. Et hic quidem prius dictus est *Varius*, pòst *Heliogabalus* à sacerdotio dei Heliogabali, cui templū Romæ in eo loco constituit in quo prius ædes Horci fuit,
D
quem è Syria secum aduexit. Postremò quum accepit imperium, *Antoninus* appellatus est: atque ipse in Romano imperio vltimus Antoninorum fuit. Hic tantum Semiamiræ matri deditus fuit, vt sine illius voluntate nihil in Rep. faceret, quum ipsa meretricio more viuens, in aula omnia turpia exerceret: Antonino autē Caracallo stupro cognita, ita vt hinc vel Varius vel Heliogabalus vulgò conce-

conceptus putaretur. Et aiunt quidam, *Varij* etiam nomen A idcirco eidem inditum à condiscipulis, quòd vario semine, de meretrice vtpote, conceptus videretur. Hic fertur occiso Macrini factione patre, vt dicebatur, Antonino, in templum dei Heliogabali cõfugisse velut in asylum, ne interficeretur à Macrino, qui sæuissimè cum filio luxurioso & crudeli exercuit imperium. Sed de nomine hactenus, quanuis sanctum illud Antoninorum nomen polluerit: quod tu Constantine sacratissimè ita veneraris, vt Marcũ & Pium inter Constantios Claudiósque velut maiores tuos aureos formaueris, adoptans virtutes veterum tuis B moribus congruentes, & tibi amicas charásque. Sed vt ad Antoninum Varium reuertamur, nactus imperium Romam nuntios misit: excitatísque omnibus ordinibus, omni etiam populo ad nomen Antoninum, quòd non solùm titulo, vt in Diadumeno fuerat, sed etiam in sanguine redditum videbatur, quum se Antoninum Bassiani filium scripsisset, ingens eius desiderium factum est. Erat præterea etiam rumor qui nouis post tyrannos solet donari principibus: qui nisi ex summis virtutibus non permanet, & quẽ multi mediocres principes amiserunt. Denique vbi in senatu C lectæ sunt literæ Heliogabali, statim fausta in Antoninum, & dira in Macrinum eiúsque filium dicta sunt, appellatúsque Antoninus princeps, volentibus cunctis, & studiosè credentibus, vt sese habent vota hominum ad credulitatem festinantium, quum quod optãt, verum esse desiderant. Sed vbi primùm ingressus est vrbem, omissis iis quæ in prouincia gerebantur, Heliogabalum in Palatino monte iuxta ædes imperatorias consecrauit, eíque templũ fecit, studens & Matris typum, & Vestæ ignem, & Palla- D diũ, & ancilia, & omnia Romanis veneranda in illud transferre templum, & id agens nequis Romæ deus nisi Heliogabalus coleretur. Dicebat præterea, Iudeorum & Samaritanorum religiones, & Christianam deuotionem illuc transferẽdam, vt omnium culturarum secretum Heliogabali sacerdotium teneret. Deinde vbi primum diem senatus habuit, matrem suã in senatum rogari iussit. Quę quum

A venisset vocata ad consulum subsellia, scribendo affuit, id est, senatusconsulti conficiendi testis: solúsque omnium imperatorũ fuit, sub quo mulier quasi clarissima, loco viri senatum ingressa est. Fecit & in colle Quirinali senatulum, id est mulierum senatum, in quo antè fuerat cõuentus matronalis, solennibus duntaxt diebus, & si vnquam aliqua matrona consularis, coniugij ornamentis esset donata: quod veteres imperatores affinibus detulerunt, & his maximè quæ nobilitatos maritos nõ habuerant, ne innobilitatæ remanerent. Sed Semiamirica facta sunt senatusconsulta ridicula de legibus matronalibus: quæ quo vestitu incederent, quæ cui cederet, quæ ad cuius osculum veniret: quæ pilento, quæ equo sagmario, quæ asino veheretur, quę carpento mulari, quæ boum: quæ sella veheretur, & vtrũ pellicea, an ossea, an eborata, an argentata: & quæ aurũ vel gemmas in calciamentis haberent. Ergo quum hybernasset Nicomediæ, atq; omnia sordidè ageret, iniretúrq; à viris & subaret, statim milites facti sui pœnituit quòd in Macrinũ conspirauerant vt hunc principem facerent: atque in consobrinum eiusdem Heliogabali Alexandrum, quem C Cęsarem senatus Macrino interẽpto appellauerat, inclinauere animos. Quis enim ferre posset principem per cuncta caua corporis libidinem recipientem, quum ne beluam quidem talem quisquam ferat? Romæ denique nihil egit aliud, nisi vt emissarios haberet qui ei bene vasatos perquirerent, eósque ad aulam perducerent, vt eorum conditionibus frui posset. Agebat præterea domi fabulam Paridis, ipse Veneris personam subiens, ita vt subitò vestes ad pedes defluerent: nudúsque vna manu ad mammam, altera pudendis adhibita ingeniculаret, posterioribus eminentibus in subactorem reiectis & oppositis. Vultum præterea eodem quo Venus pingitur, schemate figurabat, corpore toto expolitus: eum fructum vitæ præcipuum existimans si dignus atque aptus libidini plurimorum videretur. Vendidit & honores & dignitates & potestatem, tam per se quàm per omnes seruos ac libidinum ministros. In senatum legit sine discrimine ætatis, census, generis, pecu-

niæ merito, militaribus etiam præposituris & tribunatibus, & legationibus & ducatibus venditis, etiam procurationibus & Palatinis officiis. Aurigas Protogenem & Gordium, primò in certamine curuli socios, pòst in omni vita & actu participes habuit. Multos quorum corpora placuerant, de scena & circo & harena in aulam traduxit. Herodem verò sic amauit vt eidem inguina oscularetur, quod dictu etiam verecundum est, Floralia sacra se asserens celebrare. In virginem Vestalem incestum admisit. Sacra P. R. sublatis penetralibus profanauit. Ignem perpetuũ extinguere voluit. Nec Romanas tãtùm extinguere voluit religiones, sed per orbem terræ vnum studens vt Heliogabalus deus vnus vbique coleretur: & in penum Vestæ, quod solæ virgines solique pontifices adeunt, irrupit pollutus ipse omni contagione morum, cum iis qui se polluerant. Et penetrale sacrum est auferre conatus: quúmque seriam quasi veram rapuisset, quanuis virgo maxima falsam monstrauerat, atque in ea nihil reperisset applosam fregit: nec tamẽ quicquam religioni dempsit, quia plures similes factæ dicuntur esse, nequis veram vnquam possit auferre. Hæc quum ita essent, signum tamen quod Palladium esse credebat, abstulit: & auro fictum, in sui dei templo locauit. Matris etiam deûm sacra accepit, & adeo debacchatus est vt typum eriperet & alia sacra quæ penitus habentur condita. Iactauit autem caput inter præcisos phanaticos, & genitalia sibi deuinxit, & omnia fecit quæ Galli facere solent. ablatúmque sanctum nomen in penetrale dei sui transtulit. Salambonem etiam omni planctu & iactatione Syriaci cultus exhibuit, omen sibi faciens imminentis exitij. Omnes sanè deos sui dei ministros esse aiebat, quum alios eius cubicularios appellaret, alios seruos, alios diuersarum rerum ministros. Lapides qui diui dicuntur, ex proprio templo Dianę Laodiceę, ex adyto suo in quo id Orestes posuerat, afferre voluit. Et Orestem quidem ferunt non vnum simulachrum Dianæ, nec vno in loco posuisse, sed multa in multis. Posteaquam se apud tria flumina circa Hebrum ex responso

A purificauit, etiam Oreſtam condidit ciuitatem, quam ſępe cruentari hominum ſanguine neceſſe eſt. Et Oreſtam quidem vrbem Adrianus ſuo nomine vindicari iuſſit, eo tempore quo furore cœperat laborare, vt ex reſponſo quum ei dictum eſſet vt in furioſi alicuius domum vel nomen irreperet. Nam ex eo emolitam inſaniam ferũt, per quam multos ſenatores occidi iuſſerat: quibus ſeruatis, Antoninus Pij nomen meruit, quòd eos pòſt ad ſenatũ adduxit, quos omnes iuſſu principis interfectos credebant. Cædit & humanas hoſtias lectis ad hoc pueris nobilibus & decoris per
B omnem Italiam patrimis & matrimis, credo vt maior eſſet vtrique parenti dolor. Omne denique magorum genus aderat illi operabatúrque quotidie, hortante illo & gratias diis agente quòd amicos eorũ inueniſſet quum inſpiceret extra puerilia & excuteret hoſtias ad ritum gẽtilem ſuum. Quum collatum miſiſſet in populum non nummos vel argẽteos vel aureos, vel belaria, vel minuta animalia, ſed boues opimos & camelos, & aſinos, & ſeruos populo diripiẽdos obiecit, imperatorium id eſſe dictitans. Inſectatus eſt famam Macrini crudeliter, ſed multo magis Diadumeni
C quòd Antoninus dictus eſt, Pſeudoantoninum & Pſeudophilippũ eum appellans, ſimul quòd quum luxurioſiſſimus extitiſſet, vir fortiſſimus, optimus, grauiſſimus, ſeueriſſimus diceretur. Coegit denique ſcriptores nonnullos nefanda, imò potius non ferenda eius dicta de luxuria diſputare, in vita eius. Lauacrum publicum in ædibus aulicis fecit, ſimul & palàm populo exhibuit, vt ex eo conditiones bene vaſatorum hominum colligeret. Idque diligenter curatum eſt vt ex tota penitus vrbe atque ex nauticis monobelos quærerẽt: ſic eos appellabant qui viriliores vide-
D bantur. Quum Marcomannis bellum inferre vellet, quos Antoninus pulcherrimè profligauerat, dictum eſt à quibuſdam, per Chaldæos & magos Antoninum Marcum id egiſſe, vt Marcomanni P. R. ſemper deuoti eſſent atque amici, ídque factis carminibus & conſecratione: quum quæreret quæ illa eſſent, vel vbi eſſent, ſuppreſſum eſt. Conſtabat enim illum ob hoc conſecrationem quęrere vt

eam dissiparet spe belli cōcitandi: & idcirco maximè quòd A audierat responsum fuisse ab Antonino bellum Marcomannicum finiendum, quum hic Varius, & Heliogabalus, & ludibrium publicum diceretur: nomen autem Antonini pollueret in quod inuaserat. Prodebatur autem per eos maximè qui dolebant sibi homines ad exercendas libidines bene vasatos & maioris peculij opponi. Vnde etiam de nece eius cogitari cœpit: Et hæc quidem domi. Sed milites pestem illam velari imperatoris nomine pati nequiuerunt, ac primùm inter sese, deinde per coronas iecere sermones in Alexandrum omnes inclinantes, qui iam Cæsar B erat à senatu dictus eo tempore quo Macrinus, consobrinus huius Antonini. Nam Varia vna his erat auia: vnde Heliogabalus *Varius* dicebatur. Zoticus sub eo tantum valuit vt ab omnibus officiorum principibus sic haberetur quasi domini maritus esset. Erat præterea idem Zoticus, qui hoc familiaritatis nomine abutens, omnia Heliogabali dicta & facta venderet fumis, quam maximè diuitias enormes sperās, quum aliis minaretur, aliis polliceretur, omnes falleret: egrediénsque ab illo singulos adiret, dicens, *De te hoc loquutus sum, de te hoc audiui, de te hoc futurum est*: vt sunt C homines huiusmodi, qui si admissi fuerint ad nimiam familiaritatem principum, famam non solùm malorum, sed & bonorum principum vendunt, & qui, stultitia: vel innocentia imperatorum qui hoc non perspiciunt, infami rumigeratione pascuntur. Nupsit & coiit vt & pronubum haberet, clamarétque, *Concide magire*, & eo quidem tempore quo Zoticus ægrotabat. quærebat deinde à philosophis & grauissimis viris, an & ipsi in adolescentia perpessi essent quæ ipse pateretur, & quidem impudentissimè: neq; enim vnquam verbis pepercit infamibus, quum & digitis impu- D dicitiam ostentaret, nec vllus in conuentu & audiente populo esset pudor. Fecit libertos præsides, legatos, consules, duces, omnésque dignitates polluit ignobilitate hominum perditorum. Quum ad vindemias vocasset amicos nobiles & ad corbes sedisset, grauissimum quemque percunctari cœpit an promptus esset in Venerem, erubescentibúsque

A senibus exclamabat, *Erubuit, salua res est*, silentium ac ruborem pro consensu ducens. Addidit præterea ipse quæ faceret sine vllius pudoris velamento. Posteaquam senes vidit erubescere ac tacere, vel quia ætas vel quia digniras talia refutabat, contulit se ad iuuenes, & ab his cœpit omnia exquirere. à quibus quum audiret ætati cógrua, gaudere cœpit & dicere, verè liberam vindemiam esse quam sic celebrarent. Ferunr multi ab ipso primum reperrum, vt in vindemiarum festiuo multa in dominos iocularia & audientibus dominis dicerentur, quæ ipse composuerat & Græca
B maximè. Horum pleraque Marius Maximus dicit in vira ipsius Heliogabali. Erant amici improbi, & senes quidam & specie philosophi, qui caput reticulo componerent, qui improba quædam pati se dicerent, qui mariros se habere iactarenr. Quos quidam finxisse dicunt vt illi fierent vitiorum imitatione clariores. Ad præfecturam prætorij saltatorem qui histrionicam Romæ fecerat, asciuir: præfectum vigilum Gordium aurigam fecit: præfectum annonæ Claudium censorem. ad honores reliquos promouit commendaros sibi pudibilium enormitate membrorum. ad vicesi-
C mam hæreditarium mulionem curare iussit. iussit & cursorem, iussit & cocum & claustrarium artificem. Quum ingressus est vel castra vel curiam, auiam suam Variam nomine, de qua superius dictum est, secum induxit, vt eius autoritate honestior fieret, quia per se nó poterat: nec ante eum (quod iam diximus) senatum mulier ingressa est ita vt ad scribendum rogaretur & sentenriam diceret. In conuiuiis exoletos maximè iuxta se ponebat, eorúmq; attrectatione & tactu præcipuè gaudebat: nec quisquam ei magis poculum quum bibisset, dabat. Inter hæc mala viræ impudicis-
D simæ, Alexandrum quem sibi adoptauerat, à se amoueri iussit, dicens se pœnitere adoptionis, mandauírque ad senarum vt Cæsaris ei nomen abrogaretur. Sed in senatu hoc prodito ingens silenrium fuit. Siquidem erat optimus iuuenis Alexáder, postea comprobatus genere imperij eius, quum ideo displiceret patri quòd impudicus nó esset. Erat aurem idem consobrinus, & vt quidam dicunt, à militibus

etiam amabatur, & senatui acceptus erat & equestri ordini. A
Nec defuit tamen furor vsque ad exitum voti pessimi. nam ei percussores immisit. Et hoc quidem modo ipse secessit ad hortos Spei veteris, quasi contra nouum iuuenem vota concipiens, relicta in Palatio matre & auia & consobrino suo: iussítque vt trucidaretur iuuenis optimus & Reip. necessarius. Misit & ad milites literas quibus iussit vt abrogaretur nomẽ Cæsaris Alexandro. Misit qui in castris statuarũ eius titulos luto tegerent, vt fieri solet de tyrannis. Misit & ad nutritores eius quibus imperauit sub præmiorum spe atque honorum, vt eum occiderent quo vellent modo, vel B
in balneis, vel veneno, vel ferro. *Sed nihil agunt improbi contra innocentes.* Nam nulla vi quis adduci potuit vt tantum facinus impleret, quum in ipsum magis conuersa sint tela quæ parabat aliis, ab iisque sit interfectus quibus alios appetebat. Sed vbi primùm lutati sunt tituli statuarum, milites omnes exarserunt: & pars in Palatium, pars in hortos in quibus erat Varius, ire tendunt vt Alexandrum vindicarent, hominémque impurum eundémque parricidialis animi tandem à Rep. depellerent. Et quum in Palatium venissent, Alexandrum cum matre atque auia custoditum di- C
ligentissimè postea in castra duxerunt. Sequuta autem erat illos Semiamira mater Heliogabali pedibus, solicita filio. Inde itum est in hortos: vbi Varius inuenitur certamen aurigandi parans, expectans tamen intentissimè quando eidẽ nuntiaretur consobrinus occisus. Qui subito militum strepitu exterritus in angulum se condidit: obiectúque veli cubicularis, quod in introitu erat cubiculi, se texit. Misit ex præfectis alios ad compescendos milites in castra: alios verò ad eos placandos qui iam in hortos venissent. Antiochianus igitur ex præfectis vnus, milites qui in hortos ve- D
nerant, & sacramenti admonitione exorauit ne illum occiderent, quia nec multi venerant, & pleriq; cũ vexillo quod Aristomachus tribunus retinuerat, remanserãt. hæc in hortis. In castris verò milites precanti præfecto dixerunt se parsuros esse Heliogabalo, si & impuros homines & aurigas & histriones à se dimoueret, atq; ad bonam frugem rediret:

A his maximè submotis qui cum omnium dolore apud eum plurimum poterant,& qui omnia eius vendebant, vel vanitate vel fumis. Remoti sunt denique ab eo Herodes, Gordus,& Murissimus,& duo improbi familiares qui eum ex stulto stultiorem faciebant. Mandatum præterea à militibus præfectis ne paterentur illum ita diutius viuere: & vt Alexander custodiretur, ne vel illi aliqua vis afferretur, simul ne Cæsar quempiam amicum Augusti videret, ne vlla fieret imitatio turpitudinis. Sed Heliogabalus & ingenti prece Herodem reposcebat impudicissimum hominem, B & insidias indies Cæsari propagabat. Denique Cal. Ianuariis, quum simul tum designati essent consules, noluit cum consobrino procedere. Ad extremum quum ei auia & mater dicerent, imminere milites ad eius exitium, nisi concordiam viderent inter se consobrinorum, sumpta prætexta hora diei sexta processit ad senatum, auia sua ad senatum vocata, & ad sellam producta. Deinde in Capitolium ad vota concipienda,& perficienda solennia ire noluit: omnia per præfectum vrbanum facta sunt, quasi consules illic non essent. Nec distulit cædem consobrini, sed timens ne senatus C ad aliquem se inclinaret si ille consobrinum occidisset, iussit subitò senatum vrbe decedere: omnésque etiam quibus aut vehicula aut serui deerant, subitò proficisci iussi sunt: quũ alij per baiulos, alij per fortuita animalia & mercede conducta veherentur. Sabinum consularem virum, ad quem libros Vlpianus scripsit, quòd in vrbe remãsisset, vocato centurione mollioribus verbis, iussit occidi. Sed centurio aure surdior imperari sibi credidit vt vrbe pelleretur: itaque fecit. sic vitium centurionis Sabino saluti fuit. Remouit & Vlpianum iurisconsultum, vt bonum virum: D & Siluinum rhetorem, quem magistrum Cæsaris fecerat. Et Siluinus quidem occisus est, Vlpianus verò reseruatus. Sed milites, & maximè prætoriani, vel scientes quæ mala in Heliogabalum pararent, vel quòd sibi viderent inuidiam, facta cõspiratione ad liberandam Remp. primùm in conscios vario genere mortis, quũ alios vitalibus exemptis necarent, alios ab ima parte perfoderent, vt mors esset vitę con-

consentiens. Post hoc in eum impetus factus est, atque in A latrina ad quam confugerat, occisus. Tractus deinde per publicũ, additáque iniuria cadaueri est, vt id in cloaculam milites mitterent. Sed quum non cepisset cloacula fortuitò, per pontem Æmilium annexo pondere ne fluitaret, in Tiberim abiectum est ne vnquam sepeliri posset. Tractum est cadauer eius etiam per circi spatia, priusquam in Tiberim præcipitaretur. Nomen eius, id est Antonini, erasum est senatu iubente, remansitq; Varij Heliogabali: siquidem illud affectatò retinuerat, quum vult videri filius Antonini. Appellatus est post mortem *Tiberinus*, & *tractitius*, & *impurus*, & multa, siquando ea erant designanda quæ sub eo B facta videbantur: solúsque omnium principum tractus est, & in cloacam missus, & in Tiberim præcipitatus. Quod odio communi omnium contigit, à quo speciatim cauere debent imperatores: siquidem nec sepulchra mereantur qui amorem senatus, populi, ac militũ non merentur. Opera publica ipsius præter ædem Heliogabali dei, quẽ Solem alij, alij Iouem dicunt: & amphitheatri instauratio post exustionem, & lauacrũ in vico Sulpitio, quod Antoninus Seueri filius cœperat, nulla extant. & lauacrum quod Antoninus Caracallus dedicauerat, & lauando & populum C admittendo. Sed porticus defuerant, quæ postea ob hoc sub Decio Antonino extructæ sunt, & ab Alexandro perfectæ. Hic vltimus Antoninorum fuit, quamuis cognomine postea Gordianos multi Antoninos putent, qui Antonij dicti sunt, non Antonini. Vita, moribus, improbitate ita odibilis, vt eius nomen senatus eraserit. quem nec ego Antoninum vocassem, nisi causa cognitionis, quæ cogit plerumque dici ea etiam nomina quæ sunt abolita. Occisa est cum eo & mater Semiamira probrosissima mulier & D digna filio. Cautúmque ante omnia post Antoninum Heliogabalum, ne vnquam mulier senatũ ingrederetur, vtque inferis eius caput dicaretur deuoueretúrque per quem id esset factum. De huius vita multa in literas missa sunt obscœna: quæ quia digna memoratu non sunt, ea solùm prodenda censui quæ ad luxuriam pertinebant: quorũ aliqua

A priuatus, aliqua iam imperator fecisse perhibetur: quũ ipse priuatus diceret se Apicium, imperator verò, Neronem, Othonem, & Vitellium imitari. Nam primus omnium, priuatorum toros aureis toralibus texit, quia tũc ex Antonini Marci autoritate id fieri licebat, qui omnem apparatũ imperatorium publicè vendiderat. Deinde æstiua conuiuia coloribus exhibuit, vt hodie prasinum vitreum, alia die venetum & sic deinceps exhiberet, semper variè per dies omnes æstiuos. Primus deinde mensas & capsas argenteas habuit: primus etiam cacabos. Vasa deinde centenaria argen-
B tea sculpta, & nonnulla schematibus libidinosissimis inquinata. Et masticatum, & pulciatum, & omnia hæc quæ nunc luxuria retinet, primus inuenit. Nam rosatum ab aliis acceptum, pinearum etiam attritione odoratius reddidit. Denique hæc genera poculorum ante Heliogabalum non leguntur. Nec erat ei vlla vita nisi exquirere nouas voluptates. Primus fecit de piscibus isitia, primus de ostreis, & leiostreis, & aliis huiusmodi marinis conchis, & locustis, & cammaris, & scillis. Strauit & triclinia de rosa, & lectos & porticus, ac sic per ea deambulauit, idque omni florum ge-
C nere, liliis, violis, hyacinthis & narcissis. Hic nō nisi vnguēto nobili aut croco piscinis infectis natauit. Nec cubuit in accubitis facilè, nisi iis quæ pilum leporinum haberent, aut plumas perdicum, subalares sæpe culcitras mutans. Senatum nonnunquam ita contempsit vt mancipia togata appellaret: populum verò Rom. vnius fundi cultorem: equestrem ordinem in nullo loco habens. Præfectum vrbicum sæpe post cœnam ad potandum vocabat, adhibitis & præfectis prætorio, ita vt si recusarent, magistri horum eos cogerent. Voluit & per singulas vrbes lenones præfectos vr-
D bi facere, & vt essent in vrbe XIIII. & fecisset, si vixisset, promoturus omnes turpissimos & vltimæ professionis homines. Hic solido argento factos habuit lectos, & tricliniares & cubiculares. Comedit sæpius ad imitationem Apicij calcanea camelorũ, & cristas viuis gallinaceis demptas, linguas pauonum & lusciniarum: quòd qui ederet, ab epilepsia tutus diceretur. Exhibuit & palatinis ingentes

dapes extis mullorum refertas, & cerebellis phœnicopterûm, & perdicum ouis, & cerebellis turdorum, & capitibus psittacorum & fasianorum & pauonum. Barbas sanè mullorum tantas iubebat exhiberi, vt pro nasturtiis, apiastris, & facelaribus, & fœnogræco exhiberet plenis fabatariis & discis: quod præcipuè stupendum est. Canes iecinoribus anserum pauit. Habuit leones & leopardos exarmatos in deliciis: quos edoctos per mansuetarios subitò ad secundam & tertiam mensam iubebat accumbere, ignorantibus cunctis quòd exarmati essent, ad pauorem & ridiculum excitãdum. Misit & vuas Apamenas in præsepia equis suis: & psittacis atque fasianis leones pauit & alia animalia: exhibuit & sumina aprugna per dies decẽ tricena quotidie cum suis bulbis: pisum cum aureis, lentem cum cerauniis, fabam cum electris, & orizam cum albis exhibens. Albas præterea in vicem piperis piscibus & tuberibus conspersit. Oppressit in tricliniis versatilibus parasitos suos violis & floribus, sic vt animam aliqui efflauerint, quum eripi ad summum non possent. condito piscinas & solia temperauit, & rosato atque absinthiato vulgus ad bibendum inuitauit: & ipse cum populo tantùm bibit vt in piscina eum bibisse intelligeretur, viso quòd vnus bibisset. Eunuchos pro apophoretis dedit: dedit quadrigas, equos stratos, mulos, basternas & rhedas: dedit & aureos millenos, & centena pondo argenti. Sortes sanè conuiuales scriptas in cochlearibus habuit tales vt alius exhiberet decem camelos, alius decem muscas, alius decem libras auri, alius decem plumbi, alius decem struthiones, alius decem oua pullina, vt veræ sortes essent & fata tentarentur: quod quidem & ludis suis exhibuit, quum & vrsos decem, & decem grillos, & decem lactucas, & decem auri libras in sorte habuit. Primúsque hunc morem sortis instituit quem nunc videmus. Sed verè ad sortem scenicos vocauit, quum & canes mortuos, & libram bubulæ carnis haberet in sorte: & item centum aureos, & mille argenteos, & centum folles æris, & alia talia quæ populus tam libenter accepit. vt eum postea imperare gratularetur.

A Fertur in euripis vino plenis nauales circenses exhibuisse, pallia de œnanthio fudisse, & elephantorum quatuor quadrigas in Vaticano agitasse, dirutis sepulchris quæ obsistebant: iunxisse etiam camelos quaternos ad currus in circo priuato spectaculo. Serpentes per Marsicæ gentis sacerdotes collegisse fertur: eósque subitò ante lucem, vt solet populus ad ludos celebres conuenire, effudisse, multósque afflictos morsu & fuga. Vsus est aurea omni tunica, vsus & purpurea, vsus & de gemmis Persica, quum grauari se diceret onere voluptatis. Habuit & in calciamentis gemmas,
B & quidem sculptas: quod risum omnibus mouit, quasi possent sculpturæ nobilium artificum videri in gemmis quæ pedibus adhærebant. Voluit vti & diademate gemmato, quia pulchrior fieret, & magis ad fœminarū vultum aptus: quo & vsus est domi. Fertur & promisisse phœnicem conuiuis, vel pro ea libras auri mille, vt in prætorio eas dimitteret. Marinæ aquæ colymbos exhibuit, in mediterraneis locis maximè eosdem & singulis amicis natantibus dimisit, & iterum piscibus impleuit. Montem niuium in viridario domus æstate fecit aduectis niuibus. Ad mare piscem nun-
C quam comedit: in longissimis à mari locis omnia marina semper exhibuit: murænarum lactibus & luporum in locis mediterraneis rusticos pauit. Pisces semper quasi in marina aqua cum colore suo coctos conditura veneta comedit: momentarias de rosato, & rosis piscinas exhibuit, & bibit cum omnibus suis caldaria de nardo exhibens. Idem in lucernis balsamum exhibuit. Idem mulieres nunquam iterauit, præter vxorem. Lupanaria domi amicis, clientibus & seruis exhibuit. Idem nunquam minus C. H-S cœnauit, hoc est argenti libris triginta. Aliquando autem tribus mi-
D libus H-S cœnauit, omnibus supputatis quę impendit. Cœnas verò & Vitellij & Apicij vicit. Pisces ex viuariis suis bubus traxit: per macellum transiens mendicitatem publicam fleuit. Parasitos ad rotam aquariam ligabat, & cum vertigine sub aquas mittebat, rursúsque in summum reuoluebat: eósque *Ixionios amicos* vocauit. Strauit & saxis Lacedæmoniis ac Porphyreticis plateas in Palatio: quas *An-*

toninianus vocauit: quæ saxa vsque ad nostram memoriam manserunt, sed nuper eruta & execta sunt. Constituerat & columnam vnam dare ingentem, ad quam ascenderetur intrinsecus, ita vt in summo Heliogabalum deum collocaret: sed tantum saxum non inuenit, quum id de Thebaide afferre cogitaret. Ebrios amicos plerunque claudebat, & subitò nocte leones, & leopardos, & vrsos exarmatos immittebat, ita vt expergefacti in cubiculo eodem, leones, vrsos, pardos, cum luce, vel quod est grauius, nocte inuenirẽt, ex quo plerique exanimati sunt. Multis vilioribus amicis folles pro accubitis sternebat, eósque reflabat prandẽtibus illis, ita vt plerunque subitò sub mensis inuenirentur prandẽtes. Primus denique inuenit sigma in terra sternere, non in lectulis, vt à pedibus vtres per pueros ad reflandum spiritum soluerentur. Mimicis adulteris ea quæ solent simulato fieri, effici ad verum iussit. Meretrices à lenonibus cunctis redemit sæpe, & manumisit. Quum inter fabulas priuatas sermo esset ortus quanti herniosi esse possent in vrbe Roma, iussit omnes notari, eósque ad balneas suas exhibere, & cum iisdem lauit, nonnullis etiam honestis. Gladiatores ante conuiuium pugnantes sibi frequenter exhibuit. Strauit sibi triclinium in summo lusorio. Et dum pranderet, noxios & venationes sibi exhibuit. Parasitis in secunda mensa sæpe ceream cœnam, sæpe eburneam, aliquando fictilem, nonnunquam vel marmoream vel lapideam exhibuit: ita vt omnia illis exhiberentur videnda de diuersa materia, quæ ipse cœnabat quum tãtùm biberent per singula fercula, & manus, quasi comedissent, lauarent. Primus Romanorum holoserica veste vsus fertur, quum iam subserica in vsu essent. Linteamen lotum nunquam attigit, mendicos dicens qui linteis lotis vterentur. Dalmaticatus in publico post cœnam sæpe visus est, Gurgitem Fabium & Scipionem se appellans, quòd cum ea veste esset cum qua Fabius Cornelius à parentibus ad corrigendos mores adolescentis in publicum essent producti. Omnes de Circo, de theatro, de stadio, & omnibus locis, & balneis meretrices collegit in ædes publicas, &

A, B, C, D

A apud eas concionē habuit quasi militarem, dicens eas *commilitones*: disputauitque de generibus schematum & voluptatum. Adhibuit in tali concione postea lenones, exoletos vndique collectos, & luxuriosissimos puerulos & iuuenes. Et quū ad meretrices muliebri ornatu processisset, papilla eiecta exoletos habitu puerorum qui prostituūtur, pòst concionem pronuntiauit his quasi militibus ternos aureos donatiuum. Petiitque ab his vt à diis peterent vt alios haberet ipsis commendandos. Iocabatur sanè ita cum seruis vt eos iuberet millena pondo sibi aranearum
B deferre proposito præmio, collegisseq; dicitur decē millia pondo aranearum, dicens, & hinc intelligendū quàm magna esset Roma. Mittebat parasitis per cellarios salaria annua vasa cum ranis & scorpiis, & cum serpētibus, & huiusmodi monstris. Claudebat in eiuscemodi vasis infinitum muscarum, *apes mansuetas* eas appellans. Quadrigas circensium in tricliniis & in porticibus sibi semper exhibuit prāsitans & cœnitans, conuiuas senes agitare cogens, nonnullos honoratos iam imperatori. iubebat sibi & decē millia murium exhiberi, mille mustellas, mille sorices. Dulciarios
C & lactarios tales habuit vt quæcunque coqui de diuersis edulibus exhibuissent, vel structores vel pomarij, illi modò de dulciis, modò de lactariis exhiberent. Exhibuit parasitis cœnas & de vitreis, & nōnunquam tot picta mantilia in mensam mittebat his edulibus picta quæ apponerentur, quot missus esset habiturus, ita vt de acu aut de texili pictura exhiberentur. Nonnunquam tamen & tabulæ illis pictę exhibebantur, ita vt quasi omnia illis exhiberentur, & tamen fame macerarentur. Miscuit gemmas pomis ac floribus, iecit & per fenestram cibos totidem quot exhibuit
D amicis: Iusserat & canonem P. R. vnius anni meretricibus, lenonibus, exoletis intramuranis dari, extramuranis alio promisso, quum eo tempore iuxta prouisionem Seueri & Traiani septem annorum canon frumētarius Romæ esset. Canes quaternos ingentes iunxit ad currum, & sic est vectatus intra domum regiam: idque priuatus in agris suis fecit. Processit in publicum & quatuor ceruis cunctis ingen-

tibus. Iunxit sibi & leones, Matrem magnam se appellans. A
Iunxit & tigres, Liberum sese vocans, eodémque habitu agens quo dij pinguntur quos imitabatur. Ægyptios dracunculos Romæ habuit quos illi *agathodæmonas* vocant. Habuit & hippopotamos & crocodilum & rhinocerotē, & omnia Ægyptia quæ per naturam sui exhiberi poterant. Struthiones & camelos exhibuit in cœnis aliquoties, dicens præceptum Iudæis vt ederent. Illud sanè mirum videtur quod dicitur ab eo factum, vt de croco sigma strauerit, quum summos viros rogasset ad prandium, pro eorum dignitate dicens se fœnum exhibere. Traiecit & dierum B
actus noctibus & nocturnos diebus, æstimans hoc inter instrumenta luxuriæ ita vt serò de somno surgeret & salutari inciperet, manè autē dormire inceptaret. Amicis quotidie nec quenquam facilè indonatum relinquebat, nisi quem frugi quasi perditum reperisset. Habuit gemmata vehicula & aurata, contemptis argentatis & eboratis & æratis. Iunxit & quaternas mulieres pulcherrimas, & binas ad papillam, vel ternas & amplius, & sic vectatus est: sed plerumque nudus quum illum nudæ traherent. Habuit & hāc consuetudinem vt octo caluos rogaret ad cœnam, itē C
octo luscos, & item octo podagrosos, octo surdos, octo nigros, octo longos, & octo pingues, quum capi non possent vno sigmate, vt de his omnibus risus citaret. Donauit & argentum omne conuiuis quod habuit in conuiuio, & omnem apparatum poculorum, ídque sæpius. Hydrogarum Romanorum ducum primus publicè exhibuit, quum antea militaris mensa esset, quā postea statim Alexander reddidit. Proponebat præterea his quasi themata, vt iura noua dapibus condiendis inuenirent: cuius placuisset com- D
mentum, ei dabat maximum præmium, ita vt sericam vestem donaret, quæ tunc & in raritate videbatur, & in honore. Si aliquis autē displicuisset, iubebat vt semper id comesset, quamdiu tamē melius inuenisset. Semper sanè aut inter flores sedit, aut inter odores pretiosos. Amabat sibi pretia maiora dici earum rerum quæ mensæ parabantur, orexin conuiuio hanc esse asserens. Pinxit se vt cupedia-

A rium, vt seplasiarum, vt popinarium, vt tabernarium, vt lenonem, idque totum domi semper exercuit. Sexcentorũ struthionum capita vna cœna multis exhibuit ad edenda cerebella. Exhibuit aliquando & tale conuium vt haberet viginti & duo fercula ingentium epularum, sed per singula lauarēt, & mulieribus vterentur & ipse & amici, cum iureiurando quod efficerent voluptatem. Celebrauit item tale conuiuium vt apud amicos singulos singuli missus appararentur, & quum alter maneret in Capitolio, alter in Palatio alter super Aggerem, alter in Cælio, alter trans Tiberim, B & vt quisque mansisset, tamen per ordinem in eorum domibus singula fercula ederētur, iretúrque ad omnium domos: sic vnum conuiuium vix toto die finitum est, quum & lauarēt per singula fercula, & mulieribus vterentur. Sybariticũ missum semper exhibuit ex oleo & garo: quē quo anno Sybaritæ reperũt, perierũt. Dicitur & balneas fecisse multis locis ac semel lauisse, atque statim destruxisse, ne ex vsu balneas haberet. Hoc idem de domibus, de prætoriis, de zetis fecisse dicitur. Sed & hæc nonnulla fidem transeuntia, credo esse ficta ab iis qui in gratiam Alexandri Heliogabalum C deformare voluerunt. Fertur & meretricem notissimam & pulcherrimam redemisse C. H-S. éamque intactam, velut virginem coluisse. Huic eidem priuato quum quidam diceret, *Non times pauper fieri?* dixisse dicitur, *Quid melius quam vt ipse mihi hæres sim & vxori meæ?* Habuerat præterea facultates, à multis dimissas gratia patris. Idē filios se nolle dicebat, ne quis ei frugi contingeret. Odores Indicos sine carbonibus ad vaporandas zetas iubebat incendi. Iter priuatus nunquam minus sexaginta vehiculis fecit, auia sua Varia reclamante quòd omnia perditurus esset. Imperator verò etiam sexcenta vehicula dicitur du-D xisse, asserens decem milibus camelorum Persarum regem iter facere, & Neronem quingentis carrucis iter iniisse. Causa vehiculorum erat lenonum, lenarum, meretricum, exoletorum, subactorum etiam bene vasatorum multitudo. In balneis semper cũ mulieribus fuit, ita vt eas ipse psilothro curaret: ipse quoque barbam psilothro accurans: quódque

quódque pudendum dictu est, eodem quo mulieres accurabantur, & eadem hora: rasit & virilia subactoribus suis, nouacula manu sua, qua postea barbam fecit. Scobe auri porticum strauit & argenti, dolens quòd non posset & electri: idque frequenter quacunque fecit iter pedibus vsque ad equum vel carpentum, vt fit hodie de aurosa harena. Calciamentum nunquam iterauit, annulos etiam negatur iterasse. Pretiosas vestes sæpe conscidit, vel lanam cepit & appendit, atque ad eius æstimationem ponderis, pisces amicis exhibuit. Naues onustas mersit in portu, magnanimitatis hoc esse dicens. Onus ventris auro excepit: in myrrhinis & onychinis minxit. Idem dixisse fertur, *Si habuero hæredem, dabo illi tutorem qui illum hæc facere cogat quæ ipse feci facturúsque sum.* Habuit etiam istã consuetudinem vt cœnas sibi exhiberet tales: vna die nonnisi de fasianis tantùm ederet, omnésque missus sola fasianorum carne strueret: item alia die de pullis, alia de pisce illo, & item illo, alia de porcis, alia de struthionibus, alia de holeribus, alia de pomis, alia de dulciis, alia de opere lactario. Sæpe amicos suos cum Æthiopibus aniculis inclusit nocturnis mansionibus, & vsque ad lucem detinuit, quum pulcherrimas his diceret apparatas. Fecit hoc idem etiam de pueris: & tunc, vtpote ante Philippum, licebat. Ridebat autem sic nonnunquã vt publicè in theatro solus audiretur: ipse cantauit, saltauit, ad tibias dixit, tuba cecinit, pandurizauit, organo modulatus est. Fertur & vna die ad omnes Circi & theatri & amphitheatri, & omnium vrbis locorum meretrices, tectus cuculione mulionico ne agnosceretur, ingressus, quum tamen omnibus meretricibus sine effectu libidinis aureos donaret, addens, *Nemo sciat, Antoninus hæc donat.* Libidinum genera quædam inuenit, vt spinthrias veterum malorum vinceret: & omnes apparatus Tiberij & Caligulæ & Neronis norat. Et prædictum eidem erat à sacerdotibus Syris, biothanatum se futurum. Parauerat igitur funes blata & serico & cocco intortos quibus, si necesse esset, laqueo vitam finiret. Parauerat & gladios aureos quibus se occideret si aliqua vis vrgeret. Parauerat & in

A ceraunciis & hyacinthis & in smaragdis venena quibus se interimeret si quid grauius immineret. Fecerat & altissimã turrim, substratis aureis gemmatisque antè tabulis, ex qua se præcipitaret, dicens, etiam mortem suam pretiosam esse debere & ad speciẽ luxuriæ, vt diceretur nemo sic perisse. Sed nihil ista valuerunt. Nam (vt diximus) & occisus est per scurars, & per plateas tractus est sordissimè, per cloacas ductus, & in Tiberim submissus est. Hic finis Antoninorum nomini in rep. fuit, scientibus cunctis istum Antoninum tam vita falsum fuisse quam nomine. Mirum fortasse

B se cuipiam videatur, Constantine venerabilis, quòd hæc clades quam retuli, loco principum fuerit, & quidem propè triennio, ita, vt nemo inuentus fuerit qui istum à gubernaculis Romanæ maiestatis abduceret, quum Neroni, Vitellio, Caligulæ, cæterisque huiusmodi nunquam tyrannicida defuerit. Sed primùm omnium ipse veniã peto quòd hæc quæ apud diuersos reperi, literis tradidi, quum multa improba reticuerim, & quæ ne dici quidem sine maximo pudore possunt. Ea verò quæ dixi, prætextu verborum adhibito, quantum potui, texi. Deinde illud quod clementia

C tua solet dicere, credidisse reficiendum, *Imperatorem esse, fortunæ est.* Nam & minus boni reges fuerũt, & pessimi. Agendum verò quod pietas tua solet dicere, *Vt sint imperio digni quos ad regendi necessitatem vis fatalis adduxerit.* Et quoniam hic vltimus Antoninorum fuit, neque postea hoc nomen in Repub. loco principum frequentatum est, etiam illud addendum est, ne quis error oriatur, quum duos Gordianos narrare cœpero, patrem ac filium, qui se de Antoninorum genere dici volebant, nõ nomen in illis primùm fuit, sed prænomen. deinde, vt plerisque in libris inuenio,

D Antonij dicti sunt non Antonini. Hæc sunt de Heliogabalo, cuius vitam me inuitum & reluctantem, ex Græcis Latinisque collectam, scribere ac tibi afferre voluisti, quũ iam aliorũ antè tulerimus. Scribere autem ordiar qui pòst sequentur: quorum Alexander optimus, & cum vera dicendus assertione, & annorum tredecim princeps: semestres alij, & vix annui & bimi. Aurelianus præcipuus, & ho-

rum omnium decus, autor tui generis Claudius: de quo A vereor ad clementiam tuam scribens vera dicere, ne maleuolis addulatus videar esse. Sed absoluar cõtra liuorẽ improborum, quum apud alios clarum esse pespexerim. His iungendi sunt Diocletianus, aurei parens seculi & Maximianus (vt vulgò dicitur) ferri, cæteríque ad pietatem tuã. Te verò Auguste venerabilis, multis paginis, iisdémque disertioribus, illi prosequentur quibus id felicior natura detulerit. His addendi sunt Licinius, Seuerus Alexander atque Maxentius: quorum omnium ius in ditionem tuam deuenit: sed ita vt nihil eorum virtuti derogetur. Non B enim ego id faciam quod plerique scriptores solent vt de his detraham qui victi sunt, quum intelligam gloriæ tuæ accedere si omnia de illis quæ bona in se habuerunt, vera prædicaro.

ÆLII LAMPRIDII

ALEXANDER SEVERVS, ad Constantinum Augustum. C

INTERFECTO Vario Heliogabalo (sic enim maluimus dicere quàm Antoninum: quia & nihil Antoninorum pestis illa ostendit & hoc nomen ex annalibus senatus autoritate, erasum est) ad remediũ generis humani AVRELIVS ALEXANDER, vrbe Arcena genitus, Varij filius, Variæ nepos, & consobrinus ipsius Heliogabali, accepit imperium quum antè Cęsar à senatu esset appellatus, mortuo scilicet Macrino, Augustúmque nomen idem re- D cepit: addito eo vt & patris patriæ nomen & ius proconsulare & tribunitiam potestatem, & ius quintæ relationis, deferente senatu, vno die assumeret. Et ne præceps ista honorum continuatio videatur, exponam causas quibus id & senatus coactus est facere & ille perpeti. Non enim aut grauitati senatus congruebat omnia simul deferre, aut

A bono principi raptũ ire tot ſimul dignitates. Milites iã inſueuerãt ſibi imperatores & tumultuario iudicio facere, & item facilè mutare, afferentes nonnunquam ad defenſionẽ ſe idcirco feciſſe quòd neſciſſent ſenatum principẽ appellaſſe: nam & Peſcennium Nigrum, & Clodium Albinum, & Auidium Caſſiũ, & antea Lucium Vindicem, & L. Antoninum, & ipſum Seuerum, quum ſenatus iam Iulianum dixiſſet principem, imperatores fecerant: atque iſta res bella ciuilia fẽuerat, quibus neceſſe fuit militem contra hoſtem paratum parricidialiter perire. Hac igitur cauſa feB ſtinatum eſt vt omnia ſimul Alexander, quaſi verus iam imperator, acciperet. Huc acceſſit nimia & ſenatus & populi inclinatio poſt illam cladẽ quę non ſolùm Antoninorum nomen decolorauit, ſed etiam Romanũ dehoneſtauit imperiũ. Certatim deniq; omnia decreta ſunt & nominũ genera & poteſtatum. Primus denique omniũ cuncta inſignia, & honorificentiæ genera ſimul recepit, ſuffragante ſibimet Cæſaris nomine quod iam ante aliquot annos meruerat: & magis ſuffragãte vita & moribus, quũ illi magnũ conciliaſſet fauorem quòd eũ Heliogabalus occidere coC natus eſt, nec potuit & militibus repugnantibus & ſenatu refragante. Atque hęc parua niſi quòd dignum ſe exhibuit quem ſenatus ſeruaret, quẽ ſaluum milites cuperent, quem omnium bonorum ſententia principem diceret. Alexãder igitur cui Mammæa mater fuit (nã & ita dicitur à pleriſq;) à prima pueritia artibus bonis imbutus, tã ciuilibus quàm militaribus, ne vnum quidẽ diem ſponte ſua tranſire paſſus eſt, quo ſe non & ad literas & ad militiam exerceret. Nã in prima pueritia literarores habuit Valerium Cordum & L. Veturium, & Aurelium Philippum libertum patris, qui vitam eius poſtea in literas miſit. Grammaticũ in patria GręD cum Nebonem, rhetorem Serapionẽ, philoſophum Stilionem: Romæ grammaticos, Scorinũ Scaurini filium doctorem celeberrimũ: rhetores Iulium Frontinũ, & Bebiũ Macrinũ & Iulium Granianum, cuius hodiéque orationes declamatæ feruntur. Sed in Latinis non multùm profecit vt ex eiuſdem orationibus apparet quas in ſenatu habuit.

vel in concionibus quas apud milites vel apud populũ: nec A valde amauit Latinam facundiam, sed amauit literatos homines, vehementer eos etiam reformidans, nequid de se asperum scriberent. Denique eos dignos adesse iubebat: singula quæque quæ publicè priuatimque agebat, se ipso docẽte volebat addiscere, si fortè ipsi non affuissent: eáque petebat vt, si vera essent, in literas mitterent. Dominum se appellari vetuit. Epistolas ad se quasi ad priuatum scribi iussit, seruato tantùm nomine imperatoris. Gemmas de calciamentis & vestibus tulit; quibus vsus fuerat Heliogabalus: veste (vt & pingitur) alba vsus est, nec aurata, penulis B togísque communibus. Cum amicis tam familiariter vixit vt communis esset ei sæpe consessus, iret & ad conuiuia eorum: aliquos autem haberet quotidianos etiã non vocatos: salutaretur verò quasi vnus de senatoribus, patente velo, admissionalibus remotis: aut solis iis qui ministri ad fores fuerant: quum antea salutare principem non liceret, quòd eos videre non poterat. Et erat corporis venustate decorus vt hodiéque in picturis & in statuis videmus. Fuit & staturæ militaris: robur militis, valetudo eius qui vim sui corporis sciret ac semper curaret. Erat præterea cunctis hominibus amabilis: & ab aliis pius appellabatur, ab omnibus C certè sanctus & vtilis Reip. Huic sors in templo Prænestinæ talis extitit, quum illi Heliogabalus insidiaretur,

— Si qua fata aspera rumpas.
Tu Marcellus eris.

Alexandri nomen accepit, quòd in templo dicato apud Arcenam vrbem Alexãdro magno, natus esset, quum casu illuc die festo Alexandri pater cum vxore patriæ solennitatis implendæ causa venisset. cui rei argumentum est, quòd eadem die natalem habet hic Mammææ Alexander, qua D ille Magnus excessit è vita. Delatum sibi *Antonini* nomen à senatu recusauit, quum hic magis affinitate Caracalli iungeretur, quàm ille Heliogabalus subdititius. Siquidem (vt Marius Maximus dixit in vita Seueri) nobilem Oriẽtis mulierẽ Seuerus, cuius hanc geniturã esse compererat vt vxor imperatoris esset, adhuc priuatus & non magni satis loci,

A duxit vxorem. Ex qua affinitate hic Alexander fuit, cui verè per matrem suam cõsobrinus Varius Heliogabalus fuit. Recusauit & *Magni* nomen, quod ei quasi Alexandro est oblatum senatus iudicio. Interest retexere orationem qua nomen Antonini & magni delatum sibi à senatu recusauit: quam priusquam referam, addam acclamationes senatus quibus id decretũ est. Ex actis vrbis ad pridie nonas Martias. Quum senatus frequens in Curiam, hoc est in ædem Concordiæ templum inauguratum, conuenisset, rogatúsque esset Aurelius Alexander Cæsar augustus vt concineB ret, ac primò recusasset, quòd sciret de honoribus suis agẽdum, deinde postea venisset, acclamatum. *Auguste innocens, dij te seruent. Alexander imperator, dij te seruent. Dij te nobis dederunt, dij conseruent. Dij te ex manibus impuri eripuerunt, dij te perpetuent. Impurum tyrannum & tu perpessus es, impurum & obscœnum & tu videre doluisti. Dij illum eradicauerunt: dij te seruent. Infamus imperator ritè damnatus. Felices nos imperio tuo, felicem rempub. Infamis vnco tractus est ad exemplum timoris: luxuriosus imperator iure punitus est. Contaminator honorum iure punitus est. Dij immortales Alexandro vitam: iudicia deorum hinc*
C *apparent.* Et quum egisset gratias Alexander, acclamatum est, *Antonine Alexander, dij te seruent. Antonine Aureli, dij te seruent. Antonine Pie, dij te seruent. Antonini nomen suscipias rogamus. Præsta bonis imperatoribus vt Antoninus dicaris. Nomen Antoninorum tu purifica. Quod ille infamauit, tu purifica. Redde in integrum nomen Antoninorum. Sanguis Antoninorum se cognoscat. Iniuriam Marci tu vindica. Iniuriam Veri tu vindica. Iniuriam Baßiani tu vindica. Peior Commodo solus Heliogabalus, nec imperator, nec Antoninus, nec ciuis, nec senator, nec nobilis, nec Romanus. In te salus, in te vita, vt viuere delectet: An-*
D *toninorum Alexandro vitam, vt viuere delectet, & Antoninus vocetur. Antoninorum templa Antoninus dedicet. Parthos & Persas Antoninus vincat. Sacrum nomen sacratus accipiat. Sacrum nomen castus accipiat. Antonini nomen. Antoninorum nomen. Dij conseruent. In te omnia, per te omnia Antonine habemus.* Et post acclamationes Aurelius Alexander Cæsar augustus: *Gratias vobis P.C. non nunc primùm, sed & de Cæsareo nomine,*

& de vita seruata & Augusti nomine addito, & de pontificatu maximo, & de tribunitia potestate, & proconsulari imperio: quæ omnia nouo exemplo vno die in me contulistis. Et quum diceret, acclamatum. *Hæc suscepisti, Antonini nomen suscipi mereatur, senatus Antonini mereatur. Antonine Auguste dij te seruent, dij te Antoninum conseruent: monetæ nomen Antonini reddatur. Templa Antoninorum Antoninus consecret.* Aurelius Alexander Augustus. *Ne quæso P.C. ne me ad hanc certaminis necessitatem vocetis, vt ego cogar tanto nomini satisfacere, quum etiam hoc ipsum nomen, licet peregrinum, tamen grauare videatur. Hæc enim nomina insignia onerosa sunt. Quis enim Ciceronem diceret mutum? quis indoctum Varronem? quis impium Metellum? Et (vt hoc dij auertant) quis non æquantem nomina ferat digerentem in clarissimam spem dignitatum?* Item acclamata quæ suprà. Item imperator dixit, *Antoninorum nomen vel iam numen potius, quale fuerit meminit vestra clementia: si pietatem, quid Pio sanctius? si doctrinam, quid Marco prudentius? si innocentiam, quid Vero simplicius? si fortitudinem, quid Bassiano fortius? Nam nunc Commodi meminisse nolo qui hoc ipso deterior fuit quod cum illis moribus Antonini nomen obtinuit. Diadumenus autem nec tempus habuit, nec ætatem, & arte hoc patris nomen incurrit.* Item acclamatum vt suprà. Item imperator dixit, *Nuper certè P. meministis, quum ille omnium non solùm bipedum, sed etiã quadrupedum spurcissimus, Antonini nomen præferret, & in turpitudine atque luxuria Nerones, Vitellios, & Commodos vinceret, qui gemitus omnium fuerint, quum per populi & honestorum coronas vna vox esset, hunc non ritè Antoninum dici, & per hanc pestem tantum violari nomen:* & quum diceret, acclamatum est, *Dij mala prohibeant. Hæc te imperante non timemus, de his te duce securi sumus. Vicisti vitia, vicisti crimina, vicisti dedecora. Antonini nomen ornauisti: certi sumus, bene præsumimus, nos te & à pueritia probauimus & nunc probamus.* Item imperator: *Neque ego P.C. idcirco timeo istud venerabile omnibus nomen accipere, quòd verear ne in hæc vitia delabatur vita, aut quòd nominis pudeat, sed primùm displicet alienæ familiæ nomen assumere, deinde quòd grauari me credo.* Et quum hæc diceret, acclamatum est vt suprà. Item dixit, *Si enim Antonini nomen accipio,*

A B C D

A *possum & Traiani, possum & Titi, possum & Vespasiani* : & quũ diceret, acclamatum est, *Quomodo Augustus sic & Antoninus.* Tunc imperator, *Vide P.C. quid vos moueat ad hoc nobis addendum. Augustus primus, primus est autor imperij, & in eius nomen omnes velut quadam adoptione, aut iure hæreditario succedimus, Antonini ipsi Augusti dicti sunt. Antoninus idẽ Pius Marcum & item Verum iure adoptionis vocauit: Commodo autem hæreditarium fuit, susceptum Diadumeno, affectatum in Bassiano, ridiculum in Aurelio.* Et quum diceret, acclamatum est, *Alexander Auguste, dij te seruent verecundiæ tuæ, prudentiæ tuæ, innocentiæ tuæ, castitati tuæ. hinc intelligimus qualis futurus sis: hinc probamus. Tu facies vt senatus bene principes eligat. tu facies optimum esse iudicium senatus. Alexander Auguste, dij te seruent. Templa Antoninorum Alexander Augustus dedicet. Cæsar noster, Augustus noster, imperator noster, dij te seruent. Vincas, valeas, multis annis imperes.* Alexander imperator dixit, *Intelligo P.C. me obtinuisse quod volui, & id acceptum refero, plurimas gratias & agens & habens, enisurus vt & hoc nomen quod in imperium detulimus, tale sit vt ab aliis desideretur, & bonis vestræ pietatis iudiciis offeratur.* Post hæc acclamatum est, *Magne Alexãder,*

B

C *dij te seruent. Si Antonini nomen repudiasti, Magni prænomen suscipe. Magne Alexander, dij te seruent.* Et quum sæpius dicerent, Alexander Augustus ait, *Facilius fuit P.C. vt Antoninorum nomen acciperem: aliquid enim vel affinitati deferrem, vel consortio nominis imperialis.* MAGNI *verò nomen cur accipitur? quid enim iam magnum feci? quum id Alexãder post magna gesta, Pompeius verò post magnos triumphos acceperit. Quiescite igitur venerandi patres, & vos ipsi magnifici vnum me de vobis esse censete potius quàm Magni nomen ingerite.* Post hæc acclamatum est, *Aureli Alexander Auguste, dij te seruent.* & reliquã ex mo-

D re. Dimisso senatu, quum & alia multa eo die essent acta, quasi triumphans domum se recepit. Multo clarior visus est alienis nominibus nõ receptis quàm si recepisset, atque ex eo constantiæ ac plenæ grauitatis famam obtinuit. Siquidem vni adolescenti senatus totus persuadere non potuit: sed quamuis senatu rogante non potuerit persuaderi vt vel Antonini vel Magni nomina susciperet, tamen ob ingen-

ingentem vigorem animi & mirandam singularémque A constantiam contra militum insolentiam, SEVERI nomen à militibus eidem inditum est, quod illi ingentem in præsentia reuerentiam, magnam apud posteros gloriam peperit, quum eò accessisset vt de animi virtute nomen acceperit: siquidem solus inuentus sit qui tumultuantes legiones exautorauerit, vt suo loco ostendetur: in milites autem grauissimè animaduertit, qui fortè incurrerunt aliquid quod videretur iniustum, vt & ipsum locis suis declarabimus. Omina imperij hæc habuit: Primùm, quòd ea die natus est qua defunctus vita Magnus Alexander dicitur. B deinde, quòd in templo eius mater enixa est: tertiò, quòd ipsius nomen accepit. tum prætereą quòd ouum purpurei coloris, eadem die natum qua ille natus est, palumbinum, anicula quædam matri eius obtulit: ex quo quidem aruspices dixerunt imperatorem quidem illum, sed non diu futurum, & citò ad imperium peruenturum. Tum præterea quòd tabula Traiani imperatoris, quæ geniali lecto patris imminebat, dum mater eum in templo pareret, in lectum eius decidit. His accessit quòd nutrix ei Olympias data est, quo nomine mater Alexandri appellata est. C Nutritor Philippus prouenit casu vnus ex rusticis, quod nomen patri Alexandri Magni fuit. Fertur die prima natalis eius toto die apud Arcam Cæsaream stella primæ magnitudinis visa, & sol circa domum patris eius fulgido ambitu coronatus. Quum eius natalem aruspices commendarent, dixerunt eum summam rerum tenturum, idcirco quòd hostiæ de ea villa quæ esset Seueri imperatoris, adductæ essent & quas in illius honorem coloni parassent. Nata in domo laurus iuxta persici arborem, intra vnum annum persici arborem vicit. Vnde etiam coniectores dixerunt, Persas ab eo esse vincendos. D Mater eius pridie quàm pareret, somniauit se purpureum dracunculum parere. Pater eadem nocte in somniis vidit alis se Romanæ Victoriæ, quæ in senatu, ad cælum vehi. Ipse, quum vatem cõsuleret de futuris, hos accepisse dicitur versus adhuc paruulus: & primis quidem sortibus,

A *Te manet imperium cæli terræque marisque:*
Intellectum est, quòd inter diuos etiam referretur.

Te manet imperium, quod tenet imperium:
Ex quo intellectum est, Romani illum imperij principem futurum. Nam vbi est imperium nisi apud Romanos, quod tenet imperium? Et hæc quidem de Græcis versibus sunt prodita. Ipse autem quum parentis hortatu animum à philosophia & musica ad alias artes traduceret, Vergilij sortibus huiusmodi illustratus est,

Excudent alij spirantia mollius æra,
B *Credo equidem, viuos ducent de marmore vultus;*
Orabunt causas melius, cœlique meatus
Describent radio, & surgentia sidera ducent:
Tu regere imperio populos Romane memento.
Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem,
Parcere subiectis & debellare superbos.

Fuerunt multa alia signa quibus principem humani generis esse constaret. Nimius ardor oculorum & diutius intuẽtibus grauis, & diuinatio mentis frequentissima: rerum memoria singularis quã nemo nisi Acholius ferebat adiutam.
C Et quum puer ad imperium peruenisset, fecit cuncta cum matre vt & illa videretur pariter imperare, mulier sancta, sed auara & auri atque argenti cupida. Vbi ergo Augustus agere cœpit imperium, primùm remouit iudices omnes à Rep. & à ministeriis atque muneribus quos impurus ille Heliogabalus ex genere hominum turpissimo prouexerat: deinde senatum & equestrem ordinem purgauit. Ipsas deinde tribus, & eos qui militaribus nituntur prærogatiuis, purgauit, & Palatium suum comitatúmque omnem, abiectis ex aulico ministerio cunctis obscœnis & infami-
D bus: nec quemquam passus est esse in palatinis nisi necessarium hominem. Iureiurando deinde constrinxit nequem ascriptum, id est vacantium, haberet, ne annonis Remp. grauaret, dicens, malum pupillum esse imperatorem qui ex visceribus prouincialium homines non necessarios, nec reip. vtiles pasceret. Fures iudicare iussit in ciuitatibus vllis nunquam videri: & si essent visi, iussit deportari per

rectores prouinciarum. Annonam militum diligenter inspexit, tribunos qui per stellaturas militibus aliquid tulissent, capitali pœna affecit. Negotia & causas prius à scriniorum principibus, & doctissimis iurisperitis & sibi fidelibus, quorum primus tunc Vlpianus fuit, tractari ordinaríque, atque ita referri ad se præcepit. Leges de iure populi & fisci moderatas & infinitas sanxit: neque vllam constitutionem sanciuit sine viginti iurisperitis & doctissimis ac sapientibus viris, iisdemque disertissimis non minus quinquaginta: vt non minus in consilio essent sententiæ quàm senatusconsultum conficerent: & id quidem ita, vt iretur per sententias singulorum, ac scriberetur quid quisque dixisset, dato tamen spatio ad disquirendum cogitandúmque priusquam dicerent, ne incogitati dicere cogerentur de rebus ingentibus. Fuit præterea illi consuetudo, vt si de iure aut de negotiis tractaret, solos doctos & disertos adhiberet: si verò de re militari, milites veteres & senes ac benemeritos, & locorum peritos ac bellorum & castrorum, & omnes literatos: & maximè eos qui historiam norant: requirens quid in talibus causis quales in disceptatione versabantur, veteres imperatores vel Romani vel exterarum gentium fecissent. Referebat Encolpius, quo ille familiarissimo vsus est, illum si vnquam furem iudicem vidisset, paratum habuisse digitum vt illi oculum erueret. tantum odium eum tenebat eorum de quibus apud se probatum esset quòd fures fuissent. Addit Septimius qui vitam eius non mediocriter exequutus est, tanti stomachi fuisse Alexandrum in eos iudices qui furtorum fama laborassent, etiamsi damnati non essent, vt si eos casu aliquo videret, commotione animi stomachi choleram euomeret, toto vultu inardescente ita vt nihil posset loqui. Nam quum quidam Septimius Arabinus famosus crimine furtorum, & sub Heliogabalo iam liberatus, inter senatores principem salutatum venisset, exclamauit, *O numina, ô Iupiter, ô dij immortales, Arabinus non solùm viuit, verumetiam in senatum venit: fortassis etiam de me sperat: tam fatuum, tam stultum esse me iudicat. Salutabatur autem nomine, hoc est,*

A *Aue Alexander.* Siquis caput flexiſſet, aut blandius aliquid
dixiſſet, vti adulator vel abiiciebatur, ſi loci eius qualitas
pateretur, vel ridebatur ingenti cachinno, ſi eius dignitas
grauiori ſubiacere non poſſet iniuriæ. Salutatus conſeſſum
obtulit omnibus ſenatoribus: atque adeo niſi honeſtos &
bonæ famæ homines ad ſalutationem non admiſit. Iuſ-
ſitque quemadmodum in Eleuſiniis ſacris dicitur, *vt nemo*
ingrediatur, niſi qui ſe innocentem nouit. Per præconem edixit
vt nemo ſalutaret principem qui ſe furem eſſe noſſet, ne ali-
quãdo detectus, capitali ſupplicio ſubderetur. Ipſe adorari
B ſe vetuit, quum iam cœpiſſet Heliogabalus adorari regum
more Perſarum. Erat præterea hæc illius ſententia, *Solos*
fures de paupertate conqueri, dum volunt ſcelera vitæ ſuæ tegere.
Idem addebat ſententia de furibus notam, & Græcè qui-
dem, quæ Latinè hoc ſignificat, *Qui multa rapuerit, pauca ſuf-*
fragatoribus dederit, ſaluus erit: quæ Græcè talis eſt, ὁ πολλὰ κλέ-
ψας, ὀλίγα δοὺς ἐκφεύξεται. Præfectum prætorij ſibi ex ſenatus
autoritate conſtituit. præfectum vrbis à ſenatu accepit, al-
terum præfectum prætorij fecit: qui ne fieret, etiam fuge-
rat, dicens, *Inuitos non ambientes in Rempub. collocandos.* ſena-
C torem nunquam ſine omnium ſenatorum qui aderant con-
ſilio fecit, ita vt per ſententias omnium crearetur, teſtimo-
nia dicerent ſummi viri: ac ſi fefelliſſent vel teſtes vel ij
qui ſententias dicebant, poſtea in vltimum reiicerentur lo-
cum, ciuium condemnatione adhibita quaſi falſi rei appro-
bati ſine vllius indulgẽtiæ propoſito. Idem ſenatores non-
niſi ad ſummorum in Palatio virorum ſuffragium fecit, di-
cens, magnum virum eſſe oportere qui faceret ſenatorem.
Idem libertinos nunquam in equeſtrem locum redegit,
aſſerens ſeminarium ſenatorũ equeſtrem locum eſſe. Mo-
D derationis tantæ fuit vt nemo vnquam ab eius latere ſub-
moueretur, vt omnibus ſe blandum affabilémq; præberet:
vt amicos non ſolùm primi ac ſecundi loci, ſed etiam infe-
riores ægrotantes viſeret: vt ſibi ab omnibus liberè quæ
ſentiebant, dici cuperet: & quum dictum eſſet, audiret: &
quum audiſſet, ita vt res poſcebat emendaret atque corri-
geret: ſi minus bene factum eſſet aliquid, etiam ipſe con-

uinceret, idque sine fastu & sine amaritudine animi, consensum omnibus semper offerret, præter eos quos furtorum densior fama perstinxerat, de absentibus semper requirens. Denique quum ei obiiceret nimiã ciuilitatem & Mammæa mater, & vxor Memmia Sulpitii consularis viri filia, Catuli neptis, & sæpe dicerent, *Molliorem tibi potestatem & contemptibiliorem imperij fecisti*: ille respondit, *Sed securiorem atque diuturniorem*. Dies denique nunquam transiit quin aliquid mansuetum, ciuile, pium faceret: sed ita vt ærarium non euerteret. Cõdennationes & raras esse iussit: & quæ factæ fuerant, non indulsit. Vectigalia ciuitatibus ad proprias fabricas deputauit. Fœnus publicum trientarium exercuit, ita vt pauperibus plerisque sine vsuris pecunias dederit ad agros emendos, reddendas de fructibus: præfectis prætorio suis senatoriam addidit dignitatem, vt viri clarissimi & essẽt & dicerẽtur: quod antea vel rarò fuerat, vel omnino non fuerat: eousque vt si quis imperatorum successorem præfecto prætorij dare vellet, laticlauiam eidem per libertum submitteret, vt in multorum vita Marius Maximus dixit. Alexander autem idcirco senatores esse voluit præfectis prætorij, ne quis non senator de Romano senatore iudicaret. Milites suos sic vbique sciuit vt in cubiculo haberet breues & numerum & tempora militantium, sempérque quum solus esset, & rationes eorum, & numerum, & dignitates, & stipẽdia recenseret, vt esset ad omnia instructissimus. Denique quum inter militares aliquid ageretur, multorum dicebat & nomina. De promouendis etiã sibi annotabat: & perlegebat cuncta pittasia. & sic faciebat diebus etiam pariter annotatis, & quis, & qualis esset, & quo insinuante promotus. Commeatum populi Romani sic adiuuit vt quum frumenta Heliogabalus euertisset, vicẽ de propria pecunia loco suo reponeret. Negotiatoribus vt Romã volẽtes concurrerẽt maximã immunitatem dedit. Oleum quod Seuerus populo dederat, quódque Heliogabalus imminuerat, turpissimis hominibus præfecturam annonæ tribuendo, integrum restituit. Ius conferendi rationes, quod impurus ille sustulerat, hic omnibus

A reddidit. Mechanica opera Romæ plurima instituit. Iudæis priuilegia reseruauit. Christianos esse passus est. Pontificibus tantum detulit & quindecim viris atque auguribus, vt quasdam causas sacrorum à se finitas, iterari & aliter distingui pateretur. Præsides prouinciarum, quos verè non factionibus laudari comperit, & in itineribus secum semper in vehiculo habuit & muneribus adiuuit, dicens, & fures à Rep. pellendos ac pauperandos, & integros esse redimendos atque ditandos. Quum vilitatem P.R. ab eo peteret, interrogauit per curionem, quam speciem caram putarent.
B Illi continuò exclamauerunt, carnem bubulam atque porcinam. Tunc ille non quidem vilitatem proposuit, sed iussit nequis suminatam occideret, nequis lactantem, nequis vaccam, nequis damalionem: tantúmq; intra biennium vel propè annum porcinæ carnis fuit & bubulæ, vt quum fuisset octominutalis libra, ad duos vnúmq; vtriusque carnis libra redigeretur. Causas militum contra tribunos sic audiuit, vt si aliquem reperisset tribunorum in crimine, pro facti qualitate sine indulgentiæ proposito puniret.
C De omnibus hominibus per fideles homines suos semper quæsiuit: & per eos quos nemo nosset hoc agere, quum diceret omnes præda corrumpi posse. Seruos suos semper cum seruili veste habuit, libertos cum ingenuorum. Eunuchos de ministerio suo abiecit, & vxori vt seruos seruire iussit. Et quum Heliogabalus mancipium eunuchorũ fuisset, ad certum numerum eos redegit: nec quicquam in Palatio curare voluit nisi balneas fœminarum: quum pleró sque eunuchos rationibus & procurationibus præposuisset Heliogabalus: hic illis & veteres sustulit dignitates. Idem tertium genus hominum eunuchos esse dicebat: nec vidẽdum, nec in vsu habendum à viris, sed vix à fœminis nobi-
D libus. Qui de eo fumum vendiderat, & à quodam militari centum aureos acceperat, in crucem tolli iussit per eam viã qua esset seruis suis ad suburbana imperatoria iter frequentissimum. Prouincias prætorias, præsidiales plurimas fecit: procõsulares ex senatus voluntate ordinauit. Balnea mixta Romæ exhiberi prohibuit: quod quidem iam antè

prohibitum, Heliogabalus fieri permiserat. Lenonum ve- A
ctigal & meretricum & exoletorum in sacrum ærarium inferri vetuit, sed sumptibus publicis ad instaurationē theatri, circi, amphitheatri, & ærarij deputauit. Habuit in animo vt exoletos vetaret, quod postea Philippus fecit: sed veritus est, ne prohibēs, publicū dedecus in priuatas cupiditates conuerteret, quum homines illicita magis poscant, prohibitáque furore persequantur. Braccariorum, linteonum, vitreariorum, pellionum, plaustrariorum, argentariorum, aurificum, & cæterarum artium vectigal pulcherrimum instituit: ex eóque iussit thermas, & quas ipse fundauerat, & superiores, populi vsibus exhiberi: syluas etiam B
thermis publicis deputauit. Addidit & oleum luminibus thermarum, quum antea non ante aurorā paterent, & ante solis occasum clauderentur. Huius imperium incruentum quidam literis tradiderunt, quod cōtrà est. Nam & Seuerus est appellatus à militibus ob austeritatē, & in animaduersionibus asper in quibusdam fuit. Opera veterum principum instaurauit: ipse noua multa cōstituit: in his thermas nominis sui iuxta eas quæ Neronianæ fuerunt, aqua inducta, quę *Alexādrina* nūc dicitur. Nemus thermis suis de C
priuatis ædibus suis quas emerat, dirutis ædificiis, fecit. *Oceani solium* primus inter principes appellauit, quū Traianus id non fecisset, sed diebus solia deputasset. Antonini Caracalli thermas additis fortionibus perfecit & ornauit. Alexandrinum opus marmoris de duobus marmoribus, hoc est porphyretico & Lacedæmonio, primus instituit, Palatio exornato hoc genere marmorandi. Statuas colossas in vrbe multas locauit, artificibus vndique conquisitis. Alexandri habitu nūmos plurimos figurauit: & quidem electreos aliquantos, sed plurimos tamen aureos. A D
mulieribus famosis matrem & vxorē suam salutari vetuit. Conciones in vrbe multas habuit more veterum tribunorum & consulum. Congiarium populo ter dedit, donatiuum militibus ter: carnem populo addidit. Vsuras fœneratorum contraxit ad trientes pensiones, etiam pauperibus consulens. Senatores si fœnerarētur, vsuras accipere

A primò vetuit, nisi aliquid muneris causa acciperent: postea tamen iussit in semisses acciperent donũ, munus tamen sustulit. Statuas summorũ virorũ in foro Traiani collocauit vndique trãslatas. Paulum & Vlpianum in magno honore habuit, quos præfectos ab Heliogabalo alij dicunt factos, alij ab ipso. Nam & consiliarius Alexandri, & magister scrinij Vlpianus fuisse perhibetur: qui tamen ambo assessores Papiniani fuisse dicuntur. Basilicam Alexandrinam instituerat inter campum Martium & septa Agrippiana, in latum pedum centum, in longum pedum mille, ita vt tota
B columnis penderet: quam efficere non potuit morte præuentus. Isim & Serapium decenter ornauit, additis signis & deliacis & omnibus mysticis. In matrẽ Mammæam vnicè pius fuit, ita vt Romæ in Palatio faceret diætas nominis Mammææ, quas imperitum vulgus hodie *ad Mammam* vocant. Et in Baiano palatium cum stagno, quod Mammææ nomine hodiéque censetur. Fecit & alia in Baiano opera magnifica in honorem affinium suorum, & stagna stupenda admisso mari. Pontes quos Traianus fecerat, instaurauit penè in omnibus locis. Aliquos etiam nouos fecit, sed in-
C stauratis nomen Traiani reseruauit. In animo habuit omnibus officiis genus vestium proprium dare, & omnibus dignitatibus, vt à vestitu dignoscerentur: & omnibus seruis, vt in populo possent agnosci, ne quis seditiosus esset, simul ne serui ingenuis miscerentur. Sed hoc Vlpiano Paulóque displicuit, discentibus, plurimum rixarum fore si faciles essent homines ad iniurias. Tum satis esse constituit vt equites Romani à senatoribus claui qualitate discernerentur. Penulis intra vrbem frigoris causa vt senes vterentur permisit, quum id uestimenti genus semper itinerarium
D aut pluuiæ fuisset. Matronas tamen intra vrbem penulis vti vetuit, in itinere permisit. Facundiæ fuit Græcæ magis quàm Latinæ, nec versu inuenustus. Et ad musicam pronus, matheseos peritus: & ita quidem vt ex ejus iussu mathematici publicè proposuerint Romæ, ac sint professi vt docerent. Aruspicinæ quoque peritissimus fuit. ὀρνεοσκόπος magnus vt & Vascones & Hispanorum & Pannoniorum augures

augures vicerit. Geometriam fecit, pinxit mirè cantauit A nobiliter: sed nunquam alio conscio, nisi pueris suis testibus. Vitas principum bonorum versibus scripsit. Lyra, tibia, organo cecinit: tuba etiam, quod quidem imperator nunquam ostendit. Palæstes primus fuit, in armis magnus, adeò vt multa bella & gloriosè gesserit. Consulatum ter iniit tantùm ordinarium: ac primo nundino sibi alios semper suffecit. Seuerissimus iudex contra fures appellans eosdem quotidianorũ scelerum reos, & damnans acerrimè, ac solos hostes inimicósque Reipub. vocans. Eum notariũ qui falsum causæ breuem in consilio imperatorio retulisset, incisis digitorum neruis ita vt nũquam posset scribere, B deportauit. Quum quidam ex honoratis, vitæ sordidæ & aliquando furtorum reus, per ambitionem nimiam ad militiam aspirasset, idcirco quòd per reges amicos ambierat, admissus, statim in furto præsentibus patronis detectus est: iussúsque à regibus audiri, damnatus est re probata. Et quũ quæreretur à regibus, quid apud eos paterentur fures, illi responderunt, Crucem. Ad eorum respõsum, in crucem sublatus est. Ita & patronis autoribus dãnatus ambitor est: & Alexandri, quam præcipuè tuebatur, seruata clementia C est. Statuas colossas, vel pedestres nudas, vel equestres, diuis imperatoribus in foro diui Neruæ, quod *Transitoriũ* dicitur, locauit omnibus cum titulis, & columnis æreis, quæ gestorum ordinẽ continerent exemplo Augusti, qui summorum virorum statuas in foro suo è marmore collocauit, additis gestis. Volebat videri originẽ de Romanorũ gente trahere, quia eũ pudebat Syrũ dici: maximè quòd quodã tempore festo, vt solent, Antiochenses, Ægyptij, Alexandrini, lacessiuerant eum conuitiolis, *Syrum archisynagogum* eum vocantes & *archierea*. Antequam de bellis eius & ex- D peditionibus & victoriis loquar, de vita quotidiana & domestica pauca disseram. Vsus viuendi eidem hic fuit: Primùm vt, si facultas esset, id est si non cum vxore cubuisset, matutinis horis in larario suo (in quo & diuos principes, sed optimos electos & animas sanctiores, in queis & Apollonium, & quantum scriptor suorum tẽporum dicit,

A CHRISTVM. Abrahã, & Orpheũ, & huiuſcemodi deos habebat, ac maiorum effigies) rem diuinam faciebat. Si id nõ poterat, pro loci qualitate vel vectabatur, vel piſcabatur, vel deambulabat, vel venabatur. Dehinc ſi hora permitteret, actibus publicis poſt multam horam operam dabat, idcirco quòd & res bellicæ & res ciuiles (vt ſuperius dictum eſt) per amicos tractabantur, ſed ſanctos & fideles, & nunquam venales: & tractatæ firmabantur, niſi quid noui etiã ipſi placeret. Sanè ſi neceſſitas cogeret, ante lucem actibus operam dabat, & in longam horam producebat: neque
B vnquã tædiauit, aut moroſus aut iratus reſedit, fronte ſemper pari & lætus ad omnia. Erat enim ingentis prudentiæ: & cui nemo poſſet imponere: & quem ſi aliquis vrbanè tẽtare voluit intellectus, tulit pœnas. Poſt actus publicos ſeu bellicos ſeu ciuiles, lectioni Græcæ operam maiorẽ dabat, *De republica* libros Platonis legens. Latina quum legeret, non alia magis legebat quàm *De officiis* Ciceronis & *De republica*. Nonnunquam & oratores & poetas, in queis Serenum Sammonicũ, quem ipſe nouerat & dilexerat, & Horatium. Legit & vitam Alexandri quam præcipuè imitatus
C eſt: etſi in eo condemnabat ebrietatem & crudelitatem in amicos, quanuis vtrũque defendatur à bonis ſcriptoribus, quibus ſæpius ille credebat. Poſt lectionem operam palæſtræ, aut ſphæriſterio, aut curſui, aut luctaminibus molliotibus dabat. Atq; inde vnctus lauabatur, ita vt caldariis vel nunquam vel rarò, piſcina ſemper vteretur, in eáque vna hora propè maneret: biberet etiã frigidã Claudiam ieiunus ad vnum propè ſextarium, Egreſſus balneas multum lactis & panis ſumebat, oua, deinde mulſum: atque his refectus aliquando prandium inibat, aliquãdo cibum vſque
D ad cœnam differebat, prandit tamen ſæpius. Vſúſque eſt Adriani tetrapharmaco frequẽter, de quo in libris ſuis Marius Maximus loquitur, quum Adriani diſſerit vitam. Poſt meridianas horas ſubſcriptioni & lectioni epiſtolarũ ſemper dedit operã, ita vt ab epiſtolis & libellis & à memoria ſemper aſſiſterent. nõnunquam etiam ſi ſtare per valetudinem non poſſent, ſederent, relegentibus cuncta librariis &

iis qui scrinium gerebant, ita ut Alexander sua manu addere siquid esset addendum: sed ex eius sententia qui disertior habebatur. Post epistolas, omnes amicos simul admisit, cum omnibus pariter est loquutus: neque vnquã solum quenquam, nisi præfectum suum, vidit, & quidem Vlpianũ, ex assessore semper suo, causa, iustitiæ singularis. Quum autem alterum adhibuit, & Vlpianum rogari iussit. Virgilium autem, Platonem poetarũ vocabat, eiusq; imaginem cum Ciceronis simulacro, in secũdo larario habuit, vbi & Achillis & magnorum virorum. Alexandrum verò magnum inter diuos & optimos in larario maiore consecrauit. Iniuriam nulli vnquam amicorum comitúmve fecit nec magistris quidem aut principibus officiorum. Præfectis autem semper detulit, asserens eum qui mereatur iniuriam pati, ab imperatore damnandum esse, nõ dimittendum. Si vnquam alicui præsentiũ successorem dedit, semper illud addidit, *Gratias tibi agit respublica*: cúmque muneratus est, ita vt priuatus pro loco suo posset honestè viuere: his quidem muneribus, agris, bobus, equis, frumẽto, ferro, impendiis ad faciẽdam domum, marmoribus ad ornandũ, & operis, quas ratio fabricæ requirebat. Aurum & argentum raro cuiquàm, nisi militi diuisit, nefas esse dicens, vt dispensator publicus in delectationes suas & suorum converteret id quod prouinciales dedissent. Aurum negotiatorium & coronarium Romæ remisit. Fecit Romæ curatores vrbis quatuordecim: sed ex consularibus viris, quos audire negotia vrbana cum præfecto vrbis iussit, ita vt omnes aut magna pars adesset, quum acta fierent. Corpora omnium constituit vinariorum, lupinariorũ, caligariorum, & omnino omnium artium: hísque ex sese defensores dedit, & iussit quid ad quos iudices pertineret. Scenicis nunquam aurum, nunquam argentum, vix pecuniam donauit: pretiosas vestes quas Heliogabalus dederat, etiam sustulit. Milites quos *ostensionales* vocant, non pretiosis, sed speciosis clarísque vestibus ornabat: nec multum insignibus aut ad apparatum regium auri & serici deputabant, dicens, *Imperium in virtute esse, non in decore*. Chlamydes hirtas

A Seueri, & tunicas asemas vel macrocheras ex purpura non magna ad vsum reuocauit suum. In conuiuio aurum nesciit: pocula mediocria, sed nitida semper habuit. Ducentarum librarum argenti pondus ministerium eius nunquam transiit. Nanos & nanas, & moriones & vocales exoletos, & omnia acroamata, & pantomimos, populo donauit: qui autem vsui non erant, singulis ciuitatibus putauit alendos singulos, ne grauarentur specie mendicorũ. Eunuchos quos Heliogabalus & in consilius turpibus habebat & promouebat, donauit amicis, addito elogio, vt si
B non rediissent ad bonos mores, eosdem liceret occidi sine autoritate iudicij. Mulieres infames, quarum infinitũ numerum deprehenderat, publicari iussit, exoletis omnibus deportatis, aliquibus etiam naufragio mersis, cum quibus illa clades consuetudinem habuerat funestissimam. Auratã vestem ministrorum vel in publico conuiuio nullus habuit. Quum inter suos conuiuaretur, aut Vlpianum aut doctos homines adhibebat, vt haberet fabulas literatas, quibus se recreari dicebat & pasci. Habebat quum priuatim conuiuaretur, & librum in mensa, & legebat, sed Græca
C magis. Latinos autem poetas lectitabat. Publico conuiuio ea simplicitate egit qua priuato, nisi quod numerus accubantium crescebat & multitudo cõuiuarum, qua ille offendebatur, dicens se in theatro & Circo manducare. Oratores & poetas non sibi panegyricos dicentes, quod exemplo Nigri Pescennij stultum dicebat, sed aut orationes recitantes, aut facta veterum quos antè retuli, libenter audiuit: libentius tamen, si quis ei recitauit Alexandri Magni laudes, aut meliorum retrò principum, aut magnorum vrbis Romæ virorum. Ad Athenæum, audiendorum &
D Græcorum & Latinorum rhetorum vel poetarum causa, frequenter processit. Audiuit autem etiã forenses oratores causas recitantes, quas vel apud ipsum, vel apud præfectos vrbis egerant. Agoni præsedit, & maximè Herculeo in honorem Magni Alexandri. Solus post meridiem, vel matutinis horis idcirco nunquam aliquos videbat, quòd emẽtitos de se multa cognouerat: speciatim Vetroniũ Tu-

rinum: quem quum familiarem habuisset, ille omnia vel fingendo sic vendiderat, vt Alexandri quasi stulti hominis & quem ille in potestate haberet & cui multa persuaderet, infamaret imperium: sicque omnibus persuaserat quòd ad nutum suum omnia faceret. Denique hac illum arte deprehendit, vt quendam immitteret qui à se quiddam publicè peteret, ab illo autem occultè quasi præsidium postularet, vt pro eo Alexandro secretò suggereret. Quod quum factum esset, & Turinus suffragium promisisset, dixissétque se quædam imperatori dixisse quum nihil dixisset, sed in eo pendere vt adhuc impetraret, euētum vendens: qúmque iterum iussisset Alexander interpellari, & Turinus quasi agens aliud nutibus annuisset, neque tamen interim quicquam dixisset, impetratum autem esset quod petebatur, Turinúsque ab illo qui meruerat, fumi venditor, ingentia præmia percepisset: accusari eum Alexander iussit, probansque per testes omnibus, & quibus præsentibus quid accepisset, & quibus audientibus quid promisisset, in foro Transitorio ad stipitem illum ligari præcepit, & fumo apposito quem ex stipulis atque humidis lignis fieri iusserat, necauit, præcone dicente, *Fumo punitur, qui vendidit fumum.* Ac ne in vna tantùm causa videretur crudelior fuisse, quæsiuit diligentissimè antequā eum damnaret: & inuenit Turinum sæpe & in causis ab vtraque parte accepisse, quum euentus venderet, & ab omnibus qui aut præposituras aut prouincias acceperant. Spectacula frequentauit cum summa donandi parsimonia, dicens, & venatores & scenicos & aurigas sic alendos, quasi seruos nostros, aut venatores, aut muliones, aut voluptarios. Conuiuium neq; opimum, neque nimis parcum, sed nitoris summi fuit: ita tamen vt pura mantilia mitterentur: sæpius cocco clauata, aurata verò nunquam, quum hæc Heliogabalus iam recepisset, & antè (vt quidam prædicant) Adrianus habuisset. Vsus conuiuij diurnus hic fuit, Vini ad totum diem sextarij XXX, panis mundi pondo XXX, panis sequentis ad donandum pondo L. Nam semper de manu sua ministris conuiuij & panem & partes aut olerum aut carnis, aut leguminum da-

A bat, senili prorsus maturitate patremfamiliâs agens. Erant decreta & carnis diuersæ pondo xxx, erant & gallinæ oua, adhibebatur & anser diebus festis: Calendis autem Ianuariis, & hilariis matris deûm, & ludis Apollinaribus, & Iouis epulo, & Saturnalibus, & huiusmodi festis diebus fasianus: ita vt aliquando & duo ponerētur, additis gallinaceis duobus. leporem quotidie habuit, venationem frequentem, sed eam cum amicis diuidebat, & his maximè quos sciebat per se non habere. Nec diuitibus quicquam talium munerum misit, sed ab his semper accepit. Habuit quotidie mi-

B lij sine pipere sextarios quatuor, cum pipere duo: & ne sit longum omnia inserere quæ Gargilius Martialis eius temporibus scriptor singulatim persequutus est, omnia illi ad modum & rationem sunt præbita. Pomis vehementer indulsit, ita vt secunda mensa illius sæpius poneretur, vnde etiam iocus extitit, *Non secundam mensam Alexandrum habere, sed secundùm.* Ipse cibo plurimo reficiebatur: vino neque parcè, neque copiosè, affatim tamen. Frigida semper pura vsus, æstate vino cum rosa condito: quod quidem solum ex diuerso genere Heliogabali tenuerat. Et quoniam de

C lepusculis facta est mentio, quòd ille leporem quotidie haberet, iocus poeticus emersit, idcirco quòd multi septem diebus pulchros esse dicunt eos qui leporem comederint, vt Martialis coci epigramma significat, quod contra quandam Gelliam scripsit huiusmodi,

Quum leporem mittis, semper mihi Gellia mandas,
Septem formosus Marce diebus eris.
Si verum dicis, si verum Gellia mandas,
Edisti nunquam Gellia tu leporem.

Sed hos versus Martialis in eam quæ deformis esset, com-

D posuit: poeta verò temporum Alexandri hæc in eum dixit,

Pulchrum quòd vides esse nostrum regem,
Quem Syrum sua detulit propago,
Venatus facit, & lepus comesus,
Ex quo continuum capit leporem.

Hos versus quum ad eum quidam ex amicis detulisset, respondisse ille dicitur Græcis versibus in hanc sententiam,

Pulchrum quòd putas esse vestrum regem A
Vulgari miserande de fabella:
Si verum putas esse, non irascor.
Tantum tu comedas velim lepusclos,
Vt fias, animi malis repulsis,
Pulcher, ne inuideas liuore mentis.

Quum amicos militares habuisset, vt vsum Traiani, quem ille post secundam mensam potandi vsque ad pocula instituerat, reseruaret, vnum tantùm poculum amicis exhibebat, in honorem Alexandri Magni: id autem breuius, nisi siquis, quod licebat, maius habere postulasset. Vsus Veneris in eo moderatus fuit, exoletorum ita expers vt (quemadmodum suprà diximus) legem de his auferendis ferre voluerit. Horrea in omnibus regionibus publica fecit, ad quæ conferrent bona ij qui priuatas custodias non haberent. Balnea omnibus regionibus addidit quæ fortè non habebant. Nam hodiéque multa dicuntur Alexandri. Fecit & domos pulcherrimas, easdémque amicis suis maximè integris viris donauit. Vectigalia publica in id contraxit, vt qui x aureos sub Heliogabalo præstiterant, tertiam partem auri præstarent, hoc est tricesimã partem. Túncque primùm semisses aureorum formati sunt: tunc etiam, quum ad tertiam partem auri vectigal decidisset, tremisses, dicẽte Alexandro etiam quartarios futuros, quòd minus non posset. Quos quidem iam formatos in moneta detinuit, expectans vt si vectigal contrahere potuisset, & eosdem ederet. Sed quum non potuisset per publicas necessitates, conflari eos iussit, & tremisses tantùm solidósque formari. Formas binarias, ternarias & quaternarias, & denarias etiam, atque amplius vsque ad bilibres quoque & centenarias, quas Heliogabalus inuenerat, resolui præcepit, neque in vsu cuiusquam versari, atque ex eo his materiæ nomen inditum est, quum diceret plus largiendi hãc esse imperatori causam, si quum multos solidos minores dare posit, dans decem vel amplius vna forma, triginta & quinquaginta & centum dare cogeretur. Vestes sericas ipse raras habuit: holosericas nunquam induit, subsericam nunquã donauit.

A Diuitiis nullius inuidit, pauperes iuuit, honoratos, quos pauperes verè non per luxuriam aut simulationem vidit, semper multis commodis auxit, agris, seruis, animalibus, gregibus, ferramentis, rusticis. In thesauris vestem nunquã nisi annum esse passus est, eámque statim expendi iussit. Omnem vestem quam donauit, ipse perspexit: omne aurum, omne argentum, idque freque̅ter appendit. Donauit & ocreas, & braccas, & calceamenta inter vestimenta militaria. Purpuræ clarissimæ non ad vsum suum, sed ad matronarum, si quæ aut possent aut vellent, certè ad venden-B dum grauissimus exactor fuit: ita vt *Alexandrina purpura* hodiéq; dicatur, quæ vulgò *Probiana* dicitur, idcirco quòd Aurelius Probus baphiis præpositus id genus muricis reperisset. Vsus est ipse chlamyde coccina sæpe. In vrbe tamen semper togatus fuit, & in Italiæ vrbibus. Prætextam & pictam togam nunquam nisi COS. accepit: & eam quidem quam de Iouis templo sumptam alij quoque accipiebant, aut prætores aut COSS. Accepit prætextam etiam quum sacra faceret, sed loco Pontificis maximi non Imperatoris. Boni linteaminis appetitor fuit, & quidem puri, C dicens, *Si lintei idcirco sunt vt nihil asperum habeant, quid opus est purpura?* in linea autem aurum mitti etiam dementiam iudicabat, quum asperitati adderetur rigor. Fasceis semper vsus est. Braccas albas habuit, non coccineas vt prius solebant. Gemmarum quod fuit, vendidit & aurum in ærarium contulit, dicens gemmas viris vsui non esse: matronas autem regias contentas esse debere vno reticulo, atque inauribus, & baccato monili, & corona cum qua sacrificium facerent, & vnico pallio auro sparso, & cyclade quæ sex vnciis auri plus non haberet. Prorsus censuram suis tempori-D bus de propriis moribus gessit. Imitati sunt eum magni viri, & vxorem eius matronæ pernobiles. Aulicum ministerium in id contraxit, vt essent tot homines in singulis officiis quot necessitas postularet: ita vt annonas, non dignitatem, acciperent fullones & vestitores, & pictores & pincernæ, omnes castrenses ministri, quemadmodum pestis illa instituerat, sed annonas singulas vix binas. Et quum argen-

argentum in ministerio plus ducentis libris non haberet, A
nec plures ministros, argentum & ministros antè quando poscebat, accipiebat ab amicis: quod hodiéque fit, si præstatur à præfectis absente imperatore. Voluptates scenicas in conuiuio nunquã habuit, sed summa illa oblectatio fuit, vt catuli cum porcellis luderent, aut perdices inter se pugnarent, aut aues paruulæ sursum & deorsum volitarent. Habuit sanè in Palatio vnum genus voluptatis, quo maximè delectatus est, & quo solicitudines publicas subleuaret. Nam auiaria instituerat pauonum, fasianorum, gallinaceorum, anatum, perdicum etiam: hísque vehementer oblectabatur, B
maximè palumborum, quos habuisse ad viginti millia dicitur: & ne eorum pastus grauaret annonam, seruos habuit vectigales, qui eos ex ouis ac pullicenis ac pipionibus alerent. Thermis & suis & veterum frequenter cum populo vsus est, & æstate maximè balneari veste ad Palatium reuertens, hoc solum imperatorium habens quòd lacernam coccineam accipiebat. Cursorem nunquam nisi seruum suum, dicens ingenuum currere nisi in sacro certamine non debere. Cocos, piscatores, fullones & balneatores, nonnisi seruos suos habuit: ita vt si quis deesset, emeret. C
Medicus sub eo vnus Palatinus salariũ accepit: cæteri omnes qui vsque ad sex fuerunt, annonas binas aut ternas accipiebant, ita vt mundas singulas consequeretur, alias alter. Iudices quum promoueret exemplo veterum, vt & Cicero docet, & argento & necessariis instruebat, ita vt præsides prouinciarum acciperent argenti pondo vicena, phialas senas, mulos binos, equos binos, vestes forenses binas, domesticas singulas, balneares singulas, aureos centenos, cocos singulos. Et si vxores non haberent, singulas concubinas, (quòd sine his esse non possent) reddituri deposita ad- D
ministratione, mulas, mulos, equos, muliones, & cocos: cætera sibi habituri, si bene egissent: in quadruplũ reddituri, si malè. Præter condemnationem aut peculatus aut repetundarũ, leges innumeras sanxit. Carrucas Romæ & rhedas senatoribus omnibus vt argentatas haberent, permisit: interesse Romanę dignitatis putans, vt his tantæ vrbis senatores

A vestarentur. Consules quoscunque vel ordinarios, vel suffectos creauit, ex senatus sentẽtia nominauit, sumptum eorum contrahens: & nundina vetera ex ordine instituit, vel dies vel tempora. Quæstores candidatos ex sua pecunia iussit munera populo dare, sed vt post quæsturam præturas acciperent, & inde prouincias regerent: ærarios verò instituit qui de ære fisci ederent munera, eadémque parciora. Habuit in animo vt munera per totum annum dispergeret, vt per xxx dies munus populo daretur: sed cur id nõ fecerit in occulto habetur. Capitolium septimo die quũ in vrbe esset B ascendit, templa frequentauit. CHRISTO templum facere voluit, eúmque inter deos recipere. Quod & Adrianus cogitasse fertur qui templa in omnibus ciuitatibus sine simulacris iusserat fieri: quæ hodie idcirco quia non habent numina, dicuntur *Adriani*, quæ ille ad hoc parasse dicebatur: sed prohibitus est ab iis qui consulentes sacra, repererant omnes Christianos futuros si id optatò euenisset, & templa reliqua deserenda. In iocis Alexander dulcissimus fuit, in fabulis amabilis, in conuiuiis comis, ita vt quisque posceret quod vellet. Ad aurum colligendum attentus, ad seruãdum C cautus, ad inueniendum solicitus, sed sine cuiusquam excidio. Syrum se dici noluit, sed à maioribus Romanum. Et stemma generis depinxerat, quo ostendebatur genus eius à Metellis descendere. Rhetoribus, grammaticis, medicis, aruspicibus, mathematicis, mechanicis, architectis salaria instituit, & auditoria decreuit, & discipulos cum annonis pauperum filios modò ingenuos dari iussit. Etiam in prouinciis oratoribus forensibus multum detulit, plerisque etiam annonas dedit, quos constitisset gratis agere. Leges in annos firmauit, eásque etiam ipse diligentissimè seruauit. D Theatralia spectacula sæpè obiit. Theatrũ Marcelli reficere voluit. Multis ciuitatibus, quæ post terræ motus deformes erant, ad instaurationem operum & publicorum & priuatorũ pecuniam ex vectigalibus dedit. In templis sanè nunquã præter quatuor aut quinque argenti libras, auri ne guttulam quidẽ aut bracteolam posuit, susurrãs versum Persij,

-- in sanctis quid facit aurum?

Expeditiones bellicas habuit, de quibus ordine suo edisseram. Primùm tamen eius consuetudinem dicam de rebus vel tacendis vel prodendis. Tacebantur secreta bellorum: itinerum autem dies publicè proponebãtur, ita vt edictum penderet ante menses duos in quo scriptum esset. *Illa die, illa hora ab vrbe sum exiturus, & si dij voluerint, in prima mansione mansurus*: deinde per ordinem mansiones, deinde statiuæ, deinde vbi annona esset accipienda: & id quidem eò vsque quamdiu ad fines barbaricos veniretur. iam enim inde tacebatur, & omnes ambulabant, ita ne dispositionem Romanam barbari scirent. Certum est autem eum nunquã id quod proposuerat, fefellisse, quum diceret, *Nolle ab aulicis suas vendi dispositiones*, quod factum fuerat sub Heliogabalo quum ab eunuchis omnia venderẽtur. quod genus hominũ idcirco secreta omnia in aula nosse, cupiunt vt soli aliquid scire videantur, & habeant vnde vel gratiam vel pecuniam requirant. Et quia de publicandis dispositionibus mentio contigit, vbi aliquos voluisset vel rectores prouinciis dare, vel præpositos facere, vel procuratores, id est rationales, ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum vt siquis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si non probasset, subiret pœnam capitis: dicebátque, graue esse, quum id Christiani & Iudæi facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi sunt, non fieri in prouinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur & capita. Assessoribus salaria instituit: quamuis sæpè dixerit eos esse promouendos qui per se rempub. gerere possent, non per *assessores, addens militares habere suas administrationes, habere literatos: & ideo *vnumquemque hoc agere debere quod nosset*. Thesauros repertos iis qui repererant donauit: & si multi essent, addidit his eos quos in suis habebat officiis. Cogitabat secum & descriptum habebat, cui quid præstitisset: & siquos sciret vel nihil petiisse, vel non multum, vnde sumptus suos augerent, vocabat eos, & dicebat, *Quid est cur nihil petis? an me tibi vis fieri debitorem? pete ne priuatus de me queraris*. Dabat autem hæc in beneficiis, quæ famam eius non læderent. Bona punitorum, sed nun-

A quam cum auro, argento, vel gemmis (nam id omne in ærarium reponebat) dabat præposituras locorum ciuilium nō militum: dabat eas administrationes quæ ad procurationes pertinerent. Rationales citò mutabat, ita vt nemo nisi annum compleret: eósque, si boni essent, oderat, malum necessarium vocans. Præsides verò proconsules & legatos nunquam fecit ad beneficium sed ad iudicium vel suum vel senatus. Milites expeditionis tempore sic disposuit vt in mansionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & septem (vt solent) dierū, nisi in barbarico: quamB uis & illic mulis eosdem atque camelis adiuuerit, dicens *milites se magis seruare, quàm seipsum, quòd salus publica in his esset*. Ægrotantes ipse visitauit per tentoria milites, etiam vltimos, & carpentis vexit, & omnibus necessariis adiuuit. Et si fortè grauius laborassent, per ciuitates & agros patribusfamiliâs hominibus & sanctioribus matronis eos distribuebat, reddens impendia quæ fecissent, siue conualuissent illi, seu perissent. Quum quidam *Ouinius Camillus* senator antiquæ familiæ delicatissimus rebellare voluisset, tyrannidem affectans, eique nuntiatum esset, ac statim proC batum, ad Palatium eum rogauit: eique gratias egit quòd curam Reipub. quę recusantibus bonis imponeretur, sponte reciperet: deinde ad senatum processit, & timentem ac tantæ conscientiæ tabe confectum, participem imperij appellauit, in Palatium recepit, conuiuio adhibuit, ornamentis imperialibus & melioribus quàm ipse vtebatur affecit. Et quum expeditio barbarica esset nuntiata, vel ipsum si vellet ire, vel vt secum proficisceretur, hortatus est. Et quum ipse pedes iter faceret, illum inuitauit ad laborem quem post quinque millia cunctantem, equo sedere D iussit. quúmque post duas mansiones equo etiam fatigatus esset, carpento imposuit. Hoc quoque seu timore seu verè respuentem, abdicantem quinetiam imperium, & mori paratum, dimisit. commendatúmque militibus, à quibus Alexander vnicè amabatur, tutum ad villas suas ire præcepit, in quibus diu vixit. sed pòst iussu imperatoris occisus est, quòd ille militaris esset & à militibus amatus. Scio

vulgum hanc rem quam contexui, Traiani putare, sed neque in vita eius id Marius Maximus ita exposuit, neque Fabius Marcellinus, neque Aurelius Verus neque Statius Valens qui omnem eius vitam in literas miserunt. Contrà autẽ & Septimius & Acholius, & Encolpius vitæ scriptores, cæterique de hoc talia prædicauerunt: quod ideo addidi, ne quis vulgi magis famam sequeretur, quàm historiam quæ rumore vtique vulgi verior reperitur. Honores iuris gladij nunquam vendi passus est, dicens, *Necesse est vt qui emit, vendat. Ego non patiar mercatores potestatum: quos si patiar, damnare non possim. Erubesco enim punire illum hominem qui emit & vendit.* Pontificatus & quindecimuiratus & auguratus codicillares fecit, ita vt in senatu allegerentur. Dexippus dixit vxorem eum cuiusdam Martiani filiam duxisse, eundémque ab eo Cæsarem nuncupatum. Verùm quum vellet insidiis occidere Alexandrum Martianus, detecta factione, & ipsum interemptum, & vxorem abiectam. Idem dicit, fuisse patruum Antoninum Heliogabalum Alexandri, non vxoris sororis eiusdem filium. Quum Christiani quendam locum qui publicus fuerat occupassent, contra popinarij dicerent, sibi eum deberi, rescripsit, melius esse vt quomodocunque illic Deus colatur, quam popinariis dedatur. Quum igitur tantus ac talis imperator domi ac foris esset, iniit Parthicam expeditionem: quam tanta disciplina, tanta reuerentia sui egit, vt non milites, sed senatores transire dicerentur. Quacunque iter legiones faciebant, tribuni accincti, centuriones verecundi, milites amabiles erant: ipsũ verò ob hæc tot & tanta bona prouinciales vt deum suscipiebant. Iã verò ipsi milites iuuenem imperatorem sic amabant vt fratrẽ, vt filium, vt parentem: vestiti honestè, calciati etiã ad decorẽ, armati nobiliter, equis etiã instructi, & ephippiis ac frenis decẽtibus prorsus, vt Romanã Remp. intelligeret quicunq; Alexandri vidisset exercitũ. Elaborabat deniq; vt dignus illo nomine videretur, imò vt Macedonem illum uinceret dicebátq; inter Romanum Alexãdrum & Macedonẽ multum interesse debere. Fecerat deniq; sibi argyroaspidas & chry

A ſoaſpidas: fecerat & phalangem triginta millium hominũ,
quos *phalangarios* vocari iuſſerat, & cum quibus multũ fe-
cit in Perſide: quæ quidem erat ex ſex legionibus ſimilium
armorum, ſtipendiorum verò poſt Perſicum bellum ma-
iorum. Dona regia in templis poſuit: gemmas ſibi oblatas
vendidit, muliebre eſſe exiſtimans gemmas poſſidere, quæ
neque militi dari poſſint, neque à viro haberi. Quum qui-
dam leg··us vniones duos vxori eius per ipſum obtuliſſet
magni ponderis & inuſitatæ menſuræ, vendi eos iuſſit: qui
quum pretium non inuenirent, ne exemplum malum à re-
B gina naſceretur, ſi eo vtererur quod emi non poſſet, inau-
ribus Veneris eos dicauit. Vlpianum pro tutore habuit,
primùm repugnante matre deinde gratias agente, quem
ſæpe à militum ira obiectu purpuræ ſummæ defendit: at-
que ideo ſummus imperator fuit, quòd eius conſiliis præ-
cipuè Remp. rexit. In procinctu atque in expeditionibus
apertis papilionibus prandit atque cœnauit, quum milita-
rem cibum cunctis videntibus atque gaudentibus ſume-
ret, circumiret propè tota tentoria, à ſignis abeſſe nemi-
C nem pateretur. Siquis de via in alicuius poſſeſſionem
deflexiſſet, pro qualitate loci, aut fuſtibus ſubiiciebatur in
conſpectu eius, aut virgis, aut condemnationi: aut ſi hæc
omnia tranſiret dignitas hominis, grauiſſimis cõtumeliis,
quum diceret, *Viſne hoc in agro tuo fieri quod alteri ſ faci?* Cla-
mabátque ſæpius quod à quibuſdã ſiue Iudæis ſiue Chri-
ſtianis audierat, & tenebat: idque per præconem quum ali-
quem emendaret, dici iubebat, QVOD TIBI FIERI
NON VIS, ALTERI NE FECERIS. Quam ſententiam
vſqueadeo dilexit, vt & in Palatio & in publicis operibus
præſcribi iuberet. Idem quum quandam aniculam affectã
D iniuriis à milite audiſſet, exautoratum eum militia ſeruum
ei dedit, quòd artifex carpentarius eſſet, vt eam paſceret.
Et quum dolerent hoc milites factum, perſuaſit omnibus,
vt modeſtè ferrent, & eos terruit. Ἀναίμακτον imperium eius,
quum fuerit durus & tetricus, idcirco vocatum eſt, quòd
ſenatorem nullum occiderit, vt Herodianus Græcus ſcrip-
tor refert in libris temporum ſuorum. Seueritatis autem

tantæ fuit in milites, vt sæpe legiones integras exautorauerit ex militibus, Quirites appellans, nec exercitum vnquã timuerit, idcirco quòd in vitam suã dici nihil posset quod vnquam tribuni vel duces de stipẽdiis militum quicquam accepisset dicens, *Miles non timet nisi vestitus, armatus, calceatus, & satur, & habens aliquid in zonula:* idcirco quòd mẽdicitas militaris ad omnem desperationem vocaret armatum. Apparitores denique nullos esse passus est: tribunis aut ducibus, nisi milites anteire voluit: iussítque vt ante tribunum quatuor milites ambularent: ante ducem, sex, ante legatum, decem: híque ad domos suas reciperentur. Et vt seueritas eius agnosci posset, vnam concionem militarem indendã putaui, quæ illius in rem militarem mores ostenderet. Nam quum Antiochiam venisset, ac milites lauacris muliebribus & deliciis vacarent, eíque nuntiatum esset, omnes eos comprehendi iussit, & in vincula coniici. Quod vbi compertum est, mota seditio est à legione cuius socij erant in vincula coniecti. Tum ille tribunal ascendit, vinctísque omnibus ad tribunal adductis, circumstantibus etiam militibus, & quidem armatis, ita cœpit, *Commilitones, si tamen ista vobis quæ à vestris facta sunt displicent, disciplina maiorum Remp. tenet: quæ si dilabatur, & nomen Romanum & imperium amittemus. Neque enim sub nobis ista facienda sunt quæ sub impura illa bestia nuper facta sunt. Milites Romani, vestri socii, mei contubernales & commilitones, amant, potant, lauant Græcorum more etiam quidam se instituunt: hoc ego diutius fueram? & non eos capitali dedam supplicio?* Tumultus post hoc ortus est. Atque iterũ, *Qui in concione estis, vocem in bello contra hostem non contra imperatorem vestrum necessariam emittite: certè campiductores vestri hanc vos docuerunt contra Sarmatas & Germanos ac Persas emittere: non contra eum qui acceptam à prouincialibus annonam, qui vestem, qui stipendia vobis attribuit. Continete igitur vocem truculentam, campo ac bellis necessariam, ne vos hodie omnes vno ore atque vna voce, Quirites dimittam: & incertum, an Quirites. Non enim digni estis qui vel Romanæ plebis sitis, si ius Romanum non agnoscitis.* Et quum vehementius fremerent, ac ferro quoque minarentur, *Deponite* (inquit)

A *dextras contra hostem erigendas, si fortes estis: me enim ista non terrent. Si enim vnum hominem occideritis, non nobis deerit resp. non senatus, non* P. R. *qui de vobis vindicet.* Quũ nihilominus post ista fremerẽt, exclamauit, *Quirites discedite, atq; arma deponite.* Mirando exemplo depositis armis, depositis etiã sagulis militaribus, omnes non ad castra sed ad diuersoria varia recesserũt. Túncque primum intellectum est quantum eius seueritas posset. Denique etiã signa stipatores & ij qui imperatorem circundederãt, in castra retulerunt, arma collecta populus ad Palatiũ tulit: eam tamen legionem quã exB autorauit, rogatus per dies xxx, priusquã ad expeditionẽ Persicam proficisceretur, loco suo restituit, eáq; pugnante maximè, vicit: quum tamen tribunos eius capitali affecerit supplicio, quòd per negligentiam illorum milites apud Daphnẽ luxuriati essent, vel per conniuẽtiam seditionem fecissent exercitus. Magno igitur apparatu inde in Persas profectus, Artaxerxem regem potentissimum vicit, quum ipse Alexander cornua adiret, milites admoneret, sub ictu teli versaretur, manu plurimum faceret, singulos quoque milites ad laudem verbis adduceret. Fuso denique fugaC tóque tãto rege, qui cum septingentis elephãtis, falcatísq; mille & octingentis curribus ad bellum venerat, equitum multis millibus, statim Antiochiam rediit, & de præda quã Persis diripuit, suum ditauit exercitum: quum & tribunos ea quæ per vicos diripuerant, & duces & ipsos milites habere iussisset. Túmque primùm Persæ serui apud Romanos fuerunt: quos quidem, quia indignè ferunt Persarum reges quempiam suorũ alicui seruire, acceptis pretiis reddidit: pretiúmque vel iis qui manu ceperant seruos dedit, vel in ærarium contulit. Post hoc Romam venit, triumD phóque pulcherrimo acto, apud senatum primùm hæc verba habuit. Exactis senatus die septimo Cal. Octobr. *Persas P. C. vicimus. longa eloquentia opus non est, tantùm scire debetis quæ illorum arma fuerint, qui apparatus. Iã primùm elephanti septingenti: iidémque turriti cum sagittariis & onere sagittarum. Et his trecentos cepimus, ducẽti interfecti iacent, decẽ & octo perduximus. Falcati currus mille, sed adducere interfectorum animaliũ*

currus

currus ducentos potuimus: sed id quia & fingi poterat, facere super- A
sedimus. Centum & viginti millia equitum fudimus: cataphra-
ctarios, quos illi clibanarios vocant, decem millia in bello interemi-
mus: eorum armis nostros armauimus. Multos Persarum cepimus,
eosdémque vẽdidimus. Terras Interãnanas, Mesopotamiæ scilicet,
neglectas ab impura illa bellua recepimus. Artaxerxem potentissi-
mum regem tam re quàm nomine, fusum fugauimus, ita vt eum
terra Persarum fugientem videret: & quà ducta fuerant quondam
signa nostrorum, eà rex ipse signis effugerit relictis. Hæc sunt P.C.
gesta. Eloquẽtia opus non est: milites diuites redeunt, laborem in vi-
ctoria nemo sentit. Vestrum est supplicationem decernere, ne diis B
videamur ingrati. Acclamatio senatus: *Alexander Auguste,*
dij te seruent. Persice maxime dij te seruent. Verè Parthicus, verè
Persicus. Trophæa tua & nos videmus, victorias & nos videmus.
Iuueni imperatori, patri patriæ, pontifici maximo: per te victoriam
vndiq; præsumimus. ille vincit qui milites regit. diues senatus, diues
miles, diues P.R. Dimisso senatu Capitolium ascendit, atque
inde re diuina facta, & tunicis Persicis in templo locatis,
concionem huiusmodi habuit, *Quirites vicimus Persas, mili-*
tes diuites reduximus, vobis congiarium pollicemur, cras ludos cir-
censes Persicos dabimus. Hęc nos & in annalibus, & apud mul- C
tos reperimus. Sed quidam dicunt, à seruo suo eum prodi-
tũ non vicisse regem, sed ne vinceretur, fugisse. Quod con-
tra multorum opinionem dici non dubium est iis qui plu-
rimos legerint. Nam & amisisse illum exercitum dicunt fa-
me, frigore, ac morbo, vt Herodianus autor est cõtra mul-
torum opinionem. Post hoc cum ingenti gloria, & comi-
tante senatu, equestri ordine, atque omni populo, circũfu-
sisque vndique mulieribus & infantibus, maximè militum
coniugibus, pedes Palatium cõscendit, quum retrò currus
triũphalis à quatuor elephantis traheretur. Leuabatur ma- D
nibus omnium Alexander, vixque illi per horas quatuor
ambulare permissum est, vndique omnibus clamantibus,
Salua Roma, quia saluus est Alexãder. Alia die actis circẽsibus,
& item ludis scenicis, deinceps, cõgiarium populo Roma-
no dedit. Puellas & pueros quemadmodum Antoninus
Faustinianas instituerat, Mammæanas & Mammæanos in-

Cc

A ſtituit. Actæ ſunt res feliciter & in Mauritania Tingitana per Furium Celſum, & in Illyrico per Variũ Macrinum affinem eius, & in Armenia per Iunium Palmatum, atque ex omnibus locis ei tabellæ laureatę ſunt delatæ, quibus in ſenatu & apud populũ lectis, omnibus nominibus eſt adornatus. His verò qui remp. bene geſſerant, conſularia ornamenta decreta ſunt, additis etiam ſacerdotiis & agrorum poſſeſſionibus iis qui erant pauperes & æuo iam graues. Captiuos diuerſarum nationum amicis donauit, ſi ætas

B pueriſis aut iuuenilis permiſit. Si qui tamen regij aut nobiliores fuerint, eos militiæ, nō tamen magnæ deputauit. Sola quæ de hoſtibus capta ſunt, limitaneis ducibus & militibus donauit, ita vt eorum ita eſſent, ſi hæredes illorum militarent, nec vnquam ad priuatos pertinerent, dicens, attẽtius eos militaturos ſi etiam ſua rura defenderent. Addidit ſanè his & animalia & ſeruos, vt poſſent colere quod acceperant: ne per inopiam hominum, vel per ſenectutem poſſidentium deſererentur rura vicina barbariæ: quod turpiſſimum ille ducebat. Poſt hæc quum ingenti amore

C apud populum & ſenatum viueret, & ſperantibus victoriã cunctis, & inuitis eum dimittentibus, ad Germanicũ bellum profectus eſt, deducẽtibus cunctis per centũ & quinquaginta millia. Erat autẽ grauiſſimũ reip. atque ipſi quòd Germanorũ vaſtationibus Gallia diripiebatur. Pudorémque augebat quòd victis iam Parthis, ea natio imminebat Reip. ceruicibus quæ ſemper etiam minuſculis imperatoribus ſubiecta videbatur. Magnis igitur itineribus, lętis militibus, contendit. Sed quũ ibi quoque ſeditioſas legiones comperiſſet, abiici eas præcepit. Verum Gallicanæ mẽtes, vt ſeſe habent duræ ac retrogradæ & ſæpe imperatoribus

D graues, ſeueritatem hominis nimiam & longè maiorẽ poſt Heliogabalum, non tulerunt. Denique agentem eum cum paucis in Britannia, vt alij volunt, in Gallia in vico cui Sicila nomen eſt, nō ex omnium ſententia, ſed latrocinantiũ modo quidã milites, & hi præcipuè qui Heliogabali præmiis effloruerant, quum Seuerum principem pati non poſſẽt, occiderũt. Multi dicũt à Maximino immiſſos tyrones,

qui ei ad exercendum dati fuerant, eũ occidisse: multi aliter, à militibus tamen constat, quũ iniuriosè quasi in puerũ eundem & matrem eius auarã & cupidam multa dixissent. Imperauit annis XIII, diebus IX. Vixit annis XXIX, mensibus III, diebus VII. Egit omnia ex consilio matris, cum qua occisus est. Omina mortis hæc fuerunt: Quum natalẽ diem cõmendaret, hostia cruenta effugit, & vt se ciuiliter gerebat, ac permixtus populo erat, albam eius vestem cũ qua constiterat, cruentauit. Laurus in Palatio cuiusdam ciuitatis à qua proficiscebatur ad bellum, ingens & antiqua, tota subitò decidit. Arbores fici tres, quæ ficus eas B ferrent quibus Alexandrinarum nomen est, subitò ante illius tentorium deciderunt, quum tentoria imperatoria his adnexa essent. Mulier Druias eũti exclamauit Gallicò sermone, *Vadas nec victoriã speres, nec militi tuo credas*. Tribunal ascendit vt concionaretur, & faustum aliquid diceret: ita cœpit, *Occiso imperatore Heliogabalo.* hoc tamen omini fuit, quòd iturus ad bellum, milites alloqui minus fausta oratione cœptauerat. Sed hæc omnia vehementissimè contempsit. Profectúsque ad bellum, in loco supra dicto ita occisus est. Pranderat fortè publico, vt solebat, conuiuio, C id est apertis papilionibus, cibo militari accepto: neque enim aliud à discumbentibus militibus in tentoriis est repertum. Et quum dormiret post conuiuium hora diei ferè septima, vnus ex Germanis, qui scurrarum officium sustinebat, ingressus dormientibus cunctis, solo tantum imperatore interuigilante visus est: cui Alexander, *Quid est*, inquit, *contubernalis? Num aliquid de hostibus nuntias?* At ille metu perterritus & sperans non posse euadere quòd in tẽtorium principis irruisset, ad contubernales suos venit, eósque ad durum principem interimendum exhortatus D est: qui subitò plures armatíque ingressi, inermes & obsistentes contruncauerunt, ipsúmque pluribus ictibus confoderunt. Aliqui dicunt, omnino nihil dictum, sed tantùm à militibus clamatum, *Exi, recede*: atque ita obtruncatum iuuenem optimum. Sed omnis apparatus militaris, qui postea est ductus in Germaniã à Maximino, Alexandri

A fuit, & potissimus quidem per Armenios & Osdroenos & Parthos, & omnis generis hominum. Contempsisse Alexandrum mortem, cum ferocitas mẽtis, qua militem semper attriuit, tum etiam illa declarant. Thrasybulus mathematicus illi amicissimus fuit: qui quum ei dixisset, necessitatẽ esse vt gladio barbarico periret, primò lætatus est quòd sibi mortem bellicam & imperatoriam crederet imminere: deinde disputauit ostendítque optimos quosque violenta morte consumptos, quum diceret ipsum Alexandrum, cuius nomẽ teneret, Pompeium, Cæsarem, Demo-
B sthenem, Tullium, & cæteros insignes uiros, non quietà morte oppetisse. Tantúmque animi habuit vt putaret se diis comparandum si in bello periret: sed res eum fefellit. Nam & gladio barbarico, & scurræ barbari manu, verùm nõ in bello, sed belli tempore periit. Mortem eius milites, & qui exautorati ab eo quondam fuerant, grauissimè tulerunt, atque autores cædis trucidarunt. Populus verò Romanus, senatúsque omnis cum prouincialibus cunctis, neque tristius vnquã neque asperius acceperunt, simul quòd successoris asperitas atque rusticitas Maximini, vtpote ho-
C minis militaris, cui cũ filio post eum imperiũ delatum est, grauiorem fati necessitatem videbatur ostendere. Senatus eum in deos retulit. Cenotaphium in Gallia, Romæ sepulcrum amplissimũ meruit. Dati sunt & sodales, qui *Alexandrini* appellati sunt: addita & festiuitas matris nomine, atq; ipsius, quæ hodiéque Romæ religiosissimè celebratur natali eius die. Causa occidendi eius ab aliis hæc fuisse perhibetur quòd mater eius relicto bello Germanico Oriẽtem ad iactantiam sui vellet redire, atque ob hoc esset iratus exercitus. Sed hæc ab amatoribus Maximini ficta sunt, qui
D videri noluerunt imperatorem optimum ab amico suo interfectum contra iura humana atque diuina. Hactenus imperium P. R. eũ principem habuit qui diutius imperaret, post eum certatim irruentibus, & aliis semestribus, aliis annuis, plerisque per biennium, ad summũ per triennium imperantibus, vsque ad eos principes qui latius imperium tetenderunt, Aurelianum dico, & deinceps. de quibus, si vita

ſuppeditauerit,ea quę comperta fuerint publicabimus. Reprehenſa ſunt in Alexandro hæc, Quòd Syrus eſſe nolebat, quòd aurũ amabat, quòd ſuſpicioſiſſimus erat, quòd vectigalia multa inueniebat, quòd ſe Magnum Alexandrum videri volebat, quòd nimis ſeuerus in milites erat, quòd curas priuatas agebat: quæ omnia in Repub. inſtituerat. Scio ſanè pleroſque negare hunc à ſenatu Cæſarem appellatum eſſe ſed à militibus, qui verum prorſus ignorant: dicere pręterea non hunc fuiſſe cõſobrinum Heliogabali, qui, vt nos ſequantur, hiſtoricos eius tẽporis legant, & maximè Acholium, qui & itinera huius principis ſcripſit. Soles quærere Conſtantine maxime, quid ſit quòd hominem Syrum & alienigenam, talem principem fecerit, quum tot Romani generis, tot aliarum prouinciarum reperiantur improbi, impuri, crudeles, abiecti, iniuſti, libidinoſi. Iam primùm poſſum de bonorum virorum reſpondere ſentẽtia, potuiſſe natura, quæ vbique vna mater eſt, bonum principem naſci: deinde timore, quòd peſſimus eſſet occiſus, hunc optimum factum: ſed quia verum eſt ſuggerendum, clementiæ ac pietati tuæ lecta reſerabo. Notum eſt illud pietati tuæ quod in Mario Maximo legiſti, meliorem eſſe Remp. & propè tutiorem, in qua princeps malus eſt, ea in qua ſunt amici principis mali, ſiquidem vnus malus poteſt à plurimis bonis corrigi: multi autem mali non poſſunt ab vno, quamuis bono, vlla ratione ſuperari. Et id quidem ab Homulo ipſi Traiano dictum eſt, quum ille diceret Domitianum peſſimum fuiſſe, amicos autem bonos habuiſſe atque adeo illum magis odio fuiſſe, qui Remp. peioris vitæ hominibus commẽdauerat, quia melius eſt vnum malum pati quàm multos. Et vt ad rem redeam, Alexander quidem & ipſe optimus fuit. Nam hoc nemo vult niſi bonus, & optimæ matris conſiliis vſus eſt: ac tamen amicos ſanctos & venerabiles habuit, non malitioſos, non furaces, non factioſos, non callidos, non ad malum conſentientes, non bonorũ inimicos, non libidinoſos, non crudeles, non circumuentores ſui, nõ irriſores, non qui illum quaſi fatuum circumducerent: ſed ſanctos, venerabiles, continentes, religioſos, amantes prin-

A cipis ſui, & qui de illo nec ipſi riderent, nec riſui eſſe vellent: qui nihil venderent, nihil mentirentur, nihil fingerent, nunquam deciperent exiſtimationem principis ſui, ſed amarẽt. Huc accedit quòd eunuchos nec in cõſiliis nec in miniſteriis habuit, qui ſoli principes perdunt, dum eos more gentium aut regum Perſarum volunt viuere: qui à populo etiã amiciſſimum principem ſemouent: qui internuntij ſunt, aliud quàm reſpondetur ſæpe referentes, claudentes principem ſuum, & agẽtes ante omnia, ne quid ſciat. Qui quum empti ſint & praui fuerint, quid tandem poſſunt boni ſapere? Erat denique eius ipſius ſententia, *Ego de præfectorum & conſulum & ſenatorum capitibus mancipia ære empta iudicare non patiar.* Scio imperator Conſtantine, quo periculo iſta dicantur apud imperatorem qui talibus ſeruit, ſed ſalua Rep. publ. poſteaquam intellexiſti quid mali clades iſtæ habeãt, & quemadmodum principes circumueniant, & tu eos eo loci habes vt nec chlamyde vti iuſſeris, ſed neceſſitatibus domeſticis delegaris. Iam illud inſigne, quòd ſolum intra Palatium præter præfectum, & Vlpianum quidem, neminem vidit: nec dedit alicui facultatem vel fumorum vendendorum de ſe, vel ſibi de aliis malè loquendi, maximè occiſo Turino, qui illum quaſi fatuum & væcordem ſæpe vendiderat. His acceſſit, quòd amicos & parentes Alexander ſi malos reperit, aut puniuit, aut, ſi vetus vel amicitia vel neceſſitudo non ſiuit puniri, dimiſit à ſe, dicens, *His charior eſt mihi tota Reſpubl.* Et vt ſcias qui viri in eius conſilio fuerint, Fabius Sabinus Sabini inſignis viri filius, Cato temporis ſui, Domitius Vlpianus iuris peritiſſimus, Ælius Gordianus Gordiani imperatoris pater, & ipſe re vera vir inſignis: Iulius Paulus iuris peritiſsimus, Claudius Venatus orator ampliſſimus: Pomponius legum peritiſſimus, Alphenus, Aphricanus, Florentinus, Martianus, Calliſtratus, Hermogenes, Venuleius, Triphonius, Metianus, Celſus, Proculus, Modeſtinus, hi omnes iuris profeſſores diſcipuli fuere ſplendidiſſimi Papiniani, & Alexandri imperatoris familiares & ſocij, vt ſcribit Acholius & Marius Maximus, Catilius Seuerus cognatus eius vir omniũ doctiſſimus, Ælius

Serenianus omnium vir ſanctiſſimus, Quintilius Marcellus A quo meliorem ne hiſtoriæ quidem cōtinent. His tot atque aliis talibus viris quid mali potuit cogitari vel fieri, quum ad bonum conſentirent? Et eos quidem malorum cohors depulerat, qui circumuenerant Alexandrum primis diebus, ſed prudentia iuuenis his malis occiſis atque depulſis, amicitia iſta ſancta conualuit. Hi ſunt qui bonum principem ſuum fecerunt: & item amici mali, qui Romanos peſſimos etiam poſteris tradiderunt ſuis vitiis laborantes.

B

IVLII CAPITOLINI

MAXIMINI DVO ad Conſtantinum Auguſtum.

E faſtidioſum eſſet clementiæ tuæ Conſtantine maxime ſingulos quoſque principes, vel principum liberos per libros ſingulos legere, adhibui moderationem C qua in vnum volumen duos Maximinos, patrem filiúmque, congererem. Seruaui deinceps ordinem quem pietas tua etiam à Tatio Cyrillo clariſsimo viro, qui Græca in Latinum vertit, ſeruari voluit, quod quidem non in vno tantùm libro, ſed etiam in plurimis deinceps reſeruabo: exceptis magnis imperatoribus, quorum res geſtæ plures atque clariores, longiorem deſiderant textum. Maximinus ſenior ſub Alexandro imperatore enituit. Militare autem ſub Seuero cœpit. Hic de vico Thraciæ vicino, Barbaro etiam pa- D tre & matre genitus, quorum alter è Gothis, alter ex Alanis, genitus eſſe perhibetur. Et patri quidem nomen Micea, matri Ababa fuiſſe dicitur. Sed hæc nomina Maximinus primis temporibus, ipſe prodidit, poſtea verò vbi ad imperium venit, occuli præcepit, ne vtroque parente Barbarò genitus imperator eſſe videretur. Et in prima,

A quidem pueritia fuit paſtor, nonnunquam procer, qui latronibus inſidiaretur, & ſuos ab incurſionibus vindicaret. Prima ſtipendia, equeſtria huic fuere. Erat enim magnitudine corporis conſpicuus, virtute inter omnes milites clarus, forma virili decorus, ferus moribus, aſper, ſuperbus, cōtemptor, ſæpe tamen iuſtus. Innoteſcendi ſub Seuero imperatore prima hæc fuit cauſa: Natali Getæ filij minoris, Seuerus militares dabat ludos, propoſitis præmiis argēteis, id eſt armillis, torquibus & baltheolis. Hic adoleſcens & ſemibarbarus, & vix adhuc Latinæ linguæ, propè Threci-

B ca, imperatorem publicè petiit vt ſibi daret licentiam contendendi cum iis qui iam non mediocri loco militarent. Magnitudinem corporis Seuerus miratus, primùm eum cum lixis compoſuit, ſed fortiſſimis quibuſque, ne diſciplinam militarem corrumperet. Tunc Maximinus XVI lixas vno ſudore deuicit, XVI acceptis præmiis minuſculis, non militaribus, iuſſúſque militare. Tertia fortè die quum proceſſiſſet Seuerus ad campum, in turba exultantem more barbarico Maximinum vidit, iuſſitque ſtatim tribuno vt eum coerceret, ac Romana diſciplina imbueret. Tunc ille

C vbi de ſe intellexit imperatorem loquutum, ſuſpicatus Barbarus & notum ſe eſſe principi & inter multos cōſpicuum, ad pedes imperatoris equitantis acceſſit. Tum volens Seuerus explorare quantus in currendo eſſet, equum admiſit multis circuitionibus, & quum imperator laboraſſet, neque ille accurrendo per multa ſpatia deſiſſet, ait ei, *Quid vis Threciſce? nunquid delectat luctari poſt curſum?* Tum ille, *Quantum libet* (inquit) *Imperator*. Poſt hoc ex equo Seuerus deſcendit, & recentiſſimos quoſque ac fortiſſimos milites ei comparari iuſſit. Tum ille more ſolito VII fortiſſimos vno ſu-

D dore vicit, ſolúſque omnium à Seuero poſt argentea præmia torque aureo donatus eſt, iuſſúſq; inter ſtipatores corporis ſemper in aula conſiſtere. Hinc igitur factus conſpicuus, inter milites clarus, amari à tribunis, à commilitonibus ſuſpici, impetrare ab imperatore quod vellet, locis etiā militiæ à Seuero adiutus quum eſſet adoleſcēs, longitudine autem corporis & vaſtitate, & forma, atque oculorum magnitu-

gnitudine & candore omnes excelleret. Bibisse autẽ illum A
sæpe in die vini capitolinam amphoram constat: comedisse
& XL libras carnis: vt autem Cordus dicit, etiã LX. Quod
satis cõstat, oleribus semper abstinuit, à frigidis propè semper, nisi quum illi potandi necessitas esset. Sudores sæpè
suos excipiebat, & in calices vel in vasculum mittebat, ita
vt duos vel tres sextarios sui sudoris ostenderet. Hic diu
sub Antonino Caracallo ordines duxit, centuriatus, & cæteras militares dignitates sæpe tractauit. Sub Macrino
(quòd eum qui imperatoris sui filium occiderat, vehemẽter odisset) à militia desiit, & in Thracia in vico vbi genitus B
fuerat, possessiones comparauit, ac semper cum Gotthis
commercia exercuit. Amatus est autẽ vnicè à Getis quasi
eorum ciuis. Alani quicunque ad ripam venerunt, amicum
cum donis vicissim recurrẽtibus approbabant. Sed occiso
Macrino cum filio suo, vbi Heliogabalum quasi Antonini
filium imperatorem comperit, iam maturæ ætatis ad eum
venit, petiítque vt quod auus eius Seuerus iudicij circa se
habuerat, & ipse haberet. Sed apud impurum hominem
valere nihil potuit. Nam dicitur cum eo iocatus esse Heliogabalus turpissimè, dicens, *Maxime*, XVI *&* XX *&* XXX C
milites diceris aliquando lassasse, potes tricies cum muliere perficere. Tum ille vbi vidit infamem principem sic exorsum, à
militia discessit, & tamen retentus est per amicos Heliogabali, ne hoc quoque illius famę accederet quòd virum temporis sui fortissimum, & quem alij *Herculem*, alij *Achillem*,
alij *Aiacem* vocabant, à suo exercitu dimoueret. Fuit igitur
Maximinus sub homine impurissimo tantùm honore præditus tribunatus, sed nunquam ad manum eius accessit,
nunquam illum salutauit per totum triennium huc atque
illuc discurrens. modò agris, modò otio, modò fictis lan- D
guoribus occupatus est. Occiso Heliogabalo, vbi Maximinus comperit Alexandrum principem nominatũ, Romam
contendit, quem Alexander miro cum gaudio, mira cum
gratulatione suscepit, vt in senatu verba faceret talia, *Maximinus P.C. tribunus cui ego latum clauum addidi, ad me confugit, qui sub impura illa bellua militare non potuit. qui apud diuum*

A *parentem meum Seuerum tantus fuit quantum illum fama comperitis.* Statim denique illum tribunum legionis quartæ quam ex tyronibus ipse composuerat, dedit, & eum in hæc verba prouexit, *Veteres milites tibi Maximine mi charissime atque amantissime, idcirco non credidi, quòd veritus sum ne vitia eorum sub aliis inolescentia emendare non posses. Habes tyrones ad tuos mores, ad tuam virtutem, ad tuum laborem: eos fac militiam addiscere, vt mihi multos Maximinos Reip. optabiles solus efficias.* Accepta igitur legione, statim eam exercere cœpit. Quinta quaque die iubebat milites decurrere, simulacra bellorum B agere: gladios, lanceas, loricas, galeas, scuta, tunicas, & omnia arma illorum quotidie circumspicere: calceamenta quinetiam ipsa prospiciebat, prorsus vt se parem militibus præberet. Sed quum eum quidam tribuni reprehenderēt, dicentes, *Quid tantum laboras, quum eius loci iam sis, vt ducatum possis accipere?* dixisse fertur, *Ego verò quo maior fuero, tanto plus laborabo.* Exercebat cum militibus ipse luctam, quinos, senos, & septenos iam grandæuus ad terram prosternens. Denique inuidentibus cunctis, quum quidam tribunus superbior, magni corporis, virtutis notæ, atque C ideo ferocior ei dixisset, *Non magnam rem facis si tribunus tuos milites vincis:* Ille ait, *Visne congrediamur?* Quúmque aduersarius annuisset, venientem contra se palma in pectus percussum supinum reiecit, & continuò dixit, *Date alium, sed tribunum.* Erat prætereà (vt refert Cordus) magnitudine tanta, vt octo pedes digito videretur egressus: pollice ita vasto vt vxoris dextrocherio vteretur pro annulo. Iam illa propè in vulgi ore sunt posita, quòd hamaxas manibus attraheret, rhedam onustam solus moueret: equo si pugnum dedisset, dentes solueret: si calcem, crura fran- D geret: lapides tophicios friaret, arbores teneriores scinderet. Alij denique eum *Crotoniatem Milonem*, alij *Herculem*, *Antæum* alij vocant. His rebus conspicuum virum Alexander, magnorum meritorum iudex, in suam perniciem omni exercitui præfecit, gaudentibus cunctis vbique tribunis, ducibus, & militibus. Denique totum eius exercitum qui sub Heliogabalo magna ex parte torpue-

rat, ad ſuam militarem diſciplinam retraxit. Quod Ale- A
xandro, vt diximus, optimo quidem imperatori, ſed ta-
men cuius ætas ab initio contemni potuerit, grauiſsimum
fuit. Nam quum in Gallia eſſet, & non longè ab vrbe qua-
dam caſtra poſuiſſet, ſubitò immiſsis militibus, vt quidam
dicunt, ab ipſo, vt alij, à tribunis barbaris, Alexander ad
matrem fugiens interemptus eſt, Maximino iam impera-
tore appellato. Et cauſam quidem Alexandri interimen-
di alij aliam fuiſſe dicunt. Quidam enim Mammæam di-
cunt auctorem fuiſſe vt filius deſerto bello Germanico
Orientem peteret, atque ideo milites in ſeditionem pro- B
rupiſſe. Quidam, quòd ille nimis ſeuerus eſſet, & voluiſſet
ita in Gallia legiones exauctorare, vt exauctorauerat in
Oriente. Sed occiſo Alexandro, Maximinus primùm è
corpore militari, & nondum ſenator, ſine decreto ſenatus,
Auguſtus ab exercitu appellatus eſt, filio ſibimet in parti-
cipatum dato: de quo pauca quæ nobis ſunt cognita, mox
dicemus. Maximinus autem ea fuit ſemper aſtutia vt mili-
tes non ſolùm virtute regeret, ſed etiam præmiis & lucris
ſui amãtiſsimos redderet. Nunquam annonam cuiuſpiam
tulit. Nunquam fuit qui in exercitu faber, aut alterius rei C
(vt plerique ſunt) artifex eſſet. ſolis venationibus legiones
frequenter exercebat. Sed inter has virtutes tam crudelis
fuit vt illum alij *Cyclopem*, alij *Buſiridem*, alij *Scironem*, non-
nulli *Phalarim*, multi *Typhonem*, vel *Gygem* vocarent. Se-
natus eum tantum timuit vt vota in templis publicè pri-
uatímque mulieres etiam cum ſuis liberis facerent, ne ille
vnquam vrbem Romam videret. Audiebat enim alios in
crucem ſublatos, alios animalibus nuper occiſis incluſos,
alios feris obiectos, alios fuſtibus eliſos, atque omnia hæc
ſine delectu dignitatis, quum videretur diſciplinam velle D
regere militarem, cuius exemplo ciuilia etiam corrigere
voluit, quod non conuenit principi qui velit diligi. Erat
enim ei perſuaſum, *niſi crudelitate imperium non teneri*. Si-
mul & verebatur ne propter humilitatem generis barba-
rici à nobilitate contemneretur. Meminerat præterea
ſe Romæ etiam à ſeruis nobilium contemptum eſſe,

A ita vt ne à procuratoribus quidem eorum videretur. Et vt ſe habent ſtultæ opiniones, tales eos contrà ſperabat futuros, quũ iam imperator eſſet. *Tantum valet conſcientia degeneris animi.* Nam ignobilitatis tegendæ cauſa omnes conſcios generis ſui interemit: nonnullos etiam amicos qui ei ſæpe miſericordiæ ac pietatis cauſa pleraque donauerant. Neq; enim fuit crudelius animal in terris: omnia ſic in viribus ſuis ponens quaſi non poſſet occidi. Denique quum immortalem ſe propè crederet ob magnitudinem corporis ſui virtutiſque munus, quidam in theatro præſente illo dicitur

B verſus Græcos dixiſſe, quorum hæc erat Latina ſententia,

Et qui ab vno non poteſt occidi, à multis occiditur.
Elephas grandis eſt, & occiditur:
Leo fortis eſt, & occiditur:
Tigris fortis eſt, & occiditur:
Caue multos, ſi ſingulos non times.

Et hæc imperatore ipſo præſente iam dicta ſunt. Sed quum Maximinus interrogaret amicos quid mimus ſcurra dixiſſet, dictum eſt ei quòd antiquos verſus cantaret contra homines aſperos ſcriptos, & ille, vt erat Thrax & barbarus,

C credidit. Nobilem circa ſe neminem paſſus eſt, prorſus vt Spartaci aut Athenionis exemplo imperaret. Præterea omnes Alexandri miniſtros variis modis interemit. Diſpoſitionibus eius inuidit. Et dum ſuſpectos habet amicos ac miniſtros eius, crudelior factus eſt. Quum eſſet ita moratus vt ferarum more viueret, triſtior & immanior factus eſt factione Magni cuiuſdam conſularis viri contra ſe parata: qui cum multis militibus & centurionibus ad eum confodiendum conſilium inierat, quum in ſe imperium transferre cuperet. Et genus factionis fuit tale. Quum ponte iuncto

D in Germanos tranſire Maximinus vellet, placuerat vt contrarij cum eo tranſirent, pons poſtea ſolueretur, ille in barbarico ſolo circumuentus occideretur, imperium Magnus arriperet. Nam omnia cœperat agere, & quidem fortiſſimè, ſtatim vt factus imperator, peritus vtpote rei militaris, volens exiſtimationem de ſe habitam tenere, & ante omnes Alexandri gloriam, quem ipſe occiderat, vincere.

Quare imperator etiam in exercitio quotidie milites detinebat. Erátque in armis ipse magnus exercitio, & corpore multa semper ostendens, & istam quidem factionem Maximinus ipse finxisse perhibetur, vt materiam crudelitatis augeret. Denique sine iudicio, sine accusatione, sine delatore, sine defensione omnes interemit, omnium bona sustulit: & plus IIII millibus hominum occisis, se satiare nô potuit. Fuit etiam sub eodem factio, desciscentibus sagittariis Osdroenis ab eodem ob amorem Alexandri & desiderium, quem à Maximino apud eos occisum esse constabat, nec aliud persuaderi potuerat. Denique etiam ipsi Tycum ex suis sibi ducem atque imperatorem fecerunt, quẽ Maximinus priuatum iam dimiserat: quem quidem & purpura circundederunt, regióque apparatu ornarunt, & quasi sui milites obsepserunt. & inuitum quidem. Sed hic Tycus dormiens domi suæ ab vno ex amicis suis interfectus est, qui sibi doluit illum esse præpositum, Macedonio nomine, qui eum Maximino prodidit, quíque caput eius ad imperatorẽ detulit. Sed Maximinus primò ei gratias egit, postea tamen vt proditorem odio habuit, & occidit. His rebus in dies immanior fiebat, ferarum more quæ vulneratæ magis exulcerantur. Post hæc transiit in Germaniam cũ omni exercitu, & Mauris, & Osdroenis, & Parthis, & omnibus quos secum Alexander ducebat ad bellum. Et ob hoc maximè orientalia secum trahebat auxilia, quòd nulli magis contra Germanos quàm expediti sagittarij valent. Mirandum autem apparatum belli Alexander habuit, cui Maximinus multa dicitur addidisse. Ingressus igitur Germaniam Transrhenanam per CCC, vel CCCC millia barbarici soli vicos incendit, greges abegit, prædas sustulit: barbarorum plurimos interemit, militem diuitem reduxit: cepit innumeros. & nisi Germani per amnes & paludes & syluas confugissent, omnem Germaniam in Romanam ditionem redegisset, ipse præterea manu sua multa faciebat, quum etiam paludem ingressus circumuentus esset à Germanis, nisi eum equo inhærentem sui liberassent. Habuit enim hoc barbaricæ temeritatis, vt putaret impe-

A ratorem manu etiam sua semper vti debere. Denique quasi nauale quoddam prælium in palude fecit plurimósque illic interemit. Victa igitur Germania, literas Romã ad senatum & ad populum misit, se dictante conscriptas, quarum sententia hæc fuit: *Non possumus tantum P.C. loqui quantum fecimus. Per CCCC millia Germanorum vicos incendimus, greges abduximus, captiuos abstraximus, armatos occidimus, in palude pugnauimus. Peruenissemus ad syluas nisi altitudo paludum nos transire non permisisset.* Ælius Cordus dicit, hanc omnino ipsius orationem fuisse: quod credibile est. Quid enim in
B hac est quod non posset Barbarus miles? qui pari sentẽtia, & ad populum scripsit, sed maiori reuerentia, idcirco quòd senatum oderat, à quo se contemni multum credebat. Iussit præterea tabulas pingi ita ut erat bellum ipsum gestum, & ante curiam proponi, vt facta eius pictura loqueretur: quas quidem tabulas post mortem eius senatus & deponi iussit & exuri. Fuerũt & alia sub eo bella plurima, ex quibus semper primus victor reuertit, & cum ingentibus spoliis atque captiuis. Extat oratio eiusdem missa ad senatum, cuius hoc exemplum est, *Breui tempore P.C. tot bella gessi quot*
C *nemo veterum. Tantum prædæ in Romanum solum attuli quantum sperari non potuit. Tantum captiuorum adduxi vt vix sola Romana sufficiant.* Reliqua orationis verba non sunt ad rem necessaria. Parata Germania Syrmiũ venit, Sarmatis inferre bellũ parans atque animo habens, concupiens vsque ad Occeanum septentrionales partes in Romanam ditionem redigere: quod fecisset, si vixisset, vt Herodianus dicit Græcus scriptor, qui ei (quantum videmus) in odium Alexandri plurimùm fauit. Sed quum Romani eius crudelitatem ferre non possent, quòd delatores euocaret, accusatorem im-
D mitteret, crimina fingeret, innocẽtes occideret, damnaret omnes quicunque in iudicium venissent, ex ditissimis hominibus pauperrimos faceret, nec aliunde nisi malo alieno pecuniam quæreret: deinde sine delicto cõsulares viros & duces multos interimeret, alios Scythicis vehiculis exhiberet, alios in custodia detineret, nihil denique prætermitteret quod ad crudelitatem videretur operari: contra eum

defectionẽ pararũt. Nec solum Romani sed, quia & in milites sæuiebat, exercitus qui in Africa erat subita & ingenti seditione Gordianum senem, virum grauissimum qui erat proconsul, imperatorem fecerunt: cuius factionis hic ordo fuit. Erat fisci procurator in Libya, qui omnes Maximini studio spoliauerat: hic per rusticanam plebem deinde & quosdam milites interemptus est per eos qui rationalem in honorem Maximini defendebant. Sed quum viderent autores cædis eius acrioribus remediis sibi subueniendum esse, Gordianum procõsulem, virum (vt diximus) venerabilem, natu grandiorem, omni virtutum genere florẽtem, ab Alexandro ex senatusconsulto in Africam missum, reclamantẽ & se terrę affligentẽ, opertum purpura imperare coegerunt, instantes cum gladiis & cũ omni genere telorũ. Et primò quidem inuitus Gordianus purpurã sumpserat: postea verò quum vidit neq; filio, neque familiæ suæ tutũ id esse, volens suscepit imperium, & apellatus ab omnibus Afris Augustus cum filio apud oppidum Tisdrũ: inde Carthaginem venit cum pompa regali, & protectoribus & fascibus laureatis, vnde Romam ad senatum literas misit, quę occiso Valeriano duce militum prætorianorum, in odium Maximini gratanter acceptæ sunt. Appellati etiam Gordianus senex & Gordianus iuuenis à senatu Augusti. Interfecti deinde omnes delatores, omnes accusatores omnes amici Maximini occisi sunt. Interfectus est Sabinus pręfectus vrbis, percussus in populo. Vbi hęc gesta sunt, senatus magis timens Maximinum, apertè ac liberè hostes appellat Maximinum & eius filium. Literas deinde mittit ad omnes prouincias, vt communi saluti libertatíque subueniant: quæ auditæ sunt ab omnibus. Denique vbique amici, & administratores, & duces, tribuni & milites Maximini interfecti sunt. Paucæ ciuitates fidem hostem publico seruauerunt: quæ proditis iis qui missi ad eos fuerant, ad Maximinum citò per indices detulerint. Literarũ senatus exemplum hoc fuit, *Senatus populúsque Romanus, per Gordianos principes ab illa tristissima bellua liberari cœptus, proconsulibus, præsidibus, legatis, ducibus, tribunis, magistratibus, ac*

A *ſingulis ciuitatibus: & municipiis, & oppidis, & vicis, & caſtellis ſalutem, quam nunc primùm recipere cœpit, dicit. Diis fauentibus Gordianum proconſulem, virum ſanctiſsimum & grauiſsimum ſenatorem, principem meruimus: auguſtum appellauimus. Nec ſolum illum, ſed etiam in ſubſidium Reip. filium eius Gordianum nobilem iuuenem. Veſtrum eſt conſentire ad ſalutem Reip. obtinendam, & ad ſcelera defendenda, & ad illam belluam Maximinum atque illius amicos vbicunque fuerint, perſequendos. A nobis etiam Maximinus cum filio ſuo hoſtis eſt iudicatus.* Senatuſconſulti autem hoc fuit exemplum. Quum ventum eſſet in ædem Caſto-B rum, VI Cal. Iunias, acceptas literas Iunius Syllanus conſul ex Africa, Gordiani imperatoris patris patriæ proconſulis, recitauit. *Inuitum me P. C. iuuenes, quibus Africa tuenda commiſſa eſt, ad imperium vocarunt. Sed intuitu veſtri neceſsitatem libens ſuſtineo. Veſtrum eſt æſtimare quid velitis. Nam ego vſque ad ſenatus iudicium incertus & varius fluctuabo.* Lectis literis, ſtatim ſenatus acclamauit, *Gordiane Auguſte, dij te ſeruēt. felix imperes, tu nos liberaſti. Saluus imperes, tu nos liberaſti. Per te ſalua Reſp. omnes tibi gratias agimus.* Item COS. retulit, *P. C. de Maximinis quid placet?* reſponſū eſt, *Hoſtes, hoſtes. Qui eos oc-*C *ciderit, præmium merebitur.* Itē conſul dixit, *De amicis Maximini quid videtur?* acclamatum eſt, *Hoſtes, hoſtes. Qui eos occiderit, præmium merebitur.* Ita acclamatum eſt, *Inimicus ſenatus in crucem tollatur. Hoſtis ſenatus vbicunque feriatur. Inimici ſenatus viui exurantur, Gordiani Auguſti, dij vos ſeruent. Ambo feliciter agatis, ambo feliciter imperetis. Nepoti Gordiani præturā decernimus, nepoti Gordiani conſulatum ſpondemus. nepos Gordiani Cæſar appelletur. Tertius Gordianus præturam accipiat.* Vbi hoc ſenatuſconſultum Maximinus accepit, homo natura ferus, ſic exarſit vt non hominem ſed belluam putares. Ia-D ciebat ſe in parietes, nonnunquam terræ ſe proſternebat. Exclamabat inconditè, arripiebat gladium quaſi ſenatum poſſet occidere, conſcindebat veſtem regiam, alios verberibus afficiebat & niſi de medio receſſiſſet (vt quidam ſunt autores) oculos filio adoleſcētulo ſuſtuliſſet. Cauſa autem iracundiæ contra filium hæc fuit, quòd eum Romam ire iuſſerat quum primùm imperator factus eſt, & ille patris nimio

nimio amore neglexerat: putabat:autẽ quòd ſi ille Romæ A
fuiſſet, nihil auſurus eſſet ſenatus. Ardentem igitur Maxi-
minum iracundia amici intra cubiculum receperunt. Sed
quum furorem ſuum tenere non poſſet, vt obliuionem co-
gitationis acciperet, vino ſe primo die obruiſſe dicitur
eouſque vt quid geſtũ eſſet ignoraret. Alia die amiſſis qui
eum audire non poterant, ſed tacebant, & qui factum ſena-
tus tacitè laudabant, conſilium habuit quid facto opus eſ-
ſet: è concilio ad concionẽ proceſſit, in qua cõcione multa
in Afros, multa in Gordianum, plura in ſenatum dixit, co-
hortatúſque milites ad communes iniurias vindicandas. B
Concio denique omnis militaris fuit, cuius hoc exemplũ
eſt, *Commilitones, rem vobis notam proferimus. Afri fidem fre-*
gerunt. quid dicam fregerunt? nam quando tenuerunt? Gordianus
ſenex debilis & morti vicinus ſumpſit imperium. Sanctiſſimi au-
tem P.C. illi, & qui & Romulum & Cæſarem occiderunt, me ho-
ſtem iudicauerunt, quum pro his pugnarem & ipſis vincerem, nec
ſolum me ſed etiam vos & omnes qui mecum ſunt, quos & ſenatui
acceptiſſimos, & ſibi aduerſiſſimos eſſe credebant. Quare factũ eſt
(vt diximus) vt Gordianum adoleſcentulum principem peterent,
qui ſtatim factus eſt. Nec prius permiſſi ſunt ad Palatium ſtipati ar- C
matis ire quàm nepotem Gordiani Cæſaris nomine nuncuparet, &
Gordianos patrem ac filium Auguſtos vocarent. Ergo ſi viri eſtis,
ſi vires habetis, eamus contra ſenatum & Afros: quorum omnium
bona vos habebitis. Dato igitur ſtipendio, & quidẽ ingenti,
Romam verſus cũ exercitu proficiſci cœpit. Sed Gordia-
nus in Africa primum à Capeliano quodam agitari cœpit
cui Mauros regenti ſucceſſorem dederat. Contra quem fi-
lium iuuenem quum miſiſſet, accerrima pugna interfecto
filio, ipſe laqueo vitam finiuit, ſciens & in Maximino mul-
tum eſſe roboris & Afris nihil virium, multum quinimo D
perfidiæ. Tunc Capelianus victor pro Maximino omnes
Gordiani partium, motu partium in Africa interemit atq;
proſcripſit. Nec cuiquam pepercit, prorſus vt ex animo
Maximini videretur hæc facere. Ciuitates denique ſub-
uertit, fana diripuit, donaria militibus diuiſit, plebem &
principes ciuitatum concidit. Ipſe præterea militum ani-

A mos sibi conciliabat, præludens ad imperium si Maximinus perisset. Hæc vbi Romam nuntiata sunt, senatus Maximini & naturalem & iam necessariam crudelitatem timens, mortuis duobus Gordianis, Maximum Pupienum ex præfecto vrbi, & qui plurimas dignitates præcipuè gessisset, ignobilem genere, sed virtutibus clarum, & Clodium Balbinum, moribus delicatiorem, imperatores creauit. Quibus à populo Augustis appellatis, per milites & eundem populum etiam paruulus nepos Gordiani Cæsar est dictus. Tribus igitur imperatoribus contra Maximi-
B num fulta Resp. est. Horum tamen Maximus vita seuerior, prudentia grauior, virtute constantior: denique ipsi contra Maximinum & senatus & Balbinus bellum tradiderunt. Profecto igitur ad bellum Maximo contra Maximinũ, Balbinus Romæ bellis intestinis & domesticis seditionibus vrgebatur, occisis præcipuè per populum Gallicano & Mæcenate: qui quidem populus à prætorianis laniatus est, quum Balbinus resistere seditionibus non satis posset. Denique magna pars vrbis incensa est. Et recreatus
C quidem imperator fuerat Maximinus, audita morte Gordiani atque eius filij, Capeliani victoria. verùm vbi & aliud senatusconsultum accepit quo Maximus & Balbinus & Gordianus imperatores appellati sunt, intellexit senatus odia esse perpetua, & se verè hostem omnium iudicio haberi. Acrior denique Italiam ingressus est. Vbi quum comperisset Maximum contra se missum, vehementius sæuiẽs, quadrato agmine Hemonam venit. Sed prouincialium omnium consilium hoc fuit, vt sublatis omnibus quæ victum præbere possent, intra ciuitates se reciperent, vt Maximinus cum exercitu fame vrgeretur. denique vbi pri-
D mùm castra in campo posuit, neque quicquam commeatus reperiret, incensus contra eum exercitus suus, quòd fame in Italia laborasset, in qua post Alpes recreari se posse credebat, murmurare primùm cœpit, deinde etiam aliqua liberè dicere. Hæc quum vellet vindicare, multum exarsit exercitus, & odium tacitum in tempus distulit, quod loco suo statim prodidit. Plerique sanè dicũt, ipsam Hemonam

vacuam & desertam inuentam esse Maximino stultè lætante quòd quasi ciuitas tota cessisset. Post hoc Aquileiam venit, quæ contra eum armatis circa muros dispositis, portas clausit: nec oppugnatio defuit, Menophilo & Crispino consularibus viris autoribus. Quum igitur frustra obsideret Aquileiam Maximinus, legatos in eandem vrbem misit. Quibus populus penè consenserat, nisi Menophilus cum collega restitisset, dicens, etiam deum Bellenum per aruspices spopondisse Maximinum esse vincendum. Vnde etiam postea Maximini milites iactasse dicuntur, Apollinem contra se pugnasse, nec illam Maximi aut senatus, sed deorum fuisse victoriam. Quod quidem idcirco ab his fictum esse dicunt quòd erubescebant armatos se penè ab inermibus victos. Ponte itaque cuppis facto, Maximinus fluuium transiuit, & de proximo Aquileiã obsidere cœpit. Ingens autem oppugnatio & discrimen tunc fuit, quum se ciues sulfure & flãmis, cæterísq; huiusmodi propugnaculis à militibus defenderent: quorum alij nudabantur armis, aliorum vestes incẽdebantur, aliorũ oculi extinguebãtur, diruebantur etiã machinamenta. Inter hæc Maximinus cũ filio suo adolescente, quem Cæsarem appellauerat circũire muros quantum à teli iactu satis tutus esse posset, nunc suis verbis milites, nunc oppidanos rogare. verùm nihil profecit. Nam multa & in eum crudelitatis causa, & in filiũ qui speciosissimus erat, probra congesta sunt. Quare Maximinus sperans suorum ignauia bellum trahi, duces suos interemit, eo tempore quo minimè oportebat: vnde sibi milites etiã iratiores reddidit. Huc accedebat quòd deficiebãt commeatus, quia senatus ad omnes prouincias & portuum custodes literas dederat ne aliquid commeatuum in Maximini potestatem veniret. Miserat præterea per omnes ciuitates prętorios & quæstorios viros, qui vbique custodias agerent, & omnia contra Maximinum defenderẽt. Effectum denique est vt obsessi angustias, obsidens ipse, pateretur. Nuntiabatur inter hæc orbem terrarum consensisse in odium Maximini. Quare timentes milites, quorum affectus in Albano monte erãt, medio fortè die quum

Ee ij

A à prælio quiesceretur, & Maximinũ & filium eius quiescentes, in tentorio positos occiderunt, eorúmque capita præfixa contis Aquileiensibus demonstrauerunt. In oppido igitur vicino statim Maximini statuę atque imagines depositæ sunt, & eius præfectus prætorij occisus est cum amicis clarioribus. Missa etiam Romam capita sunt eorum. Hic finis Maximinorum fuit dignus crudelitate patris, indignus bonitate filij. Quibus mortuis ingens lætitia prouincialiũ, dolor grauissimus Barbarorum. Sed milites interfectis publicis hostibus recepti sunt ab oppidanis, rogantes: & pri-
B mùm ita vt antè imagines Maximi & Balbini & Gordiani adorarent, quum omnes dicerent priores Gordianos in deos relatos. Post hoc ingens ex Aquileia commeatus in castra quę laborabãt fame, traductus est, fessísque militibus alia die in concionem ventum est, & omnes in Maximi & Balbini verba iurarunt, Gordianos priores diuos appellantes. Dici vix potest quanta lætitia fuerit, quum Romam per Italiam caput Maximini ferretur, occurrentibus cunctis ad gaudium publicum. Et Maximus quidem, quem multi Pupienum putant, apud Rauennam bellum parabat per
C Germanorum auxilia: qui vbi comperit consensisse exercitum sibi & collegis suis, occisos autem esse Maximinos, statim dimissis Germanorum auxiliis, quæ sibi contra hostem parauerat, Romam laureatas literas misit quæ in vrbe ingentem lætitiam fecerunt, ita vt omnes per aras, & templa, & sacella, & loca religiosa gratias agerent. Balbinus autem homo timidior natura, & qui quum Maximini nomen audiret, etiam tremeret, hecatombẽ fecit, iussitque per omnes ciuitates pari supplicari sacrificio. Deinde Maximus Romam venit, senatúmque ingressus, actis sibi gratiis, con-
D cionem habuit, atque inde in Palatium cum Balbino & Gordiano victores se receperunt. Interest scire quale senatusconsultum fuerit, vel qui dies vrbis, quum est nuntiatus interemptus Maximinus. Iam primùm is nuntius qui ex Aquileiensi vrbe Romam missus fuerat, tanto impetu, mutatis animalibus, cucurrit, vt quarta die Romam veniret, quum apud Rauennam Maximum reliquisset: & fortè dies

ludorum erat, quum subitò sedente Balbino & Gordiano theatrum nuntius ingressus est: atque antequam aliquid indicaretur, omnis populus exclamauit, Maximinus occisus est: ita vt nuntius præuentus, imperatores qui aderant, gaudium publicum nutu & consensu indicauerint. Soluto igitur spectaculo, omnes statim ad suas religiones conuolarunt: atque inde senatus ad principem, populus ad concionem cucurrerunt. Senatusconsultum hoc fuit: Recitatis in senatu per Balbinum Augustum literis acclamauit senatus, *Hostes populi Romani dij persequuntur. Iupiter optime tibi gratias. Apollo venerabilis tibi gratias. Maxime Auguste tibi gratias: Balbine Auguste tibi gratias. Tibi gratias Gordiane Auguste. Diuis Gordianis templa decernimus. Maximini nomen olim erasum, nunc animis eradendum. Hostis publici caput in profluentem abiiciatur, corpus eius nemo sepeliat. Qui senatui mortem minatus est, qui senatui vincula minatus est, vt debebat interemptus. Sanctissimi imperatores gratias vobis agimus, Maxime, Balbine, Gordiane, dij vos seruent. Victores hostium omnes desideramus: præsentiam Maximi omnes desideramus. Balbine Auguste, dij te seruent. Præsentem annum* COSS. *vos ornetis, in locum Maximini Gordianus sufficiatur.* Pòst rogatus sententiam Cuspidius Celerinus, hæc verba habuit, *P.C. eraso nomine Maximinorũ, appellatísque diuis Gordianis, victoriæ causa principibus nostris Maximo, Balbino & Gordiano statuas cum elephantis decernimus, currus triumphales decernimus, statuas equestres decernimus, trophæa decernimus.* Post hæc misso senatu supplicationes per totam vrbem decretæ. Victores principes in Palatiũ se receperunt, de quorum vita in alio libro deinceps dicemus.

IVLII CAPITOLINI
MAXIMINVS IVNIOR, ad Constantinum Augustum.

MAXIMINVS IVNIOR, de cuius genere superius dictum est, tantæ pulchritudinis fuit, vt passim amatus sit à procacioribus fœminis. Nonnullæ etiam

A optauerunt de eo concipere. Proceritatis videbatur posse illius esse vt ad staturam paternam perueniret. Siquidem anno vicesimo & primo periit, in ipso flore iuuentutis (vt aliqui autem dicunt, octauodecimo) literis & Græcis & Latinis imbutus ad primam disciplinam. Nam vsus est magistro Græco literatore Fabilio, cuius epigrammata Græca multa extant, maximè in imaginibus ipsius pueri: qui versus Græcos fecit ex illis Latinis Vergilij, quum ipsum puerum describeret,

Qualis vbi Oceani profusus lucifer vnda
B *Extulit os sacrum cœlo, tenebrásque resoluit,*
Talis erat iuuenis primo sub nomine clarus.

Grammatico Latino vsus est Philemone, iurisperito Modestino, oratore Tatiano filio Tatiani senioris, qui Prouinciarum libros pulcherrimos scripsit, & qui dictus est *simia temporis sui*, quòd cuncta imitatus esset. Habuit & Græcum rhetorem Eugamium sui temporis clarum. Desponsata illi erat Iunia Fadilla, proneptis Antonini: quam postea accepit Toxotius eiusdem familiæ senator, qui periit post præturam, cuius etiam poemata extant. Mansérũt autem apud C eam arræ regiæ, quæ tales fuerunt, vt Iunius Cordus loquitur, ex iis qui harum rerum perscrutatores fuisse dicuntur: monolium de albis nouẽ, reticulum de prasinis vndecim, dextrocherium cum costula de hyacinthis quatuor, præter vestes auratas, & omnes regias, cæteráque insignia sponsaliorum. Adolescens autẽ ipse Maximinus superbiæ fuit insolentissimæ, ita vt etiam quum pater suus homo crudelissimus plerisque honoratis assurgeret, ille resideret. Vitæ lætioris, vini parcissimus, cibi auidus, maximè syluestris, ita vt nonnisi aprugnã, anates, grues, & omnia captiua ederet. In-D famabant eum ob nimiam pulchritudinẽ amici Maximi, & Balbini, & Gordiani, & maximè senatores, qui speciem illam vel diuinitus lapsam incorruptã esse noluerũt. Deniq; illo tempore quo circum Aquileiam muros circumueniẽs cũ patre deditionẽ vrbis petebat, nihil aliud ei quàm spurcities obiecta est, quæ longè ab illius fuit vita. Vestibus tam accuratus fuit vt nulla mulier nitidior esset in mũdo: amicis

paternis immane quantū obsequutus est, sed vt donaret ac largiretur. Nam in salutationibus superbissimus erat, & manū porrigebat, genua sibi osculari patiebatur, & nōnunquā etiā pedes: quod nunquā passus est senior Maximinus, qui dicebat, *Dij prohibeāt vt quisquam ingenuorū pedibus meis osculum figat.* Et quoniam ad Maximinos reuertimur, res iucundæ prætereundæ nō sunt. Nam, quum esset Maximinus pedū, vt diximus, octo & propè semis, calceamentū eius, id est campagum regiū, quidam in luco qui est inter Aquileiam & Arziā posuerūt, quod constat pede maius fuisse hominis vestigio atq; mensura: vnde etiā vulgò tractum est, quū de lōgis & ineptis hominib⁹ diceretur, *Caliga Maximini.* Quod idcirco indidi, ne qui Cordū legeret, me prætermisisse crederet aliquid quod ad rem pertineret. Sed redeā ad filium. De hoc adolescente Alexander Aurelius ad matrem suam scribit Mammæam, cupiens ei sororem suam Theocliam dare, in hæc verba, *Mi mater, si Maximinus senior dux noster, & quidem optimus, non aliquid in se Barbarum contineret, iam ego Maximino iuniori Theocliam tuam dedissem. Sed timeo ne soror mea Græcis munditiis erudita, Barbarum socerum ferre non possit: quamuis ipse adolescens & pulcher & scholasticus, ad Græcas munditias eruditus esse videatur. Hæc quidem cogito, sed te tamen consulo, vtrum Maximinū Maximini filium generum velis, an Messalam ex familia nobili oratorem potentissimum eundémque doctissimum, & (nisi fallor) in rebus bellicis si applicetur, fortem futurum.* Hæc Alexander de Maximino, de quo nos nihil amplius habemus quod dicamus. Sanè ne quid prætermissum esse videatur, etiam epistolam indidi patris Maximini imperatoris iam facti, qui dicit idcirco se etiam filium suum appellasse imperatorem, vt videret vel in pictura vel in veritate qualis esset iunior Maximinus in purpura. Fuit autem talis epistola: *Ego cum propter affectum quem pater filio debet, Maximinum meum, imperatorem appellari permisi, tum etiam vt populus Romanus & senatus ille antiquus iuraret se nunquam pulchriorem imperatorem habuisse.* Vsus est autem idem adolescens & aurea lorica exemplo Ptolemæorum: vsus est argentea, vsus & clypeo gemmato inaurato, & hasta inaurata.

A Fecit & ſpathas argenteas, fecit etiam aureas, & omnino quicquid eius pulchritudinem poſſet iuuare. Fecit & galeas gemmatas, fecit & bucculas. Hæc ſunt quæ de puero ſciri & dici decuit. Reliqua qui volet noſſe de rebus Venereis & amatoriis, quibus eum Cordus aſpergit, eundem legat. Nos enim hoc loco finem libri faciemus, ad alia, vt iubetur velut publico iure, properantes. Omina ſanè imperij hæc fuerunt. Serpens dormienti caput circundedit. Poſita ab eodem vitis intra annum ingentes vuas purpureas attulit, & miræ magnitudinis facta eſt. Scutum eius ſub ſole
B arſit. Lanceola ſic fiſſa eſt fulmine vt tota etiam per ferrum ſcinderetur, & duas partes faceret: vnde dixerũt aruſpices, duos imperatores non diuturnos ex vna domo, iiſdem nominibus futuros. Lorica patris eius non, vt ſolet, ferrugine, ſed tota purpureo colore infecta à plurimis viſa eſt. Filio autẽ omina hæc fuerunt: Quum grammatico daretur, quædam parens ſua libros Homericos omnes purpureos dedit, aureis literis ſcriptos. Ipſe puerulus quum ad cœnam ab Alexãdro eſſet rogatus in patris honorem, quòd ei deeſſet veſtis cœnatoria, ipſius Alexandri accepit. Quum infans
C eſſet, ſubitò per publicum veniẽte vehiculo Antonini Caracalli, quod vacuum erat, conſcẽdit & ſedit, & vix ægréq; à mulionibus carrucariis deturbatus eſt. Nec defuerũt qui cauendum infantem dicerent Caracallo. Tum ille dixit, *Longè eſt vt mihi ſuccedat iſte.* Erat enim illo tempore inter ignobiles, & nimis paruus. Mortis omina hæc fuerunt: Venienti cõtra Maximum & Balbinum Maximino cum filio, mulier quædam paſſis crinibus occurrit lugubri habitu, & exclamauit, *Maximini, Maximini, Maximini*: neque quicquã amplius dixit: & mortua eſt. videbatur enim dicere voluiſ-
D ſe, *Succurrite.* Canes circum tentorium eius in ſecunda mãſione vltra duodecim vlularunt, & animam quaſi flendo poſuerunt, ac prima luce mortui ſunt deprehenſi. Lupi vrbem quingenti ſimul ingreſſi ſunt in quam ſe Maximinus contulerat: plerique dicunt Hemonam, alij Archimeam, certè quæ deſerta à ciuibus venienti Maximino patuit. Longũ eſt omnia perſequi: quæ qui ſcire deſiderat, is velim

(vt

(vt sæpe dixi) legat Cordum, qui hæc omnia vsque ad fabellam scripsit. Sepulchra eorum nulla extant: in profluentem enim cadauera eorum missa sunt, & capita eorum in campo Martio insultante populo exusta. Scribit Ælius Sabinus (quod prætermittendum non fuit) tantam pulchritudinem oris fuisse in filio, vt etiam caput eius mortui iam nigrum, iam sordens, iam maceratum, defluente tabo, velut vmbra pulcherrima videretur. Denique quum caput Maximini pilo circumferretur, & ex hoc ingẽs gaudium esset, propè par mœror erat quòd & filij caput pariter portaretur. Addit Dexippus tantum odium fuisse Maximini, vt interfectis Gordianis, viginti viros senatus creauerit, quos opponeret Maximino: è quibus fuerunt Balbinus & Maximus, quos contra eum principes fecerunt. Idem addidit in conspectu Maximini iam deserti à militibus, Anolinum præfectum prætorio ipsius & filium eius occisum. Nec desunt historici qui dicant ipsum Maximinum, vbi desertus est, & vbi filium interemptum ante oculos suos vidit, manu sua se interfecisse, nequid ei muliebre contingeret. Prætereundum ne illud quidem est, quòd tanta fide Aquileienses contra Maximinum pro senatu fuerunt, vt funes de capillis mulierum facerent quum deessent nerui ad sagittas emittendas: quod aliquando Romæ dicitur factum. Vnde in honorem matronarum templum *Veneri caluæ senatus dicauit.* Sanè quod nullo in loco tacendum est, quum & Dexippus & Arrianus & multi alij Græci scripserunt, Maximum & Balbinum imperatores contra Maximinum factos: Maximum autem cum exercitu missum, & apud Rauennam bellum parasse, Aquileiam autem nisi victorem non vidisse: Latini scriptores non Maximum, sed Pupienum contra Maximinum apud Aquileiam pugnasse dixerunt, eundémque vicisse. qui error vnde natus sit scire non possum, nisi fortè idem est Pupienus qui & Maximus. Quod ideo testatum posui, nequis me hoc nescisse crederet quod reuera magnum stuporem ac miraculum creat.

A
IVLII CAPITOLINI
GORDIANI TRES, ad Constantinum Augustum.

VERAT quidem consilium venerabilis Auguste, vt singulos quosque imperatores exemplo multorũ, libris singulis ad tuam clementiam destinarem. Nam id multos
B fecisse vel ipse videram, vel lectione conceperam. sed improbum visum est, vel pietatem tuam multitudine distinere librorũ, vel meum laborem plurimis voluminibus occupare. Quare tres Gordianos hoc libro contexui, consulens & meo labori & lectioni tuæ, ne cogereris plurimos codices voluendo vnam tamen penè historiam lectitare. Sed ne ego qui longitudinem librorum fugi, multitudinémque verborum, in eam incurrisse videar, quam me vrbanè declinare confingo, iam rem aggrediar. *Gordiani* non, vt quidam imperiti scriptores lo-
C quuntur, duo, sed tres fuerunt. idque docente Arriano scriptore Græcæ historiæ, docente item Dexippo Græco autore, potuerunt addiscere. Qui etiam si breuiter, ad fidem tamẽ omnia persequuti sunt. Horum *Gordianus senior*, id est primus, natus ex patre Metio Marullo, matre Vlpia Gordiana, originem paternam ex Gracchorum genere habuit, maternã ex Traiani imperatoris: patre, auo, proauo, coss. socero, prosocero, & item alio prosocero, & duobus abSoceris coss. ipse cos. ditissimus ac potentissimus, Romæ Pompeianam domum possidens, in prouinciis tantum ter-
D rarum habens quantum nemo priuatus. Ipse ex consulatu quem egerat cum Alexandro, ad proconsulatum Africæ missus est ex senatusconsulto. Sed priusquam de imperio eius loquar, pauca de moribus dicam. Adolescens quũ esset Gordianus, de quo sermo est, poemata scripsit, quæ omnia extant, & cuncta illa quæ Cicero ex Demetrio & Arato, & Alcionas, & Vxoriũ, & Nilum: quæ quidem ad hoc scripsit

vt Ciceronis poemata nimis antiqua viderentur. Scripsit A
præterea quemadmodũ Virgilius Æneidos, Statius Achilleidos, & multi alij Iliados: ita etiam ille Antoniniados, hoc est Antoninum Pium & Antoninum Marcum, versibus disertissimis, libris XXX, vitam illorum, & bella & publicè priuatímque gesta perscribens. Et hæc quidem puerulus. Postea verò vbi adoleuit, in Athenæo controuersiis declamauit, audientibus etiam imperatoribus suis. Quæsturam magnificentissimè gessit ædilitatis suæ tempore. XII populo Rom. munera, id est per singulos menses singula de suo exhibuit, ita vt gladiatorum nonnunquã quingena paria exhiberet, nunquam minus centenis quinquagenis: Feras Libycas vna die centum exhibuit, vrsos vna die mille. Extat sylua eius memorabilis, quæ picta est in domo rostrata Cn. Pompei, quę ipsius & patris eius & proaui fuit, quam Philippi temporibus vester fiscus inuasit. In qua pictura etiam nunc continentur cerui palmati ducenti mixtis Britannis: equi feri XXX, oues feræ C, alces X, tauri Cypriaci C, struthiones Mauri miniati CCC, onagri XXX, apri CL, ibices CC, damæ CC. Hæc autẽ omnia populo rapienda concessit die muneris quod sextũ edebat. Præturam nobilem C
gessit: post iurisdictionem consulatum primum iniit cum Antonino Caracallo, secundum cum Alexandro. Filios duos habuit, vnum consularem, qui cum ipso Augustus appellatus est, qui iuxta Carthaginem in Africa bello absumptus est: & filiam Metiam Faustinam, quæ nupta est Iunio Balbo consulari viro. In consulatibus clarior fuit sui temporis consulibus, ita vt ei Antoninus inuideret, modò prætextas eius, modò latum clauum, modò circenses vltra imperatorium modum mirans. Palmatam tunicam, & togam pictam primus Romanorum priuatus suam propriam habuit, quum antè imperatores etiam de Capitolio acciperent vel de Palatio. Equos Siculos C, Cappadoces C, permittentibus imperatoribus factionibus diuisit. Et per hæc populo satis charus qui semper talibus commouetur. Cordus dicit in omnibus ciuitatibus Campaniæ, Hetruriæ, Vmbriæ, Flaminiæ, Piceni, de proprio illũ per quatriduum

A per quatriduum ludos ſcenicos & iuuenalia edidiſſe. Scripſit & laudes ſoluta oratione omnium Antoninorum qui ante eum fuerunt. Tantum autem Antoninos dilexit vt ſibi quoque, vt multi dicunt, *Antonini*: vt plerique autem aſſerunt, *Antonij* nomen adſcripſerit. Iam illud ſatis cõſtat quòd filium Gordianum nomine Antonini, & ſigno illuſtrauit, quum apud præfectum ærarij more Rom. profeſſus filium publicis actis eius nomẽ inſereret. Poſt conſulatum proconſul Africæ factus eſt, adnitentibus cunctis qui Alexandri imperium etiam in Africa clarum per proconſulis
B dignitatem haberi atq; eſſe voluerunt. Extat epiſtola ipſius Alexandri, qua ſenatui gratias agit quòd Gordianum ad Africam proconſulem deſtinauerit, cuius hoc exemplum eſt: *Neque gratius mihi quicquam P. C. neque dulcius potuiſtis efficere quàm vt Antoninum Gordianum procõſulem ad Africam mitteretis, virum nobilem & magnanimum, diſertum, iuſtum, continentem, bonum.* & reliqua. Ex quo apparet quantus vir eo tempore Gordianus fuerit. Amatus eſt ab Afris ita vt nemo antea proconſulum: ita vt eum alij Scipionem, Catonem alij, multi Mutium, ac Rutilium, aut Lælium dice-
C rent. Extat eorum acclamatio, quæ à Iunio in literas relata eſt. Nam quum quadam die factum imperatorium legeret, atque à proconſulibus Scipionibus cœpiſſet, acclamatum eſt, *Nouo Scipioni, vero Scipioni, Gordiano proconſuli.* Hæc & alia frequenter audiuit. Et erat quidem longitudine Romana, canitie decora & pompali vultu, ruber magis quàm candidus, facie bene lata, oculis, ore, fronte, verendus. Corporis qualitate ſubcraſſulus. Moribus ita moderatus vt nihil poſſis dicere quod ille aut cupidè, aut immodeſtè, aut nimiè fecerit. Affectus ſuos vnicè dilexit: fi-
D lium & nepotem vltra morem, filiam & neptem religioſè. Socero ſuo Annio Seuero tantum detulit, vt in familia eius quaſi filium migraſſe ſe crederet, vt nunquam cum eo lauarit, nunquam illo præſente ſederit. Ante præturam COS. quum eſſet, aut in domo eius ſemper manſit, aut ſi in Pompeiana domo, ad illum vel manè vel ſerò proceſſit. Vini parcus, cibi parciſſimus, veſtitu nitidus, lauandi cupidus,

ita vt & quater & quinquies in die lauaret æstate, in hyeme bis. Somni plurimi, ita vt in tricliniis si fortè apud amicos cederet, etiam sine pudore dormiret: quod videbatur facere per naturam, non per ebrietatem atque luxuriam. Sed boni mores nihil ei profuerunt. Hic enim vita venerabilis, cum Platone semper, cum Aristotele, cum Tullio, cum Virgilio, cæterísque veteribus agens, alium quàm merebatur exitũ passus est. Nam cũ temporibus Maximini hominis sæui atque truculenti, proconsul Africam regeret, eíque legatus filius esset à senatu datus, quúmque quidam rationalis acrius contra plurimos Afrorum sæuiret quàm Maximinus ipse pateretur, proscribẽs plurimos, interficiens multos, & sibi vltra procurationem omnia vindicans, retunsus deinde à proconsule, atque legato, quũ nobilibus & consularibus viris ipse minaretur, quúmque Afri tam insolentes iniurias ferre nequirent, primùm ipsum rationalem adiunctis sibi plerisque militibus occiderunt. Occiso deinde eo, quum iam orbis terrarum odio contra Maximinum arderet, cœperunt cogitare quemadmodum in Maximinos & rusticos vel Afros ortæ inimicitiæ placarentur. Tunc quidam Mauricius nomine, potens apud Afros decurio, iuxta Tysdrum nobilissima post hæc oratione apud plebem in agro suo velut concionabundus est loquutus, *Gratias habeo diis immortalibus ciues quod occasionem dederunt, & quidem necessariam, prouidendi nobis contra hominem furiosissimum Maximinum. Nos enim qui procuratorem eius moribus & vita consimilem occidimus, nisi facto imperatore salui esse non possumus. Quocirca si placet, quoniam non longè est nobilissimus vir proconsul cum filio consulari legato quorum vtrique mortem pestis illa est minata, sublata de vexillis purpura, imperatores eos dicemus, adhibitisque insignibus Romano iure firmabimus.* Tunc acclamatum est. *Æquum est, iustum est. Gordiane auguste, dij te seruent feliciter. Imperator es, cum filio imperes.* His actis, properè ventum est ad oppidum Tysdrum, inuentúsque senex venerabilis post iurisdictionem iacens in lecto, qui circunfusus purpura humi se abiecit, ac retractans eleuatus est. Et quum aliud facere nihil posset,

A euitandi periculi gratia, quod à Maximini furoribus haud dubiè imminebat, imperatorẽ ſe appellari paſſus eſt. Erat autem iam octogenarius, & plurimis prouinciis (vt diximus) antè præfuerat: populo Rom. ita commendatus ſuis actibus erat vt toto dignus videretur imperio. Alij quidẽ occiſo iuuene Gordiano filio ſuo, quod Gordianus antè neſcierat: ſed vbi rem comperit, iam morti vicinus, & filio magis timens, maluit honeſtas cauſas habere moriendi quàm dedi vinculis & carceri Maximini. Appellato igitur Gordiano imperatore, iuuenes qui autores huius facinoris B erant, ſtatuas Maximini deiecerunt, imagines perfregerũt, nomen publicatus eraſerũt. Ipſum etiam Gordianũ *Africanum* appellauerũt. Addunt quidam Africani cognomẽtum Gordiano idcirco inditum, non quòd in Africa imperare cœpiſſet, ſed quòd de Scipionum familia originem traheret. In plurimis autem libris inuenio & hunc Gordianum, & filium eius pariter imperatores appellatos, & *Antoninos* cognominatos: alij verò *Antonios*. Poſt hoc Carthaginem ventum cum pompa regali & faſcibus laureatis: filiúſque legatus patris, exemplo Scipionum, (vt Dexip- C pus Græcæ hiſtoriæ autor eſt) gladij poteſtate ſuccinctus eſt. Miſſa deinceps legatio Romam eſt cum literis Gordianorum, hæc quæ geſta fuerant in Africa indicans: quæ per Valerianum principem ſenatus, qui poſtea imperauit, gratanter accepta eſt. Miſſæ ſunt & ad amicos nobiles literæ, vt homines potentes & rem probarent & amiciores fierẽt ex amicis. Sed tanta gratulatione factos contra Maximinũ imperatores ſenatus accepit, vt non ſolùm geſta hæc probarent, ſed etiam xx viros eligerent, inter quos erat Maximus ſiue Pupienus, & Clodius Balbinus: qui ambo im- D peratores ſunt creati, poſteaquam Gordiani duo in Africa interempti ſunt. Illos ſanè xx, ſenatus ad hoc creauerat vt diuideret his Italicas regiones contra Maximinum pro Gordianis tuendas. Tũc legationes à Maximino Romam venerunt, abolitionem præteritorum ſpondentes. Sed vicit Gordianorum legatio, quæ bona omnia pollicebatur, ita vt eidem crederetur: & ingens militibus ſtipendium,

populo agri atque congiaria promissa: Vsque adeo autem magis Gordianis quàm Maximinis est creditum, vt Vitalianus quidam, qui prætorianis militibus præerat, per audacissimos quæstorem & milites iussu senatus occideretur: quòd se antea crudeliter egerat, & tunc eius magis immanitas timebatur, amica & familiaris moribus Maximini. de cuius morte hæc fabella fertur. Fictæ sunt literæ Maximini, signatæ quasi eiusdem annulo, & missi cum quæstore milites qui eas ferrent, addentes quædam præter literas secretò esse dicenda. Longam igitur porticum petierunt: & quum ille ea quæ sibi erant secretò dicenda, perquireret, hortantibus vt prius signum inspiceret epistolæ, dum considerat, interemptus est. Persuasum deinde est militibus, iussu Maximini Vitalianum interemptum: peractisque rebus in castris Gordianorum & literæ & vultus sunt propositi. Interest vt senatusconsultum, quo Gordiani imperatores appellati sunt, & Maximinus hostis, literis propagetur. Non legitimo sed indicto senatus die COS. iam domi conuentus cum prætoribus, ædilibus, & tribunis plebis venit in curiam. Præfectus vrbis, cui nescio quid redoluerat, & qui publicas literas non acceperat, à conuentu se abstinuit. Sed profuit: nam COS. ante solitas acclamationes priusquam aliquid in Maximinum feliciter diceretur, ait, *P.C. Gordiani duo, pater & filius, ambo ex COSS. vnus vester proconsul, alter vester legatus, magno Afrorum consilio imperatores sunt appellati. Gratias igitur agamus Tysdritanæ iuuentuti, gratias Carthaginensi populo semper deuoto, qui ab immani nos bellua, ab illa fera vindicauerunt. Quid timidè auditis? quid circumspicitis? quid cunctamini? hoc est quod semper optastis. Hostis est Maximinus: dij faciant vt esse iam desinat, & Gordiani senis felicitatem atque prudentiam, iuuenis virtutem atque constantiam læti experiamur.* Post hæc literas legit Gordianorum, ad senatum & ad semissas. Tunc clamauit senatus, *Dij vobis gratias. Liberati ab hostibus sumus, si penitus liberemur. Maximinum hostem omnes iudicamus. Maximinũ cũ filio diis inferis deuouemus. Gordianos augustos appellamus. Gordianos principes agnoscimus. Imperatores de senatu dij conseruent: imperatores nobiles victores videamus:*

A *imperatores nostros Roma videat. Hostes publicos qui occiderit, præmium merebitur.* Dicit Iunius Cordus istud senatusconsultum fuisse tacitum: quot quale sit, aut quare sic appellatum, breui exponam. Omnino exemplum senatusconsulti taciti non aliud est hodie quàm quòd vestra clementia, conuocatis ad interiora maioribus, ea disponit quæ non sunt omnibus publicanda: de quibus adiurare etiam soletis nequis ante rem completam quicquam vel audiat vel intelligat. Hunc autem morem apud veteres necessitates publicæ repererũt, vt si fortè aliqua vis ab hostibus immi-
B neret quæ vel cogeret humilia captare consilia, vel aliqua constituere quæ non prius opporteret dici quàm effici, vel si nollent ad amicos aliqua permanare, senatusconsultum tacitum fieret: ita vt non scribæ, non serui publici, non cẽsuales illis actibus interessent, senatores exciperent, senatores omnium officia censualium scribarúmque complerent, nequid fortè proderetur. Factum est ergo senatuscõsultum tacitum ne res ad Maximinum perueniret. Sed statim ille (vt se habent hominum mentes, eorum duntaxat qui erubescunt per se ea nõ agnosci quæ sciunt, & qui hu-
C miles se putant si commissa non prodant) omnia comperit Maximinus, ita vt exemplum senatusconsulti taciti acciperet, quod nunquam antè fuerat factitatum. Extat denique eius epistola ad præfectum vrbis talis, *Senatusconsultum tacitum vestrorum illorum principum legi, quod præfectus vrbis factum esse fortasse non nosti: nam nec interfuisti. cuius exemplum ad te misi vt scires quomodo Romanã Remp. regeres.* Enarrari autem non potest quæ commotio fuerit Maximini quum audiuit contra se Africam desciuisse. Nam senatus autoritate percepta, incurrere in parietes, vestem scindere, gladium
D arripere quasi omnes posset occidere, prorsus furere videbatur. Præfectus vrbis acceptis literis acrioribus, populum & milites alloquutus est, dicens, Maximinum iam occisum. Ex quo maius fuit gaudium, statímque deiectæ sunt statuę atque imagines eius qui hostis fuerat iudicatus. Vsus est sanè senatus pendẽte bello potestate qua debuit. Nam delatores, calumniatores, procuratores, & omnem illam

facem

facem Maximianæ tyrannidis occidi senatus iussit. Atque A parum fuit quod senatus iudicauerat, illud populi iudiciũ fuit quòd occisi tracti sunt, & in clocam missi. Tunc & præfectus vrbi Sabinus, consularis vir, fuste percussus, occisus & in publico derelictus est. Hæc vbi comperit Maximinus, statim cohortatus est milites hoc genere concionis, *Sacrati commilitones, imò etiam mei consecranei, & quorum meum plerique verè militatis, dum nos in Germania Romanã defendimus maiestatem, dum nos Illyricum à Barbaris vindicamus, Afri fidem Punicam præstiterunt. Nam duos nobis Gordianos, quorum alter senio ita affectus est vt non possit assurgere, alter ita luxurie perditus vt debilitatem habeat pro senectute, imperatores fecerunt.* B *Et nec hoc parum est, sed factum Afrorum nobilis ille senatus agnouit, & pro quorũ liberis arma portamus, hi contra nos XX viros statuerunt, & omnes velut contra hostes sententias protulerunt. Quinimo agite vt viros decet. Properandum est ad vrbem. Nam & XX viri consulares contra nos lecti sunt, quibus resistendum est nobis fortiter agentibus, vobis feliciter dimicantibus.* Lentas militum mentes & suorum minus alacres animos hac concione Maximinus sæpe cognouit. Denique statim ad filium scripsit, qui longè pòst sequebatur, vt acceleraret, nequid contra eum se absente milites cogitarent. C Literarum exemplum tale Iunius Cordus dicit: *Referet ad te stipator meus Tycannius, quæ gesta cognoui vel in Africa vel Romæ: referet quæ sint militum mentes. Quæso quantum potes, properes: nequid, vt solet, militaris turba plus faciat. Quid verear, ex eo audies quem ad te misi.* Dum hæc aguntur, in Africa contra duos Gordianos Capelianus quidam, Gordiano & in priuata vita semper aduersus, & ab ipso imperatore iam quũ Mauros Maximini iussu regeret veteranus dimissus, cum lectis Mauris & tumultuaria manu accepto Gordiano successore Carthaginem petiit, atq; omnes fide Punica Carthaginensium populos inclinauit. D Gordianus tamen fortunam belli experiri cupiens, filium suum iam natu grandiorem, XL & VI annos agentem, quem tunc legati loco (vt diximus) habuerat, contra Capelianum & Maximinianos misit, virum de cuius moribus suo loco dicemus. Sed

A quum in re militari & Capelianus esset audacior, & Gordianus iunior nō tam expertus, quippe qui nobilitatis deliciis tardabatur, pugna commissa vincitur & in eodem bello interficitur. Fertur autem tanta multitudo Gordiani partium in bello cecidisse, vt quum diu quæsitum sit corpus Gordiani iunioris, non potuerit inueniri. Fuit præterea ingens, quæ raro in Africa est, tempestas, quæ Gordiani exercitum ante bellum ita dissipauit vt minus idonei milites prælio fierent, atque ita facilis esset Capeliani victoria. Hæc vbi comperit senior Gordianus, modicas vi-
B res suas, Maximini magnas, instantem Capelianum, ramque Punicam fidem considerans, & acri dolore percitus, vt vincula etiam hostium euitaret, laqueo vitam finiuit, & vitam cum imperio reliquit. Hic exitus duorum Gordianorum fuit, quos ambo senatus Augustos appellauit, & postea inter diuos retulit. Imperauerunt anno vno, mensibus sex.

GORDIANVS IVNIOR.

C Hic Gordiani senis procōsulis Africę filius, qui cum patre & ab Afris & à senatu Augustus appellatus est, literis & moribus clarus fuit præter nobilitatem: quam, vt nōnulli, ab Antoninis, vt plurimi, ab Antoniis duxit. Siquidem argumento ad probandā generis qualitatem alij hoc esse dixerūt, quòd *Africanus* Gordianus senior appellatus est cognomine Scipionum, quòd domum Pompeianum in vrbe habuit quòd Antoninorum cognomine semper est nūcupatus, quòd *Antoninum* filium suum ipse significari voluit in senatu: quæ singula videntur familias designare. Sed
D ego Iunium Cordum sequor, qui dicit ex omnibus his familiis Gordianorū coaluisse nobilitatem. Idem igitur natus patri primus ex Fabia Orestilla Antonij pronepte, vnde Cæsarum quoque familiam contingere videbatur. Et primis diebus sui natalis *Antoninus* est appellatus. Mox in senatu Antonini nomen est editum, vulgò deinde Gordianus haberi cœptus. In studiis grauissimæ opinionis fuit,

forma conſpicuus, memoriæ ſingularis, bonitatis inſignis, A
adeo vt ſemper in ſcholis ſiquis puerorum verberaretur, illc lacrimas non teneret. Sereno Sãmonico, qui patri eius amiciſſimus, ſibi autem præceptor fuit, nimis acceptus, & charus vſque adeo vt omnes libros Sereni Sãmonici patris ſui, qui cenſebantur ad LX & duo millia, Gordiano minori moriens ille relinqueret: quod cum ad cælum tulit. Siquidem tantæ bibliothecæ copia & ſplẽdore donatus in famam hominum literatorũ decorè peruenit. Quæſturam Heliogabalo autore promeruit, idcirco quòd luxurioſo imperatori laſciuia iuuenis, non tamen luxurioſa neque in- B
famis, prædicata eſt. Præturam Alexandro autore vrbanã tenuit, in qua tantus iuriſdictionis gratia fuit, vt ſtatim cõſulatum quẽ pater ſerò acceperat mereretur. Maximini ſeu eiuſdem Alexandri, temporibus ad proconſulatum patris miſſus legatus eſt obſequutus: atque illic ea quæ ſuperius dicta ſunt, contigerunt. Fuit vini cupidior, ſemper tamen vndecunque conditi, nũc roſa, nunc maſtiche, nunc abſinthio, cæteriſque rebus quibus gula maximè delectatur. Cibi parcus, ita vt intra punctum temporis vel prandium, ſi pranderet, vel cœnam finiret. Mulierum cupidiſſimus: ha- C
buiſſe enm decretas ſibi cõcubinas XX & II fertur. Ex quibus omnibus ternos & quaternos filios reliquit. Appellatúſque eſt *ſui temporis Priamus*, quem vulgò iocantes, quòd eſſet naturæ, propenſioris, *Priapum* non Priamum ſæpe vocitarunt. Vixit in deliciis, in hortis, in balneis, in amœniſſimis nemoribus. Nec pater aſpernatus eſt, ſæpiſſimè dicẽs illũ quandoque in ſumma claritate citò eſſe moriturũ. Nec tamẽ in vita ſua fortunæ bonis vnquam degenerauit, ſempérque inter illuſtriſſimos fuit, nec ciuibus nec Reip. ad D
conſultationem defuit. Denique etiam ſenatus libẽtiſſimè illum Auguſtum appellauit, atque in eo ſpem publicã poſuit. Veſtitu cultiſſimus, ſeruis & omnibus ſuis charus. Cordus dixit vxorẽ eũ nunquam habere voluiſſe. Contrà Dexippus putat eius filium eſſe GORDIANVM TERTIVM, qui poſt hoc cum Balbino & Pupieno, ſiue Maximo, puerulus adeptus eſt imperiũ. Quũ ſenior Gordianus mathematicũ

A aliquando consuleret de genitura huius, respondisse ille dicitur, hunc & filium imperatoris, & ipsum imperatorem futurum. Et quum senior Gordianus rideret, ostendisse constellationem mathematicum ferunt, & de libris veteribus dictasse, ita vt probaret se vera dixisse. Qui quidem & seni & iuueni, & diem & genus mortis, & loca quibus essent perituri, obstinata constantiæ veritate prædixit. Quæ omnia postea Gordianus senior in Africa iam imperator & quãdo nihil timebat, narrasse perhibetur: de morte quinetiam sua filiique, & de genere mortis dixisse. Cantabat B præterea versus senex, quum Gordianum filium vidisset, hos sæpissimè.

Ostendent terris hunc tantùm fata, neque vltrà
Esse sinent, nimium vobis Romana propago
Visa potens superi, propria hæc si dona fuissent.

Extant dicta & soluta oratione & versibus Gordiani iunioris, quæ hodie ab eius affinibus frequentantur, non magna, non minima, sed media, & quæ appareant esse hominis ingeniosi, sed luxuriantis & suum deserentis ingenium. Pomorum & olerum auidissimus fuit, in reliquo ciborum C genere parcissimus: adeò vt semper pomorum aliquid recentium deuoraret: frigidorum percupidus. Nec facilè per æstatem nisi frigida, & quamplurimùm, bibit. Et erat corporis vasti: quare magis ad frigida vrgebatur. Hæc de Gordiano iuniore digna memoratu cõperimus: non enim nos talia dicere voluimus quæ Iunius Cordus ridiculè ac stultè composuit de voluptatibus domesticis cæterísque infimis rebus quæ qui velit scire, ipsum legat Cordum, qui dicit & quos seruos habuerit vnusquisque principum, & quos amicos, & quot penulas quótve chlamides: quorum D etiam scientia nulli prodest. *Siquidem ea debent in historia poni ab historiographis, quæ aut fugienda sint aut sequenda.* Sanè quidem quod apud Vulcatium Terentianum, qui sui temporis scripsit historiam, videtur mirabile, inserendum censui. Dicit enim Gordianum seniorem Augusti vultum sic repræsentasse, vt & vocem & morem & staturam eiusdem ostẽtare videretur: filium verò, Pompeio simillimum

visum.quamuis Pompeius obesi corporis fuisse denegatur. A
Nepotem autem cuius etiam nunc videmus imagines, Scipionis Asiatici faciem retulisse. quod pro sui admiratione tacendum esse non credidi.

GORDIANVS TERTIVS.

Post mortem duorum Gordianorum, senatus trepidus & Maximinum vehementius timens, ex viginti viris quos ad Remp. tuendam delegerat, Pupienum siue Maximum & Clodium Balbinum Augustos appellauit, ambos ex cõsulibus. B Tunc populus & milites Gordianum paruulum annos agentem, vt plerique asserunt, vndecim, vt nonnulli, tredecim, vt Iunius Cordus dicit, sedecim, (nam vigesimo & secundo anno eum perisse asserit) petiuerunt vt Cæsar appellaretur, raptúsque ad senatum, atque inde in cõcione positus, indumento imperatorio tectus, Cæsar est appellatus. Hic natus est, vt plures asserunt, ex filia Gordiani, vt vnus aut duo, (nam amplius inuenire non potui) ex filio qui in Africa periit. Gordianus igitur Cæsar factus apud matrem educatus est. C Et quum extinctis Maximinis, Maximus etiam & Balbinus militari seditione interempti essent, qui biennio imperauerant, Gordianus adolescens qui Cæsar eatenus fuerat, à militibus & populo & senatu & omnibus gentibus, ingenti amore, ingenti studio & gratia Augustus est appellatus. Amabatur autem merito aui & auunculi, siue patris, qui ambo pro senatu & pro populo Rom. contra Maximinum arma sumpserunt, & militari vel morte vel necessitate perierunt. Post hæc veterani ad Curiam venerunt, vt discerent quid actum esset. Ex quibus duo ingressi Capitolium, quum illic senatus ageretur, ante ipsam D aram, à Gallicano ex consulibus & Mæcenate ex ducibus, interempti sunt: atque bellum intestinum ortum est, quum essent armati etiam senatores, ignorãtibus veteranis quòd Gordianus adolescens solus teneret imperium. Dexippus quidem asseuerat, ex filio Gordiani tertium Gordianum esse natum: & posteaquã constitit apud veteranos quoque,

A solum Gordianum imperare, inter populum & milites ac veteranos pax roborata est: & hic finis belli intestini fuit, quum esset delatus Gordiano puero consulatus. Sed indicium non diu imperaturi Gordiani hoc fuit quòd eclipsis solis facta est, vt nox crederetur, neque sine luminibus accensis quicquam agi posset. Post hæc tamen voluptatibus & deliciis populus Rom. vacauit, vt ea quæ fuerant asperè gesta, mitigaret. Venusto & Sabino coss. inita est factio in Africa contra Gordianum tertium duce Sabiniano: quem Gordianus per præsidem Mauritaniç obsessum à cõiuratis, B ita oppressit vt ad eum tradendum Carthaginẽ omnes venirent, & crimina confitentes & veniam sceleribus postulantes. Finita igitur solicitudine in Africa Gordiano iam iterum & Papiniano coss. bellum Persicum natum est. Quare adolescens Gordianus priusquam ad bellum proficisceretur, duxit vxorem filiam Misithei, doctissimi viri, quem causa eloquentiæ dignum parentela sua putauit, & præfectum statim fecit. post quod non puerile iam & contemptibile videbatur imperium: siquidem & optimi soceri consiliis adiuuaretur, & ipse pro pietate aliquantulum saperet, nec per spadones ac ministros aulicos matris, vel C ignorantiæ conniuentia venderetur. Extat denique & soceri eius ad eum epistola, & ipsius Gordiani ad socerum, qua intelligitur eius seculum emendatius ac diligentius socero adiuuante perfectum. quarum exemplum hoc est, *Domino filio & Augusto, Misitheus socer & præfectus. Euasisse nos grauem temporum maculam, qua per spadones & per illos qui amici tibi videbantur (erant autem vehementes inimici) omnia vendebantur, voluptati nobis est, & eo magis quo tibi gratior emendatio est: vt siqua vitia fuerunt, tua non fuisse satis constet mi fili* D *venerabilis. neque enim quisquam ferre potuit datas eunuchis suffragantibus militum præposituras, negatum laboribus præmium, aut interemptos aut liberatos pro libidine atque mercede quos non decebat: vacuatum ærarium per eos qui quotidie insidiosissimè frequentabant initas factiones, vt tu deciperetis, quum inter se de bonis pessimi quique haberent consilia tibimet suggerenda: bonos pellerent, detestandos insinuarent, omnes postremo tuas fabulas ven-*

derent. Diis igitur gratias quòd volente teipso emendata Respub. est. Delectat sane boni esse principis socerum, & eius qui omnia requirat & omnia velit scire, & qui pepulerit homines per quos antea velut in auctione positus nundinatus est. Itē Gordiani ad ipsum. *Imperator Gordianus Augustus Misitheo patri & præfecto. Nisi dij omnipotentes Romanum tuerentur imperium, etiam nunc per emptos spadones velut in hasta positi venderemur. Denique nunc demum intelligo neque Felicem prætorianis cohortibus præponi debuisse, neque Serapammoni quartam legionem credendam fuisse: & ne omnia dinumerem, multa non esse facienda quæ feci: sed diis gratias quòd te insinuante, qui nihil vendis, didici ea quæ inclusus scire non poteram. Quid enim facerem, quòd nos Maurus venderet, & consilio cum Gaudiano & Reuerendo & Montano habito vel laudaret aliquos, vel vituperaret: & illorum consensu quasi testium quod dixerat approbarem? Mi pater, verum audias velim: miser est imperator apud quem vera reticentur: qui quum ipse publicè ambulare non possit, necesse est vt audiat, & vel audita vel à plurimis roborata confirmet.* His epistolis intellectum est, adolescentem soceri consiliis emendatum atque correctum. Et Misithei quidem epistolam Græcam quidam fuisse dicunt, sed in hanc sententiam. Tantum autem valuit eius grauitas & sanctimonia, vt ex obscurissimo præter nobilitatem, gestis etiam Gordianum clarum principem fecerit. Fuit terræ motus eousque grauis imperante Gordiano, vt ciuitates etiam terræ hiatu cum populis deperirent: ob quæ, sacrificia per totam vrbem totúmque orbem terrarum ingentia celebrata sunt. Et Cordus quidem dicit, inspectis libris Sibyllinis celebratísque omnibus quæ illic iussa videbantur, mundanum malum esse sedatum. Sedato terræmotu, Prætextato & Attico coss. Gordianus aperto Iano gemino (quod signum erat indicti belli) profectus est contra Persas cum exercitu ingenti, & tanto auro vt vel auxiliis vel militibus facilè Persas vincere posset. Fecit iter in Mœsiam, atque in ipso procinctu quicquid hostium in Thraciis fuit, deleuit, fugauit, expulit, atq; submouit. Inde per Syriam in Antiochiam venit, quæ à Persis iam tenebatur. Illic frequentibus præliis pugnauit & vicit;

A Sapore Persarum rege submoto. Et post Artaxerxem Antiochiam recepit: Carras & Nisibin, quæ omnia sub Persarum imperio erant. Rex sanè Persarum tantum Gordianum principem timuit, vt quum instructus esset & suis copiis & nostris, tamen ciuitatibus ipse præsidia sponte deduceret, eásq; integras suis ciuibus redderet, ita vt nihil quod ad eorum fortunas pertineret, attaminaret. Sed hæc omnia per Misitheum socerũ Gordiani, eundémque præfectum, gesta sunt. Effectum denique est vt Persæ qui iam in Italia timebantur, in regnum suum pugnante Gordiano redirẽt, B totúmque Orientem Romana Respubl. detineret. Extat oratio Gordiani ad senatum, qua de rebus gestis scribens, Misitheo præfecto suo & socero ingentes gratias agit: cuius partem indidi, vt ex eo vera cognosceres. *Post hæc P.C. quæ dum iter agimus gesta sunt, quæ vbique singulis digna sunt actitata, etiam Persas, vt breui multa connectam, ab Antiochensium ceruicibus, quas iam nexas Persico ferro gerebant, & reges Persarum, & leges amouimus. Carras deinde cæterásque vrbes imperio Rom. reddidimus. Nisibin vsque peruenimus: & si dij fauerint, Ctesiphonta vsque veniemus. Valeat tantùm Misitheus præfectus pa-* C *rens noster, cuius ductu & dispositione & hæc transegimus & reliqua transigemus. Vestrum est igitur supplicationes decernere, nos diis commendare, Misitheo gratias agere.* His in senatu lectis, quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ sunt, vtpote qui Persas vicisset, vt triumpho Persico triumpharet: Misitheo autem quadriga equorum & triumphalis currus & titulus huiusmodi, MISITHEO EMINENTI VIRO, PARENTI PRINCIPVM, PRÆTORII PRÆFECTO ET TOTIVS VRBIS, TVTORI REIP. S.P.Q.R. VICEM REDDIDIT. Sed ista felicitas longior esse nõ potuit. Nam D Misitheus, quantum plerique dicunt, artibus Philippi, qui post eum præfectus prætorij est factus: vt alij, morbo extinctus est hęrede Rom. Rep. vt quicquid eius fuerat, vectigalibus vrbis accederet. Cuius viri tanta in Rep. dispositio fuit vt nulla esset vnquam ciuitas limitanea potior, quę non posset exercitum populi Rom. ac principem ferre, quæ totius anni in aceto, frumento, & larido, atq; hordeo & paleis con-

condita non haberet: minores verò vrbes, aliæ xxx dierum, aliæ xl, nonnullæ duorum mensium: quæ minimum, xv dierum. Idem quum esset præfectus, arma militum semper inspexit. Nullum senem militare passus est, nullum puerum annonas accipere. Castra omnia fossato circuibat, noctibus etiam plerumque vigilias frequentabat. Amabatúrq; ab omnibus quòd sic & Remp. amaret & principem. Tribuni eum & duces vsqueadeo timuerunt & amauerũt, vt neque vellent peccare, neque vlla ex parte peccarent. Philippus eum propter pleraque vehementer timuisse fertur, atque ob hoc per medicos insidias eius vitæ parasse, & quidem hoc genere: Quum effusione alui Misitheus laboraret, atque à medicis sistendi ventris gratia poculum iuberetur accipere, mutatis quæ fuerant, id fertur datum quò magis solueretur: atque ita exanimatus est. Quo mortuo, Apriano & Papo coss. in eius locum præfectus prætorij factus est Philippus Arabs, humili genere natus, sed superbus, qui se in nouitate atque enormitate fortunæ non tenuit: ita vt statim Gordiano, qui eum in locum parentis asciuerat, insidias per milites faceret, quæ tales fuerunt. Misitheus tantum quantum diximus, habuerat conditorum, vt vacillare dispositio Romana non posset. Verùm artibus Philippi primùm naues frumentariæ sunt auersæ: deinde in ea loca deducti sunt milites in quibus annona haberi nõ posset. Hinc Gordiano infestos milites statim reddidit, non intelligentes artibus Philippi iuuenem esse deceptum. Sed Philippus etiam addidit vt rumorem per milites spargeret, adolescentem esse Gordianum, imperium non posse regere: melius esse illum imperare qui militem gubernaret, qui Rempublicam sciret. Corrupit praeterea etiam principes, effectúmque vt palàm Philippus ad imperium posceretur. Amici Gordiani primùm vehementissimè resistebant. Sed quum milites fame vincerentur, imperium Philippo mandatum est, iussúmque à militibus vt quasi tutor eius Philippus cum eodem Gordiano pariter imperaret. Suscepto igitur imperio, quum & Philippus se contra Gordianum superbissimè ageret, & ille se imperatorẽ atque

A

B

C

D

A imperatorum prolem, & virum nobilissimæ familiæ recognosceret, nec ferre posset improbitatem hominis ignobilis, apud duces & milites, astante præfecto Metio Gordiano, affine suo, in tribunali processit, sperans posse imperium Philippo abrogari. Sed hac conquestione nihil egit, quum illum incusasset quod immemor beneficiorum eius sibi minus gratus existeret. Et quum milites rogasset, quum apertè duces ambisset, factione Philippi minor apud omnes fuit. Denique quum se videret minorem haberi, petiit vt æquale saltem inter eos esset imperium, nec impetrauit.
B Dehinc petiit vt loco Cæsaris haberetur, nec id obtinuit. Petiit etiam vt præfecti loco esset Philippo: quod & ipsum negatum est. Vltimæ preces fuerunt, vt eum Philippus pro duce haberet, & pateretur viuere. Ad quod quidem penè consenserat Philippus, ipse tacitus, sed omnia per amicos agens nutibus atque cõsiliis. Verùm quum secũ ipse cogitaret amorem populi Romani & senatus circa Gordianũ, & totius Africæ ac Syriæ, totiúsque orbis Romani, quum & nobilis esset, & nepos ac filius imperatorum, & bellis grauibus totam Rempublicam liberasset: posse fieri vt fa-
C ctione quandoque militum Gordiano redderetur imperium, quum recentes in Gordianum iræ militum famis causa vehementes essent, clamantem ante conspectum duci iussit, ac spoliari & occidi: quod quum primùm dilatum esset, pòst, vt iussit, impletum est. Ita Philippus impiè non iure obtinuit imperium. Imperauit Gordianus annis sex. Et dum hæc agerentur, Argunthis Scytharum rex finitimorum regna vastabat, maximè quòd comperetat Misitheum perisse, cuius consilio Respubl. fuerat gubernata. Philippus autem ne à crudelitate nancisci videretur impe-
D rium, Romam literas misit quibus scripsit Gordianũ morbo perisse, séque à cunctis militibus electum. Nec defuit vt senatus de his rebus quas non nouerat falleretur. Appellato igitur principe Philippo, & Augusto nuncupato, Gordianum adolescentem inter deos retulit. Fuit iuuenis lætus, pulcher, amabilis, gratus omnibus, in vita iucundus, in literis nobilis, prorsus vt nihil præter ætatem deesset impe-

rio. Amatus eſt à populo, & ſenatu, & militibus ante Philippi factionem, ita vt nemo principum. Cordus dicit, omnes milites eũ filium appellaſſe, ab omni ſenatu filium dictum, omnem populũ delicias ſuas Gordianum dixiſſe. Denique Philippus quũ eum interfeciſſet neq; imagines eius tolleret, neque ſtatuas deponeret, neque nomen abraderet, ſed diuum ſemper appellans etiã apud ipſos milites, cum quibus factionem fecerat, ſerio animo & peregrina calliditate veneratus eſt. Domus cordianorũ etiam nunc extat, quam iſte Gordianus pulcherrimè exornauit, & villa eorum via Prænestina ducẽtas columnas vno periſtylo habens, quarũ quinquaginta Caryſteæ, quinquaginta Claudianæ, quinquaginta Synnades, quinquaginta Numidicæ, pari mẽſura ſunt. In qua baſilicæ cẽtenariæ tres: cætera huic operi conueniẽtia, & thermæ quales præter vrbẽ, vt tunc, nuſquã in orbe terrarum. Familiæ Gordiani hoc ſenatus decreuit, vt à tutelis atque legationibus & à publicis neceſſitatibus, niſi ſi vellent, poſteri eius ſemper vacarẽt. Opera Gordiani Romæ nulla extant, prẹter quædam nymphæa & balneas. Sed balneæ priuati hominis fuerunt & ab eo in vſum priuatum exornatæ ſunt. Inſtituerat porticum in campo Martio ſub colle pedum mille, ita vt ab altera parte æquè mille pedum porticus fieret, atq; inter eas pateret ſpatium pedum quingẽtorum: cuius ſpatij hinc atq; inde viridaria eſſent, lauro, myrto & buxo frequentata: medium verò lithoſtrotũ breuib' columnis altrinſecus poſitis, & ſigillis per pedes mille: quod eſſet deambulatoriũ, ita vt in capite baſilica eſſet pedum quingentorum. Cogitauerat præterea cum Miſitheo, vt poſt baſilicam, thermas æſtiuas ſui nominis faceret, ita vt hyemales in principio porticus poneret, & ſuo vſui eſſent vel viridaria vel porticus. Sed hæc omnia nũc priuatorum & poſſeſſionibus & hortis & ædificiis occupata ſunt. Fuerunt ſub Gordiano Romæ elephãti XXX & II. quorum ipſe XII miſerat, Alexander X: alces X, tigres X, leones manſueti LX, leopardi mãſueti XXX, belbi (id eſt hyænæ) X, gladiatorũ fiſcalium paria mille: hippopotamus & rhinoceros vnus: archoleontes X, camelopardali X, onagri XX, equi feri XL:

A & cætera huiuſmodi animalia, innumera & diuerſa: quæ omnia Philippus ludis ſecularibus vel dedit vel occidit. Has autem omnes feras manſuetas, & præterea efferas, parabat ad triumphum Perſicum: ſed votum publicum nihil valuit. Nam omnia hæc Philippus exhibuit ſecularibus ludis & muneribus atque Circenſibus, quum milleſimum ab vrbe condita annum in conſulatu ſuo & filij ſui celebrauit. Quod de Cæſare memoriæ traditum eſt, hoc etiam de Gordiano Cordus eueniſſe perſcribit. Nam omnes quicunque illum gladio appetiuerunt (qui nouem fuiſſe di-
B cuntur) poſtea interemptis Philippis, ſua manu ſuíſque gladiis, & iiſdem quibus illum percuſſerant, interiſſe dicuntur. Trium igitur Gordianorum hæc fuit vita, qui omnes auguſti appellati ſunt duobus in Africa interemptis, in Perſidis finibus tertio. Gordiano ſepulchrum milites apud Circeium caſtrum fecerunt in finibus Perſidis, titulum huiuſmodi addentes, & Græcis & Latinis, & Perſicis, & Iudaicis, & Ægyptiacis literis, vt ab omnibus legeretur. DIVO GORDIANO VICTORI PERSARVM, VICTORI GOTTHORVM, VICTORI SARMATA-
C RVM, DEPVLSORI ROMANARVM SEDITIONVM, VICTORI GERMANORVM: SED NON VICTORI PHILIPPORVM. quod ideo videbatur additum, quia in campis Philippicis ab Alanis tumultuario prælio victus abſceſſerat: ſimul etiam quod à Philippis videbatur occiſus. Quem titulum euertiſſe Licinius dicitur eo tempore quo eſt nactus imperium, quum ſe vellet videri à Philippis originem trahere. Quæ omnia Conſtantine maxime, idcirco ſum perſequutus, nequid tuæ cogitationi deeſſet quod dignum ſcientia videretur.

A

IVLII CAPITOLINI

MAXIMVS ET BALBINVS.

NTEREMPTIS in Africa Gordiano seniore cum filio, quum Maximinus, ad vrbem furens veniret, vt, quòd Gordiani Augusti appellati fuerant, vindicaret, senatus pertrepidus in ædem Concordiæ VII Cal. Iunij concurrit, ludis Apollinaribus, remedium contra furorem hominis improbissimi requirens. B Quum igitur duo consulares, & eminentes quidem viri, Maximus & Balbinus (quorum Maximus à plerisque in historia reticetur, & loco eius Pupieni nomen infertur: quum & Dexippus & Arabianus Maximum & Balbinum dicant electos contra Maximinum post Gordianos, quorum alter bonitate, virtute alter ac seueritate, clari habebantur) ingressi essent curiã, ac præ se timorẽ Maximini aduentu ferrent ostenderẽtque, referente COS. de aliis rebus, qui primam sententiam C erat dicturus, sic orsus est, *Minora nos solicitant, & propè aniles res feruentissimo tempore tractamus in Curia. Quid enim opus est de restitutione templorũ, de basilicæ ornatu, de thermis Titianis, de exædificatione amphitheatri agere: quum immineat Maximinus, quem hostem mecum antè dixistis: Gordiani duo, in quibus præsidium fuerat interempti sint, neque in præsenti vllum sit auxilium quo respirare possimus? Agite igitur P. C. principes dicite. Quid moramini? ne, dum singulatim pertimescitis, in timore potius quàm in virtute opprimamini.* Post hæc tacẽtibus cunctis, qũũ Maximus, qui & natu grandior erat & meritis, & virtute D ac seueritate clarior, dicere sententiam cœpisset, quã ostẽderet duos principes esse faciẽdos, Vectius Sabinus ex familia Vlpiorum, rogato consule vt sibi dicere atque interfari liceret, sic orsus est, *Scio P. C, hanc rebus nouis inesse oportere constantiã, vt rapienda sint consilia nõ quærenda: verbis quinetiam plurimis abstinendum sit atque sententiis, vbi res perurgent.*

A *Ceruices suas quisque respiciat, vxorem ac liberos cogitet, auitas patriásque fortunas, quibus omnibus imminet Maximinus, natura furiosus, truculentus, immanis, causa verò (vt sibi videtur) satis iusta, truculentior. Ille quadrato agmine, castris vbique positis ad vrbem tendit, vos sedendo & consultando diem teritis. Longa oratione opus non est: faciendus est imperator, imò faciendi sunt principes: vnus qui res domesticas, alter qui bellicas curet. vnus qui in vrbe resideat, alter qui obuiam cum exercitu latronibus pergat. Ego principes dico, vos firmate, si placet: sin minus, meliorē ostendite. Maximum igitur atque Balbinum. quorum vnus in re militari tantus*
B *est vt nobilitatem generis splendore virtutis allexerit: alter ita clarus nobilitate est, vt & morū lenitate Reip. sit necessarius, & vitæ sanctimonia, quam à prima ætate in studiis semper ac literis tenuit. Habetis sententiam P. C. mihi fortasse periculosiorem quàm vobis: sed nec vobis satis tutam, si non aut alios aut hos principes feceritis.* Post hæc acclamatum est vno consensu, *Æquum est, iustum est. sententiæ Sabini omnes consentimus. Maxime & Balbine Augusti, dij vos seruent, dij vos principes fecerunt, dij vos conseruent, Vos senatum à latronibus vindicate, vobis bellum contra latrones*
C *mandamus. Hostis publicus Maximinus cum filio pereat, hostem publicum vos persequimini. Felices vos iudicio senatus: felicem Remp. vestro imperio. Quod vobis senatus detulit, fortiter agite: quod vobis senatus detulit, libenter accipite.* His atque aliis acclamationibus imperatores facti sunt Maximus atque Balbinus. Egressi igitur à senatu, primùm Capitolium ascenderunt, ac rem diuinam fecerunt. Sed dum in Capitolio rem diuinam faciunt, populus Rom. imperio Maximi contradixit. timebant enim seueritatem eius homines vulgares. Quare factum est vt Gordianum adolescentulum principem peterent, qui statim factus est: nec prius permissi
D sunt ad Palatium stipati armis ire quàm nepotem Gordiani, Cæsaris nomine nuncuparent, Deinde ad Rostra populum conuocarunt. Vbi quum orationem de senatus sententia & de sua electione habuissent, populus Rom. cum militibus qui fortè conuenerant, acclamauit, *Gordianum Cæsarem omnes rogamus.* Hic nepos erat Gordiani ex filia, vt quidā: vel, vt alij, ex filio qui est in Africa occisus, annum agēs

ætatis XIIII, vt plerique dicunt: qui statim raptus est, & A
nouo genere senatusconsulti quum eadem die senatuscōs.
factum esset, inductus in Curiam, Cæsar est appellatus. Prima igitur relatio principum fuit, vt duo Gordiani diui appellarentur. Aliqui autem vnum putāt appellatum, seniorem videlicet: sed ego libris quos Iunius Cordus affatim scripsit, legisse memini ambos in deos relatos. si quidem senior laqueo vitam finiuit: iunior autem in bello consumptus est: qui vtique maiorem meretur reuerentiam quòd cū bella rapuere. Post has igitur relationes præfectura vrbis in Sabinum collata est, virum grauem, & Maximi moribus B
congruentem: prætoriana in Pinariū Valentem. Sed prius quàm de actibus eorum loquar, placet aliqua dicere de moribus atque genere: non eo modo quo Iunius Cordus est prosequutus omnia, sed illo quo Suetonius Tranquillus & Valerius Marcellus: quanuis Curius Fortunatianus, qui omnē hanc historiam perscripsit, plura congerit: Cordus verò tam multa vt etiā pleraque & minus honesta perscripserit. MAXIMO pater fuit Maximus, vnus è plebe, vt nonnulli dicunt, faber ferrarius: vt alij, thedarius vehicularius fabricator. Hunc suscepit ex vxore Prima nomine. cui C
fratres quatuor viri fuerunt, & quatuor puellæ: qui omnes in pubertate interierūt. Nato Maximo, carnem bubulam, & quidem multam, aquila in cellam eorum proiecisse fertur, quæ angusto patebat impluuio: eam denique quum iaceret, nec quisquam contingere auderet religionis timore, iterum sustulisse, & in proximum sacellum quod erat Iouis Præstitis, detulisse. Id eo tempore nihil visum est ominis habere, sed non sine causa factum probauit imperium. Pueritiam omnem in domo patrui Pinarij fecit, D
quem statim ad præfecturam prætorij subuexit vbi factus est imperator. Operam grammatico, rhetori non multam dedit. Siquidem semper virtuti & militari seueritati studuit. Attamen militaris tribunus fuit, & multos egit numeros, & postea præturā, sumptu Pescenninæ Marcellinæ, quę illum loco filij susceperat & aluerat. Inde procōsulatū Bithyniæ egit, & deinceps Græciæ, ac tertio Narbonæ.

A Missus præterea legatus, Sarmatas in Illyrico contulit: atque inde translatus ad Rhenum, rem contra Germanos satis feliciter gessit. Post hęc pręfectus vrbis prudentissimus, ac ingeniosissimus, & seuerissimus approbatus est. Quare veluti senatus ei homini, quod non licebat, nouæ familiæ, imperium tamen detulit, confessis omnibus eo tempore in senatu aptiorem non esse qui deberet principis nomen accipere. Et quoniam etiam minora plerique desiderant, fuit cibi auidus, vini parcissimus, ad rem Venereã nimis rarus, domi forísque semper seuerus, ita vt & *tristis* cognomẽ ac-
B ciperet. Vultu grauissimus, & verecundus, statura procerus, corporis qualitate sanissimus, moribus aspernabilis, attamen iustus, neque vnquam vsque ad exitum negotiorum vel inhumanus vel inclemens. Rogatus semper ignouit, nec iratus est nisi vbi eum irasci decuit. Factionibus se nunquam præbuit, iudicij tenax fuit, neque aliis potius quàm sibi credit. Quare & à senatu multum dilectus est, & à populo timori habitus: siquidem sciebat populus eius censoriam præfecturam, quam videbat posse in imperio vehementius conualescere. BALBINVS nobilissi-
C mus, & iterum COS. rector prouinciarum infinitarum. Nã & Asiam & Africam & Bithyniam, & Galatiam, & Pontum, & Thracias, & Gallias ciuilibus administrationibus rexerat, ducto nonnunquam exercitu: sed rebus bellicis minor fuerat quàm ciuilibus, attamen bonitate, nimia sanctitate ac verecundia ingentem sibi amorem conciliauerat. Familiæ vetustissimæ (vt ipse dicebat) à Balbo Cornelio Theophane originem ducens, qui per Cn. Pompeiũ ciuitatem meruerat, quum esset suæ patriæ nobilissimus, idémque historiæ scriptor. Statura æquè procerus, cor-
D poris qualitate conspicuus, in voluptatibus nimius, quam quidem adiuuabat diuitiarum abundantia, nam erat à maioribus diues, & multa hęreditatibus per seipse collegerat. Eloquentia clarus, poemate inter sui temporis poetas pręcipuus: præcipiti vsu vini, cibi, rei Veneræ auidus, vestitu cultus: nec quicquam defuit quod illum populo non commendabilem redderet. Amabilis etiã senatui fuit. Hæc de

vtriusque

vtriusque vita comperimus. Denique nonnulli quemadmodum Catonem & Cæsarem Sallustius comparat, ita hunc quoque comparandum putant, vt alterum seuerum, clementem alterum: bonum illum, istum constantem: illum nihil largientem, hunc affluentem copiis omnibus dicerent. Hæc de moribus atq; genere. Decretis ergo omnibus imperatoriis honoribus atq; insignibus, percepta tribunitia potestate, iure proconsulari, pontificatu maximo, patris etiam patriæ nomine, meruerunt imperium. His gestis, celebratisque sacris, datis ludis scenicis ludisque circensibus, gladiatorio etiam munere, Maximus susceptis votis in Capitolio, ad bellum contra Maximinum missus est cum exercitu ingenti, prætorianis Romæ manentibus. Vnde autem mos tractus sit vt proficiscentes ad bellum imperatores, munus gladiatorium & venatus darent, breuiter dicendum est. Multi dicunt, apud veteres hanc deuotionem contra hostes factam vt ciuiũ sanguine litato specie pugnarum se Nemesis, id est vis quædam fortunæ, satiaret. Alij hoc literis tradunt (quod verisimilius credo) ituros ad bellum Romanos debuisse pugnas videre, & vulnera, & ferrum, & nudas inter se cohortes, ne dimicantes in bello armatos hostes timerent, aut vulnera & sanguinẽ perhorrescerent. Et Maximo quidem ad bellum profecto, Romæ prætoriani remanserunt. Inter quos & populum tanta seditio fuit vt ad bellum intestinum veniretur, vrbis Romæ pars maxima incenderetur, templa fœdarentur, omnes plateæ cruore polluerentur, quum Balbinus homo senior seditionem sedare non posset. Nam & in publicum processit, manus singulis quibusque tenuit, & penè ictum lapidis passus est. Alij dicunt etiam fuste percussum esse, neque sedasse tumultum nisi infantem Gordianum purpuratum ad populum longissimi hominis collo superpositum produxisset. Quo viso, populus & milites vsqueadeo placati sunt vt amore illius in concordiam redirent. Neque vnquam quisquam in illa ætate sic amatus est, merito aui & auunculi, seu patris, vt quidam dicunt, qui pro populo Romano contra Maximinum

Ii

A in Africa vitam finierât tantum apud Romanos memoria bonarum rerum valet. Maximo igitur ad bellum profecto, senatus per omnes regiones consulares, prætorios, quęstorios, ædilitios, tribunitios etiam viros misit: ita vt vnaquæque ciuitas frumentum arma & propugnacula & muros pararet, vt per singulas vrbes Maximinus fatigaretur. Iussū tunc tamen vt omnia ex agris in ciuitates colligerētur, nequid hostis publicus inueniret. Scriptum est præterea ad omnes prouincias missis frumentariis, iussúmque vt quicunque Maximinum iuuisset, in hostium numero duceretur.
B Inter hæc Romæ iterum seditiones inter populum & milites ortę sunt. Et quum mille edicta Balbinus proponeret nec audiretur, veterani se in castra prætoria contulerūt cum ipsis prætorianis, quos cœpit populus obsidere: nec vnquam ad amicitiam essent reducti nisi fistulas aquarias populus incidisset. In vrbe autem priusquam dictum esset milites pacatos venire, & tegulę de tectis iactę sunt, & omnia quæ in domibus erant vasa, proiecta. atque ideo maior pars ciuitatis periit, & multorum diuitiæ. Nam latrones se militibus miscuerunt ad vastanda ea quæ norant vbi reperirent.
C Quū hæc Romæ geruntur, Maximus siue Pupienus apud Rauēnam bellum parabat ingenti apparatu, timens vehementissimè Maximinū: de quo sæpissimè dicebat, se non contra hominem sed contra Cyclopem bellū gerere. Et Maximinus quidem apud Aquileiam ita victus est vt à suis occideretur: capútque eius & filij perlatum est Rauennam, quod à Maximo Romam transmissum est. Non tacēda hoc loco deuotio est Aquileiensium pro Romanis, qui etiam crines mulierum pro neruis ad sagittas emittendas totondisse dicuntur. Tantum sanè lætitiæ fuit in Balbino
D qui plus timebat, vt hecatomben faceret, statim vt Maximini caput allatum est. *Hecatombe* autem tale sacrificiū est: centū aræ vno in loco cespititiæ extruuntur, & ad eas centum sues, centum oues mactantur. Nam si imperatoriū sacrificium fit, centum leones, centum aquilæ, & cætera huiusmodi animalia centena feriuntur. Quod quidem etiam Græci quondam fecisse dicūtur quum pestilentia labora-

rent: & á multís imperatoribus id celebratum constat. His igitur peractis Balbinus cum summa gratulatione Maximum redeuntem è Rauēna cum exercitu integro & copiis expectabat. Siquidē Maximinus ab oppidanis Aquileiensibus, & paucis qui illic erant militibus ac Crispino & Menophilo consularibus, qui à senatu missi fuerant, victus est. Ipse autem Maximus Aquileiam idcirco accesserat, vt omnia tuta & integra vsque ad Alpes relinqueret: ac siquæ essent Barbarorum qui Maximino fauerant reliquiæ, cōpesceret. Missi sunt denique ad eum legati senatores x x: quorū nomina sunt apud Cordum: (in his consulares IIII, prætorij VIII, quæstorij VIII) cum coronis & senatusconsulto, in quo ei statuæ auratæ equestres decernebantur. Ex quo quidem Balbinus subiratus est, dicens, Maximum minus quàm eum laborasse, quū ipse domi tāta bella cōpressisset, ille autem otiosus apud Rauennam resedisset. Sed tantum valuit bellū Maximo quia profectus est contra Maximinū, vt etiam victoria decerneretur, quam impletā ille nesciuit. Exercitu igitur suscepto Maximini, ad vrbem cum ingenti pompa & multitudine Maximus venit, mœrentibus militibus quòd eum imperatorem quem ipsi delegerāt, perdiderant, & eos habebant quos senatus legerat. Nec dissimulari poterat mœror, qui in frontibus apparebat singulorū: & iam quidē nec verbis abstinebatur: quāuis Maximus & apud milites sæpe dixisset, obliuionē præteritorū esse debere, & stipendia magna donasset, & auxilia in ea loca quæ delegerāt, dimisisset. *Sed animi militū semel imbuti odio, refrenari nequeunt.* Deniq; quū audissent senatus acclamationes quæ milites tangeret, acriores contra Maximū & Balbinū extiterunt, secum quotidie cogitantes quos imperatores facere deberent. Senatusconsulti autē quo moti sunt, hæc forma est: Quum ingredienti vrbem Maximo Balbinus & Gordianus & senatus & populus Rom. obuiam processissent, acclamationes primùm publicæ fuerunt quæ milites contingerent: inde in senatū itum est: vbi post illa quę cōmunia solent esse festa, dictum est, *Sapienter electi principes sic agunt, per imperitos electi principes sic pereunt*: quum con-

A staret à militibus factum esse Maximinum, Balbinũ autem & Maximum à senatoribus. His auditis milites grauius sæuire cœperunt in senatum, præcipuè qui sibi triumphare de militibus videbatur. Et Balbinus quidem cum Maximo vrbem cum magna moderatione gaudente senatu & populo Rom. regebant: senatui plurimum deferebatur: leges optimas condebant moderatè causas audiebant, res bellicas pulcherrimè disponebant. Et quum iam paratum esset vt cõtra Parthos Maximus proficisceretur, Balbinus contra Germanos, puer autem Gordianus Romę remane-
B ret, milites occasionem quærentes occidendorum principum, quũ primò vix inuenire possent, quia Germani stipabant Maximum atque Balbinum, quotidie ingrauescebant. Et erant quidem discordiæ inter Balbinum & Maximum, sed tacitæ & quæ intelligerentur potius quàm viderentur: quum Balbinus Maximum quasi ignobilem cõtemneret, Maximus Balbinum quasi debilem calcaret. Quare occasio militibus data est intelligentibus *facile discordes imperatores posse interfici*. Ludis denique scenicis quũ multi & milites & aulici occupati essent, & in Palatio soli
C cum Germanis principes remansissent, impetum in eos fecerunt. Turbantibus igitur militibus quum nũtiatum primùm esset Maximo, turbam illam tempestatémque vix euadi posse nisi ad Germanos mitteretur, & fortè in alia parte Palatij Germani cum Balbino essent, mittit ad Balbinum Maximus, petens, vt ei præsidium mitteret. Sed ille suspicatus quòd contra se eos peteret, quem putabat monarchiam velle: primùm frustratus est, deinde vsque ad litẽ peruentum est. In hac tamen seditione illis contendentibus milites superuenerunt, atque ambos eos nudatos ve-
D stibus regalibus, de Palatio cum iniuriis produxerunt, & per mediam ciuitatem ad castra raptare voluerunt, magna ex parte laniatos. Sed vbi compererunt Germanos ad defensionem illorũ superuenire, ambos occiderunt, & in itinere medio reliquerunt. Inter hęc Gordianus Cęsar sublatus à militibus, imperator est appellatus, id est Augustus, quia nõ erat alius in pręsẽti, insultantibus militibus senatui

& populo, qui se statim in castra receperũt. Germani sanè A ne sine causa pugnarent, occisis imperatoribus suis, extra vrbem vbi suos habebant, se contulerunt. Hunc finem habuerunt boni imperatores, indignum vita & moribus suis. Nam neque Maximo siue Pupieno fortius, neque Balbino benignius fuit quicquam: quod re ipsa intelligi potest. Neque enim quum esset potestas, malos senatus eligeret. Huc accedit quod multis honoribus ac potestatibus explorati sunt, quum alter bis cos. & præfectus, alter cos. & præfectus, ad imperium longæui peruenissent, amabiles senatui, & populo etiam, quia Maximinũ iam leuiter pertimescebant. Hæc sunt quæ de Maximo ex Herodiano Græco B scriptore magna ex parte collegimus. Sed multi non à Maximo, verum à Pupieno imperatore apud Aquileiam Maximinum esse victum dixerunt, & ipsum cum Balbino esse occisum, ita vt Maximi nomẽ prætereant. Tanta est autem historicorum inter se errantium imperitia, vel vsurpatio, vt multi eundem Maximum quem Pupienũ velint dici, quum Herodianus vitæ suæ temporum scriptor Maximum dicat, nos Pupienum: quum & Dexippus Græcorum scriptor, Maximum & Balbinum imperatores dicat factos contra C Maximinum post Gordianos duos & à Maximo victum Maximinum, non à Pupieno. His accedit alia scriptorum imperitia qui præfectũ prætorij fuisse Gordianũ paruulum dicunt, ignorãtibus multis collo sæpe vectum vt militibus ostenderetur. Imperarunt autem Maximus & Balbinus anno vno, quum Maximinus imperasset cum filio, vt quidam dicunt, per triennium: vt alij, per biennium. Nec reticendum est quod Maximus, quum & sibi & Balbino deferretur iudicio senatus imperium, Balbino dixisse fertur, (vt Herodianus dicit) *Quid tu Balbine, & ego merebimur, quum* D *hanc tam immanem belluam exitio dederimus?* Quúmque Balbinus dixisset, *Senatus populique Romani feruentißimum amorem & orbis terrarum*, dixisse fertur Maximus, *Vereor ne militum odium sentiamus, & mortem.* Domus Balbini etiam nunc Romæ ostenditur in Carinis, magna & potens, & ab eius familia hucusque possessa. Maximus quem Pupienum ple-

A rique putant, summę tenuitatis, sed virtutis amplissimę fuit. Sub his pugnatum à Carpis contra Mœsos fuit, & Scythici belli principium, & Histriæ excidium eo tempore: vt autem Dexippus dicit, Histricæ ciuitatis. Dexippus Balbinū satis laudat, & dicit forti animo militibus occurrisse, atque interfectum: vt mortem non timeret, quem in omnibus disciplinis instructum fuisse dicit. Maximum verò negat eiusmodi virum fuisse qualem Græci plerique dixerunt. Addidit prętereà contra Maximinū Aquileiensium odium fuisse, vt de crinibus mulierum suarum arcubus neruos fa-
B cerent, atque ita sagittas emitterent. Dexippus & Herodianus qui horum principum historiam persequuti sunt, Maximum & Balbinum fuisse principes dicunt, delectos à senatu contra Maximinum post interitum duorum Gordianorum in Africa, cum quibus etiam puer, tertius Gordianus, electus est. Sed apud Latinos scriptores plerosque Maximi nomen non inuenio, & cum Balbino Pupienum imperatorem reperio, vsqueadeo vt idem Pupienus cum Maximino apud Aquileiam pugnasse dicatur, quum memoratis historicis asserentibus, ne Maximus quidem cōtra
C Maximinum pugnasse doceatur, sed resedisse apud Rauennam, atque illic patratam audisse victoriam: vt mihi videatur, idem esse Pupienus, qui Maximus dicitur. Quare etiam gratulatoriam epistolam subdidi, quæ scripta est à COS. sui temporis de Pupieno & Balbino, in qua lætatur redditam ab his post latrones improbos esse Rempub. *Pupieno & Balbino Augustis Claudius Iulianus. Quum primùm Iouis Opt. Max. & deorum immortalium senatúsque iudicio, & consensu generis humani suscepisse vos Remp. à nefarij latronis scelere seruandam reddendámq; Romanis legibus, domini sanctissimi & inuictis-*
D *simi Augusti, quamquam nondum ex vestris literis, sed tamen ex scripto quod V.C. Celsus Aelianus collega transmiserat, cōperissem: gratulatus sum vrbi Romæ, cuius ad salutem estis electi: gratulatus senatui, cuius pro iudicio quod in vos habuit, reddidistis pristinam dignitatem: gratulatus Italiæ, quam cum maxima ab hostibus vastatione defendistis: gratulatus prouinciis, quas inexplebili auaritia tyrannorum laceratas ad spem salutis reduxistis: denique*

legionibus ipsis & auxiliis, quæ vbique terrarũ iam vultus vestros adorant, qui deposito dedecore pristino, nunc in vestro nomine dignam Romani principatus speciem receperunt. Quocirca nulla vox fortis, nulla oratio felix, nullum ingenium tam fœcundum vnquam fuerit, quod possit publicam felicitatem dignè exprimere. Quæ quanta & cuiusmodi sint, iam in ipso exordio principatus vestri cognoscere potuimus: qui leges Romanas, æquitatémque abolitam, & clementiam quæ iam nulla erat, & vitam, & mores, & libertatem, & spem successionum atque hæredum reduxistis. Hæc enumerare difficile est, nedum prosequi consentanea dicendi dignitate. Nam quod nobis vita per vos reddita est, quum dimissis passim per prouincias carnificibus sic elatus latro surrexit vt se ordini profiteretur iratum, quomodo dicam aut prosequar? præsertim quum mediocritas mea non modò publicam felicitatem, sed ne peculiare quidem gaudium animi mei possit exprimere, quum eos Augustos & principes generis humani videam, quorum antehac perpetuo cultu mores & modestiam meam tanquam veteribus censoribus meis cuperem probatam: & etiamsi confidam in priorum principum testimoniis, vestris tamen vt grauioribus iudiciis glorior. Dij præstent præstabúntque hanc vrbi Romanæ felicitatem. Nam quum ad vos respicio, aliud nihil optare possum quam quod apud deos dicitur victor Carthaginis precatus, vt scilicet in eo statu Remp. seruarent in quo tunc esset, quòd nullus melior inueniretur. Ita ego precor, vt in eo statu vobis Remp. seruent, in quo eam vos adhuc nutantem collocauistis. Hæc epistola probat Pupienum eundem esse qui à plerisque Maximus dicitur nomine paterno. Siquidem per hæc tempora apud Græcos non facilè Pupienus, apud Latinos non facilè Maximus inueniatur, & ea quæ sunt gesta contra Maximinum, modò à Pupieno, modò à Maximo acta dicantur. Sed Fortunati ano credamus qui dicit Pupienum dictum nomine suo, cognomine verò paterno Maximum, vt omnium stupore legentibus aboliti videantur.

A

TREBELLII POLLIONIS

VALERIANVS PATER ET FILIVS.

VALERIANVS imperator, nobilis gene-
re, patre Valerio, cenſor antea, & per di-
gnitatum omnes gradus ſuis temporibus
B ad maximum in terris culmen aſcendens,
cuius per annos LXX, vita laudabilis in
eam conſcenderat gloriam, vt per omnes
honores & magiſtratus inſigniter geſtos, imperator fieret:
non vt ſolet tumultuario populi concurſu, non militum
ſtrepitu, ſed iure meritorum, & quaſi ex totius orbis vna
ſententia. Denique ſi data eſſet omnibus poteſtas promē-
di arbitrij quem imperatorē vellent, alter non eſſet electus.
Et vt ſciatur quanta vis in Valeriano meritorum fuerit pu-
blicorum, ponam ſenatuſconſulta, quibus animaduertant
C omnes quid de illo ſemper ampliſſimus ordo iudicauerit.
Duobus Deciis COSS. VI Cal. Nouemb. die, quum ob im-
peratorias literas in æde Caſtorum ſenatus haberetur, ire-
túrque per ſententias ſingulorum cui deberet cenſura de-
ferri, (nam id Decij poſuerant in ſenatus ampliſſimi po-
teſtate) vbi primùm prætor edixit, *Quid vobis videtur P.C.
de cenſore deligendo?* atque eum qui erat princeps, quum ſe-
natus ſententiam rogaſſet, abſente Valeriano: (nam ille in
procinctu ſuo cum Decio agebat) omnes vna voce dixe-
runt, interrupto more dicendæ ſententiæ, *Valeriani vita cen-
D ſura eſt: Ille de omnibus iudicet qui eſt omnibus melior. Ille de ſe-
natu iudicet qui nullum habet crimen. Ille de vita noſtra ſententiam
ferat cui nihil poteſt obiici. Valerianus à prima pueritia cenſor fuit.
Valerianus in tota vita ſua fuit cenſor. Prudens ſenator, modeſtus
ſenator, grauis ſenator. Amicus bonorum, inimicus tyrannorum,
hoſtis criminum, hoſtis vitiorum. Hunc cenſorem omnes accipi-
mus, hunc imitari omnes volumus. Primus genere, nobilis ſanguine,
emen-*

emendatus vita, doctrina clarus, moribus singularis, exemplum antiquitatis. Quæ quũ essent sæpius dicta, addiderunt OMNES: A
atque ita discessum est. Hoc senatusconsultum vbi Decius
accepit, omnes aulicos conuocauit, ipsum etiam Valerianũ
præcepit rogari: atque in conuentu summorum virorum,
recitato senatusconsulto. *Felicem te* (inquit) *Valeriane senatus sententia, imò animis atq; pectoribus: totius orbis humani suscipe censuram quam tibi detulit Romana Resp. quam solus mereris, iudicaturus de moribus nostris. Tu æstimabis qui manere in Curia debeant, tu equestrem ordinem in antiquum statum rediges, tu censibus modum pones, tu vectigalia firmabis, diuides statum, Respublicas recensebis: tibi legum scribendarum auctoritas dabitur: tibi de ordinibus militum iudicandum est: tu arma respicies: tu de nostro Palatio, tu de iudicibus, tu de præfectis eminentissimis iudicabis. Excepto denique præfecto vrbis Romæ, exceptis* COSS. *ordinariis, & sacrorum rege ac maxima virgine Vestalium, (si tamen incorrupta permanebit) de omnibus sententias feres. Laborabunt autem etiam illi vt tibi placeant de quibus non potes iudicare.* Hæc Decius. Sed Valeriano sententia huiusmodi fuit: *Quæso sanctissime imperator, ne ad hanc me necessitatem alliges, vt ego iudicem de populo, de militibus, de senatu, de omni penitus orbe, iudicibus, & tribunis, ac ducibus. Hæc sunt propter quæ Augustum nomen tenetis, apud vos censura desedit, non potest hoc implere priuatus. Veniam igitur eius honoris peto, cui vita impar est confidentia, cui tempora sic repugnant vt censuram hominum natura non quærat.* B C
Poteram multa & alia senatuscõsulta, & iudicia principum de Valeriano proferre, nisi ea vobis plerisque nota essent, vt puderet altius virum extollere, qui fatali quadam necessitate superatus est. Victus est enim à Sapore rege Persarum dum ductu cuiusdam sui ducis, cui summam omnium bellicarum rerum agendarum commiserat, seu fraude, seu aduersa fortuna in ea esset loca deductus vbi nec vigor nec disciplina militaris, quin caperetur, quicquam valere potuit. Captus igitur, in ditionem Saporis peruenit: quem quum gloriosæ victoriæ successu minus honorificè quàm deceret, superbo & elato animo detineret, atque cum Romanorum rege, vt vili & abiecto mancipio loqueretur, lite- D

A ras ab amicis regibus, qui & ei contra Valerianum fauerāt, pleraſque miſſas accepit, quarum ſeriem Iulius refert. *Sapori, rex regum Belſolus. Si ſcirem poſſe aliquando Romanos penitus vinci, gauderem tibi de victoria quam præfers. Sed quia vel fato vel virtute gens illa plurimum poteſt, vide ne, quòd ſenem imperatorem cepiſti, & id quidem fraude, malè tibi cedat poſteriſque tuis. Cogita quantas gentes Romani ex hoſtibus ſuas fecerint, à quibus ſæpe victi ſunt. Audiuimus certè quòd Galli eos vicerint, & ingentem illam ciuitatem incenderint. Certè Galli Romanis ſeruiunt. Quid Aſii? eos nónne vicerunt? Certè ſeruiunt Romanis.*

B *De longioribus exemplis, & fortaſſe ignotioribus nihil dico. Mithridates Ponticus totam Aſiam tenuit: certè victus eſt, certè Aſia Romanorum eſt. Si meum conſilium requiris, vtere occaſione pacis, & Valerianum ſuis redde: ego gratulor felicitati tuæ, ſi tamen illa vti tu ſcias.* Balerus rex Caduſiorum ſic ſcripſit, *Remiſſa mihi auxilia integra & incolumia gratanter accepi. ſed captum Valerianum principem principum non ſatis gratulor, magis gratularer ſi redderetur. Romani enim grauiores tunc ſunt quando vincuntur. Age igitur vt prudentem decet: nec fortuna te inflet quæ multos decepit. Valerianus & filium imperatorem habet &*

C *nepotem Cæſarem: & quid? Habet & omnem orbem illum Romanum, qui contra te totus inſurget. Redde igitur Valerianum, & fac cum Romanis pacem, nobis etiam ob gentes Ponticas profuturam.* Artabaſdes rex Armeniorum talem ad Saporem epiſtolam miſit, *In partem gloriæ venio: ſed vertor ne non tam viceris quam bella ſeueris. Valerianum & filius repetet, & nepos, & duces Romani, & omnis Gallia, & omnis Africa, & omnis Hiſpania, & omnis Italia, & omnes gentes quæ ſunt in Illyrico, atque in Oriente & in Ponto, quæ cum Romanis conſentiunt, aut Romanorum ſunt. Vnum ergo ſenem cepiſti, & omnes gentes orbis terrarū*

D *infeſtiſſimas tibi feciſti: fortaſſis & nobis qui auxilia miſimus, qui vicini ſumus, qui ſemper vobis inter vos pugnantibus laboramus.* Bactriani, & Hiberi, & Albani, & Tauroſcythæ Saporis literas non receperunt, ſed ad Romanos duces ſcripſerunt, auxilia pollicentes ad Valerianum de captiuitate liberandum. Sed Valeriano apud Perſas conſeneſcente, *Odenatus Palmyrenus*, collecto exercitu rem Romanā propè in priſti-

num ſtatum reddidit. Cepit regis theſauros, cepit etiam A quas theſauris chariores habent reges Parthici, cõcubinas. Quare magis reformidans Romanos duces Sapor, timore Baliſtæ atque Odenati, in regnum ſuum ocyus ſe recepit. Atque hic interim finis belli fuit Perſici. Hæc ſunt digna cognitu de Valeriano, nunc ad Valerianum minorem reuertar.

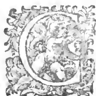
TREBELLII POLLIONIS B

VALERIANVS IVNIOR.

VALERIANVS IVNIOR alia quàm Gallienus matre genitus, forma conſpicuus, verecundia probabilis, eruditione pro ætate clarus, moribus periucũdus, atque à fratris diſſolutione ſeiunctis, à patre abſente Cæſar eſt appellatus, à fratre (vt Celeſtinus dicit) Auguſtus. nihil habet prædicabile in vita niſi quòd eſt nobiliter natus, educatus optimè, & miſerabiliter interemptus. Et quoniam ſcio errare pleroſque qui C Valeriani imperatoris titulum in ſepulchro legentes, illius Valeriani redditum putant corpus, qui à Perſis eſt captus: ne vllus error obrepat, mittendum in literas cenſui, hunc Valerianum circa Mediolanum ſepultum, addito titulo, Claudij iuſſu, VALERIANVS IMPERATOR. Non puto plus aliquid vel de maiore Valeriano, vel de iuniore requirendum. Et quoniam vereor ne modum voluminis tranſeam, ſi Gallienum Valeriani filium, de quo iam nobis multus ſermo fuit: vel Sallonium filium etiam Gallieni, qui D & Gallienus dictus eſt, huic libro adiungam, ad aliud volumen tranſeam. Semper enim me vobis dedidi & famæ, cui negare nihil debeo neque poſſum.

A

TREBELLII POLLIONIS
GALLIENI DVO.

APTO Valeriano (enimuero vnde incipienda est Gallieni vita, nisi ab eo precipuè quo eius vita depressa est) nutante Repub. quum Odenatus iam Orientis cepisset imperiū, & Gallienus comperta patris capti-
B uitate gauderet, vagabātur exercitus, murmurabant duces, erat ingens omnibus mœror quòd imperator Romanus in Perside seruiliter teneretur. Gallieno igitur & Volusiano COSS. Macrianus & Balista in vnum coeunt, exercitus reliquias conuocant: & quum Romanū in Oriente nutaret imperium, quem facerent imperatorem requirunt, Gallieno tam negligenter se agente, vt eius ne mentio quidem apud exercitum fieret. Denique cum pluries eius rei causa conuenissent, placuit vt Macrianum cum filiis suis imperatores dicerent, ac Rempublicam defensan-
C dam capesserent. Sic igitur imperium delatum est MACRIANO. Et causæ Macriano imperandi cum filiis hæ fuerunt. Primùm, quòd nemo eo tempore sapientior ducum habebatur, nemo ad res gerēdas aptior: deinde ditissimus, & qui priuatis posset fortunis publica explere dispendia. Huc accedebat quòd liberi eius fortissimi iuuenes totamente in bellum ruebant, vt essent legionibus exemplo ad omnia militaria. Macrianus ergo vndique collectis exercitibus, Orientis partes petiit: atque vt posset latè sibi delatum defendere & tueri imperium, bellum sic in-
D struxit, atque copias sic parauit, vt esset omnium circumspectus quæ contra eum poterant cogitari. Idem Macrianus Pisonem, vnum ex nobilibus principibus senatus, ad Achaiam destinauit ob hoc vt VALENTEM qui illic proconsulari imperio Rempublicam gubernabat, opprimeret. Sed Valens comperto quòd Piso contra se veniret, umpsit imperium. Piso igitur in Thessaliam se recepit.

Vbi, missis, à Valente militibus compluribus, interfectus A
est: ipse quoque imperator appellatus cognométo THESSALICVS. Sed Macrianus retento in Oriente vno ex filiis, pacatis tamen rebus, Asiam primùm venit, deinde Illyricum petiit: in Illyrico cum AVREOLO imperatore, qui contra Gallienum imperium sumpserat, duce Domitiano nomine, manum conseruit, vnum ex filiis secum habens, & xxx millia militum ducens. Sed victus est Macrianus cum filio Macriano nomine, deditúsque omnis exercitus Aureolo imperatori. Turbata interim Repub. totóq; penitus orbe terrarum, vbi ODENATVS comperit Macrianum cum filio interemptum, regnare Aureolum, Gallienũ remissius agere, festinauit ad alterum filium Macriani, quum exercitus hoc daret fortuna capiendum. Sed ij qui erant cum filio Macriani, Quieto nomine, consentientes Odenato, autore præfecto Macriani BALISTA iuuenem occiderunt, missóque per murum corpore, Odenato se omnes affatim dediderunt. Totius propè igitur Orientis factus est Odenatus imperator, quum Illyricum teneret Aureolus, Romam Gallienus. Idem Balista multos Emissenos, ad quos confugerant Macriani milites, cum Quieto C
& thesaurorum custode interfecit, ita vt ciuitas penè deleretur. Odenatus inter hæc quasi Gallieni partes ageret, cũcta eidem nuntiari ex veritate faciebat. Sed Gallienus cognito quòd Macrianus cum suis liberis esset occisus, quasi securus rerum ac patre iam recepto, libidini ac voluptati se dedidit. Ludos circenses ludósque scenicos, ludos gymnicos, ludicram etiam venationem, & ludos gladiatorios dedit: populúmque quasi victorialibus diebus ad festiuitatẽ ac plausum vocauit. Et quum plerique patris eius captiuitatem mœrerent, ille specie decoris quòd pater eius virtu- D
tis studio deceptus videretur, supramodum lætatus est. Cõstabat autem censuram parentis eum ferre non potuisse, votiuúmque illi fuisse, quòd imminentem ceruicibus suis grauitatem patriam non haberet. Per idem tempus ÆMILIANVS apud Ægyptum sumpsit imperium, occupatis horreis multa oppida malo famis pressit. Sed hunc

A dux Gallieni Theodotus conflictu habito cepit, atque imperatori Gallieno viuum transmisit. Ægyptus enim data Æmiliano per Transthebaitanos milites quum Gallienus in luxuria & improbitate persisteret. Qúmque ludibriis & helluationi vacaret, neque aliter Rempublicam regeret quàm quum pueri fingunt per ludibria potestates, Galli quibus insitum est esse leues ac degenerantes à ciuitate Romana, & luxuriosos principes ferre nō posse, POSTHVMIVM ad imperium vocarunt: exercitibúsque consentientibus, qui occupatum imperatorem libidinibus sentie- B bant querebanturque. Contra hunc Theodotus exercitū duxit. Qúmque vrbem, in qua erat Posthumius obsidere cœpisset, decernentibus Gallis Gallienus muros circūiens sagitta ictus est. Nam & per annos VII Posthumius imperauit, & Gallias ab omnibus circumfluentibus Barbaris validissimè vindicauit. His coactus malis Gallienus pacem cum Aureolo facit oppugnandi Posthumij studio, longóque bello tracto per diuersas obsidiones ac prælia, rem modò feliciter modò infeliciter gessit. Accesserat pręterea his malis quòd Scythæ Bithyniam inuaserant, ciui- C tatésque deleuerant. Denique Astacum, quæ postea Nicomedia dicta est, incensam grauiter vastauerūt. Denique quasi coniuratione totius mundi, concussis orbis partibus, etiam in Sicilià quasi quoddam seruile bellū extitit, latronibus euagantibus, qui vix oppressi sunt. Et hæc omnia Gallieni cōtemptu fiebant. Neque enim quicquam est ad audaciam malis, ad spem bonorum bonis prōptius, quàm quum vel malus timetur, vel dissolutus contemnitur imperator. Gallieno & Faustino COSS. inter tot bellicas clades etiam terręmotus grauissimus fuit, & tenebræ per mul- D tos dies. Auditum prætere a tonitruum terra mugiente nō Ioue tonante. Quo motu multæ fabricæ deuoratæ sunt cū habitatoribus: multi terrore mortui. quod quidem malum tristius in Asię vrbibus fuit. Mota est & Roma, mota & Libya: hiatus terræ plurimis in locis fuerunt, quum aqua salsa in fossis appareret. Maria etiam multas vrbes occuparunt. Pax igitur deum quæsita, inspectis Sibyllæ libris, fa-

ctúmque Ioui salutari, vt præceptum fuerat, sacrificium. A
Nã & pestilentia tanta extiterat vel Romæ vel in Achaicis vrbibus, vt vno die quinque millia hominum pari morbo perirent. Sæuiente fortuna quũ hinc terræmotus, inde hiatus soli ex diuersis partibus pestilẽtia orbẽ Romanũ vastaret, capto Valeriano, Gallis parte maxima obsessis, quum bellum Odenatus inferret, quum Aureolus perurgeret Illyricum, quum Æmilianus Ægyptũ occupasset: GOTTHI & CLODIVS, de quo dictum est superius, occupatis Thraciis Macedoniam vastarunt, Thessalonicam obsederunt, neque vsquam quies mediocriter salutem ostentare visa B
est. Quæ omnia contemptu, vt sæpius diximus, Gallieni fiebant, hominis luxuriosissimi, & si esset securus, ad omne dedecus paratissimi. Pugnatum est in Achaia Macriano duce contra eosdem Gotthos. Vnde victi per Achæos, recesserunt. Scythę autẽ, hoc est pars Gotthorũ, Asiã vastabant. Tũc etiam templum Dianæ Ephesiæ dispoliatum & incensum est: cuius opes fama in populos satis notæ. Pudet numerare inter hæc tempora quum ista gererẽtur, quæ sæpe Gallienus malo generis humani quasi per iocũ dixerit. Nam quum ei nũtiatum esset, Ægyptum desciuisse, di- C
xisse fertur, *Quid? sine lino Ægyptio esse non possumus?* Quum autem vastatam Asiam, & elementorum concursionibus. & Scytharum incursionibus comperisset, *Quid*, inquit, *sine aphronitris esse non possumus?* Perdita Gallia arrisisse ac dixisse perhibetur, *Non sine trabeatis sagis tuta Resp. est?* Sic denique de omnibus partibus mundi, quum eas emitteret, quasi detrimẽtis vilium ministeriorum videretur affici, iocabatur. Ac nequid mali deesset Gallieni temporibus, Byzantiorum ciuitas clara naualibus bellis, claustrum ponticum, per eiusdem Gallieni milites ita omnis vastata est D
vt prorsus nemo superesset. Denique nulla vetus familia apud Byzantios inuenitur, nisi siquis peregrinatione vel militia occupatus euasit, qui antiquitatem generis nobilitémque repræsentet. Contra Posthumiũ igitur Gallienus cũ Aureolo & Clodio duce, qui postea imperiũ obtinuit, principe generis Constantini Cęsaris nostri, bellũ incepit:

A & quum multis auxiliis Posthumius iuuaretur Celticis ac Fräcicis, in bellum cum Victorino processit, cum quo imperium participauerat. Victrix Gallieni pars fuit, pluribus prælijs euentuum ratione decursis. Erat enim in Gallieno subitæ virtutis audacia: nam aliquando iniuriis grauiter mouebatur. Denique ad vindictam Byzantiorum processit: & quum non putaret recipi se posse muris, receptus alio die omnes milites inermes, armatorum corona circundatos, interemit, fracto fœdere quod promiserat. Per eadem tempora etiam Scythæ, in Asia Romanorum ducum vir-
B tute ac ductu vastati, ad propria recesserunt. Interfectis sanè militibus apud Byzantium, Gallienus quasi magnum aliquid gessisset, Romam cursu rapido conuolauit: conuocatísque patribus, decennia celebrauit nouo genere ludorum, noua specie pomparum, exquisito genere voluptatum. Iam primùm inter togatos patres, & equestrum ordinem, albatos milites, & omni populo præeunte, seruis etiam propè omnium, & mulieribus cum cereis facibus & lampadibus præcedentibus Capitolium petiit. Processerunt etiam altrinsecus centeni albi boues, cornibus auro
C iugatis, & dorsualibus sericis discoloribus præfulgentes. Agnæ candentes ab vtraque parte cc præcesserunt, & x elephanti, qui tunc erant Romæ, mille cc gladiatores pōpaliter ornati, cum auratis vestibus matronarum, mansuetæ feræ diuersi generis, cc, ornatu quammaximo affectæ. Carpenta cum mimis & omni genere histrionum pugiles sacculis, non veritate pugilantes. Cyclopea etiam luserunt omnes apenarij, ita vt miranda quædam & stupenda monstrarent. Omnes viæ ludis strepitúque & plausibus personabant, ipse medius cum picta toga & tunica palma inter
D patres (vt diximus) omnibus sacerdotibus prætextatis Capitolium petiit. Hastæ auratæ altrinsecus quingenæ, vexilla centena, & præter ea quæ collegiorum erant, dracones, & signa templorum omniúmque legionem ibant. Ibant præterea gentes simulatæ, vt Gotthi, Sarmatæ, Franci, Persæ: ita vt non minus quàm ducenti singulis globis ducerentur. Hac pompa homo ineptus eludere se credidit popu-

populum Romanum: sed, vt sunt Romanorum facetiæ, A
alius Posthumio fauebat, alius Regilliano, alius Aureolo,
alius Æmiliano, alius Saturnino. nam & ipse iam imperare
dicebatur. Inter hæc ingens querela de patre: quem inultũ
filius relinqueret, & quẽ externi vtcunque vindicauerant.
Nec tamen Gallienus ad talia mouebatur, obstupefacto
voluptatibus corde: sed ab iis qui circum eum erant requirebat, *Et quid habemus in prãdio? & quæ voluptates paratæ sunt? & qualis cras erit cœna? quales circenses?* Sic confecto itinere,
celebratisque hecatombis, ad domum regiam rediit: conuiuiisque & epulis depulsis, alios dies voluptatibus publicis deputabat. Præteundum non est haud ignobile facetiarum genus. B
Nam quum rex Persarum, quasi captiuorum, per pompam (rem ridiculam) duceretur, quidã scurræ
miscuerunt se Persis, diligentissimè scrutantes omnia, atque vniuscuiusque vultũ mira inhiatione mirantes. A quibus quũ quæreretur quidnam agerent illa solertia, illi responderũt, *Patrem principis quærimus.* Quod quum ad Gallienum peruenisset, non pudore, non mœrore, non pietate
commotus est, scurrásque iussit viuos exuri. Quod populus
factũ tristius quàm quisquã existimaret, tulit: milites verò C
ita doluerunt vt non multo pòst vicem redderent. Gallieno & Saturnino COSS. Odenatus rex Palmyrenorum obtinuit totius Orientis imperium, idcirco præcipuè quòd
se fortibus factis dignũ tantæ maiestatis infulis declarauit:
Gallieno aut nullas, aut luxuriosas, aut ineptas & ridiculas res agente. Denique Odenatus statim bellum Persis in
vindictam Valeriani, quam eius filius negligebat, indixit.
Nisibin & Carras statim occupat, tradentibus sese Nisibenis atque Carrenis, & increpanitbus Gallienũ. Nec defuit
tamen reuerentia Odenati circa Gallienum. Nam captos D
satrapas insultandi propè gratia & ostentandi sui ad eũ misit. Qui quum Romam deducti essent, vicente Odenato
triumphauit Gallienus, nulla mentione patris facta: quem
nec inter deos quidem nisi coactus retulit, quum mortuũ
audisset, sed adhuc viuentem: nam de illius morte falsò cõpererat. Odenatus autem ad Ctesiphõtẽ Parthorum mul-

A titudinem obsedit: vastatísque circũ omnibus locis, innumeros homines interemit. Sed quũ satrapę omnes ex omnibus regionibus illud defensionis cõmunis gratia conuolassent, fuerũt longa & varia prælia, longior tamen Romana victoria. Et quum nihil aliud ageret nisi vt Valerianum Odenatus liberaret, instabat quotidie, ac locorum difficultatibus in alieno solo imperator optimus laborabat. Dum hæc apud Persas gerũtur, *Scythæ* in Cappadociam peruaserunt: illic captis ciuitatibus, bello etiam vario diu acies ad Bithyniam cõtulerunt. Quare milites iterum de nouo imperatore faciendo cogitauerunt: quos omnes Gallienus more suo, quum placare atq; in gratiam suam reducere nõ posset, occidit. Quum tamen sibi milites dignum principẽ quærerent, Gallienus apud Athenas ἄρχων erat, id est summus magistratus, vanitate illa qua & ciuis adscribi desiderabat, & sacris omnibus interesse: quod neque Adrianus in summa felicitate, neque Antoninus in adulta fecerat pace quum tanto studio Græcarum docti fuerint literarũ, vt rarò aliquibus doctissimis magnorum arbitrio cesserint virorum. Areopagitarum prætercea cupiebat ingeri numero, cõtempta propè Rebubl. Fuit enim Gallienus (quod negari nõ potest) oratione, poemate, atque omnibus artibus clarus. Huius est illud epithalamium quod inter centum poetas præcipuum fuit. Nam quum fratrum suorum filios coniugaret, & omnes poetę Græci Latiníque epithalamia dixissent, ídque per dies plurimos, quum ille manus sponsorum teneret, vt quidam dicunt, sæpius ita dixisse fertur,

Ite, ait, ô pueri, pariter sudate medullis
Omnibus inter vos: non murmura vestra columbæ,
Brachia non hederæ, non vincant oscula conchæ.

D Longum est eius versus orationésque connectere; quibus suo tẽpore tam inter poetas quàm inter rhetores emicuit. Sed aliud in imperatore quæritur, aliud in oratore vel poeta flagitatur. Laudatur sanè eius optimum factum. Nã cõsulto Valeriani fratris sui & Lucilli propinqui, vbi comperit ab Odenato Persas vastatos, redactã Nisibin & Carras in potestatem Rom. omnem Mesopotamiam nostram, denique Ctesiphontem esse peruentum, fugisse regem,

captos satrapas, plurimos Persarum occisos: Odenatum, A participato imperio Augustum vocauit, eiúsque monetã qua Persas captos traheret, cudi iussit, quod & senatus & vrbs, & omnis ætas gratanter accepit. Fuit prçterea idẽ ingeniosissimus, cuius ostendentia acumẽ pauca libet ponere. Nam quum taurum ingẽtem in arenã misisset, exissẽtq; ad eum feriendum venator, neq; perductũ decies potuisset occidere, coronam venatori misit, mussantibúsq; cunctis quid rei esset quòd homo ineptissimus coronaretur, ille per curionẽ dici iussit, *Taurum toties non ferire difficile est*. Idẽ quum quidam gemmas vitreas pro veris vendidisset eius B vxori, atque illa, re prodita, vindicari vellet, surripi quasi ad leonem venditorem iussit. Deinde è cauea caponẽ emittit, mirantibúsque cunctis rem tam ridiculam, per curionẽ dici iussit, *Imposturam fecit, & passus est*. deinde negotiatorẽ dimisit. Occupato tamẽ Odenato bello Persico, & Gallieno rebus ineptissimis, vt solebat, incumbẽte, Scythæ nauibus factis Heracleam peruenerũt, atq; inde cum præda in solũ proprium reuerterunt, quanuis multi naufragio perierunt, nauali bello superati. Per idem tempus Odenatus insidiis consobrini sui interemptus est cum filio Herode, quem & C ipsum imperatorẽ appellauerat. Tum Zenobia vxor eius, quòd paruuli essent filij eius qui supererãt, Herẽnius & Timolaus, ipsa suscepit imperiũ, diúque rexit non muliebriter, neque more fœmineo: sed non solùm Gallieno virago melius imperare potuisset, verumetiam multis imperatoribus fortius atq; solertius. Gallieno sanè vbi nuntiatũ Odenatũ interemptũ, bellũ Persis ad serã nimis vindictã patris parauit, collectísq; per Heraclianũ ducẽ militibus solertis principis rem gerebat. Qui tamẽ Heraclianus quũ contra D Persas profectus esset, à Palmyrenis victus oẽs quos parauerat milites perdidit, Zenobia Palmyrenis & oriẽtalibus plerisq; viriliter imperante. Inter hæc Scythę per Euxinum nauigãtes, Istrũ ingressi, multa grauia in solo Rom. fecerunt. Quibus cõpertis, Gallienus Cleodamũ & Athenæum Byzantios instaurãdis vrbibus muniendísq; præfecit. Pugnatũ est circa Pontum, & à Byzãtiis ducibus victi sunt barbari. Veneriano itẽ duce, nauali bello Gotthi supe-

A rati sunt, tum ipse Venerianus militari periit morte. Atque inde Cyzicum & Asiam, deinceps Achaiam omnẽ vastauerunt, & ab Atheniensibus duce Dexippo, scriptore horum temporum, victi sunt. Vnde pulsi per Epirum, Acarnaniam, Boetiam, peruagati sunt. Gallienus interea vix excitatus publicis malis, Gotthis vagantibus per Illyricum occurrit, & fortuitò plurimos interemit. Quo comperto, Scythę facta carragine per montem Gessacem fugere sunt conati. Omnes inde Scythas Martianus varia bellorum fortuna agitauit: quæ omnes Scythas ad rebellionem excitarunt.
B Et hæc quidem Heracliani ducis erga Rẽpublicã deuotio fuit. Verùm quum Gallieni tãtam improbitatem ferre non possent, consilium inierunt Martianus & Heraclianus, vt alter eorum imperium caperet: & Claudius quidem (vt suo dicemus loco) vir omniũ optimus, electus est, qui consilio non adfuerat, essẽtque apud cunctos in reuerentia, vt dignus videretur imperio, quemadmodũ postea comprobatũ est. Is enim est CLAVDIVS à quo Constantinus vigilantissimus Cæsar originem ducit. Fuit eiusdem socius in appetendo imperio quidã Ceronius siue Cecro-
C pius, dux Dalmatarum, qui eos & vrbanissimè & prudentissimè adiuuit. Sed quum imperium capere viuo Gallieno non possent, huiusmodi eum insidiis appetendum esse duxerunt, vt labem improbissimam, malis fessa Republica, à gubernaculis humani generis dimouerẽt, ne diutius theatro & circo, addicta Republica per voluptatẽ deperiret illecebras. Insidiarum genus fuit tale: Gallienus ab Aureolo qui principatum inuaserat, diffidebat, sperãs quotidie grauem & intolerabilem tumultuarij imperatoris aduẽtum. Hoc sciẽtes Martianus & Cecropius, subitò Gallieno ius-
D serant nuntiari Aureolum iam venire. Ille igitur militibus congregatis, quasi certum processit ad prælium, atque ita missis percussoribus interemptus est. Et quidem Cecropij Dalmatarũ ducis gladio Gallienus dicitur esse percussus, vt quidam ferunt, circa Mediolanum: vbi continuò & frater eius VALERIANVS est interẽptus quẽ multi Augustum, multi Cæsarẽ, multi neutrũ fuisse dicunt: quod verissimile

non est. Siquidem capto iam Valeriano, scriptum inuenimus in fastis, VALERIANO IMPERATORE COS. Quis igitur alius potuit esse Valerianus nisi Gallieni frater? Constat de genere, non satis tamen constat de dignitate, vel vt cœperunt alij loqui, de maiestate. Occiso igitur Gallieno seditio ingens militum fuit, quum spe prædæ ac publicæ vastationis imperatorem sibi vtilem, necessarium, fortem, efficacem, ad inuidiam faciendam, diceret raptum. Quare consilium principum fuit vt milites, eius, quo solent placari genere, sedarētur. Promissis itaque per Martianum aureis vicenis, & acceptis, (nam præstò erat thesaurorū copia) Gallienum tyrannum militari iudicio in fastos publicos retulerūt. Sic militibus sedatis Claudius, vir sanctus ac iure venerabilis, & bonis omnibus charus, amicus patriæ, amicus legibus, acceptus senatui, populo bene cognitus, accepit imperium. Hæc vita Gallieni fuit breuiter à me literis intimata, qui natus abdomini & voluptatibus, dies ac noctes vino & stupris perdidit orbem terrarū. Triginta propè tyrannos passus est, Romanum dehonestantes imperium, ita vt etiam mulieres eo melius imperarent. Ac ne eius prætereatur miserāda solertia, veris tempore cubicula de rosis fecit. De pomis castella composuit. Vuas triennio seruauit. Hyeme summa melones exhibuit. Mustum quemadmodum toto anno haberetur docuit. Ficos virides, & poma ex arboribus recentia semper alienis mensibus præbuit. Mantilibus aureis semper strauit. Gemmata vasa fecit, eadémque aurea. Crinibus suis auri scobem aspersit, radiatus sæpe processit. cum chlamyde purpurea gemmatísque fibulis & aureis Romæ visus est, vbi semper togati principes videbantur: purpuream tunicam aureatámque virilem eandémq; manicatam habuit. Gemmato baltheo vsus est, caligas gemmatas annexuit, quum campagos reticulos appellaret. Conuiuatus in publico est: congiariis populum molliuit: senatui sportulam sedens erogauit. Matronas ad consilium suum rogauit, iisdémque manum sibi osculantibus, quaternos aureos sui nominis dedit. Vbi de Valeriano patre comperit quòd captus esset, id quod philosophorum

A optimus de filio amisso dixisse fertur, *Sciebam me genuisse mortalem*, dixit ille, *Sciebam patrem meum esse mortalem*. Nec defuit Annius Cornicula qui cum quasi constantem principem falsò sua voce laudaret. peior tamē ille qui credidit. Sæpe ad tibicinem processit, ad organum se recepit, quum processui & recessui cani iuberet. Lauit ad diem septimò æstate vel sextò: hyeme secundò vel tertiò. Bibit in aureis semper poculis, aspernatus vitrum, dicens nil esse eo communius. Semper vina variauit. Neque vnquam in vno conuiuio ex vno vino duo pocula bibit. Concubinæ in eius tri-
B cliniis sæpe accubuerunt. Mensam secundam scurrarum & mimorum semper propè habuit. Quum iret ad hortos nominis sui, omnia palatina officia sequebantur. Ibant & præfecti, & magistri officiorum omnium: adhibebantur & conuiuiis & cœnationibus. lauabant etiā simul cum principe. Admittebantur sæpe etiam mulieres, cum ipso pulchræ & puellæ, & cum illis anus deformes, & iocari se dicebat quū orbem terrarum vndique perdidisset. Fuit tamen nimiæ crudelitatis in milites: nam & terna millia, & quaterna militum singulis diebus occidit. Statuam sibi maiorem co-
C losso fieri præcepit Solis habitu, sed ea imperfecta periit. Tam magna denique cœperat fieri, vt duplex ad colossum videretur. Poni autem illam voluerat in summo Æsquiliarum monte, ita vt hastam teneret, per cuius caput infans ad summum posset ascendere. Sed & Claudio & Aureliano deinceps stulta res visa est, siquidem etiā equos & currum fieri iusserat pro qualitate statuæ, atque in acutissima base poni. Porticum Flaminiam vsque ad pontem Miluium & ipse parauerat ducere, ita vt tetrastiche fieret, vt autem alij dicunt, pentastiche: ita vt primus ordo pilas haberet, &
D ante se columnas cum statuis, secundus & tertius, & deinceps διὰ τεσσάρων columnas. Longum est eius cuncta in literas mittere. quæ qui volet scire, legat Palfurium Suram, qui Ephemeridas eius vitæ composuit. Nos ad Saloninum reuertamur.

DE SALONINO GALLIENO. A

SALONINVS hic Gallieni filius fuit, nepos Valeriani, de quo nihil est quod dignum in literas mittatur, nisi quòd nobiliter natus, educatus regiè, occisus deinde non sua sed patris causa. De huius nomine magna est ambiguitas. Nam multi eum GALLIENVM, multi SALONINVM in historiis prodiderunt. Et qui Saloninũ, idcirco quòd apud Salonas natus esset, cognominatum ferunt: qui autem Gallienum, patris nomine cognominatum, & aui Gallieni summi quondam in Repub. viri. Fuit denique hactenus statua B in pede montis Romulei, hoc est ante Sacram viam, intra templum Faustinæ aduecta ad arcum Fabianum, quæ haberet inscriptũ, GALLIENO minori, Salonino additum: ex quo eius nomen intelligi poterit. Transisse decennium imperium Gallieni satis clarum est: quod idcirco addidi quia multi eum imperij sui primo anno periisse dixerunt. fuisse autem & alias rebelliones sub eodem de quibus proprio dicemus loco. Siquidem placuit triginta tyrãnos vno volumine includere, idcirco quòd nec multa de his dici possunt & in Gallieni vita pleráque iam dicta sunt. Et hæc C quidem de Gallieno hoc interim libro dixisse sufficiat. Nam & multa iam in Valeriani vita: in libro qui *De triginta tyrannis* inscribendus est, iam loquemur quæ iterari ac sæpius dici minus vtile videbatur. Huc accedit quòd quædam etiam studiosè prætermisi, ne eius posteri multis rebus editis læderentur. Scis enim ipse quales homines cum iis qui aliqua de maioribus eorum scripserint, quantum gerant bellum: nec ignota esse arbitror quæ dixit M. Tullius in Hortensio quem ad exemplũ Protreptici scripsit. Vnum ponam tamẽ quod iucunditatem quandam, sed vulgarem D habuit, morem tamẽ nouum fecit. Nam quum cingula sua plerique militantium qui ad conuiuium venerant, ponerẽt hora conuiuij, Saloninus puer, siue Gallienus, his auratos constellatósq; balteos rapuisse perhibetur: & quũ esset difficile in aula palatina requirere quod periisset, ac taciti militares viri detrimẽti pertulissent, postea rogati ad cõuiuiũ

A cincti accubuerunt. Quúmque ab his quæreretur cur non soluerent cingulum, respondisse dicuntur, Salonino deferimus. Atque hinc tractum morem vt deinceps cum imperatore cincti discumberent. Negare non possum, aliũde plerisque videri huius rei ortum esse morem. Dicunt enim militare prandium (quod dictum est prãdium ab eo quòd ad bellum milites paret) à cinctis initum: cui rei argumentum est quòd à discinctis etiam cum imperatore cœnatur. Quæ idcirco posui, quia digna & memoratu videbantur & cognitu. Nunc transeamus ad triginta tyrãnos, qui Gal-
B lieni temporibus contemptu mali principis extiterunt. De quibus breuiter & pauca dicenda sunt. Neque enim digni sunt eorum plerique vt volumen talium hominum saltem nominibus occuparetur. quamuis eorum aliqui non parum in se virtutis habuisse videantur, multum etiam reipublicæ profuisse. Tam variæ item opiniones sunt de Salonini nomine, vt, qui se verius putant dicere, à matre sua Salonina appellatum esse dicant, quam is perditè dilexerit, Piparam nomine, Barbaram regis filiam. Gallienus cum suis semper flauum crinem condidit. De annis autem Gallieni
C & Valeriani ad imperium pertinentibus adeo incerta traduntur, vt quum XV annos eosdem imperasse constet, id est Gallienum vsque ad quintumdecimum peruenisse, Valerianus verò sexto sit captus, alij IX annis, alij decem etiam Gallienum imperasse in literas mittant: quum constet & decennalia Romæ ab eodem celebrata, & post decennalia Gotthos ab eo victos, cum Odenato pacem factam, cum Aureolo initam esse concordiam: pugnatum contra Posthumium, contra Lollianum, multa etiam ab eo gesta quæ ad virtutem, plura tamen quæ ad dedecus pertinebant.
D Nam & semper noctibus popinas dicitur frequentasse, & cum lenonibus, ac etiam mimis scurrísque vixisse.

TRE-

TREBELLII POLLIONIS A

TRIGINTA TYRANNI.

CRIPTIS iam pluribus libris, non historico nec diserto, sed pedestri eloquio, ad eam temporum veniemus seriem in qua per annos quibus Gallienus & Valerianus Rempubl. tenuerunt, triginta tyranni occupato Valeriano magnis belli Persici necessitatibus, extiterunt, quum Gallienum non solùm viri sed etiam mulieres contemptui haberent, vt suis locis probabitur. Sed quoniam tanta obscuritas eorum hominum fuit qui ex diuersis orbis partibus ad imperium conuolabant, vt non multa de his vel dici possint à doctioribus, vel requiri: deinde ab omnibus historicis qui Græcè ac Latinè scripserunt, ita nonnulli prætereantur, vt eorum nec nomina frequententur: postremò quum tam variè à plerisque super his nonnulla sint prodita: in vnum eos libellum contuli, & quidem breuem, maximè quum vel in Valeriani, vel in Gallieni vita pleraque de his dicta, nec repetenda tamen satis constet.

B

C

DE CYRIADE, I.

HIC patrem Cyriadem fugiens, diues & nobilis, quum luxuria sua & moribus perditis sanctum senem grauaret, direpta magna parte auri, argenti etiam infinito pondere, Persas petiit: atque inde Sapori regi coniunctus atque sociatus, quum hortator belli Romanis inferendi fuisset, Odenatum primùm, deinde Saporem ad Romanũ solum traxit: Antiochia etiam capta & Cæsarea, cæsarianum nomen accepit. Atque inde vocatus augustus, quum omnem orientem vel virium audacia vel terrore quateret, patrem verò interemisset (quod alij historici negant factum) ipse per insidias suorum, quum Valerianus iam ad bellum Persicum veniret, occisus est. Neque plus de hoc historię quic- D

A quam mandatum est quod dignum memoria esse videatur. quem clarum, perfugium & parricidium, & aspera tyrannis & summa luxuries literis dederunt.

DE POSTHVMIO, II.

HIc vir in bello fortissimus, in pace constantissimus, in omni vita grauis, vsqueadeo vt Saloninum filium suũ eidem Gallienus in Gallia positum crederet, quasi custodi vitæ, & morũ & actuum imperialium institutori. Sed, quã- B tum plerique asserunt, (quod eius non conuenit moribus) postea fidem fregit, & occiso Salonino sumpsit imperium. Vt autẽ verius plerique tradiderunt, quum Galli vehementissimè Gallienum odissent, puerum autẽ apud se imperare ferre non possent, eum qui commissum regebat imperium, imperatorẽ appellarunt, missisque militibus adolescentem interfecerũt. Quo interfecto ab omni exercitu & ab omnibus Gallis, Posthumius gratãter acceptus talem se præbuit per annos septem, vt Gallias instaurauerit, quum Gallienus luxurię & popinis vacaret, & amore Barbaræ mulieris con- C senesceret. Gestum est tamen à Gallieno contra hunc bellum tunc quum sagitta Gallienus est vulneratus. Siquidem nimius amor erga Posthumium omnium erat in Gallica gente populorum, quod submotis omnibus Germanicis gentibus, Romanum in pristinam securitatem reuocasset imperium. Sed quum se grauissimè regeret, more illo quo Galli nouarum rerum semper sunt cupidi, Lolliano agente, interemptus est. Siquis sanè Posthumij meritum requirit, iudicium de eo Valeriani ex hac epistola quam ille ad Gallos misit, intelliget: *Transrhenani limitis ducem, & Galliæ præ-* D *sidem Posthumium fecimus, virum dignissimum seueritate Gallorum. præsente quo non miles in castris, non iura in foro, non in tribunalibus lites, non in Curia dignitas pereat: qui vnicuique proprium & suum seruet. Virum quem ego præ cæteris stupeo, & qui locum principis mereatur iure: de quo spero quòd mihi gratias agetis. Quòd si me fefellerit opinio quam de illo habeo, sciatis nusquam gentium reperiri qui possit penitus approbari. Huius filio Posthu-*

mio nomine, tribunatum Vocontiorum dedi adolescenti, qui se dignum patris moribus reddet. A

DE POSTHVMIO IVNIORE, III.

DE hoc propè nihil est quod dicatur, nisi quòd à patre appellatus est Cæsar, ac deinceps in eius honore Augustus cum patre dicitur interemptus, quum Lollianus in locum Posthumij subrogatus, delatũ sibi à Gallis sumpsisset imperium. Fuit autem (quod solùm memoratu dignũ est) ita in declamationibus disertus, vt eius controuersiæ B Quintiliano dicantur insertæ, quem declamatorem Romani generis acutissimum, vel vnius capitis lectio prima statim fronte demonstrat.

DE LOLLIANO, IIII.

HVius rebellione in Gallia Posthumius, vir omniũ fortissimus, interemptus est, quum iam nutante Gallieni luxuria in veterem statum Romanum reformasset imperium. Fuit quidem etiam fortissimus, sed rebellionis intuitu minorem apud Gallos autoritatem de suis viribus tenuit. C Interemptus autem est à Victorino Victorinæ vel Victoriæ filio, quæ postea MATER CASTRORVM appellata est, & Augustæ nomine affecta, quum ipsa per se fugiens tanti ponderis molem, primùm in Marium, deinde in Tetricum atque eius filium contulisset imperia. Et Lollianus quidem nonnihilum Reipub. profuit. Nam plerasque Galliæ ciuitates, nonnulla etiam castra quæ Posthumius per septem annos in solo Barbarico ædificauerat, quæque interfecto Posthumio subita irruptione D Germanorum & direpta fuerant & incensa in statum veterem reformauit: deinde à suis militibus, quòd in labore nimius esset, occisus est. In Gallieno perdente Rempubl. in Gallia primùm Posthumius, deinde Lollianus, Victorianus deinceps, postremò Tetricus (nam de Mario nihil dicimus) affectatores Romani nominis extiterũt: quos

A omnes datos diuinitus credo, ne quum illa peſtis inaudita luxuria impediretur, in aliis poſſidendi Romanum ſolum Germanis daretur facultas: qui ſi eo genere tunc euaſiſſent quo Gotthi & Perſæ, conſentiẽtibus in Romano ſolo gentibus, venerabile hoc Romani nominis finitum eſſet imperium. Lolliani autem vita in multis obſcura eſt, vt ipſius Poſthumij, ſed priuata virtute clari non nobilitatis pondere vixerunt.

DE VICTORINO, V.

B

POſthumius ſenior quum videret multis ſe Gallieni viribus peti, atque auxilium non ſolùm militum, verumetiã alterius principis neceſſarium, Victorinum militaris induſtriæ virũ in participatum vocauit imperij, & cum eodem contra Gallienum conflixit. Qúmque adhibitis ingentibus Germanorum auxiliis, diu bella traxiſſent, victi ſunt. Tunc interfecto etiam Lolliano, ſolus Victorinus in imperio remanſit: qui & ipſe, quòd matrimoniis militum & militarium corrumpendis operam daret, à quodam actuario,
C cuius vxorẽ ſtuprauerat, cõpoſita factione Agrippinæ percuſſus, Victorino filio Cęſare à matre Victorina, ſiue Victoria, quę *mater caſtrorũ* dicta eſt, appelato: qui & ipſe puerulus ſtatim eſt interemptus, quum apud Agrippinam pater eius eſſet occiſus. De hoc quòd fortiſſimus fuerit, & præter libidinem optimus imperator, à multis multa ſunt dicta. Sed ſatis credimus Iulij Ateriani partem libri cuiuſdam ponere, in quo de Victorino, ſic loquitur, *Victorino, qui Gallias poſt Iunium Poſthumium rexit, neminem exiſtimo præferendum. Non in virtute Traianum, non Antoninum in clementia, non in*
D *grauitate Neruam, non in gubernando ærario Veſpaſianum, non in cenſura totius vitæ ac ſeueritate militari Pertinacem vel Seuerum. Sed omnia hæc, libido & cupiditas mulierariæ voluptatis ſic perdidit vt nemo audeat virtutes eius in literas mittere, quem conſtat omnium iudicio meruiſſe puniri.* Ergo quũ id iudicij de Victorino ſcriptores habuerint, ſatis mihi videor de eius dixiſſe moribus.

DE VICTORINO IVNIORE, VI. A

De hoc nihil amplius in literas est relatum, quàm quòd nepos Victoriæ, Victorini filius fuit, & à patre & ab auia sub eadem hora qua Victorinus interemptus, Cæsar nuncupatus est, ac statim à militibus ita occisus. Extāt denique sepulcra circa Agrippinam breui marmore impressa humilia, in quibus vnus est inscriptus, HIC DVO VICTORINI TYRANNI SITI SVNT.

DE MARIO, VII. B.

Victorino, Lolliano, & Posthumio interemptis, Marius ex fabro, vt dicitur, ferrario triduo tantùm imperauit. De hoc quid amplius requiratur ignoro, nisi quòd eum insigniorem breuissimum fecit imperium. Nam vt consul ille qui sex pomeridianis horis consulatum suffectus tenuit, à M. Tullio tali aspersus est ioco, *Consulem habuimus tam seuerum támque censorium vt in eius magistratu nemo pranderit, nemo cœnauerit, nemo dormierit*: de hoc etiam dici posse videtur, qui vna die factus est imperator, alia die visus est imperare, C tertia interemptus est. Et vir quidem strenuus, ac militaribus vsque ad imperium gradibus euectus est: quem plerique *Mamurium*, nonnulli *Veturium*, opificem vtpote ferrarium, nuncuparunt. Sed de hoc nimis multa: de quo illud addidisse satis est, nullius manus vel ad feriēdum, vel ad impellendum fortiores fuisse, quum in digitis neruos videretur habuisse, non venas. Nam & carra venientia digito salutari repulisse dicitur, & fortissimos quosque vno digito sic affixisse vt quasi ligni vel ferri obtusioris ictu percussi dolerent. Multa duorum digitorum allisione cōtriuit. Occisus est à quodam milite, qui quum eius quondam ope- D rarius in fabrili officina fuisset, contemptus est ab eodem, vel quum duxisset, vel quum imperium cepisset. addidisse hæc verba dicitur interemptor, *Hic est gladius quem ipse fecisti.* Huius concio prima talis fuisse dicitur, *Scio commilitones posse mihi obiici artem pristinam, cuius mihi omnes testes estis.*

A *Sed dicat quisque quod vult, vtinam semper ferrum exerceam. non vino, non floribus, non mulierculis, non popinis, vt facit Gallienus, indignus patre suo & sui generis nobilitate, deperecam. Ars mihi obiiciatur ferraria, dum me & exteræ gentes ferrum attrectasse suis cladibus recognoscant in Italia. Denique vt omnis Alemannia omnísque Germania cum cæteris quæ adiacent gentibus, Romanum populum ferratam putent gentem, vt specialiter in nobis ferrum timeant. Vos tamē cogitetis velim fecisse vos principem qui nunquam quicquam scierit tractare, nisi ferrum. Quod idcirco dico, quia scio mihi à luxuriosissima illa peste nihil opponi posse nisi* B *hoc quòd gladiorum armorúmque artifex fuerim.*

DE INGENVO, VIII.

FVsco & Basso coss. quum Gallienus vino & popinis vacaret, qúmque se lenonibus, mimis, & meretricibus dederet, ac bona naturæ luxuriæ continuatione deperderet, Ingenuus, qui Pannonias tunc regebat, à Mœsiacis legionibus imperator est dictus, cæteris Pannoniarum volētibus: neque in quoquam melius consultum Reip. à militi- C bus videbatur, quàm quòd instanribus Sarmatis creatus est imperator, qui fessis rebus mederi sua virtute potuisset. Causa autem ipsi arripiendi tunc imperij fuit, ne suspectus esset imperatoribus quòd erat fortissimus ac Reip. necessarius, & militibus (quod imperantes vehementer mouet) acceptissimus. Sed Gallienus, vt erat nequam & perditus, ita etiā, vbi necessitas coegisset, velox, furibundus, ferus vehemēs, crudelis: denique Ingenuū conflictu habito vicit, cóque occiso, in omnes Mœsiacos tam milites quàm ciues asperrimè sæuiit: nec quenquam suæ crudelitatis ex- D ortem reliquit: vsqueadeo asper & truculentus vt plerasq; ciuitates vacuas à virili sexu relinqueret. Fertur sanè idem Ingenuus ciuitate capta intrasse domū, in qua se pugione transfodit: atque ita vitam finisse, ne in tyranni crudelis potestatē veniret. Extat sanè epistola Gallieni, quàm ad Celerem Verianū scripsit, qua eius nimietas crudelitatis ostēditur: quam ego idcirco interposui, vt omnes intelligerēt,

hominem luxuriosum crudelissimum esse, si necessitas po- A
stulet. *Gallienus Veriano. Non mihi satisfacies, si tantùm armatos occideris, quos & fors belli interimere potuisset. Perimendus est omnis sexus virilis, si & senes atque impuberes sine reprehensione nostra occidi possent. Occidendus est quicunque malè voluit. occidendus est quicunque malè dixit contra me, contra Valeriani filium, contra tot principum patrem & fratrem. Ingenuus factus est imperator. Lacera, occide. concide: animum meum intelligere potes, mea mente irascere qui hæc manu mea scripsi.*

DE REGILLIANO, IX. B

FAti publici fuit vt Gallieni tempore quicunque potuit, ad imperium prosiliret. Regillianus denique in Illyrico ducatũ gerẽs, imperator est factus, autoribus imperij Mœsiis, qui cum Ingenuo fuerant antè superati. in quorũ partẽs grauiter Gallienus sæuierat. Hic tamen multa fortiter contra Sarmatas gessit, sed autoribus Roxolanis consentientibúsque militibus, & timore prouincialium, ne iterum Gallienus grauiora faceret, interẽptus est. Mirabile fortasse videatur, si, quę origo imperij eius fuerit, declaretur. Mi- C
litari enim ioco regna promeruit. Nã quum milites quidã cum eo cœnarent, astitit Valerianus tribunus qui diceret. *Regilliani nomen vnde credimus dictũ?* Alius cõtinuò, *Credimus quòd à regno.* Tũ is qui aderat scholasticus, cœpit quasi grammaticaliter declinare, & dicere, *Rex, regis, regi, Regillianus.* Milites, vt est hominum genus pronum ad ea quæ cogitãt, dixerunt, *Ergo potest rex esse?* item alius, *Ergo potest nos regere?* item alius, *Deus tibi regis nomen imposuit.* Quid multa? His dictis quũ alia die manè processisset, à principibus imperator est salutatus. Ita quod aliis vel audacia vel iudiciũ detulit, D
huic iocularis astutia. Fuit, quod negari non potest, vir in militari re semper probatus, & Gallieno iam antè suspectus quòd dignus videretur imperio: gentis Daciæ, Decibali ipsius vt fertur, affinis. Extat epistola diui Claudij adhuc priuati, qua Regilliano Illyrici duci gratias agit ob redditũ Illyricum, quum omnia Gallieni segnitia deperirẽt: quam

A ego repertam in archiuis, inserendam putaui: fuit enim publica. *Claudius Regilliano multam salutem. Felicem Remp. quæ te talem virum habere rei castrensis bellis his meruit. felicem Gallienum, etiamsi ei vera nemo nec de bonis, nec de malis nuntiat. Pertulerunt ad me Bonitus & Celsus stipatores principis nostri, qualis apud Scupos in pugnando fueris, quot vno die prælia & qua celeritate confeceris. Dignus eras triumpho, si antiqua tempora extarent. Sed quid multa? Memor cuiusdam ominis cautius velim vincas. Arcus Sarmaticos & duo saga ad me velim mittas, sed fibulatoria, quum ipse miserim de nostris.* Hac epistola ostenditur, quid de
B Regilliano senserit Claudius, cuius grauissimum iudicium suis temporibus fuisse nō dubium est. Nec à Gallieno quidem vir iste promotus est, sed à patre eius Valeriano, &, vt Claudius & Macrianus & Ingenuus & Postumius & Aureolus, qui omnes in imperio interempti sunt, quum mererentur imperiū. Mirabile autem hoc fuit in Valeriano principe, quòd omnes quoscūque duces fecit, postea militum testimonio ad imperium peruenerunt: vt appareat senem imperatorem in deligendis Reip. ducibus talem fuisse qualem Romana felicitas, si continuari fataliter potuisset, sub
C bono principe requirebat. Et vtinam vel illi qui arripuerant imperia, regnare potuissent, vel eius filius Gallienus in imperio diutius non fuisset, vt liberè se in suo statu Resp. nostra tenuisset. Sed nimis sibi Fortuna indulgendū putauit, quæ cum Valeriano & bonos principes tulit, & Gallienum diutius quàm oportebat Reip. reseruauit.

DE AVREOLO, X.

HIc quoq; Illyricianos exercitus regens in cōtemptum
D Gallieni, vt omnes eo tempore, coactus à militibus, sumpsit imperium. Et quum Macrianus cum filio suo Macriano contra Gallienum veniret, cum plurimis exercitus eius cepit: aliquos corruptos fidei suæ addixit. & quum factus esset inualidus imperator, quúmque Gallienus expugnare virum fortem frustra tētasset, pacem cum eo cōtra Posthumium pugnaturus fecit, quorum pleraque & dicta

cta sunt & dicenda. Hūc eundem Aureolum Claudius interfecto iam Gallieno conflictu habito, apud eum pontem interemit, qui nunc pons Aureoli nuncupatur, atque illic, vt tyrannum, sepulcro humiliore donauit. Extat etiam epigramma Græcum in hanc formam. A

Donat sepulcro victor post multa tyranni
Prælia, iam felix Claudius Aureolum
Munere prosequitur mortali, & iure superstes
Viuere quem vellet, si pateretur amor
Militis egregij vitam qui iure negauit
Omnibus indignis, & magis Aureolo.
Ille tamen clemens, qui corporis vltima seruans, B
Et pontem Aureoli dedicat & tumulum.

Hos ego versus à quodam grammatico translatos ita posui vt fidem seruarem: non quo melius non potuerint transferri, sed vt fidelitas historica seruaretur, quam ego præ cæteris custodiendam putaui, qui id quod ad eloquentiam pertinet, nihil curo. Rem enim vobis proposui deferre, nō verba: maximè tanta rerum copia, vt triginta tyrannorum simul vitas scribendas accesserim.

DE MACRIANO, XI. C

CApto Valeriano, diu clarissimo principe ciuitatis fortissimo deinde imperatore, ad postremum omnium infelicissimo, vel quòd senex apud Persas consenuit, vel quòd indignos se posteros dereliquit, quum Gallienum contemnendum Balista præfectus Valeriani & Macrianus primus intelligerent, quærentibus etiam militibus principem, vnum in locum concesserunt, quærentes quid faciēdum esset. Túncque constitit, Gallieno longè posito, Aureolo vsurpante imperium, debere aliquem principem fieri, & quidem optimum, ne quispiam tyrannus, existeret. D Verba igitur Balistæ (quantum Mæonius Astyanax, qui consilio interfuit, asserit) hæc fuerunt. *Mea ætas & professio & voluntas longè ab imperio absunt, & ego, quod negare non possum, bonum principem quæro. Sed quis tandem est, qui Valeriani*

A *locum p[o]ssit implere? nisi talis, qualis tu es ô Macriane, fortis, constans, integer, probatus in Rep. & , quod maximè ad imperium pertinet, diues. Arripe igitur locum meritis tuis debitum: me profectò quamdiu voles, vteris tu cum Rep. Tantùm bene agas, vt te Romanus orbis factum principem gaudeat.* Ad hæc Macrianus, *Fateor Balista, imperium prudenti non frustra est. Volo enim Reip. subuenire, atque illam pestem à legum gubernaculis dimouere: sed non hoc in me ætatis est. Senex sum, ad exemplum equitare non possum. Lauandum est mihi frequentius, edendum delicatius, diuitiæ me iamdudum ab vsu militiæ retraxerunt. Iuuenes aliqui sunt quærendi,* B *nec vnus, sed duo vel tres fortissimi, qui ex diuersis partibus orbis Rom. rempublicam restituant, quam Valerianus fato, Gallienus vitæ suæ genere perdiderũt.* Post hæc intellexit eum Balista sic agere vt de filiis suis videretur cogitare, atque adeo sic aggressus est. *Prudentiæ tuæ Rempublicam tradimus. Da igitur liberos tuos Macrianum & Quietum fortissimos iuuenes, olim tribunos à Valeriano factos: qui Gallieno imperante, quòd boni sunt, salui esse non possunt.* Tunc ille vbi intellectum se esse comperit, *Do,* inquit, *manus, de meo stipendiũ militi duplex daturus: tu tantùm præfecti mihi studium,* C *& annonam in necessariis locis præbe. Iam ego faxim vt Gallienus sordidißimus fœminarum omnium duces sui parentis intelligat.* Factus est igitur cum Macriano & Quieto duobus filiis, cunctis militibus volentibus, imperator. Ac statim contra Gallienum venire cœpit, vtcunque rebus in Oriente derelictis. Sed quum XLV millia militum secum duceret, in Illyrico vel in Thraciarum extremis congressus cum Aureolo, victus & cum filio interemptus est. Triginta denique millia militum in Aureoli potestatem concessere. Domitianus autem eundem vicit, dux Aureoli fortissimus & vehementissimus, qui se originem diceret à Domitiano imperatore trahere atque à Domicilla. D De Macriano autem nefas mihi videtur iudicium Valeriani præterire, quod ille in oratione sua quam ad senatum è Persidis finibus miserat, posuit inter cætera. Ex oratione diui Valeriani, *Ego P.C. bellum Persicum gerens, Macriano totam Remp. credidi quòd à parte milit[ari] ille vobis fidelis, ille mihi deuotus, illum & amat & timet miles. Vtcunque res exe-*

gerit, cum exercitibus agit, nec P. C. noua vel inopinata nobis sunt, pueri eius virtus in Italia, adolescentis in Gallia, iuuenis in Thracia, in Africa iam prouecti, senescentis denique in Illyrico & Dalmatia comprobata est, quum in diuersis prœliis ad exemplum fortiter faceret. Huc accedit quòd habet iuuenes filios, Romano dignos collegio, nostra dignos amicitia. & reliqua. A

DE MACRIANO IVNIORE, XII.

MVlta de hoc in patris imperio prælibata sunt, qui nũquam imperator factus esset nisi prudẽtiæ patris eius creditum videretur. De hoc planè multa miranda dicũtur B quæ ad fortitudinẽ pertineant iuuenilis ætatis. Sed ad facta aut quantum in bellis minus valet fortitudo. Hic enim vehemens cum prudentissimo patre, cuius merito imperare cœperat, à Domitiano victus, triginta (vt superius dixi) millibus militum spoliatus est: matre nobili, patre tantùm forti & ad bellum parato, atque ab vltima militia in summum perueniente ducatum, & splendore sublimi.

DE QVIETO, XIIII. C

HIc, vt diximus, Macriani filius fuit, cum patre & fratre, Balistæ iudicio, imperator est factus. Sed vbi comperit Odenatus, qui olim iam Orientem tenebat, ab Aureolo Macrianũ patrem, Quietum & eius fratrem Macrianum victos, milites in eius potestatẽ concessisse, quasi Gallieni partes vindicaret, adolescentem cum Balista prę fecto dudum interemit. Idem quoque adolescens dignissimus Rom. imperio fuit, v. verè Macriani filius, & Macrianus D etiam frater: qui duo afflictis rebus potuerũt remp. gerere. Videtur mihi non prętermittendum de Macrianorũ familia, quæ hodieq; floret, id dicere quod speciale semper habuerunt. Alexandrum Magnũ Macedonem viri in auro & argẽto, mulieres in reticulis & dextrocheriis, & in annulis, & in omni ornamentorum genere, exculptum semper habuerunt: eousque vt tunicæ & limbi & penulæ matronales

A in familia eius hodiéque sint quæ Alexandri effigiem de liciis variantibus, monstrent. Vidimus proximè Cornelium Macrum in eadem familia virum, quum cœnam in templo Herculis daret, pateram electrinam, quæ in medio vultum Alexandri haberet, & in circuitu omnem historiã contineret signis breuibus & minutulis, pontifici propinare: quam quidem circumferri ad omnes tanti illius viri cupidissimos iussit. Quod idcirco posui, quia dicuntur iuuari in omni actu suo, qui Alexandrum expressum vel auro gestitant vel argento.

B

DE ODENATO, XIIII.

NIsi Odenatus princeps Palmyrenorum, capto Valeriano, fessis Rom. Reip. viribus sumpsisset imperium, in Oriente res perditæ essent. Quare assumpto nomine primùm regali cũ vxore Zenobia & filio maiore cui erat nomen Herodes, minoribus Herenniano & Timolao, collecto exercitu contra Persas profectus est. Nisibin primùm & orientis pleraque cum omni Mesopotomia in potestatẽ

C recepit: deinde ipsum regem victum fugere coegit postremò Ctesiphõta vsque, Saporẽ & eius liberos persequutus, captis concubinis, capta etiam magna prẹda ad Orientem vertit, sperans quòd Macrianum, qui imperare cõtra Gallienũ cœperat, posset opprimere: sed illo iam profecto cõtra Aureolum & contra Gallienum, eo interempto, filium Quietuni interfecit, Balista (vt plerique asserunt (regnum vsurpante, ne & ipse posset occidi. Cõposito igitur magna ex parte Orientis statu, à cõsobrino suo Mẹonio, qui & ipse imperium sumpserat, interẽptus est cũ filio suo Herode,

D qui & ipse post reditũ de Perside cũ patre imperator est appellatus. Iratũ fuisse Reip. deũ credo, qui interfecto Valeriano noluit Odenatũ reseruare. Ille planè cũ vxore Zenobia nõ solùm Orientẽ, quẽ iã in pristinũ reformauerat statum, sed oẽs omnino totius orbis partes reformasset, vir acer in bellis, &, quantũ pleriq; scriptores loquuntur, venatu memorabili semper inclytus, qui à prima ætate capiẽdis leonib⁹

& pardis, vrsis, cæterísque syluestribus animalibus, sudorem officij virilis impendit, quíque semper in syluis ac mõtibus vixit, perferens calorem, pluuias, & omnia mala quæ in se continent venatoriæ voluptates: quibus duratus, solem ac puluerem in bellis Persicis tulit. Non aliter etiam coniuge assueta, quæ multorum sententia fortior marito fuisse perhibetur: mulierum omnium nobilissima orientalium fœminarum, & (vt Cornelius Capitolinus asserit) speciosissima. A

DE HERODE, XV. B

HERODES non Zenobia matre, sed priore vxore genitus, cum patre accepit imperium, homo omnium delicatissimus, & prorsus orientalis & Græcę luxuriæ, cui erãt sigillata tentoria, & aurati papiliones, & omnia Persica. Denique ingenio eius vsus Odenatus quicquid concubinarum regalium, quicquid diuitiarum gemmarúmque cepit, eidem tradidit, paternæ indulgentiæ affectione permotus. Et erat circa illum Zenobia nouercali animo: qua re commendabiliorem patri eum fecerat: neque plura sunt quæ de Herode dicantur. C

DE MÆONIO, XVI.

HIc consobrinus Odenati fuit: nec vlla re alia ductus nisi damnabili inuidia, impetatorẽ optimũ interemit, quũ ei nihil aliud obiiceretur præter filij Herodis delicias. Dicitur autem primùm cum Zenobia consensisse, quæ ferre nõ poterat vt priuignus eius Herodes priore loco quàm filij eius Herennianus & Timolaus, principes dicerentur. Sed hîc quoque spurcissimus fuit. quare imperator appellatus per errorem, breui à militibus pro suæ luxuriæ meritis interemptus est. D

DE BALISTA, XVII.

DE hoc vtrum imperauit, scriptores inter se ambigunt. Multi enim dicunt, Quieto per Odenatum occiso, Ba-

A listæ veniam datam: tamen eum imperasse, quòd nec Gallieno, nec Aureolo, nec Odenato se crederet. Alij asserunt, priuatum eum in agro suo quem apud Daphnem sibi comparat, interemptum. Multi & sumpsisse illum purpuram, & more Romano imperasse, exercitũ duxisse, & de se plura promisisse dixerunt: occisum autem per hos quos Aureolus miserat ad comprehendendum Quietum Macriani filium, quem prædam suam esse dicebat. Fuit vir insignis, eruditus ad gerendam Rempubl. in consiliis vehemens, in expeditionibus clarus, in prouisione annonaria singularis.

B Valeriano sic acceptus vt eum quibusdam literis hoc testimonio prosequutus sit: *Valerianus Ragonio Claro præfecto Illyrici & Galliarum. Si quid in te bonæ frugis est, quam esse scio, parens Clare, dispositionem Balistæ prosequere. Hac in forma Remp. vides, vt nec ille prouinciales grauet, vt illic equos contineat vbi sunt pabula, illic annonas militum mandet vbi sunt frumenta: non prouincialem, non possessorem cogat illic frumenta vbi non habet, dare, illic equum vbi non potest, pascere: nec est vlla alia prouisio melior quàm vt in locis suis erogentur quæ nascuntur, ne aut vehiculis aut sumptibus Remplublicã grauent. Galatia frumentis abun-*

C *dat, referta est Thracia, plenum est Illyricum: illic pedites collocentur. quamquam in Thracia etiam equites sine noxa prouincialium hyemare possint. Multum enim ex campis fœni colligitur. Iam vbi laridum, iam cæteræ species in his dandæ sunt locis in quibus affatim redundant. Quæ omnia sunt Balistæ consilia, qui ex quaque prouincia vnam tantum speciem præberi iussit, quòd ea redundaret, atque ab ea milites submoueri, id quod publicitus est decretum.* Est & alia eius epistola qua gratias Balistę agit: in qua docet sibi præcepta gubernandæ Reip. ab eodem data. gaudens quòd eius consilio nullum adscriptitium, id est vacantem,

D haberet, & tribunum nullum stipatorem, qui non verè pugnaret. Hic igitur vir in tentorio suo cubans, à quodam gregario milite Odenati in Gallieni gratiam dicitur interemptus. De quo ipse vera non satis comperi, idcirco quòd scriptores temporum de huius præfectura multa, de imperio pauca dixerunt.

DE VALENTE, XVIII. A

HIc vir militaris, simul etiam ciuilium virtutum gloria pollens, proconsulatum Achaiæ dato à Gallieno tunc honore gubernabat: quem Martianus vehementer reformidans, simul quòd in omni genere vitæ satis clarũ norat, simul quòd inimicum sibi esse inuidia virtutum sciebat, misso Pisone nobilissimæ tunc & consularis familiæ viro, interfici præcepit. Valens diligentissimè cauens & prouidens, neque aliter sibi posse subueniri existimans, sumpsit imperium, & breui à militibus interemptus est. B

DE VALENTE SVPERIORE, XIX.

FVit & Valens superior, & bene venit in mentẽ vt quum de hoc Valente loquimur, etiam de illo Valente qui superiorum principum temporibus interemptus est, aliquid dicamus. Nam huius Valentis qui sub Gallieno imperauit, auunculus magnus fuisse perhibetur. Alij tantùm auunculum dicunt. sed par in ambobus fuit fortuna. Nam & ille quum paucis diebus Illyrico imperasset, occisus est. C

DE PISONE, XX.

HIc à Macriano ad interficiendum Valentem missus, vbi eum prouidum futurorum imperare cognouit, Thessaliam concessit, atque illic paucis sibi consentientibus sumpsit imperiũ, *Thessalicúsque* appellatus, interemptus est: vir summæ sanctitatis, & temporibus suis *Frugi* dictus, & qui ex illa Pisonum familia ducere originem diceretur, cui se nobilitandi causa Cicero sociauerat. Hic omnibus D principibus acceptissimus fuit. Ipse denique Valens qui ad eum percussores misisse perhibetur, dixisse dicitur, non sibi apud deos inferos constare rationem, quòd quamuis hostem suum, Pisonem tamen iussisset occidi, virum cui similem Romana respublica tunc non haberet. Senatusconsultum de Pisone factum ad noscendam eius ma-

A iestatem libenter inserui: Die septimo Cal. Iulias, quum esset nuntiatum Pisonem à Valente interemptum, ipsum Valentem à suis occisum, Aurelius Fuscus consularis primę sententiæ, qui in locum Valeriani successerat, ait, *Consul consule.* Quúmque consultus esset, *Diuinos* (inquit) *honores Pisoni decerno P. C. Gallienum, & Valerianum, & Saloninum imperatores nostros esse confido. Neque enim melior vir quisquam fuit, neque constantior.* Post quem cæteri consulti statuam inter triumphales, & currus quadriiugos Pisoni decreuerũt. Sed statua eius videtur: quadrigæ autem quæ decretæ fuerant quasi transferendæ ad alium positæ sunt, nec adhuc
B redditæ. Nam in his locis fuerunt positæ in quibus thermæ Diocletianæ sunt exædificatæ, tam æterni nominis quàm sacrati.

DE ÆMILIANO, XXI.

ET hoc familiare est populo Ægyptiorum, vt vel furiosi ac dementes de leuibus quibusque ad summæ Reipub. pericula perducantur. Sæpe illi ob neglectas salutationes, locũ in balneis non concessum, carnem & olera sequestrata, calceamenta seruilia, & cætera talia, vsque ad summum
C Reip. periculum seditionis, ita vt armarentur contra eos exercitus, peruenerunt. Familiari ergo sibi furore quum quodam die cuiusdam seruus curatoris qui Alexandriam tunc regebat, militariè ob hoc cæsus esset quòd crepidas suas meliores esse quam militis diceret, collecta multitudo ad domum Æmiliani ducis anceps venit, atque eum omni seditionum instrumento & furore persequuta est. ictus est lapidibus, petitus est ferro: nec desiit vllum seditionis telum. Qua re coactus Æmilianus sumpsit imperium, quum sciret sibi vndecunq; pereundũ. Consenserũt ei Ægyptia-
D cus exercitus, maximè in Gallieni odium: nec eius ad regendam rempublicam vigor defuit. Nam Thebaidem totámque Ægyptum peragrauit, & quatenus potuit barbarorum gentes forti autoritate submouit. Denique ALEXANDER vel ALEXANDRINVS (nam incertum id quoque habetur) virtutum merito vocatus est. Et quum cõtra Indos pararet expeditionẽ, misso Theodoto duce, Gallieno iubente

iubente dedit pœnas:ſiquidē ſtrangulatus in carcere captiuorum veterum perhibetur. Tacendum eſſe non credo, quòd quum de Ægypto loquor, vetus ſuggeſſit hiſtoria, ſimul etiam Gallieni factum: qui quum Theodoto vellet imperium proconſulare decernere, à ſacerdotibus eſt prohibitus, qui dixerunt faſces conſulares ingredi Alexandriam non licere. Cuius rei etiam Ciceronem, quum contra Gabinium loquitur, meminiſſe ſatis nouimus. denique non extat memoria rei frequētatæ. Quare ſcire oportet, Herennium Celſum veſtrum parentem dum conſulatum cupit, hoc quod deſiderat, non licere. Fertur enim apud Memphim in aurea columna Ægyptiis literis ſcriptum, tunc demum Ægyptum liberam fore quū in eam veniſſent Romani faſces, & prætexta Romanorum: quod apud Proculum grammaticum doctiſſimum ſui temporis virum, quum de peregrinis regionibus loquitur, inuenitur.

A (margin, line 1) — B (margin, at "hoc quod deſiderat")

DE SATVRNINO, XXII.

Saturninus optimus ducum Gallieni temporibus, ſed à Valeriano dilectus fuit. Hic quoque quum diſſolutionē Gallieni pernoctantis in publico ferre non poſſet, & milites non exemplo imperatoris ſui, ſed ſuo regeret, ab exercitibus ſumpſit imperium, vir prudentiæ ſingularis, grauitatis inſignis, vitæ amabilis, victoriarum barbararum etiam vbique notarum. Hic ea die qua eſt amictus à militibus peplo imperatorio, concione habita dixiſſe fertur, *Commilitones bonum ducem perdidiſtis, & malum principem feciſtis.* Denique quum multa ſtrenuè in imperio feciſſet, quòd eſſet ſeuerior & grauior militibus, ab iiſdem ipſis à quibus factus fuerat, interemptus eſt. Huius inſigne eſt quod conuiuio diſcumbere milites, ne inferiora denudarentur, cum ſagis iuſſit, hyeme grauibus, æſtate perlucidis.

DE TETRICO SENIORE, XXIII.

INterfecto Victorino & eius filio, mater eius Victoria ſiue Victorina, Tetricum ſenatorem pop. Rom. præſidatum in Gallia regentem, ad imperium hortata quòd eius erat vt

A plerique loquuntur, affinis, Augustum appellari fecit, filiúmque eius Cæsarem nuncupauit. Et quum multa Tetricus feliciter egisset, diúq; imperasset, ab Aureliano principe victus, quum militum suorum impudentiam & procacitatem ferre non posset, volens se grauissimo principi & seuerissimo dedit. Versus denique illius fertur, quem statim ad Aurelianum scripserat,

Eripe me his inuicte malis.

Quare quum Aurelianus nihil simplex neque mite aut trãquillum facilè cogitaret, senatorẽ pop. Rom. eundémque B consularem, qui iure præsidiali omnes Gallias rexerat, per triumphum duxit eodem tempore quo & Zenobiam Odenati vxorem cum filiis minoribus Odenati Herenniano & Timolao: pudore tamen victus vir nimium seuerus, eum quem triumphauerat, correctorem totius Italiæ fecit, id est Campaniæ, Samnij, Lucaniæ, Brutiorum, Apuliæ, Calabriæ, Hetruriæ, atque Vmbriæ, Piceni, & Flaminiæ, omnisque annonariæ regionis: ac Tetricum non solùm viuere, sed etiam in summa dignitate manere passus est, quum illum sæpe collegam, nonnunquam commilitonem, ali- C quando etiam imperatorem appellaret.

DE TETRICO IVNIORE, XXIIII.

HIc puerulus à Victoria Cæsar est appellatus, quum illa MATER CASTRORVM ab exercitu nuncupata esset. qui & ipse cum patre per triumphum ductus, postea omnibus senatoriis honoribus functus est, illibato patrimonio, quod quidem ad suos posteros misit, vt Gellius Fuscus dicit, semper insignis. Narrabat auus meus, hunc sibi familiarem fuisse, neque quemquam illi ab Aureliano, aut postea D ab aliis principibus, esse prælatum. Tetricorum domus hodiéque extat in monte Cælio inter duos lucos contra Isium Metellinum, pulcherrima, in qua Aurelianus pictus est, vtrique prætextam tribuens senatoriam dignitatem, accipiens ab his sceptrum, coronam ciuicam picturatam de museo. Quam quum dedicasset, Aurelianum ipsum dicuntur duo Tetrici adhibuisse conuiuio.

DE TREBELLIANO, XXV. A

PVdet iam persequi quanti sub Gallieno fuerũt tyranni, vitio pestis illius: siquidem erat in eo ea luxuria, vt rebelles plurimos mereretur: & ea crudelitas vt iure timeretur. Quare & in Trebellianũ factum in Isauria principem, ipsis Isauris sibi ducem quærentibus, quem quum alij archipiratam vocassent, ipse se imperatorem appellauit. Monetam etiam cudi iussit, Palatium in arce Isauriæ cõstituit: qui quidem quum se in intima Isaurorum loca munitus difficultatibus locorum & montibus contulisset, aliquamdiu apud Cilicas imperauit. Sed per Gallieni ducem Causisoleum natione Ægyptium, fratrem Theodoti, qui Æmilianum ceperat, ad campum deductus, est victus & occisus. B Neque tamen postea Isauri, timore ne in eos Gallienus sæuiret, ad æqualitatem perduci quauis principum humanitate potuerunt. Denique post Trebellianum pro Barbaris habentur, & quum in medio Rom. nominis solo regio eorum sit, nouo genere custodiarum quasi limes includitur, locis defensa non hominibus. Nam non sunt statura decori, non virtute graues, non instructi armis, non consiliis prudentes, sed hoc solo securi, quòd in editis positi adiri C nequeunt: quos quidem diuus Claudius penè ad hoc perduxerat, vt à suis semotos locis in Cilicia collocaret, daturus vni ex amicissimis omnem Isaurorum possessionem, nequid ex ea postea rebellionis oriretur.

DE HERENNIANO, XXVI.

ODenatus moriens duos paruulos reliquit, Herennianum & fratrem eius Timolaum: quorum nomine Zenobia vsurpato sibi imperio diutius quam fœminam decuit, Remp. obtinuit, paruulos Rom. imperatoris habitu proferens purpuratos, eosdémque adhibens concionibus: D quas illa viriliter frequẽtauit: Didonem, & Semiramidem, & Cleopatram sui generis principem inter cætera prædicans. Sed de eorum exitu incertum est. Multi enim dicunt eos ab Aureliano interemptos, multi morte sua esse consumptos: siquidem Zenobiæ posteri etiam nunc Romæ inter nobiles manent.

A

DE TIMOLAO, XXVII.

DE hoc ea putamus digna memoria quæ de fratre ſunt dicta. Vnum tamẽ eſt quod eum à fratre ſeparat, quòd tanti fuit ardoris ad ſtudia Romana, vt breui conſequutus quæ inſinuauerat grammaticus, eſſe dicatur: potuiſſe quinetiam ſummum Latinorum rhetorem facere.

DE CELSO, XXVIII.

B OCcupatis partibus Gallicanis, orientalibus, quinetiam Ponti, Thraciarum, & Illyrici, dum Gallienus popinatur & balneis ac lenonibus deputat vitam, Afri quoque autore Vibio Paſſieno, proconſule Africæ, & Fabio Pomponiano duce, limitis Libyci, Celſum imperatorem appellauerunt, peplo deæ Cæleſtis ornatum. Hic priuatis ex tribunis in Africa poſitus, in agris ſuis viuebat: ſed ea iuſtitia, & corporis magnitudine, vt dignus videretur imperio. Quare creatus per quandam mulierẽ, Gallienam nomine, conſobrinam Gallieni, ſeptimo imperij die interemptus
C eſt, atque adeo etiam inter obſcuros principes vix relatus eſt. Corpus eius à canibus conſumptum eſt, Siccenſibus qui Gallieno fidem ſeruauerant perurgentibus: & nouo iniuriæ genere imago in crucem ſublata perſultante vulgo, quaſi patibulo ipſe Celſus videretur affixus.

DE ZENOBIA, XXIX.

OMnis conſumptus eſt pudor: ſiquidem fatigata Repub. euſque peruentum eſt, vt Gallieno nequiſſimè agẽte,
D optimè etiam mulieres imperarent. Et quidem peregrina, nomine Zenobia, de qua iam multa dicta ſunt, quæ ſe de Cleopatrarũ Ptolemæorúmque gente iactaret, poſt Odenatum maritum imperiali ſagulo perfuſo per humeros habitu, donis ornata, diademate etiam accepto, nomine filiorum Herenniani & Timolai diutius quàm fœmineus ſexus patiebatur, imperauit. Siquidem Gallieno adhuc regente

Remp. regale mulier superba munus obtinuit: & Claudio bellis Gotthicis occupato, vix denique ab Aureliano victa & triumphata, cōcessit in iura Rom. Extat epistola Aureliani, quæ captiuæ mulieri testimonium fert. Nam quum à quibusdam reprehenderetur quòd mulierem veluti ducem aliquē vir fortissimus triumphasset, missis ad senatum populúmque Rom. literis, hac se attestatione defendit, *Audio P. C. mihi obiici quòd non virile munus impleuerim, Zenobiam triumphando. Næ illi qui me reprehendunt satis laudarent, si scirent qualis illa est mulier, quàm prudens in consiliis, quàm constans in dispositionibus, quàm erga milites grauis, quàm larga quum necessitas postulet, quàm tristis quum seueritas poscat. Possum dicere illius esse quòd Odenatus Persas vicit, ac fugato Sapore Ctesiphōtem vsq; peruenit. Possum asserere, tanto apud orientalis & Ægyptiorum populos timori mulierē fuisse, vt se non Arabes, non Sarraceni, nō Armeni cōmouerent. Nec ego illi vitam conseruassem nisi eam scissem multum Rom. reip. profuisse, quum sibi vel liberis suis Orientis seruaret imperium. Sibi ergo habeant propriarum venena linguarum hi quibus nihil placet. Nam si vicisse ac triumphasse fœminam non est decorum, quid de Gallieno loquuntur, in cuius contemptum hæc bene rexit imperium? Quid de diuo Claudio, sancto ac venerabili duce, qui eam, quòd ipse Gothicis esset expeditionibus occupatus, passus esse dicitur imperare, idque occultè ac prudenter, vt illa seruante orientalis fines imperij, ipse securius quæ instituerat perpetraret?* Hæc oratio indicat quid iudicij Aurelianus habuerit de Zenobia: cuius ea castitas fuisse dicitur, vt ne virum suum quidem sciret, nisi tentatis conceptionibus. Nā quum semel concubuisset, expectatis menstruis continebat se, si prægnans esset: sin minus, iterum potestatem quærendis liberis dabat. Vixit regali pompa, more magis Persico. Adorata est more regum Persarum. Conuiuata est imperatorum more Rom. Ad conciones galeata processit cum limbo purpureo, gemmis dependentibus per vltimam fimbriam media etiam cyclade veluti fibula muliebri astricta, brachio sæpe nudo. Fuit vultu subaquilo, fusci coloris, oculis supra modum vigentibus, nigris, spiritus diuini, venustatis incredibilis: tantus candor in dentibus,

A

B

C

D

A vt margaritas eam plerique putarent habere, non dentes. Vox clara & virilis: feueritas, vbi neceſſitas poſtulabat, tyrannorum: bonorum principum clementia, vbi pietas requirebat. Larga prudēter, conſeruatrix theſaurorum vltra fœmineum modum. Vſa vehiculo carpentario, rarò pilento, equo ſæpius. Fertur autem vel tria vel quatuor milliaria frequenter cum peditibus ambulaſſe. Nata eſt Hiſpanorū cupiditate: bibit ſæpe cum ducibus, quū eſſet aliàs ſobria: bibit etiam cum Perſis atque Armenijs, vt eos vinceret. B Vſa eſt vaſis aureis gemmatis ad conuiuia, quibus & Cleopatra vſa eſt. In miniſterio eunuchos grauioris ætatis habuit, puellas nimis raras. Filios Latinè loqui iuſſerat, adeo vt Græcè vel difficilè vel rarò loquerentur. Ipſa Latini ſermonis non vſquequaque ignara, ſed vt loqueretur pudore cohibita: loquebatur & Ægyptiacè ad perfectū modum. Hiſtoriæ Alexandrinæ atque orientalis ita perita vt eam epitomaſſe dicatur: Latinam autem Græcè legerat. Quum illam Aurelianus cepiſſet, atque in conſpectum ſuum ductam ſic appellaſſet, *Quid ò Zenobia auſa es inſultare Romanis* C *imperatoribus?* Illa dixiſſe fertur, *Imperatorem te eſſe cognoſco qui vincis, Gallienum & Aureolum, & cæteros, principes non putaui. Victoriam mei ſimilem credens, in conſortium regni venire, ſi facultas locorum pateretur, optaui.* Ducta eſt igitur per triumphum ea ſpecie vt nihil pompabilius populo Rom. videretur. iam primùm ornata gemmis ingentibus, ita vt ornamentorum onere laboraret. Fertur enim mulier fortiſſima ſæpiſſime reſtitiſſe, quum diceret ſe gemmarum onera ferre non poſſe. Vincti erant præterea pedes auro, manus etiam catenis aureis: nec collo aureum vinculum deerat, quod ſcurra Perſicus præferebat. Huic ab Aure- D liano viuere conceſſum eſt. Fertúrque vixiſſe cum liberis, matronæ iam more Romanæ, data ſibi poſſeſſione in Tiburti, quæ hodiéque Zenobia dicitur, non longè ab Adriani palatio, atque ab eo loco cui nomen eſt Conche.

VICTORIA, XXX.

A

NOn tam digna res erat vt etiã Victorina, siue Victoria, in literas mitteretur, nisi Gallieni mores hoc facerent vt memoria dignæ etiam mulieres censerentur. Victoria enim vbi filiũ ac nepotem à militibus vidit occisos. Posthumium, deinde Lollianum, Marium etiam, quem principem milites nuncuparunt, interemptos, Tetricum (de quo superius dictum est) ad imperium hortata est, vt virile semper facinus auderet: insignita est præterea hoc titulo, VT CASTRORVM se diceret MATREM. Cusi sunt eius nũmi æreі, aurei, & argentei, quorum hodiéque forma extat apud Treuiros. quæ quidem non diutius vixit. Nam Tetrico imperante, vt plerique loquuntur, occisa, vt alij asserunt, fatali necessitate consumpta. Hæc sunt quę de triginta tyrannis dicenda videbantur: quos ego in vnum volumen idcirco contuli, ne si de singulis singula quæque narrarem, nascerentur indigna fastidia, & ea quæ ferre lector non posset. Studiosè in medio fœminas posui ad ludibriũ Gallieni, quo nihil prodigiosius passa est respub. Rom. Duos etiam nunc tyrannos, quasi extra numerum (quòd alieni essent temporis) additurus: vnum qui fuit Maximini, temporibus, alterum qui Claudij: vt tyrannorum triginta viri hoc volumine tenerẽtur. Quęso qui expletũ iam librum acceperas, boni consulas, atque hos volumini tuo volens addas: quos ego quemadmodum Valentem superiorem huic volumini, sic post Claudium & Aurelianum his qui inter Tacitum & Diocletianum fuerunt, addere destinaueram. Sed errorem meum maior historiæ diligentia tuæ eruditionis auertit. Habeo igitur gratiam quòd titulũ meum prudentiæ tuæ benignitas impleuit. Nemo in templo Pacis dicturus est me fœminas inter tyrannos, cum risu & ioco tyrannas videlicet & tyrannides, vt ipsi de me solent iactare, posuisse. Habent integrum numerum ex arcanis historiæ in meas literas datum. Titus enim & Censorinus, quorum vnus, vt dixi, sub Maximino, alter sub Claudio fuit, ambo ab iisdem militibus, à quibus purpura velati fuerant, interempti sunt.

B

C

D

DE TITO.

A DOcet Dexippus, nec Herodianus tacet, omnésque qui talia legenda posteris tradiderunt, Titum tribunum Maurorũ, qui à Maximino inter priuatos relictus fuerat, timore violentæ mortis, vt alij dicunt: inuitum verò, & à milititibus coactum, vt plerique asserunt, imperasse. Atque hunc intra paucos dies post vindicatam defectionem quam consularis vir Magnus Maximino parauerat, à suis militibus interemptum. Imperasse autem mensibus sex.
B Fuit hic vir de primis erga Rempub. domi forísque laudabilis, sed imperio parum felix. Alij dicunt, ab Armeniis sagittariis, quos Maximinus vt Alexandrinos & oderat & offenderat, principem factum. Nec mireris tantam esse varietatem de homine cuius vix nomen agnoscitur. Huius vxor Calphurnia, fuit sancta & venerabilis fœmina, de genere Censorinorum, id est Pisonum, quam maiores nostri vniuiriam sacerdotem inter sacratissimas fœminas adorarunt: cuius statuam in templo Veneris adhuc videmus Argolicam, sed auratam. Hæc vniones Cleopatranas habuisse
C se perhibetur: hæc lancem centum librarum argenti, cuius plerique poetæ meminerunt, in qua maiorum eius expressa ostenditur historia. Longius mihi videor processisse quàm res postulabat: sed quid faciam? omnis scientia naturę facilitate verbosa est. Quare ad Censorinum reuertar, hominem nobilem: sed qui non tam bono quàm malo Reip. septem diebus dicitur imperasse.

DE CENSORINO.

D CEnsorinus, vir planè militaris & antiquæ in curia dignitatis, bis consul, bis præfectus prætorij, ter præfectus vrbis quartò proconsul, tertiò consularis, legatus prætorius secũdò, ędilitius quartò, quęstorius tertiò, extra ordinem quoque legatione Persica functus, etiam Sarmatica. Post omnes tamen honores quum in agro suo degeret senex, atque vno pede claudicans vulnere quod bello Persi-

Persico Valeriani temporibus acceperat, factus est imperator, & scurrarum ioco Claudius appellatus est. Qùumq; se grauissimè gereret, neq; à militibus ob disciplinam censoriam ferri posset, ab his ipsis à quibus factus fuerat, interemptus est. Extat eius sepulcrum, in quo grandibus literis circa Bononiam incisi sunt omnes eius honores, vltimo tamen versu adscripto, A

FELIX AD OMNIA, INFELICISSIMVS IMPERATOR.

Extat eius familia, Censorinorum nomine frequentata: cuius pars Thracias odio rerũ Romanorum, pars Bithyniã petiit. Extat etiam domus pulcherrima adiuncta gentibus Flauiis, quæ quondam Titi principis fuisse perhibetur. Habes integrum numerum triginta tyrannorum, qui cum maleuolis quidem, sed bono animo causabaris. Da nunc cuiuis libellum, non tam disertè quàm fideliter scriptum. Neque ego eloquentiam videor pollicitus esse, sed rem: qui hos libellos quos de vita principũ edidi, nõ scribo, sed dicto: & dicto cum ea festinatione quam, siquid vel ipse promisero vel tu petieris, sic perurges vt respirandi nõ habeam facultatem. Nunc ad Claudium principem redeo: de quo speciale mihi volumen, quanuis breue meritò vitæ illius videtur edendum: addito fratre singulari viro, ita vt de familia tam sancta & tam nobili saltem pauca referãtur. B C

TREBELLII POLLIONIS

DIVVS CLAVDIVS, AD Constantinum Augustum.

D

Entum est ad principem Claudiũ, qui nobis intuitu Constantij Cæsaris cum cura in literis digerendus est. De quo ego idcirco recusare non potui, quòd alios, tumultuarios videlicet imperatores ac regulos, scripseram eo libro quem *De triginta tyrannis* edidi, qui Cleopatranam etiam stirpem, & Vi-

A ctorianam, & quæ nunc est, detinet. Siquidem eò res processit vt mulierum etiam vitas scribi Gallieni comparatio effecerit. Neque enim fas erat cum tacere principem qui tantam generis prolem, qui bellum Gotthicum sua virtute confecit, qui manum publicis cladibus victor imposuit, qui Gallienum prodigiosum imperatorem, etiamsi non autor consilij fuit, tamen ipse imperaturus bono generis humani à gubernaculis publicis depulit: qui si diutius in hac esset commoratus Rep. Scipiones bonos & Camillos, omnésque illos veteres suis virtutibus, suis consilijs, sua B prouidentia reddidisset. Breue illius in imperio fuit tempus: sed breue fuisset etiamsi quantum hominum vita suppetit, tantum vir talis imperare potuisset. Quid enim in illo non mirabile? quid non conspicuum? quid non triumphalibus vetustissimis præferendum? In quo Traiani virtus, Antonini pietas, Augusti moderatio, & magnorum principum bona sic fuerunt vt non ab aliis exemplum caperet, sed etiam si illi nõ fuissent, hic ceteris reliquisset exẽplum. Doctissimi mathematicorum centum & viginti annos homini ad viuendum datos iudicant, neque amplius C cuiquam iactitant esse concessum: etiam illud addentes, Mosem solum, Dei (vt Iudæorum libri loquuntur) familiarem, cxxv annos vixisse: qui quum quæreretur quòd iuuenis interiret, responsum ei ab incerto ferunt numine, neminem plus esse victurum. Quare etiam si c & xxv annos Claudius vixisset, necessariam quidam mortem eius expectandam fuisse, vt Tullius de Scipione loquitur pro Milone. stupenda & mirabilis docet vita. Quid enim magnum vir ille domi forísque non habuit? Amauit parentes. Quid mirum? Amauit & fratres. Iam potest dignum esse D miraculo. Amauit propinquos: res nostris temporibus comparanda miraculo. Inuidit nulli, malos persequutus est. Fures iudices palàm apertéque damnauit. Stultis, quasi negligeret, indulsit. Leges optimas dedit. Talis in Rep. fuit, vt eius stirpem ad imperium summi principes eligerent, emendatior senatus optaret. In gratiam me quispiam putet Cõstantij Cæsaris loqui: sed testis est & tua cõscien-

tia & vita mea, me nihil vnquã cogitasse, dixisse, fecisse gratiosum. Claudium principem loquor, cuius vita, probitas, A
& omnia quæ in Republica gessit, tantam posteris famam dedere, vt senatus populúsque Rom. nouis eum honoribus post mortem affecerit. Illi clypeus aureus, vel vt grammatici loquuntur, clypeum aureum senatus totius iudicio in Romana Curia collocatum est, vt etiam nunc videtur. Expressa thorace vultus eius imago. Illi, (quod nulli antea) populus Rom. sumptu suo in capitolio ante Iouis Optimi Maximi templũ, statuã auream decẽ pedũ collocauit. Illi B
totius orbis iudicio in Rostris posita est colũna, cũ palmata statua superfixa, librarum argenti mille quingentarum. Ille velut futurorum memor, gentes Flauias, quę Vespasiani & Titi, nolo autem dicere Domitiani, fuerãt, propagauit. Ille bellum Gotthicum breui tempore impleuit. Adulator igitur senatus, adulator populus Rom. adulatrices exteræ gẽtes, adulatrices prouincię: siquidem omnes ordines, omnis ætas, omnis ciuitas, statuis, vexillis, coronis, fanis, arcubus bonum principem, aris ac templis honorauerunt. Interest eorum qui bonos imitantur principes, & totius orbis humani interest, cognoscere quæ de illo viro senatusconsulta C
sint condita, vt omnes iudicium publicæ mentis agnoscãt. Nam quum esset nuntiatum nono Calend. Aprilis ipso in sacrario Matris sanguinis die Claudium imperatorem factum, neque cogi senatus sacrorum celebrandorum causa posset, sumptis togis itũ est ad Apollonis tẽplum, ac lectis literis Claudij principis, hæc in Claudium dicta sunt, *Auguste Claudi, dij te nobis præstent:* (dictũ sexagies) *Claudi Auguste, principẽ te, aut qualis tu es, semper optauimus:* (dictũ quadragies) *Claudi Auguste, te Resp. requirebat:* (dictum quadragies) *Claudi Auguste, tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus senator, tu verè princeps:*) dictũ octuagies) *Claudi Auguste, tu nos ab Aureolo vindica:* (dictum quinquies) *Claudi Auguste, tu nos à Palmyrenis vindica:* (dictum quinquies) *Claudi Auguste, tu nos à Zenobia & à Victoria libera:* (dictum septies) *Claudi Auguste, Tetricus nihil fuit:* (dictũ septies.) Qui primùm vt factus est imperator Aureolum qui grauior Reip. fuerat, quod mul- D

A tum Gallieno placebat, conflictu habito à Reipub. guber-
naculis depulit, tyrannúmque missis ad populum edictis,
datis etiam ad senatum orationibus iudicauit. His accedit,
quod arrogantem Aureolum, & fœdus petentem, impera-
tor grauis & seuerus nō audiuit, responso tali repudiatum,
Hæc à Gallieno petenda fuerant, qui consentire moribus poterat &
timere. Denique iudicio militū apud Mediolanum Aureo-
lus dignum exitum vitæ ac moribus suis habuit: & hunc ta-
men quidam historici laudare conati sunt, & ridiculè qui-
dem. Nam Gallus Antipater, ancillariorum & historicorū
B dehonestamentum, principium de Aureolo sic habuit, *Ve-*
nimus ad imperatorē nominis sui. Magna eius videlicet virtus,
ab auro nomen accipere. At ego scio, sępius inter gladiato-
res bonis pugnatoribus hoc nomen appositū. Habuit pro-
ximè tuus libellus munerarius hoc nomen in indice ludo-
rum. Sed redeamus ad Claudium. Nam vt superius dixi-
mus, illi Gotthi qui euaserant eo tempore quo illos Ma-
crianus est persequutus, quósque Claudius emitti non
siuerat, ne quid fieret quod effectum est, omnes gentes
suorum ad Romanas incitauerunt prædas. Denique Scy-
C tharum diuersi populi, Peucini, Trutungi, Austrogotthi,
Virtingui, Sigipedes, Celtæ etiam & Heruli prædæ cupi-
ditate in Romanum solúm & Rempub. venerunt, atque il-
lic pleraque vastarunt, dum aliis occupatus est Claudius,
dúmq; se ad id bellum quod cōfecit, imperatoriè instruit,
vt videātur fata Romana boni principis occupatione len-
tata. sed credo, vt Claudij gloria accresceret, eiúsque fieret
gloriosior toto penitus orbe victoria. Armatarum deni-
que gentium trecenta viginti millia tunc fuere. Dicat nūc
qui nos adulationis accusat, Claudium minus esse amabi-
D lem. Armatorum trecenta viginti millia. Quis tandem
Xerxes hoc habuit? quæ fabella istum numerum effinxit?
Quis poeta composuit? Trecenta viginti millia armato-
rum fuerunt. Adde seruos, adde familias, adde carraginem
& epota flumina consumptásque syluas. Laborasse deniq;
terrā ipsam, quæ tātum Barbarici timoris accepit: terram
puto. Extat ipsius epistola missa ad senatum legenda ad

populum,qua indicat de numero barbarorũ,quæ talis est: A
Senatui P.Q.Rom.Claudius princeps (hanc autem ipse dictasse
perhibetur, ego verba magistri memoriæ non requiro)
P.C. militantes audite quod verum est: CCCXX *millia barbaro-
rum in Romanum solum armati venerunt: hæc si vicero, vos vicem
reddite meritis: si non vicero, scitote me post Gallienum velle pu-
gnare. Fatigata est tota Resp. Pugnabimus post Valerianum, post
Ingenuum, post Regillianum, post Lollianum, post Posthumium,
post Celsum, post mille alios qui contemptu Gallieni principis à
Rep. defecerunt. Non scuta, non spathæ, non pila iam supersunt.
Gallias & Hispanias, vires Reip. Tetricus tenet, & omnes sagit-* B
*tarios (quod pudet dicere) Zenobia possidet. Quicquid fecerimus,
satis grande est.* Hos igitur Claudius ingenita illa virtute su-
perauit: hos breui tempore attriuit. De his vix aliquos ad
patrium solum redire permisit. Rogo quantum pretium
est clypeus in Curia tantæ victoriæ, quantum vna aurea
statua. Dicit Ennius de Scipione, *Quantam statuam faciet
populus Romanus quantam columnam, quæ res tuas gestas loquatur?*
Possumus dicere, Flauium Claudium, vnicũ in terris prin-
cipem, non columnis, non statuis, sed famæ viribus adiu-
uari. Habuerunt præterea duo millia nauium, duplicem C
scilicet numerum quàm illum quo tota pariter Græcia om-
nísque Thessalia, vrbes etiam Asiæ quondam expugnare
conata est. Sed illud poeticus stilus fingit, hoc vera conti-
net historia. Claudio igitur scriptores adulamur, qui duo
millia nauium Barbararum, & trecenta viginti millia arma-
torum deleuit, oppressit, attriuit: qui carraginem tantam
quantam numerus hic armatorum sibimet aptare potuit &
parare, nunc incendia fecit, nunc cum omnibus familiis
Romano seruitio deputauit, vt docet eiusdem epistola quã
ad Iunium Brocchum scripsit Illyricum tuentem. *Claudius* D
Broccho. Deleuimus CCCXX *millia Gotthorum,* II *millia na-
uium mersimus. Tecta sunt flumina scutis: spathis & lanceolis
omnia littora operiuntur. Campi ossibus latent tecti, nullum iter
purum est, ingens carrago deserta est. Tantum mulierum cœpimus
vt binas & ternas mulieres victor sibi miles possit adiungere.* Et
vtinam Gallienum non esset passa Respub. vtinam sexcen-

A tos tyrãnos non pertulisset. Saluis militibus quos varia prę-
lia sustulerũt, saluis legionibus quas Gallienus malè victor
occidit, quantum esset additũ Reipublicæ? Siquidem nunc
verba naufragij publici colligit nostra diligentia ad Rom.
Reip. decus. Pugnatũ est enim apud Mœsios, & multa præ-
lia fuerunt apud Martianopolin, multi naufragio perierunt,
plerique capti reges, captæ diuersarum gentiũ nobiles fœ-
minæ: impletæ barbaris seruis, senibúsque cultoribus Ro-
manę prouinciæ. Factus miles barbarus & colonus ex Got-
tho. Nec vlla fuit regio quæ Gotthum seruum triumphali
B quodam seruitio non haberet. Quid boum barbarorum
nostri videre maiores? quid ouium? quid equarum quas
fama nobilitat Celticarum? Hoc totũ ad Claudij gloriam
pertinet. Claudius & securitate Remp. & opulentiæ nimie-
tate donauit. Pugnatum præterea est apud Byzantios, ipsis
qui superfuerant Byzantiis fortiter facientibus. Pugnatum
apud Thessalonicenses, quos Claudio absente obsederant
barbari. Pugnatum in diuersis regionibus, & vbique auspi-
ciis Claudianis victi sunt Gotthi, prorsus vt iam tunc Con-
stantio Cæsari nepoti futuro videretur Claudius securam
C parare Rempub. Et bene venit in mentem, exprimenda
est sors quæ Claudio data esse perhibetur: eo magis, vt in-
telligant omnes genus Claudij ad felicitatem reip. diuini-
tus constitutum. Nam quum consuleret factus imperator,
quamdiu imperaturus esset, sors talis emersit,

Tu qui nunc patrias gubernas oras,
Et mundum regis, arbiter deorum
In veteres tuis nouellis.
Regnabunt etenim tui minores,
Et reges facient suos minores.

D Item quum in Apennino de se consuleret, responsum hu-
iusmodi accepit,

Tertia dum Latio regnantem viderit æstas.

Item quum de posteris suis,

His ego nec metas rerum nec tempora pono.

Item quum de fratre Quintillo, quem consortem habere
volebat imperij, responsum est,

Ostendent terris hunc tantùm fata. A

Quæ idcirco posui, vt sit omnibus clarum, Constantium diuini generis virum, sanctissimum Cæsarem, & Augustæ ipsum familiæ esse, & Augustos multos de se daturũ, saluis Diocletiano & Maximiano augustis, & eius fratre Galerio. Sed dum hæc à diuo Claudio aguntur, Palmyreni ducibus Saba & Timogene contra Ægyptios bellum sumunt, atq; ab his Ægyptia peruicacia & indefessa pugnandi continuatione vincuntur. Dux tamen Ægyptiorum Probatus Timogenis insidiis interemptus est. Ægyptij verò omnes se Rom. imperatori dediderunt, in absentis Claudij verba B iurantes. Atticiano & Orphito coss. auspicia Claudiana fauor diuinus adiuuit. Nam quum se in Hæmimontum multitudo Barbararum gentium quæ superfuerant, contulisset, illic ita fame ac pestilentia laborarunt, vt iam Claudius dedignaretur & vincere. Denique finitum est asperrimum bellum, terroresque Romani nominis sunt depulsi. Vera dici fides cogit, simul vt sciant hi qui adulatores nos existimari cupiunt, id quod historia dici postulat, non tacere. Eo tempore quo parta est plena victoria, plerique milites Claudij secundis rebus elati, quæ sapientium quoque C animos fatigant, ita in prædam versi sunt, vt non cogitarẽt à paucissimis se posse fatigari dum occupati animo atque corporibus auertendis prædis inseruiunt. Denique in ipsa victoria propè duo millia militum à paucis Barbaris, & iis qui fugerant, interempti sunt. Sed vbi hoc comperit Claudius, omnes qui rebelles animos extulerãt, conducto exercitu rapit, atque in vincula Romam etiam mittit ludo publico deputandos. ita id quod vel Fortuna vel miles egerat, virtute boni principis æquatum est. Nec sola de hoste victoria, sed etiam vindicta præsumpta est. In quo bello quod D gestum est, equitum Dalmatarũ ingens extitit virtus quòd originem ex ea prouincia Claudius videbatur ostendere, quamuis alij Dardanum, & ab Ilio Troianorum atque ipso Dardano sanguinem dicerent trahere. Fuerunt per ea tempora & apud Cretam Scythæ, & Cyprum vastare tentarunt: sed vbiq; morbo exercitu laborante, superati sunt.

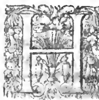
A Finito ſanè bello Gotthico, grauiſſimus moribus increbuit, tunc quum etiam Claudius affectus morbo mortales reliquit, & familiare virtutibus ſuis petiit cælum. Quo ad deos atque ad ſidera demigrante, QVINTILLVS frater eiuſdem, vir ſanctus, & ſui fratris (vt verè dixerim) frater, delatum ſibi omnium iudicio ſuſcepit imperium, non hæreditarium ſed merito virtutum: qui factus eſſet imperator etiamſi frater Claudij principis non fuiſſet. Sub hoc Barbari qui ſuperfuerant, Anchialo vaſtata, conati ſunt Nicopolin etiam obtinere. Sed illi prouincialium virtute obtriti ſunt. B Quintillus autem ob breuitatem temporis nihil dignum imperio gerere potuit. Nam ſeptimadecima die, quòd ſe grauem & ſerium contra milites oſtenderat ac verum principem pollicebatur, eo genere quo Galba, quo Pertinax, interemptus eſt. Et Dexippus quidem Claudium non dicit occiſum, ſed tantùm mortuum. Nec tamen addidit morbo, vt dubium ſentire videatur. Quoniá res bellicas diximus, de Claudij genere & familia ſaltem pauca dicenda ſunt, ne ea quæ ſcienda ſunt, præteriſſe videamur. Claudius, Quintillus, & Criſpus, fratres fuerunt. Criſpi filia, C Claudia: ex ea & Eutropio nobiliſſimo gentis Dardanæ viro Conſtantius Cæſar eſt genitus. Fuerũt etiam ſorores, quarum vna Conſtantina nomine, nupta tribuno Aſſyriorum, in primis annis defecit. De auis nobis parum cógnitũ. Varia enim plerique prodiderunt. Ipſe Claudius inſignis morũ grauitate, inſignis vita ſingulari & vnica caſtimonia, vini parcus, ad cibum promptus, ſtatura procerus, oculis ardentibus, lato & pleno vultu, digitis vſqueadeo fortibus vt ſæpe equis & mulis ictu pugni dentes excuſſerit. Fecerat hoc etiam adoleſcens in militia, quum ludicro Martiali D in campo luctamen inter fortiſſimos quoſque monſtraret. Nam iratus ei qui non balteum ſed genitalia ſibi contorſerat, omnes dentes vno pugno excuſſit. Quæ res indulgentiam meruit pudore vindictæ: ſiquidem tunc Decius imperator, quo præſente fuerat perpetratum, & virtutem & verecundiam Claudij publicè prædicauit: donatúmque armillis & torquibus, à militũ congreſſu faceſſere pręcepit, nequid

nequid atrocius quàm luctamen exigit faceret. Ipsi Claudio liberi nulli fuerunt: Quintillus duos reliquit: Crispus, (vt diximus) filiam. Nunc ad iudicia principum veniamus, quæ de illo à diuersis edita sunt: & eatenus quidem vt appareret quandoque Claudium imperatorem futurum. Epistola Valeriani ad Zosimionem procuratorem Syriæ. *Claudium Illyricianæ gentis virum, tribunum Martiæ quintæ legioni fortissimæ dedimus, virum deuotissimis quibusque ac fortissimus veterum præferendum. Huic salarium de nostro priuato ærario dabis annuos frumenti modios tria millia, hordei sex millia, laridi libras duo millia, vini veteris sextarios tria millia quingentos, olei boni sextarios centum quinquaginta, olei secundi sextarios sexcentos, salis modios viginti, ceræ pondo centum quinquaginta, fœni, paleæ, aceti, oleris, herbarum, quantum satis est, pellium tentoriarum decurias triginta, mulos annuos sex, equos annuos tres, camelos annuas decem, mulas annuas nouem: argenti in opere annua pondo quinquaginta, philippeos nostri vultus annuos centum quinquaginta, & in strenis quadraginta septem, & trientes centũ sexaginta. Item in caueos & scyphos pondo vndecim: item in caueos & scyphos & zuma pondo vndecim. Tunicas russas militares annuas, sagochlamydes annuas duas, fibulas argenteas inauratas duas, fibulam auream cumacum Cypream vnam. Balteum argenteum inauratum vnum, annulum bigemmeũ vncialem, brachialem vnum vnciarũ septem. Torquem libralem vnum, cassidem inauratam vnam. Scuta chrysographata duo, loricam vnã, quam refundat. Lanceas Herculeanas duas, aclydes duas, falces duas, falces fœnarias quatuor. Cocũ quẽ refundat, vnũ: mulionem, quem refundat, vnum. Mulieres speciosas ex captiuis duas. Albam subsericam vnam cum purpura succubitana: subarmale vnum cum purpura Maura. Notarium, quem refundat, vnum: structorem, quem refundat, vnum. Accubitalium Cypriorum paria duo. Interulas, puras duas: fascias viriles duas: togam, quam refundat, vnam. Latum clauum, quem refundat, vnum. Venatores qui obsequantur, duos: carpentarium vnum. Curam prætorij vnum. Aquarium vnum. Piscatorem vnum. Dulciarium vnum. Ligni quotidiani pondo mille, si est copia: sin minus, quãtum fuerit, & vbi fuerit: coctilium quotidiana batilla quatuor. Balneatorem vnũ, & ad balneas ligna: sin minus, lauetur in publico. Iam cætera*

A *quæ propter minutias suas scribi nequeunt, pro moderatione præ-
stabis, sed ita vt nihil adderetur. Et si alicubi aliquid defuerit, non
præstetur, nec in minimo exigatur. Hæc autem omnia idcirco spe-
cialiter non quasi tribuno, sed quasi duci detuli, quia vir talis est vt
ei plura etiam deferenda sint.* Item ex epistola eiusdem alia in-
ter cætera ad Ablauium Murænam præfectum prætorij.
*Desine autem conqueri quòd adhuc Claudius est tribunus, nec exer-
citus ducem loco accipit: vnde etiam senatum & populum cõqueri
iactabas. dux factus est, & dux totius Illyrici. habet in potestatem
Thracias, Mœsias, Dalmatas, Pannonios, Dacos exercitus: vir ille
B summus nostro quoque iudicio speret consulatum, si eius animo ac-
commodum est, quando voluerit, accipiat prætorianã, accipiat præ-
fecturam. Sanè scias tantum ei à nobis decretum salarij quantum
habet AEgypti præfectura: tantum vestium quãtum proconsulatui
Africano detulimus: tantum argenti quantum accipit curator Illy-
rici Metatius: tantum ministeriorum quantum nos ipsi nobis per
singulas quasque decernimus ciuitates: vt intelligant omnes quæ sit
nostra de viro tali sententia.* Item epistola Decij de eodem
Claudio, *Decius Messalæ præsidi Achaiæ salutem.* inter cætera,
*Tribunum verò Claudium, optimum iuuenem, fortissimũ militem,
C constantissimum ciuem, castris, senatui & Reip. necessarium, in
Thermopylas ire præcepimus: mãdata eidem cura Peloponnensium,
scientes neminem melius omnia quæ iniungimus, esse curaturum.
Huic ex regione Dardania dabis milites ducentos, ex cataphracta-
riis centum, ex equitibus c & sexaginta, ex sagittariis Creticis se-
xaginta, ex tyronibus bene armatos mille. Nam bene illi noui cre-
duntur exercitus. Neque enim illo quisquam deuotior, fortior, gra-
uior inuenitur.* Item epistola Gallieni, quum nuntiatum esset
per frumẽtarios Claudium irasci quòd ille mollius viueret;
*Nihil me grauius accepit quàm quòd notoria tua intimasti, Clau-
D dium parentem amicúmque nostrum insinuatis sibi falsis plerisque
grauiter irasci. Quæso igitur mi Venuste, si mihi fidem exhibes, vt
eum facias à Grato & Herenniano placari, nescientibus hoc mili-
tibus Dacisianis, qui iam sæuiunt, ne grauiter ferant. Ipse ad eum
dona misi: quæ vt libenter accipiat tu facias. Curandum præterea est
ne me hoc scire intelligat, ac sibi succensere iudicet, & pro necessi-
tate vltimum consilium capiat. Misi autẽ ad eum pateras gemmatas*

trilibres duas. Scyphos aureos, gemmatos trilibres duos: discum corymbiatum argenteum librarum viginti. Lancem argenteam pampinatam librarum triginta. Patinam argenteam hederatam librarum XX *&* III. *Voleta halieuticum argenteum librarum* XX. *Vrceos duos auro inclusos, argenteos librarum sex, & in vasis minoribus argẽti libras* XXV. *Calices Ægyptios, operisque diuersi, decem. Chlamydes veri luminis limbatas duas. Vestes diuersas* XVI. *Albam subsericam paragaudem triuncem vnam, Zanchas de nostris Parthicis paria tria. Singiliones Dalmatenses* X. *Chlamydem Dardanicam mantuelem vnam. Penulam Illyricianam vnam. Bardocucullum vnum. Cucutia villosa duo. Oraria sarabadena quatuor.* B *Aureos Valerianos* CL. *Trientes Saloninianos* CCC. Habuit & senatus iudicia priusquam ad imperium perueniret ingentia. Nam quum esset nuntiatum illum cum Macriano fortiter contra gentes in Illyrico dimicasse, acclamauit senatus, *Claudi dux fortissime habeas virtutibus tuis, deuotioni tuæ. Claudio statuam omnes dicamus. Claudium consulem omnes cupimus. Qui amat rempublicam, sic agit: qui amat principes, sic agit. Antiqui milites sic egerunt. Felicem te Claudi iudicio principum, felicem te virtutibus tuis, consulem te, te præfectum. Viuas Valerie, ameris à principe.* Longum est tam multa quàm meruit vir C ille perscribere: vnum tamen tacere non debeo quòd illum & senatus & populus, ante imperium & in imperio & post imperium sic dilexit, vt satis constet, neque Traianũ, neque Antoninos, neque quemquã alium principem sic amatum.

FLAVII VOPISCI SYRACVSII
DIVVS AVRELIANVS.

HILARIBVS, quibus omnia festa & fieri D debere scimus & dici, impletis solennibus, vehiculo suo me & iudiciali carpento præfectus vrbis vir illustris ac præfata reuerẽtia nominandus, Iunius Tiberianus accepit. Ibi quum animus à causis atque à negotiis publicis solutus ac liber vacaret, sermonem multum

A à Palatio vſque ad hortos Valerianos inſtituit: & in ipſo præcipuè de vita principum. Quúmque ad templum Solis veniſſemus, ab Aureliano principe cõſecratum, quòd ipſe nonnihilum ex eius origine ſanguinem duceret, quæſiuit à me quis vitam eius in literas retuliſſet. Cui ego quum reſpondiſſem neminem à me Latinorum, Græcorum aliquos lectitatos, dolorem gemitus ſui vir ſanctus per hæc verba profudit, *Ergo Therſitem, Sinonem, cæteráque illa prodigia vetuſtatis, & nos bene ſcimus, & poſteri frequentabunt: diuum Aurelianum, clariſſimum principem, ſeueriſſimum imperatorem, per*
B *quem totus Romano nomini orbis eſt reſtitutus, poſteri neſcient? Deus auertat hanc amentiam. Et tamen, ſi bene noui, ephemeridas illius viri ſcriptas habemus, etiã bella charactere hiſtorico digeſta, quæ velim accipias, & per ordinem ſcribas, additis quæ ad vitam pertinent. Quæ omnia ex libris linteis, in quibus ipſe quotidiana ſua ſcribi præceperat, pro tua ſedulitate condiſces. Curabo autem vt tibi ex Vlpia bibliotheca & libri lintei proferãtur. Tu velim Aurelianum ita vt eſt, quatenus potes, in literas mittas.* Parui ipſe quidem præceptis: accepi libros Græcos, & omnia mihi neceſſaria in manum ſumpſi: ex quibus & quæ digna erant
C memoratu, in vnum libellum contuli. Tu velim meum munus boni conſulas. Et ſi hoc contentus non fueris, lectites Græcos, linteos etiam libros requiras, quos Vlpia tibi bibliotheca, quum volueris, miniſtrabit. Et quoniam ſermo nobis de Trebellio Pollione, qui à duobus Philippis vſque ad diuum Claudium, & eius fratrem Quintillum, imperatores tam claros quàm obſcuros memoriæ prodidit, in eodem vehiculo fuit, aſſerente Tiberiano quòd Pollio multa incurioſè, multa breuiter prodidiſſet: me contrà dicente, neminem ſcriptorum, quantum ad hi-
D ſtoriam pertinet, non aliquid eſſe mentitum: prodente quinetiam in quo Liuius, in quo Saluſtius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus manifeſtis teſtibus conuincerentur: pedibus in ſententiam tranſitum faciens, ac manum porrigens iucundam præterea, *Scribe* (inquit) *vt libet: ſecurus, quod velis dicas, habiturus mendaciorum comites, quos hiſtoricæ eloquentiæ miramur autores.*

Ac ne multa & friuola procœmiis odiosis intexam, diuus A
Aurelianus, ortus, vt plures loquuntur, Sirmij, familia obscuriore: vt nonnulli, Dacia ripensi. Ego autem legisse me memini autorem qui eum Mœsia genitum prædicaret. Et euenit quidem vt de eorum virorum genitali solo nesciatur qui humiliori loco nati plerique solum genitale confingunt, vt dent posteritati de locorum splendore fulgorē. Nec tamen magnorum principum virtutibus summa sciēdi est, vbi quisque sit genitus, sed qualis in repub. fuerit. An Platonem magis commendat quòd Atheniensis fuerit, quàm quòd vnicum sapientiæ munus illuxerit? An eo mi- B
nores inueniuntur Aristoteles Stagirita, Eleatésq; Zenon, aut Anacharsis Scytha, quòd in minimis nati sunt viculis, quum illos ad cælum omnis philosophiæ virtus extulerit? Atque vt ad ordinem redeam: Aurelianus modicis ortus parētibus, à prima ætate ingenio viuacissimus, viribus clarus, nullū vnquā diem prætermisit, quanuis festum, quanuis vacantem, quo non se pilo & sagittis cæterísque armorum exerceret officiis. Matrem quidem eius Callicrates Tyrius, Græcorum lōgè doctissimus scriptor, sacerdotem templi Solis, in eo vico in quo habitabant parentes, fuisse C
dicit. Habuisse quin etiam nonnihilum diuinationis, adeo vt aliquando marito suo iurgans ingesserit, quum eius & stultitiam increparet & vilitatem, *En imperatoris patrem*. Ex quo constat illam mulierem scisse fatalia. Idem dicit, auspicia imperij Aureliano hæc fuisse: Primum, pueri eius peluem serpentem plerunque cinxisse, neque vnquam occidi potuisse. Postremò ipsam matrem quæ hoc viderat, serpētem quasi familiarem occidere noluisse. His accedit quòd ex palliolo purpureo quod Soli sui temporis imperator tulerat, sacerdos mulier crepundia filio fecisse perhibetur. D
Addit etiam illud quòd vinctum fasciole Aurelianū aquila innoxiè de cunis leuauerit, & in aram posuerit, quæ iuxta sacellum fortè sine ignibus erat. Idem autor est, vitulum matri eius natum miræ magnitudinis, candidum, sed purpurantibus maculis, ita vt haberet in latere vno auem, in alio coronam. Multa superflua in eodem legisse memini:

A quippe qui assueuerat etiam rosas in eiusdem mulieris chorte, nato Aureliano, exisse purpureas, odoris rosei, floris aurei. Fuerunt & posteà multa omina iam militanti futuri, vt res monstrauit, imperij. Nam ingrediente eo Antiochiã in vehiculo, quòd præ vulnere tunc equo sedere non posset, ita pallium purpureum, quod in honorem eius expansum fuerat, decidit vt humeros eius tegeret. Et quum in equum transire vellet, quia inuidiosum tunc erat vehiculis in ciuitate vti, equus est ei imperatoris applicitus, cui B per festinationem insedit. Sed vbi comperit, semet ad suũ transtulit. Data est ei prætereà, quum legatus ad Persas isset, patera qualis solet imperatoribus dari à rege Persarum, in qua insculptus erat Sol eo habitu quo colebatur in eo templo in quo mater eius fuerat sacerdos. Donatus eidem etiam elephantus præcipuus, quem ille imperatori obtulit: solúsque omnium priuatus Aurelianus elephanti dominus fuit. Sed vt hæc & talia omittamus, fuit decorus, & gratia viriliter speciosus: statura procerior, neruis validissimis, vini & cibi paulo cupidior, libidinis raræ, seueritatis immẽse, C disciplinæ singularis, gladij exerendi cupidus. Nam quum essent in exercitu duo Aureliani tribuni, hic, & alius qui cum Valeriano captus est, huic signum exercitus apposuerat *manu ad ferrũ*, vt si fortè quæreretur quis Aurelianus aliquid vel fecisset vel gessisset, suggereretur, *Aurelianus manu ad ferrum*, atque cognosceretur. Priuati huius multa extant egregia facinora. Nam erumpentes Sarmatas in Illyrico cum trecẽtis præsidiaris solus attriuit. Refert Theoclius Cæsarianorum temporum scriptor, Aurelianum manu sua bello Sarmatico vno die quadraginta & octo interfecisse, plurimis autem & diuersis diebus vltra nongentos D quinquaginta: adeo vt etiam balistea pueri & saltatiunculas in Aurelianum tales componerent, quibus diebus festis militariter saltitarent, *Mille, mille, mille, mille, mille, mille decollauimus. Vnus homo mille, mille, mille, mille, decollauimus. Mille, mille, mille, viuat, qui mille, mille occidit. Tantum vini habet nemo, quantum fudit sanguinis.* Hæc video esse per friuola: sed quia suprà scriptus autor ita eadem vt sunt

Latinè, suis scriptis inseruit, tacenda esse non credidi. Idē A
apud Maguntiacum tribunus legionis sextæ Gallicanæ, Francos irruentes, quum vagarentur per totam Galliam, sic adflixit, vt trecentos ex his captos, septingentis interemptis, sub corona vendiderit. Vnde iterum de eo facta est cantilena, *Mille Francos, mille Sarmatas semel occidimus: Mille, mille, mille, mille, mille Persas quærimus.* Hic autem, vt suprà diximus, militibus ita timori fuit, vt sub eo posteaquam semel cum ingenti seueritate castrensia peccata correxit, nemo peccauerit. Solus denique omnium militem qui adulterium cum hospitis vxore commiserat, ita puniuit, vt duarum arborum capita inflecteret, quas ad pedes mi- B
litis deligaret, easdémque subitò dimitteret, vt scissus ille vtrinque penderet. Quæ res ingentem timorem omnibus fecit. Huius epistola militaris est ad vicarium suum data huiusmodi, *Si vis tribunus esse, imò si vis viuere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat, ouem nemo contingat. Vuam nullus auferat, segetem nemo deterat: oleum, sal, lignum, nemo exigat: annona sua contentus sit. De præda hostis, non de lacrymis prouincialium, habeat: arma tersa sint: ferramenta samiata, calceamenta fortia. Vestis noua vestem veterem excludat.* C
Stipendium in balteo, non in popina habeat. Torquem brachialem & annulū apponat: equum sagmarium suum defricet, captū animal non vendat, mulum centuriatum comiter curet. Alter alteri quasi seruus obsequatur: à medicis gratis curentur, aruspicibus nihil dent: in hospitiis castè se agant. qui litem fecerit, vapulet. Inueni nuper in Vlpia bibliotheca inter linteos libros epistolam diui Valeriani de Aureliano principe scriptam: quam ad verbum, vt decebat, inserui. *Valerianus Augustus Antonino Gallo consuli. Culpas me familiaribus literis quòd Posthumio filium meum* D
Gallienum magis quàm Aureliano commiserim: quum vtique & seueriori & puer credendus fuerit & exercitus: nec tu id diutius iudicabis, si bene scieris quantæ sit Aurelianus seueritatis. Nimius est, multus est, grauis est, & ad nostra iam non facit tempora. Testor autem omnes deos, me etiam timuisse ne quid etiam erga filium meum seuerius, si quid ille fecisset, vt est natura pronus ad ludicra, sæuius cogitaret. Hæc epistola indicat quantæ fuerit seueritatis, vt

A illum Valerianus etiam timuiſſe ſe dicat. Eiuſdem Valeria-
ni alia eſt epiſtola quæ laudes illius continet: quam ego ex
ſcriniis præfecturæ vrbanæ protuli. Nam illi Romam ve-
nienti ſalaria ſui ordinis ſunt decreta. Exemplum epiſtolæ:
*Valerianus Auguſtus Ceionio Albino præfecto vrbi. Vellemus
quidem ſingulis quibuſque deuotiſsimis Reipub. viris multo maiora
deferre compẽdia quàm eorum dignitas poſtulat, maximè vbi hono-
rem vita commendat. Debet enim quid præter dignitatem pretium
eſſe meritorum. Sed facit rigor publicus, vt accipere de prouinciarũ
oblationibus vltra ordinis ſui gradum nemo plus poßit. Aurelia-*
B *num fortiſsimum virum ad inſpicienda & ordinãda caſtra omnia
deſtinauimus: cui tantum à nobis atque ab omni Republica, com-
muni totius exercitus confeßione, debetur, vt digna illo vix aliqua
vel nimis magna ſint munera. Quid enim in illo non clarum? quid
non Coruinis & Scipionibus conferendum? Ille liberator Illyrici,
ille Galliarum reſtitutor, ille dux magni totius exempli. Et tamen
nihil præterea poſſum addere tanto viro ad muneris gratiam quam
patitur ſobria & bene gerenda Reſpub. Quare ſinceritas tua mi pa-
rens chariſsime, ſupradicto viro efficiet, quandiu Romæ fuerit, pa-
nes militares mũdos ſedecim, panes militares, caſtrenſes quadragin-*
C *ta, vini menſalis ſextarios quadraginta, porcellum dimidium, galli-
naceos duos, porcinæ pondo triginta, bubulæ pondo quadraginta, olei
ſextarium vnum, & item olei ſecundi ſextarium vnum, liquaminis
ſextarium vnum, ſalis ſextarium vnum, herbarum, olerum quantũ
ſatis eſt. Sanè quoniam ei aliquid præcipuè decernendum eſt, quan-
diu Romæ fuerit, pabulo extra ordinem decernes. Ipſi autem ad ſum-
ptus, aureos Antoninianos diurnos binos, argenteos Philippeos mi-
nutulos, quinquagenos, æris denarios centum, reliqua per præfectos
ærarij præbebuntur.* Friuola hæc fortaſſis cuipiam & nimis
leuia eſſe videãtur, ſed curioſitas nihil recuſat. Habuit ergo
D multos ducatus, plurimos tribunatus, vicarias ducum &
tribunorum diuerſis temporibus propè quadraginta, vſ-
que adeo vt etiam Vlpij Criniti, qui ſe de Traiani genere
referebat, & fortiſſimi re vera viri & Traiani ſimillimi, qui
pictus eſt cum eodem Aureliano in templo Solis, quem
Valerianus Cæſaris loco habere inſtituerat, vicem ſume-
ret, exercitum duceret, limitem reſtitueret, prædam mili-
bus

bus daret: Thracias bobus, equis, mancipiis, captiuis locupletaret: manubias in Palatio collocaret: quingentos seruos, duo millia vaccarum, equas mille, ouiũ decem millia, caprarum quindecim millia, in priuatam villam Valeriani congereret. Tunc enim Vlpius Crinitus publicè apud Byzantium sedenti Valeriano in thermis egit gratias, dicens, magnum de se iudicium habitum quòd eidem vicariũ Aurelianum dedisset: quare eum statuit arrogare. Interest epistolas nosse Aureliano scriptas, & ipsam arrogationẽ. Epistola Valeriani ad Aurelianum: *Si esset alius Aureliane iucundißime, qui Vlpij Criniti vicem posset implere, tecũ de eius virtute ac sedulitate conferrem. nunc tecum requirere potuissem. Suscipe bellum à patre Nicopolis, ne nobis ægritudo Criniti obsit. Fac quicquid potes. Multa non dico, in tua erit potestate militiæ magisteriũ. Habes sagittarios Ityreos trecentos, Armenios sexcentos, Arabas centum quinquaginta, Saracenos ducẽtos, Mesopotamios auxiliares quadringentos: habes legionem tertiam Felicem, & equites cataphractarios: octingentos. Tecum erit Hartomundus, Haldegastes, Hildemundus, Carionifcus. Commeatus à præfectis necessarius in omnibus castris est constitutus. Tuum est pro virtutibus tuis atque solertia illic hyemalia & æstiua disponere, vbi tibi nihil deerit: quærere præterea vbi carrago sit hostium, & verè scire quanti qualésque sint, vt non vinum aut annona consumatur, aut tela iaciantur in quibus res bellica constituta est. Ego de te tantum, Deo fauente, spero quantum de Traiano, si viueret, posset sperare Respub. Neque enim minor est, in cuius locum fidémque te legi. Consulatum cũ eodem Vlpio Crinito in annum sequentem à die vndecimo Calend. Iuniarum, in locum Gallieni & Valeriani, sperare te conuenit sumptu publico. Leuanda est enim paupertas eorum hominum qui diu reipublicæ viuentes, pauperes sunt, & nullorum magis.* His quoq; literis indicatur quãtus fuerit Aurelianus, & re vera. neque quisquam aliquando ad summam rerum peruenit, qui non à prima ætate gradibus virtutis ascenderit. Literæ de consulatu. *Valerianus Augustus Ælio Xifidio præfecto ærarii. Aureliano, cui consulatum detulimus ob paupertatem, qua ille magnus est, cæteris maior, dabis ad editionem circensium aureos Antoninianos trecentos, argenteos Philippeos minutulos tria millia,*

A *in ære H-S. quinquagies, tunicas multicias viriles decem, lineas Ægyptias viginti, mantelia Cypria paria duo, tapetia Afra decem, stragula Maura decem, porcos centum, oues centum: conuiuium autem publicum edi iubebis senatoribus, equitibus Romanis: hostias maiores duas, minores quatuor.* Et quoniam etiam de arrogatione aliqua me dixeram positurum quæ ad tantum principem pertinerēt, quæso ne odiosior verbosiórve ea re videar: quam fidei causa inserendam credidi ex libris Acholij, qui magister admissionum Valeriani principis fuit, libro Actorum eius nono. Quum consedisset Valerianus
B Augustus in thermis apud Byzantium præsente exercitu, præsente etiam officio palatino, assidētibus Memmio Fusco consule ordinario, Bebio Macro præfecto prætorij, Quinto Ancario prēside orientis: assidentibus etiam à parte læua Auulnio Saturnino Scythici limitis duce, Murentio ad Ægyptum destinato, Iulio Tryphone orientalis limitis duce, & Meceo Brundusino præfecto annonæ Oriētis, & Vlpio Crinito duce Illyriciani limitis & Thracii, & Fuluio Boio duce Rhetici limitis: Valerianus Augustus di-
C xit, *Gratias tibi agit Aureliane Resp. quòd eam Gotthorum potestate liberasti. Abundamus per te præda, abundamus gloria, & his omnibus quibus Romana felicitas crescit. Cape igitur tibi pro rebus gestis tuis coronas murales quatuor, coronas vallares quinque, coronas nauales duas, coronas ciuicas duas, hastas puras decem, vexilla bicolora quatuor, tunicas ducales russas quatuor, pallia proconsularia duo, togam prætextam, tunicam palmatam, togam pictam, subarmalem profundum, sellam eboratam. Nam te consulem hodie designo, scripturus ad senatum vt tibi deputet scipionem, deputet etiam fasces. Hæc enim imperator nō solet dare, sed à senatu, quando fit consul, accipere.* Post hæc Valeriani dicta Aurelianus
D surrexit, atque ad manus accessit, agens gratias militaribus verbis, quæ propria & ipsa apponenda decreui. Aurelianus dixit, *Et ego domine Valeriane imperator Auguste, ideo cuncta feci, ideo vulnera patenter excepi, ideo & equos & cantherios meos lassaui vt mihi gratias ageret Respubl. & conscientia mea. At tu plus fecisti: ago ego gratias bonitati tuæ, & accipio consulatum quem das. Dij faciant & deus certus Sol, vt & senatus de me*

sic iudicet. Agentibus igitur gratias omnibus circunstantibus, Vlpius Crinitus surrexit, atque hac oratione vsus est, *Apud maiores nostros Valeriane Auguste, quod & familiæ meæ amicum ac proprium fuit, ab optimis quibusque in filiorum locum fortissimi viri semper electi sunt, vt vel senescentes familias, vel fœtus matrimoniis iam caducos substitutæ fœcunditas prolis ornaret. Hoc igitur quod Cocceius Nerua in Traiano adoptando, quod Vlpius Traianus in Adriano, quod Adrianus in Antonino, & cæteri deinceps proposita suggestione fecerunt, idem in arrogando Aureliano, quem mihi vicarium iudicii tui autoritate fecisti, censui esse referendum. Iube igitur vt lege agatur, sitque Aurelianus hæres sacrorum, nominis & bonorum, totiúsque iuris, Vlpio Crinito iam consulari viro, ipse ac tu Crinite iudex cõsularis.* Longum est cuncta pertexere. Nam & actæ sunt Crinito à Valeriano gratiæ: & adoptio, vt solebat, impleta. Memini me in quodam libro Græco legisse (quod tacendum esse non credidi) mandatum esse Crinito à Valeriano vt Aurelianus adoptaretur, idcirco præcipuè quòd pauper esset: sed hoc in medio relinquendum puto. & quoniam superius epistolam posui qua sumptus Aureliano ad consulatum delatus est, quare posuerim, rem quasi friuolam, eloquendum putaui. Vidimus proximè consulatum Furij Placidi tanto ambitu in Circo editum, vt non præmia dari aurigis, sed patrimonia viderentur, quum darentur tunicæ subsericæ, lineæ paragaudæ, darentur etiam equi, ingemiscentibus frugi hominibus. Factum est enim vt iam diuitiarum sit non hominum consulatus: quia vtique si virtutibus defertur, editorem spoliare non debent. Perierunt casta illa tempora, & magis ambitione populari peritura sunt. Sed nos (vt solemus) hanc quoque rem in medio relinquimus. His igitur tot ac talibus præiudiciis muneribúsque fultus, Claudianis temporibus tantus enituit, vt post eum Quintillo quoque fratre eius interempto, solus teneret imperium, Aureolo interfecto, cum quo Gallienus fecerat pacem. Hoc loco tanta est diuersitas historicorum, & quidem Græcorum, vt alij dicãt, inuito Claudio ab Aureliano Aureolum interfectum;

A alij mandante ac volente, alij ab imperatore iam Aureliano eundem occisum, alij verò adhuc priuato. Sed hæc quoque media relinquemus, ab ipsis petenda per quos in literas missa sunt. Illud tamen constat, omne contra Mœotidas bellum diuum Claudium nulli magis quàm Aureliano credidisse. Extat epistola, quam ego (vt soleo) fidei causa, imò vt alios annalium scriptores fecisse video, inserendam putaui. *Flauius Claudius Valerio Aureliano suo salutem. Expetit à te munus solitum nostra Respub. Aggredere: quid moraris? Tuo magisterio milites vti volo, tuo ductu tribunos. Gotthi oppugnandi sunt: Gotthi à Thraciis amouendi.* B *Eorum enim plerique Hæmi montem Europámque vexant, qui te pugnante fugerunt. Omnes exercitus Thracicos, omnes Illyricianos totúmque limitem in tua potestate constituo, solitam nobis ede virtutem. Tecum erit etiam frater Quintillus quum occurrerit. Ego aliis rebus occupatus, summam belli illius virtutibus tuis credo. Misi sanè equos decem, loricas duas, & cætera, quibus munire ad bellum euntem necessitas cogit.* Secundis igitur præliis vsus auspiciis Claudianis, Rempublicam in integrum reddidit: atque ipse statim (vt suprà diximus) consensu omnium legionum factus est imperator. C Equites sanè omnes ante imperium sub Claudio Aurelianus gubernauit, quum offensam magistri eorum incurrissent quod temerè Claudio non iubente pugnassent. Item Aurelianus contra Sueuos & Sarmatas iisdem temporibus vehementissimè dimicauit, ac florentissimam victoriam retulit: accepta est sanè clades sub Aureliano à Marcomannis per errorem. Nam dum is à fronte non curat occurrere, subitò hostes erupere: dúmque illos à dorso persequi parat, omnia circa Mediolanum grauiter euastata sunt. Postea tamen ipsi D quoque Marcomanni superati sunt. In illo autem timore, quo Marcomanni cuncta vastabant, ingentes Romæ seditiones motæ sunt, pauentibus cunctis ne eadem que sub Gallieno fuerant, prouenirent. quare etiam libri Sibyllini noti beneficiis publicis inspecti sunt, inuentúmque vt in certis locis sacrificia fierent quæ Barbari transire non possent. Facta denique sunt ea quæ

præcepta fuerant in diuerso ceremoniarum genere: atq; ita Barbari restiterunt, quos omnes Aurelianus carptim vagantes occidit. Libet ipsius senatusconsulti formam exponere, quo libros inspici clarissimorum iussit autoritas. A
Die tertio Idus Ian. Fuluius Sabinus prętor vrbanus dixit, *Referimus ad vos P.C. Pontificum suggestionem, & Aureliani principis literas, quibus iubetur vt inspiciantur fatales libri quibus spes belli terminandi sacrato deorũ imperio continetur. Scitis enim ipsi quotiescũque grauior aliquis extitit motus, eos semper inspectos: neque prius mala publica esse finita, quàm ex iis sacrificiorum processit autoritas.* Tunc surrexit primæ sententiæ Vlpius Syllanus, atque ita loquutus est, *Serò nimis P.C. de Reip. salute consulimus, serò ad fatalia iussa respicimus, more languentium qui ad summos medicos nisi in summa desperatione non mittunt: proinde quasi peritioribus viris maior facienda sit cura, quũ omnibus morbis occurri sit melius. Meministis enim P.C. me in hoc ordine sæpe dixisse iam tum quum primùm nuntiatum est Marcomannos erupisse, consulenda Sibyllæ decreta, vtendum Apollinis beneficiis, inseruiendum deorum immortalium præceptis: recusasse verò quosdam, & cum ingenti calumnia recusasse, quum adulando dicerent tantam principis esse virtutem vt opus non sit deos consuli, proinde quasi & ipse vir magnus non deos colat, non de diis immortalibus speret. Quid plura? audiuimus literas quibus rogauit opem deorum, quæ nũquam cuiquam turpis est vt vir fortissimus adiuuetur. Agite igitur pontifices, quà puri, quà mundi, quà sancti, quà vestitu animisque sacris commodi, templum ascendite, subsellia laureata cõstituite, veteranis manibus libros euoluite, fata Reip. quæ sunt æterna perquirite: patrimis matrimisque pueris carmen indicite: nos sumptum sacris, nos apparatum sacrificiis, nos aris ambarualia indicemus.* Post hæc interrogati plerique senatores sententias dixerũt, quas longum est innectere. Deinde aliis manus porrigentibus, aliis pedibus in sententias euntibus, plerisque verbo consentientibus, conditum est senatusconsultum. Itum est deinde ad templum, inspecti libri, proditi versus, lustrata vrbs, cantata carmina, amburbium celebratum, ambarualia promissa: atque ita solennitas quæ iubebatur, expleta est. Est epistola Aureliani de libris Sibyllinis: nam

A ipsam quoque indidi ad fidem rerum. *Miror vos patres sancti tamdiu de aperiendis Sibyllinis dubitasse libris, perinde quasi in Christianorum ecclesia, non in templo deorum omnium, tractaretis. Agite igitur, & castimonia pontificum, ceremoniisque solennibus iuuate principem necessitate publica laborãtem. Inspiciantur libri: quæ facienda fuerint celebrentur, quemlibet sumptum, cuiuslibet gentis captiuos, quælibet animalia regia non abnuo, sed libens offero: neque enim indecorum est diis iuuantibus vincere: sic apud maiores nostros multa finita sunt bella, sic cœpta. Siquid est sumptuũ, datis ad præfectum ærarij literis decerni iussi. est præterea vestræ*
B *autoritatis arca publica, quam magis refertam esse reperio quàm cupio.* Quum autem Aurelianus vellet omnibus simul facta exercitus sui constipatione concurrere, tanta apud Placentiam clades accepta est vt Romanum penè solueretur imperium. Et causa quidem huius periculi perfidia & calliditas Barbarici fuit motus. Nam quum cõgredi aperto Marte non possent, in syluas se densissimas contulerunt, atque ita nostros vespera incumbente turbarũt. Denique nisi diuina ope post inspectionem librorum sacrificiorúmque curas, monstris quibusdam speciebúsque diuinis impliciti essent
C barbari, Romana victoria non fuisset. Finito prælio Marcomannico, Aurelianus, vt erat natura ferocior, plenus irarum Romam petit, vindictæ cupidus, quam seditionũ asperitas suggerebat: inciuilius denique vsus imperio, vir aliâs optimus, seditionum autoribus interemptis, cruentius ea quæ mollius fuerant curanda, compescuit. Interfecti sunt enim nonnulli etiã nobiles senatores, quum his leue quiddam & quod contemni à mitiore principe potuisset, vel vnus, vel leuis, vel vilis testis obiiceret. Quid multa? Magnum illud, & quod iam fuerat, & quod non frustra speratũ
D est, infamiæ tristioris ictu contaminauit imperium. timeri cœpit princeps optimûs, non amari, quum alij dicerent, perfodiendum talem principem, non optandum: alij bonũ quidem medicum, sed mala ratione curantem. His actis, quum videret posse fieri vt aliquid tale iterum quale sub Gallieno euenerat proueniret, adhibito consilio senatus, muros vrbis Romæ dilatauit. Nec tamẽ pomœrio addidit

eo tempore, sed postea. Pomœrio autē nemini principum licet addere nisi ei qui agri Barbarici aliqua parte Romanā Remp. locupletauerit. Addidit autem Augustus, addidit Traianus, addidit Nero, sub quo Pontus Polemoniacus & Alpes Cottiæ Romano nomini tributæ. Transactis igitur quę ad sectiones, atque vrbis statum & ciuilia pertinebant, contra Palmyrenos, id est contra Zenobiam, quæ filiorum nomine orientale tenebat imperium, iter flexit. Multa in itinere ac magna bellorum genera confecit. Nam in Thraciis & in Illyrico occurrens Barbaros vicit: Gotthorum quinetiam ducem Cannabam, siue Cannabaudem, cum quinque millibus hominum trans Danubium interemit. Atque inde per Byzantium in Bithyniam transitum fecit, eámq; nullo certamine obtinuit. Multa eius magna & præclara tam facta quàm dicta sunt: sed omnia libro innectere nec possumus fastidij euitatione, nec volumus: sed ad intelligendos mores atque virtutem pauca libanda sunt. Nam quum Thyanam venisset, eámque occlusam reperisset, iratus dixisse fertur, *Canem in hoc oppido non relinquam*. Tunc & militibus acrius incumbentibus spe prædæ, & Heraclammone quodam, timore ne inter cæteros occideretur, patriam suam prodente, ciuitas capta est. Sed Aurelianus duo statim præcipua, quod vnum seueritatem ostenderet, alterum lenitatem, ex imperatoria mente monstrauit. Nam & Heraclammonem proditorem patriæ suæ sapiens victor occidit: & quum milites iuxta illud dictum quo canem se relicturum apud Thyanæos negaret, euersionem vrbis exposcerent; respondit iis, *Canem*, inquit, *negaui in hac vrbe me relicturum, canes omnes occidite*. Grande principis dictū, grandius militum votum: nam dictum principis quo præda negabatur, ciuitas seruabatur, totus exercitus ita quasi ditaretur, accepit. Epistola de Heraclammone. *Aurelianus augustus Mallio Chiloni. Occidi passus sum cuius quasi beneficio Thyanam recepi. Ego verò proditorem amare non potui: & libenter tuli quòd eum milites occiderant*: neq; enim mihi fidem seruare potuisset qui patriæ non pepercit. *Solum denique ex omnibus qui oppugnabātur, campus accepit. Diuitē hominem negare non possum,*

A *sed cuius bona eius liberis reddidi: nequis me causa pecuniæ locupletem hominem occidi passum esse criminaretur.* Capta autem ciuitas est miro modo. Nam quum Heraclammon locum ostendisset aggeris naturali specie tumentem, quà posset Aurelianus occultus ascendere, ille conscendit, atque elata purpurea chlamyde, intus ciuibus, foris militibus se ostendit, & ita ciuitas capta est, quasi totus in muris Aureliani fuisset exercitus. Taceri non debet res quæ ad famam venerabilis viri pertinet. Fertur enim Aurelianum de Thyanæ ciuitatis euersione vera dixisse, vera cogitasse: verùm B Apollonium Thyanæum celeberrimę famę autoritatísque sapiētem, veterem philosophum, amicum verum deorum, ipsum etiam pro numine frequentandum, recipienti se in tentorium ea forma qua videtur, subitò astitisse, atque hæc Latinè, vt homo Pannonius intelligeret, verba dixisse, *Aureliane, si vis vincere, nihil est quod de ciuium meorum nece cogites. Aureliane, si vis imperare, à cruore innocentium abstine. Aureliane, clementer te age, si vis vincere.* Norat vultum philosophi venerabilis Aurelianus, atque in multis, eius imaginem viderat templis. Denique statim attonitus, & imaginem & statuas & templum eidem promisit, atque in meliorem rediit mentem. C Hæc ego à grauibus viris comperi, & in Vlpiæ bibliothecę libris relegi, & pro maiestate Apollonij magis credidi. Quid enim illo viro sanctius, venerabilius, antiquius, diuiniúsque inter homines fuit? Ille mortuis reddidit vitam. Ille multa vltra homines & fecit & dixit: quæ qui velit nosse, Græcos legat libros qui de eius vita conscripti sunt. Ipse autem, si vita suppetat, atq; ipsius viri fauori vsquequaque placuerit, breuiter saltem tanti viri facta in literas mittam: non quo illius viri gesta munere mei D sermonis indigeant, sed vt ea quæ miranda sunt, omnium voce prædicentur. Recepta Thyana Antiochiam proposita omnibus impunitate, breui apud Daphnen certamine obtinuit: atque inde præceptis quantum probatur venerabilis viri Apollonij parens, humanior atque clementior fuit. Pugnatum est post hæc de summa rerum contra Zenobiam & Zabam eius sociam apud Emessam magno certami-

tamine. Quúmque Aureliani equites fatigati iam penè discederẽt, ac terga darent, subitò vi numinis, quod postea proditum, hortante quadam diuina forma, per pedites etiã equites restituti sunt. Fugata est Zenobia cum Zaba, & plenissimè parta victoria. Recepto igitur Orientis statu, Emessam victor Aurelianus ingressus est, ac statim ad templum Heliogabali tetendit, quasi communi officio vota soluturus. Verùm illic eam formam numinis reperit quam in bello sibi fauentem vidit. Quare & illic templa fundauit, donariis ingentibus positis: & Romæ Soli templum posuit maiore honorificentia consecratum, vt suo dicemus loco. Post hæc Palmyram iter flexit, vt ea oppugnata, laborum terminus fieret. Sed in itinere à latronibus Syris malè accepto frequenter exercitu, multa perpessus est, & in obsidione vsq; ad ictum sagittæ periclitatus est. Epistola ipsius extat ad Mucaporem missa, in qua de eius belli difficultate vltra pudorem imperialem fatetur. *Romani me modò dicunt bellum contra fœminam gerere, quasi sola mecum Zenobia & suis viribus pugnet, ac non hostium, quantum si vir à me oppugnandus esset, in conscientia & timore longè deteriore. Dici non potest quãtum hîc sagittarum, qui belli apparatus, quantum telorum, quantum lapidum: nulla pars muri est quæ non binis & ternis balistis occupata sit: ignes etiam tormentis iaciuntur. Quid plura? non quasi fœmina pugnat, quasi pœnam timens: sed credo adiuturos Rom. Remp. deos, qui nunquam nostris conatibus defuerũt.* Denique fatigatus ac pro malis fessus, literas ad Zenobiam misit, deditionem illius petens, vitam promittens, quarum exemplum indidi. *Aurelianus imperator Rom. orbis, & receptor Orientis, Zenobiæ cæterísque quos societas tenet bellica. Sponte facere debuistis id quod meis literis nunc iubetur: deditionem præcipio impunitate vitæ proposita, ita vt illic Zenobia cum tuis agas vitam vbi te ex senatus amplissimi sententia collocauero. Gemmas, argentum, aurum, sericum, equos, camelos in ærarium Rom. conferas. Palmyrenis ius suum seruabitur.* Hac epistola accepta, Zenobia superbius insolentiúsq; rescripsit quàm eius fortuna poscebat. credo ad terrorem: nam eius quoque epistolæ exemplum indidi. Zenobia regina Orientis Aureliano Augusto. Nemo adhuc præ-

A ter te quod poscis, literis petiit. Virtute faciēdum est quicquid in rebus bellicis est gerendum. *Deditionem meam petis, quasi nescias Cleopatram reginam perire maluisse quàm in qualibet viuere dignitate. Nobis Persarum auxilia non desunt, quæ iam speramus: pro nobis sunt Saraceni, pro nobis Armenij. Latrones Syri exercitum tuum Aureliane vicerūt: quid igitur si illa venerit manus quæ vndique speratur? pones profectò supercilium, quo nunc mihi deditionem, quasi omnifariam victor, imperas.* Hanc epistolam Nicomachus se transtulisse in Græcum ex lingua Syrorum dicit ab ipsa Zenobia dictatam. nam illa superior Au-
B reliani, Græca missa est. His acceptis literis, Aurelianus nō erubuit, sed iratus est: statímque collecto exercitu ac ducibus suis, vndique Palmyram obsedit: neque quicquam vir fortis reliquit quod aut imperfectum videretur aut incuratum. Nam & auxilia quæ à Persis missa fuerant, intercepit: & alas Saracenas Armeniásque corrupit atque ad se modò ferociter modò subtiliter transtulit, denique post multa mulierem potentissimam vicit. Victa igitur Zenobia quum fugeret camelis quos dromadas vocitant, atque ad Persas iter tenderet, equitibus missis est capta, atque in Aureliani
C potestatem deducta. Victor itaque Aurelianus, totiúsque iam orientis possessor, quum in vinculis Zenobiam teneret cum Persis, Armeniis, Saracenis superbior atque insolentior egit ea quæ ratio temporis postulabat. Tunc illæ vestes quas in templo Solis videmus, consertæ gemmis, tum Persici dracones, & tiaræ, tum genus purpuræ quod postea nec vlla gens detulit, nec Romanus orbis vidit: de qua pauca saltem libet dicere. Meministis enim fuisse in templo Iouis Optimi Maximi Capitolini pallium breue purpureum lanestre, ad quod quum matronæ atque ipse Aurelianus iun-
D gerent purpuras suas, cineris specie decolorari videbantur cæteræ diuini comparatione fulgoris. Hoc munus rex Persarum ab Indis interioribus sumptum, Aureliano dedisse perhibetur, scribens, *Sume purpuram qualis apud nos est.* sed hoc falsum fuit. Nam postea diligentissimè & Aurelianus & Probus & proximè Diocletianus missis diligentissimis confectoribus, requisiuerunt tale genus purpuræ, nec tamē

inuenire potuerunt. Dicitur enim sandix Indica talem purpuram facere, si curetur. Sed ad incepta redeamus. Ingens tamen strepitus militum fuit omnium, Zenobiam ad pœnam poscentium. Sed Aurelianus indignum existimans mulierem interimi, occisis plerisque quibus autoribus illa bellum mouerat, parauerat, gesserat, triumpho mulierem reseruauit, vt populi Romani oculis esset ostentui. Graue inter eos qui cæsi sunt, de Longino philosopho fuisse perhibetur, quo illa magistro vsa esse ad Græcas literas dicitur. Quem quidem Aurelianus idcirco dicitur occidisse quòd superbior illa epistola ipsius diceretur dictata consilio, quamuis Syro esset sermone contexta. Pacato igitur Oriente, in Europam Aurelianus rediit victor, atque illic Carporum copias afflixit: & quum illum *Carpicum* senatus absentem vocasset, mandasse ilico fertur, *Superest P. C. vt me etiam Carpisculum vocetis. Carpisculum* enim genus calciamenti esse satis notum est, quod cognomen deforme videbatur: quum & *Gotthicus*, & *Sarmaticus*, & *Armeniacus*, & *Parthicus*, & *Adiabenicus* diceretur. Rarum est vt Syri fidem seruent, imò difficile. Nam Palmyreni, qui iam victi atque contusi fuerant, Aureliano rebus Europensibus occupato, non mediocriter rebellarunt. Sandarionem enim, quem in præsidio illic Aurelianus posuerat, cum sexcentis sagittariis occiderunt, Achilleo cuidam parenti Zenobiæ parantes imperium. Verùm adeo Aurelianus, vt erat paratus ex Europa reuertit: atque vrbem, quia ita merebatur, euertit. Crudelitas denique Aureliani, vel (vt quidam dicunt) seueritas, eatenus extitit, vt epistola eius feratur, confessionem immanissimi furoris ostentans, cuius hoc exemplum est. *Aurelianus Augustus Ceionio Basso. Non oportet vlterius progredi militũ gladios. iam satis Palmyrenorum cæsum atque occisum est. Mulieribus non pepercimus, infantes occidimus, senes iugulauimus, rusticos interemimus: cui terras, cui vrbem deinceps relinquemus? Parcendum est iis qui remanserunt. Credimus enim tam paucos tam multorum suppliciis esse correctos. Templum sanè Solis, quod apud Palmyram aquilifer legionis tertiæ cum vexilliferis & draconario cornicinibus atque litinicibus diripuerunt,*

A *ad eam formam volo quæ fuit, reddi. Habes trecentas auri libras Zenobiæ capsulis: habes argenti mille octingenta pondo. De Palmyrenorum bonis habes gemmas regias. Ex his omnibus fac cohonestari templum: mihi & diis immortalibus gratissimum feceris. Ego ad senatum scribam, petens vt mittat pontificem qui dedicet templum.* Hæ literæ vt videmus, indicant satiatam esse immanitatem principis duri. Securior denique iterum in Europam rediit: atque illic omnes qui vagabãtur, hostes nota illa sua virtute cõtudit. Interim res per Thracias Europámque omnẽ Aureliano ingẽtes agente, Firmus quidã extitit,
B qui sibi Ægyptum sine insignibus imperij, quasi vt esset ciuitas libera, vindicauit. Ad quem continuò Aurelianus reuertit: nec illi defuit felicitas solita. Nam Ægyptum statim recepit: atque, vt erat ferox animi, cogitatione multus, vehemẽter irascens quòd adhuc TETRICVS Gallias obtineret, occidẽtem petiit: atq; ipso Tetrico exercitum suũ prodente, quòd eius scelera ferre non posset, deditas sibi legiones obtinuit. Princeps igitur totius orbis Aurelianus pacatis per Occidẽtem Gallis, atq; vndique terris, Romam iter flexit, vt de Zenobia & Tetrico, hoc est de Oriẽte & Occi-
C dente, triumphum Romanis oculis exhiberet. Non ab re est cognoscere, qui fuerit Aureliani triumphus. Fuit enim speciosissimus. Currus regij tres fuerunt. In his vnus Odenati, argẽto, auro, & gemmis operosus atq; distinctus: alter, quem rex Persarũ Aureliano dono dedit, ipse quoque pari opere fabricatus: tertius, quem sibi Zenobia composuerat, sperãs se vrbem Romanam cum eo visuram: quod illam nõ fefellit. nam cum eo vrbem ingressa est victa & triumphata. Fuit alius currus quatuor ceruis iunctus, qui fuisse dicitur regis Gotthorum: quo, vt multi memoriæ tradiderunt, Ca-
D pitoliũ Aurelianus inuectus est, vt illic cæderet ceruos quos cum eodem curru captos vouisse Ioui Optimo Maximo ferebatur. Præcesserunt elephanti viginti, feræ mansuetæ Libycæ, Palestinę diuersæ ductæ: quas statim Aurelianus priuatis donauit, ne fiscum annonis grauaret. tigrides quatuor: camelopardali, alces, cætera talia per ordinem ducta: gladiatorum paria octingenta: præter captiuos gentiũ Bar-

barbarũ, Blemyes, Axomitæ, Arabes, Eudæmones, Indi, Bactriani, Hiberi, Saraceni, Persæ, cum suis quinque muneribus: Gotthi, Alani, Roxolani, Sarmatæ, Franci, Sueui, Vandali, Germani, religatis manibus captiui præcesserũt. Inter hos etiam Palmyreni, qui superfuerant principes ciuitatis, & Ægyptij ob rebellionem. Ductæ sunt & decem mulieres, quas virili habitu pugnantes inter Gotthos ceperat: quum multæ essent interemptæ, quas de Amazonum genere titulus indicabat. Prælati sunt tituli gentium nomina continentes. Inter hæc fuit Tetricus chlamyde coccinea, tunica galbina, braccis Gallicis ornatus, adiuncto sibi filio quem imperatorem in Gallia nuncupauerat. Incedebat etiam Zenobia, ornata gemmis, catenis aureis, quas alij sustentabant. præferebantur coronæ omnium ciuitatũ aureæ titulis eminentibus proditę. Iam populus ipse Rom. iam vexilla collegiorum atque castrorum, & cataphractarij milites, & opes regiæ, & omnis exercitus, & senatus, etsi aliquando tristior quòd senatores triumphari videbat, multum pompæ addiderant. Denique vix nona hora in Capitolium peruenit, serò autem ad Palatium. Sequentibus diebus datæ sunt populo voluptates ludorum scenicorum, ludorum circensium, venationum, gladiatorum, naumachiæ. Non prætermittendum videtur, quod & memoria tenet publica & fides historica frequentauit: Aurelianũ eo tempore quo proficiscebatur ad bellum orientale, bilibres coronas populo promisisse si victor rediret: & quum aureas populus speraret, neque Aurelianus aut posset aut vellet, coronas eum fecisse de panibus qui nunc siliginei vocantur, & singulis quibusque donasse: ita vt siligineum suum quotidie toto æuo suo, & vnusquisque reciperet, & posteris suis dimitteret. Nam idem Aurelianus & porcinã carnem populo Rom. distribuit, quæ hodiéque diuiditur: leges plurimas sanxit, & quidem salutares: sacerdotia composuit, templum Solis fundauit, & pontifices roborauit. Decreuit etiam emolumenta architectis & ministris. His gestis, ad Gallias profectus, Vindelicos obsidione Barbarica liberauit: deinde ad Illyricum rediit, paratóque ma-

A gno potius quàm ingenti exercitu, Persis, quos eo quoque tempore quo Zenobiam superauit, gloriosissimè iam vicerat, bellum indixit. Sed quum iter faceret, apud Cænophrurium, mansionem quæ est inter Heracliam & Byzantium, malitia notarij sui, & manu Mucaporis interemptus est. Et causa occidendi eius quæ fuerit, & quemadmodum sit occisus, ne res tanta lateat, breui edisseram. Aurelianus, quod negari non potest, seuerus, truculentus, sanguinarius fuit princeps. Hic quum vsque eò seueritatem tetendisset, vt & filiam sororis occideret, nõ in magna ne-
B que satis idonea causa, iam primùm in odium suorum venit. Incidit autem, vt se res fataliter agunt, vt Mnestheum quendam quem pro notario secretorum habuerat, libertũ, vt quidam dicunt, suum infensiorem sibi minando redderet, quòd nescio quid de quodam suspicatus esset. Mnestheus, qui sciret Aurelianum neque frustra minari solere, neque si minaretur, ignoscere, breue nominum cõscripsit, mixtis iis quibus Aurelianus verè irascebatur, cũ iis de quibus nihil asperum cogitabat, addito etiã suo nomine, quo magis fidem faceret ingestæ solicitudinis: ac breue legit
C singulis quorum nomina continebat: addens, disposuisse Aurelianum eos omnes occidere: illos verò debere suę vitæ, si viri sunt, subuenire. Hi quũ exarsissẽt timore qui merebantur offensam, dolorem miscentes beneficiis atq; officiis quibus Aurelianus videbatur ingratus, in supradicto loco iter facientem principem subito adorti, interemerũt. Hic finis Aureliano fuit principi necessario magis quàm bono. Quo interfecto quum esset res prodita, & sepulcrum ingens, & templum illi detulerunt ij à quibus interemptus est. Sanè Mnestheus postea surrectus ad stipitẽ bestiis ob-
D iectus est, quod statuę marmoreę positę in eodẽ loco vtrinque significant, vbi & in columnis diuo Aureliano statuæ cõstitutæ sunt. Senatus mortem eius grauiter tulit, grauius tamen pop. Rom. qui vulgò dicebat, *Aurelianum pædagogũ esse senatorum.* Imperauit annis sex, minus paucis diebus: ac rebus magnis gestis inter diuos relatus est. Quia pertinet ad Aurelianum id quod in historia relatũ est, tacere nõ debui.

Nam multi ferunt Quintillum fratrem Claudij, quum in præsidio Italico esset, audita morte Claudij sumpsisse imperium. Verùm postea vbi Aurelianum comperit imperare, à toto exercitu derelictum, quúmque contra eum concionaretur, nec à militibus audiretur, incisis sibimet venis die vigesimo imperij sui periisse. Quicquid sanè scelerum fuit, quicquid malæ conscientiæ, vel artium funestarum, quicquid deniq; factionum, Aurelianus toto penitus orbe purgauit. Hoc quoq; ad rē pertinere arbitror, Balbati filij nomine Zenobiam, non Timolai & Herenniani, imperiū tenuisse quod tenuit. Fuit sub Aureliano etiā monetariorū bellum, Felicissimo rationali autore: quod accerrimę seuerissiméq; compescuit, septem tamen militibus suorum militum interemptis: vt epistola docet missa ad Vlpium Crinitum ter cōsulem, qui eum antè adoptauerat. *Aurelianus Augustus Vlpio patri. Quasi fatale quiddam incessit, vt omnia quæcunque gessero, omnes motus ingrauescāt. Ita enim seditio intramurana bellum mihi grauissimū peperit, monetarij autore Felicissimo vltimo seruorum, cui procurationem fisci mandaueram rebelles spiritus extulerunt. Hi compressi sunt, septem millibus Hiberorum Riparienſium & Castrianorū & Daciscorum interemptis. Vnde apparet nullā mihi à diis immortalibus datam sine difficultate victoriam.* Tetricum triumphatum correctorē Lucanię fecit, filio eius in senatu manente. Templum Solis magnificentissimū cōstituit: muros vrbis Romæ sic ampliauit vt quinquaginta propè millia murorum eius ambitus teneant. Itē quadruplatores ac delatores ingēti seueritate persequutus est: tabulas publicas ad priuatorum securitatem exuri in foro Traiani semel iussit. Amnestia etiam sub eo delictorum publicorum decreta est de exemplo Atheniensium: cuius rei etiam Tullius in Philippicis meminit. Fures prouinciales repetundarum ac peculatus reos vltra militarem modum est persequutus, vt eos ingentibus suppliciis cruciatibúsque puniret. In templo Solis multum auri gemmarúmque constituit. Quum vastatum Illyricum ac Mœsiam deperditam videret, prouinciam trās Danubium Daciam à Traiano constitutam sublato exercitu & prouincialibus

A reliquit, desperans eam posse retineri: abductósque ex ea
populos, in Mœsiam collocauit, appellauítque suam Da-
ciam, quæ nunc duas Mœsias diuidit. Dicitur præterea
huius fuisse crudelitatis vt plerisque senatoribus simulatã
ingereret factionem coniurationis ac tyrannidis, quo faci-
lius eos posset occidere: Addunt nonnulli, filium sororis
non filiam ab eodem interfectum: plerique autem etiam fi-
liam sororis. Quàm difficile sit imperatorem in locum bo-
ni principis legere, & senatus sanctioris grauitas probat, &
exercitus prudentis autoritas. Occiso nanque seuerissimo
B principe, de imperatore deligendo exercitus retulit ad se-
natum, idcirco quòd nullum de his faciẽdum putabat qui
tam bonum principem occiderant. Verùm senatus hanc
eandem delectionem in exercitum refudit, sciens, non li-
benter iam milites accipere imperatores eos quos senatus
elegerit. Denique id tertiò factum est, ita vt per sex menses
imperatorem Romanus orbis non habuerit, omnésque
iudices ij permanerent quos aut senatus aut Aurelianus
elegerat, nisi quòd proconsulem Asiæ Falconium in locũ
Aurelij Fusci delegit. Non iniucũdum est ipsas inserere li-
C teras quas ad senatum exercitus misit. *Felices ac fortes exer-
citus senatui populóque Romano. Aurelianus imperator noster per
fraudem vnius hominis, & per errorem bonorum ac malorum, in-
teremptus est. Hunc inter deos referte sancti & domini* P.C. *& de
vobis aliquem, sed dignum vestro iudicio, principem mittite. Nos
enim de iis qui vel errauerunt vel malè fecerunt, imperare nobis
neminem patimur.* Rescriptum est senatusconsulto, Quum
die tertio nonas Febr. senatus amplissimus in curiam Põ-
pilianam conuenisset, Aurelius Gordianus consul dixit,
Referimus ad vos P.C. *literas exercitus felicißimi.* Quibus recita-
D tis Aurelianus Tacitus primę sentẽtię senator ita loquutus
est, (hic autem est qui post Aurelianum sententia omnium
imperator est appellatus) *Recto ordine consuluissent dij immor-
tales* P.C. *si boni principes ferro inuiolabiles extitissent, vt longio-
rem ducerent vitam: neque contra eos aliqua esset potestas iis qui ne-
ces infandas tristißima mente concipiunt. Viueret enim princeps
noster Aurelianus, quo neque vtilior fuit quisquã. Respirare certè
post*

post infelicitatem Valeriani, post Gallieni mala, imperante Claudio cœperat nostra Respublica: at eadem reddita fuerat Aureliano toto penitus orbe vincente. Ille nobis Gallias dedit: ille Italiam liberauit: ille Vindelicis iugum Barbaricæ seruitutis amouit. Illo viuente Illyricum restitutum est, redditæ Romanis legibus Thraciæ. Ille (proh pudor) Orientem fœmineo pressum iugo in nostra iura restituit: ille Persas insultantes adhuc Valeriani nece, fudit, fugauit, oppressit. Illum Saraceni, Blemyes, Axomitæ, Bactriani, Seres, Hiberi, Albani, Armenij, populi etiam Indorum, veluti præsentem penè venerati sunt deum. Illius donis quæ à Barbaris gentibus meruit, refertum est Capitolium: quindecim millia librarum auri ex eius liberalitate vnum tenet templum, omnia in vrbe fana eius micant donis. Quare P.C. vel deos ipsos iure conuenio, qui talem principem interire passi sunt, nisi fortè secum eum esse maluerunt. Decerno igitur diuinos honores: id quod vos omnes existimo esse facturos. Nam de imperatore deligendo ad eundem exercitum censeo esse referendum. Etenim in tali genere sententiæ, nisi fiat quod dicitur, & electi periculum erit, & eligentis inuidia. Probata est sententia Taciti: attamen quum iterum atque iterum mitterent, ex s.c. quod in Taciti vita dicemus, Tacitus factus est imperator. Aurelianus filiam solam reliquit, cuius posteri etiam nunc Romæ sunt. Aurelianus namque proconsul Ciliciæ, senator optimus, sui verè iuris vitæque venerabilis, qui nunc in Sicilia vitam agit, eius est nepos. Quid hoc esse dicam, tam paucos bonos extitisse principes, quum iam tot Cæsares fuerint? Nam ab Augusto in Diocletianũ Maximianúmque principes, quæ series purpuratorum sit, index publicus tenet. Sed in his optimi, ipse Augustus, Flauius Vespasianus, Titus Cocceius Nerua, diuus Traianus, diuus Adrianus, Pius & Marcus Antonini, Seuerus Afer, Alexander Mammææ, diuus Claudius & diuus Aurelianus. Valerianus enim quum optimus fuerit, ab omnibus infelix apparuit. Vides quæso quàm pauci sint principes boni, vt bene dictũ sit à quodam mimico scurra Claudij, huius temporibus, *In vno anulo bonos principes posse perscribi atque depingi.* At contrà, quæ series malorum? vt enim omittamus Vitellios, Caligulas & Nerones, quis ferat Ma-

A ximinos & Philippos, atque illam inconditæ multitudinis fæcem? Tametsi Decios excerpere debeam, quorũ & vita & mors veteribus comparãda est. Et quæritur quidem *quæ res malos principes faciat:* Iam primùm nimia licentia, deinde rerum copia, amici præterea improbi, satellites detestandi, eunuchi auarissimi, aulici vel stulti vel detestabiles, & (quod negari non potest) rerum publicarum ignorantia. Sed ego à patre meo audiui, Diocletianum principem, iam priuatũ, dixisse *nihil esse difficilius quàm bene imperare.* Colligunt se quatuor vel quinque, atque vnum consilium ad decipien-
B dum imperatorem capiunt: dicunt quid probandum sit. Imperator, qui domi clausus est, vera non nouit: cogitur hoc tantùm scire quod illi loquuntur: facit iudices quos fieri non oportet, amouet à Republica quos debebat obtinere. Quid multa? vt Diocletianus ipse dicebat, *Bonus, cautus, optimus venditur imperator.* Hæc Diocletiani verba sunt, quæ idcirco inserui, vt prudentia tua sciret nihil esse difficilius bono principe. Et Aurelianum quidem multi neque inter bonos, neque inter malos principes ponunt, idcirco quòd ei clementia, imperatorum dos prima, defuerit. Ver-
C conius Herennianus præfectus prętorio. Diocletiani, teste Asclepiodoto, sæpe dicebat, Diocletianum frequenter dixisse quum Maximiani asperitatem reprehenderet, Aurelianum magis ducem esse debuisse quàm principem. Nam eius nimia ferocitas eidem displicebat. Mirabile fortasse videtur, quod compertum Diocletiano Asclepiodotus Celsino consiliario suo dixisse perhibet: sed de hoc posteri iudicabunt. Dicebat enim, quodam tempore Aurelianum Gallicanas consuluisse Druidas, sciscitantem vtrum apud eius posteros imperium permaneret: tum illas respondisse
D dixit, Nullius clarius in Republica nomen quàm Claudij posterorum futurum. Et est quidem iam Constãtius imperator eiusdẽ vir sanguinis, cuius puto posteros ad eam gloriam quæ à Druidibus prænuntiata sit, peruenire. Quod idcirco ego in Aureliani vita constitui, quia hæc ipsi Aureliano cõsulenti respõsa sunt. Vectigal ex Ægypto vrbi Romæ Aurelianus vitri, chartæ, lini, stupæ, atque anabolicas spe-

cies æternas constituit. Thermas in Trastiberina regione A
Aurelianus facere parauit hyemales, quòd aquæ frigidioris
copia illic deesset. Forum nominis sui in Hostiensi ad mare
fundare cœpit. In quo postea prætorium publicum consti-
tutum est. Amicos suos honestè ditauit & modicè, vt mise-
rias paupertatis effugerēt, & diuitiarum inuidiam patrimo-
nij moderatione vitarent. Vestem holosericam neque ipse
in vestiario suo habuit, neq; alteri vtendam dedit. Et quùm
ab eo vxor sua peteret, vt vnico pallio blatteo serico vtere-
tur, ille respondit, *Absit vt auro fila pensentur*: libra enim auri
tunc libra serici fuit. Habuit in animo vt aurum neque in B
cameras, neque in tunicas, neque in pelles, neque in argen-
tum mitteretur, dicens plus auri esse in rerum natura quàm
argenti: sed aurum per varios bractearum, filorum & liqua-
tionum vsus perire, argentum autem in suo vsu manere.
Idem dederat facultatem vt aureis qui vellent & vasis vte-
rentur & poculis. Dedit præterea potestatem vt argenta-
tas priuati carrucas haberent, quum antea ærata & eborata
vehicula fuissent. Idem concessit vt blatteas matronæ tu-
nicas haberent, & cæteras vestes, quum antea coloreas ha-
buissent, & vt multum oxypæderotinas. Et vt fibulas au- C
reas gregarij milites haberent, idem primus concessit:
quum antea argenteas habuissent. Paragaudas vestes ipse
primus militibus dedit: quum antè nonnisi rectas purpu-
reas accepissent: & quidem aliis monolores, aliis dilores,
trilores aliis, & vsq; ad pentelores, quales hodie lineæ sunt.
Panibus vrbis Romæ vnciam de Ægyptio vectigali auxit,
vt quadam epistola data ad præfectum annonæ vrbis etiam
ipse gloriatur. *Aurelianus Augustus Flauio Arabiano præfecto
annonæ. Inter cætera quibus diis fauētibus Romanam Rempub. iuui-
mus, nihil mihi est magnificētius quàm quòd additamēto vnciæ om-* D
*ne annonarum vrbicarum genus iuui: quod vt esset perpetuum, naui-
cularios Niliacos apud Ægyptum nouos, & Romæ amnicos posui.
Tiberinas extruxi ripas: vadum aluei tumētis effodi, diis & peren-
nitati vota constitui, almam Cererem cōsecraui. Nunc tuum est offi-
ciū Arabiane iucundissime, elaborare ne meæ dispositiones in irritū
veniant. Neque enim populo Rom. saturo quicquā potest esse lætius.*

A Statuerat & vinũ gratuitum populo Rom. dare, vt quemadmodum oleum & panis & porcina gratuita præberẽtur, sic etiam vinum daretur, quod perpetuũ hac dispositione conceperat. Hetruriæ per Aureliam vsque ad Alpes maritimas ingentes agri sunt, iíque fertiles ac syluosi. Statuerat igitur dominis locorum incultorum, qui tamen vellent pretia dare, atque illic familias captiuas constituere, vitibus montes conserere, atque ex eo opere vinum dare, vt nihil redituum fiscus acciperet, sed totum populo Rom. concederet. Facta erat ratio dochæ, cuparũ, nauium & operum.
B sed multi dicunt, Aurelianum, ne id faceret, præuentum, alij à præfecto prætorij sui prohibitum, qui dixisse fertur, *Si & vinum populo Rom. damus, superest vt & pullos & anseres demus.* Argumento est id verè Aurelianum cogitasse, imò etiam facere disposuisse, vel ex aliqua parte fecisse, quòd in porticibus templi Solis fiscalia vina ponuntur, nõ gratuita populo eroganda, sed pretio. Sciendum tamen, congiaria illum ter dedisse, donasse etiam pop. Rom. tunicas albas manicatas ex diuersis prouinciis, & lineas Afras atq; Ægyptias puras: ipsúmque primùm donasse oraria pop. Rom.
C quibus vteretur populus ad fauorem. Displicebat ei quum esset Romę, habitare in Palatio, ac magis placebat in hortis Sallustij vel in Domitiæ viuere. Miliarensem denique porticum in hortis Sallustij ornauit, in qua quotidie & equos & se fatigabat, quamuis esset non bonę valetudinis. Seruos & ministros peccantes coram se cædi iubebat, vt plerique dicunt, causa tenendæ seueritatis: vt alij, studio crudelitatis. Ancillam suam quæ adulterium cum seruo suo fecerat, capite puniuit. Multos seruos è familia propria qui peccauerãt, legibus audiendos iudiciis publicis dedit. Senatum,
D siue senatulum, matronis reddi voluerat: ita vt primæ illic quę sacerdotia senatu autore meruissent. Calceos mulleos, & cereos, & albos, & hederacios viris omnibus tulit, mulieribus reliquit. Cursores eo habitu quo ipse habebat, senatoribus concessit. Concubinas ingenuas haberi vetuit. Eunuchorũ modum pro senatoriis professionibus statuit, idcirco quòd ad ingentia pretia peruenissent. Vas argenti

eius nunquam triginta libras transiit. Conuiuium de assaturis maximè fuit. Vino rufo maximè delectatus est. Medicum ad se quum ægrotaret, nunquam vocauit, sed ipse se inedia præcipuè curabat. Vxori & filiæ anulum sigillaricium quasi priuatus instituit. Seruis suis vestes easdem imperator quas & priuatus dedit, præter duos senes, quibus quasi libertis plurimum detulit, Antistium & Gillonem, qui post eum ex senatus sententia manumissi sunt. Erat quidem rarus in voluptatibus, sed miro modo mimis delectabatur: vehementissimè autem delectatus est Phagone, qui vsque eo multum comedit vt vno die ante mensam eius aprum integrum, centum panes, veruecem & porcellum comederet: biberet autem infundibulo apposito plus orca. Habuit tempus, præter seditiones quasdam domesticas, fortunatissimum. Populus autem Romanus eum amauit: senatus timuit.

A
B

FLAVII VOPISCI SYRACVSII TACITVS.

C

V o d post excessum Romuli nouello adhuc Romanæ vrbis imperio factum pontifices, penes quos scribendæ historiæ potestas fuit, in literas retulerunt, vt interregnum, dum post bonũ principem bonus alius quæritur, iniretur, hoc post Aurelianum, habito inter senatum exercitúmque Romanum non inuido, nõ tristi, sed grato religiosóque certamine sex totis mensibus factum est. Multis tamen modis hæc ab illo negotio causa separata est. Iam primùm enim quum interregnum initum post Romulum, interreges tamen facti sunt. D
Totúsque ille annus per quinos & quaternos dies siue ternos centum senatoribus deputatus est, ita vt qui valerent, interreges essent singuli dumtaxat. Quare factum est vt & plures annos interregnum iniretur, ne aliquis sub æquali dignitate Romani expers remaneret imperij. Huc accedit

A quòd etiam ſub conſulibus tribuníſque militaribus prædi-tis imperio conſulari,ſiquando interregnum initum eſt,interreges fuerunt. Nec vnquam ita vacua fuit hoc nomine Romana Reſpub.vt nullus interrex biduo ſaltem triduóve crearetur. Video mihi poſſe obiici, curules magiſtratus apud maiores noſtros quadriennium in Rep.non fuiſſe:ſed erant tribuni plebis cum tribunitia poteſtate,quę pars maxima regalis imperij eſt: tamen non eſt proditum, interreges eo tempore non fuiſſe. Quinetiam verioribus hiſtoricis referentibus declaratum eſt, conſules ab interregibus B prius creatos, qui haberent reliquorum comitia magiſtratuum. Ergo,quod rarum & difficile fuit, S. P. Q. R. perpeſſus eſt vt imperatorem per ſex mẽſes,dum bonus quæritur, Reſpub.non haberet. Quæ illa concordia militum? quãta populo quies? quàm grauis ſenatus autoritas fuerit? Nullus vſquam tyrannus emerſit: ſub iudicio ſenatus & militum populíque Romani totus orbis eſt temperatus: non illi principem quemquam,vt rectè facerent,non tribunitiam poteſtatem formidabant, ſed (quod eſt in vita optimum) ſe timebant. Dicenda eſt tamen cauſa tam felicium mora-C rum, & ſpeciatim monumentis publicis inſerenda ea in poſteros humani generis ſtupenda moderatio: vt diſcant qui regna capiunt,non raptum ire imperia ſed mereri. Interfecto ſanè fraude Aureliano,vt ſuperiore libro ſcriptum eſt, calliditate ſerui nequiſſimi,errore militarium, vt apud quoſlibet commenta plurimum valent, dummodo irati audiant,plerunque temulenti,certè cõſiliorum propè ſemper expertes,reuerſis ad bonam mẽtem omnibus,eiſdémque ab exercitu grauiter confutatis: cœptum eſt quæri, & quis fieri deberet ex omnibus princeps. Tunc odio præſen-D tium,exercitus qui creare imperatorem raptim ſolebat, ad ſenatũ literas miſit, de quibus priore libro iam dictum eſt, petens vt ex ordine ſuo principem legerẽt. Verùm ſenatus ſciens lectos à ſe principes militibus non placere, rem ad milites retulit. Dúmque id ſæpius fit, ſextus peractus eſt menſis. Intereſt tamen vt ſciatur quemadmodum Tacitus imperator ſit creatus. Die ſeptimo Cal. Octob. quum in

Curiam Pompilianam ordo amplissimus consedisset, Velius Cornificius Gordianus cos. dixit, *Referimus ad vos P. C. quod sæpe retulimus. Imperator est deligendus: exercitus sine principe rectè diutius stare non potest, simul quia cogit necessitas. Nam limitem trans Rhenum Germani rupisse dicuntur, occupasse vrbes validas, nobiles, diuites, & potentes. Iam si nihil de Persicis motibus nuntiatur, cogitate tam leues esse mentes Syrorum vt regnare vel fœminas cupiant potius quàm nostram perpeti sanctimoniam. Quid Africam? Quid Illyricum? Quid Ægyptum, earúmque omnium partium exercitum, quousque sine principe credimus posse consistere? Quare agite P. C. & principem dicite: aut accipiet eum exercitus quem elegeritis: aut si refutauerit, alterũ faciet.* Post hæc quũ Tacitus, qui erat primæ sententiæ consularis, sententiã incertũ quam vellet dicere, omnis senatus acclamauit, *Tacite Auguste, dij te seruent. te deligimus, te principem facimus, tibi curam Reipub. orbísque mandamus. Suscipe imperium ex senatus autoritate: tui loci, tuæ vitæ, tuæ mentis est quod mereris. Princeps senatus rectè Augustus creatur, primæ sententiæ vir rectè imperator creatur. Et quis melius quàm grauis imperat? & quis melius quàm literatus imperat? Quod bonum, faustum, salutáreque sit, diu priuatus fuisti. Scis quemadmodum debeas imperare qui alios principes pertulisti. Scis quemadmodum debeas imperare, qui de aliis principibus iudicasti.* At ille, *Miror P. C. in locum Aureliani fortissimi imperatoris senem velle principem facere. En membra quæ iaculari valeant, quæ hastile torquere, quæ clypeis intonare, quæ ad exemplum docendi milites frequenter equitare. Vix munia senatus implemus, vix sententias, ad quas nos locus arctat, edicimus. Videte diligentius quam ætatem de cubiculo atque vmbra in pruinas æstúsque mittatis. An probaturos senem imperatorem milites creditis? Videte ne Reip. non eum quem velitis principem detis: & mihi hoc solùm obesse incipiat quòd me vnanimiter delegistis.* Post hæc acclamationes senatus hæ fuerũt. *Et Traianus ad imperium senex venit* (dixerũt decies) *Et Adrianus ad imperiũ senex venit* (dixerũt decies.) *Et Antonin⁹ ad imperiũ senex venit* (dixerũt decies) *Et tu legisti, incanáq; menta Regis Romani* (dixerũt decies) *Et quis melius quàm senex imperat?* (dixerũt decies) *Imperatorẽ te, nõ militem, facimus,* (dixerũt vicies) *Tu iube milites pugnare.*

A (dixerunt tricies) *Habes prudentiam & bonum fratrem.* (dixerunt decies) *Seuerus dixit, Caput imperare non pedes.* (dixerunt tricies) *Animum tuum non corpus eligimus.* (dixerunt vicies) *Tacite Auguste, dij te seruent.* Deinde omnes interrogati: præterea qui post Tacitum sedebat senator consularis Metius Falconius Nicomachus in hęc verba disseruit, *Semper quidem P. C. rectè atque prudenter Reip. magnificus hic ordo consuluit, neque à quoquam orbis terræ populo solidior vnquam expectata sapientia est: attamen nulla vnquam neque grauior, neque prudentior in hoc sacrario dicta sententia est. Seniorem principem*

B *fecimus, & virum qui omnibus quasi pater consulat. Nihil ab hoc immaturum, nihil properum, nihil asperum formidandum est. Omnia seria, cuncta grauia, & quasi ipsa Resp. iubeat, auguranda sunt. Scit enim qualem sibi principem semper optauerit: nec potest aliud nobis exhibere quàm quod ipse desiderauit & voluit. Enimuero si recolere velitis vetusta illa prodigia, Nerones dico & Heliogabalos, & Commodos, seu potius semper Incommodos, certè non hominum magis vitia illa quàm ætatum fuerunt. Dij auertant principes pueros, & patres patriæ dici impuberes: & quibus ad subscribendum magistri literarij manus teneant: quos ad consulatus dan-*

C *dos dulcia & circuli, & quæcunque voluptas puerilis inuitet. Quæ, malùm, ratio est habere imperatorem qui famam curare non nouerit: qui quid sit Resp. nesciat, nutritorem timeat, respiciat ad nutricem, manuum magistralium ictibus terroríque subiaceat: faciat eos consules, duces, iudices, quorum vitas, merita, ætates, familias, gesta nō norit? Sed quid diutius P. C. protrahor? magis gratulemur quòd habemus principem senem, quàm illa iteremus quæ plusquam lacrymanda tolerantibus extiterūt. Gratias igitur diis immortalibus ago atque habeo, & quidem pro vniuersa Rep. téque Tacite Auguste conuenio, petens, obsecrans, liberè pro communis patriæ legibus de-*

D *poscens ne paruulos tuos, si te citius fata præuenerint, facias Romani hæredes imperij: ne sic Remp. patrésque conscriptos populúmque Romanum, vt villulam tuam, vt colonos tuos, vt seruos tuos relinquas. Quare circumspice, imitare Neruas, Traianos, Adrianos. Ingens est gloria morientis principis Remp. magis amare quàm filios.* Hac oratione & Tacitus ipse vehementer est motus, & totus senatorius ordo concussus: statímque acclamatum est,

Omnes

Omnes, Omnes. Inde itum ad campum Martium: ibi commitiale tribunal ascendit: ibi præfectum vrbis Ælius Cesetianus sic loquutus est, *Vos sanctissimi milites, & sacratissimi vos Quirites, habetis principem quem de sentẽtia omnium exercituum senatus elegit: Tacitum dico augustissimum virum, vt qui hactenus sententiis suis Remp. iuuit, nunc iuuet iussis atque consultis.* Acclamatum est à populo, *Felicissime Tacite Auguste, dij te seruent,* & reliqua quæ solent dici. Hoc loco tacendum non est plerosque in literas retulisse, Tacitum absẽtem & in Campania positum, principem nuncupatum: quod verum est, nec dissimulare possum. Nam quum rumor emersisset illum imperatorem esse faciendum, discessit, atque in Baiano duobus mensibus fuit. Sed inde deductus huic senatusconsulto interfuit, quasi verè priuatus, & qui verè recusaret imperium. Ac nequis me Græcorum alicui vel Latinorũ existimet temere credidisse, habet bibliotheca Vlpia in Armario sexto librum elephantinum, in quo hoc S.C perscriptum est: cui Tacitus ipse manu sua subscripsit. Nã diu hæc S.C. quæ ad principes pertinebat, in libris elephantinis scribebantur. Inde ad exercitus profectus: ibi quoque quum primùm tribunal ascendit, Mesius Gallicanus præfectus prætorio in hæc verba disseruit, *Dedit sanctissimi commilitones senatus principem quem petiistis: paruit præceptis & voluntati castrensium ordo ille nobilissimus. Plura mihi apud vos præsente imperatore non licet loqui. Ipsum igitur qui tueri nos debet, loquentem dignanter audite.* Post hoc Tacitus Augustus dixit, *Et Traianus ad imperium senex venit, sed ille ab vno deductus est: at me sanctissimi commilitones primùm vos qui scitis principes approbare, deinde amplissimus senatus dignum hoc nomine iudicauit: curabo, enitar, efficiam ne vobis desint, si non fortia facta, at saltem vobis atque imperatore digna consilia.* Post hoc stipendium & donatiuum ex more promisit, & primam orationem ad senatum talem dedit, *Ita mihi liceat P.C. sic imperium regere vt à vobis me constet electum, vt ego cuncta ex vestra facere sententia & potestate decreui. Vestrum est igitur ea iubere atque sancire quæ digna vobis, digna modesto exercitu, digna populo Romano esse videantur.* In eadem oratione Aureliano sta-

A tuam auream ponendam in Capitolio decreuit. item statuam argenteam in Curia, item in templo Solis, item in foro diui Traiani. Sed aurea non est posita: dedicatæ autem sunt solæ argenteæ. In eadem oratione cauit vt si quis argento publicè priuatímque æs miscuisset, si quis auro argentum, si quis æri plumbum, capitale esset cum bonorum proscriptione. In eadem oratione cauit vt serui in dominorum capita non interrogarentur, ne in causa maiestatis quidem. addidit, vt Aurelianum omnes pictum haberent. Diuorum templum fieri iussit, in quo essent statuæ princi-
B pum bonorum, ita vt iisdem natalibus suis, & parilibus, & Calend. Ianuariis & Votis, libamina ponerentur. In eadem oratione fratri suo Floriano consulatum petiit, & non impetrauit, idcirco quòd iam senatus omnia nundina suffectorum consulum clauserat. Dicitur autem multum lætatus senatus libertate, quòd ei negatus est consulatus quem fratri petierat. Fertur denique dixisse, *Scit senatus quem principem fecerit.* Patrimonium suum publicauit quod habuit in reditibus, H-S. bis millies octingentes. Pecuniam quã domi collegerat, in stipendium militum vertit.
C Togis & tunicis iisdem est vsus quibus priuatus. Meritoria intra vrbem stare vetuit: quod quidem diu tenere non potuit. Thermas omnes ante lucernam claudi iussit, nequid per noctem seditionis oriretur. CORNELIVM TACITVM, scriptorem historiæ augustæ, quòd parentem suum eundem diceret, in omnibus bibliothecis collocari iussit: & ne lectorum incuria deperiret, librũ per annos singulos decies scribi publicitus in *euicis archiis iussit, & in bibliothecis poni. Holosericam vestem viris omnibus interdixit. Domum suam destrui præcepit, atque in eo loco thermas
D publicas fieri priuato sumptu iussit, columnas centum Numidicas pedum vicenûm ternûm Hostiensibus donauit. De proprio possessiones quas in Mauritania habuit, sartis tectis Capitolij deputauit. Argentum mensale quod priuatus habuerat, ministeriis conuiuiorum, quæ in templis fierent, dedicauit. Seruos vrbanos omnes manumisit vtriusque sexus, intra centum tamen, ne Caniniam transire vide-

retur. Ipse fuit vitę parcissimę, ita vt sextarium vini tota die nunquã potauerit, sæpe intra heminam. Conuiuium verò vnius gallinacei, ita vt sinciput adderet & oua. Præ omnibus oleribus affatim ministratis, lactucis impatiẽter indulsit. somnũ enim se mercari illa sumptus effusione dicebat. Amariores cibos appetiuit. Balneis raro vsus est, atque validior fuit in senectute. Vitreorum diuersitate atque operositate vehementer est delectatus. Panem nisi siccum nũquam comedit, eundémque sale atque aliis rebus conditum. Fabricarum peritissimus fuit, marmorum cupidus, nitoris senatorij, venationum, studiosus. Mensam denique suam nunquam nisi agrestibus opimauit. Fasianam auem, nisi suo & suorum natali & diebus festissimis, non posuit. Hostias suas semper domum reuocauit, iisdémque suos vesci iussit. Vxorem gemmis vti non est passus. Auroclauatis vestibus idem interdixit. Nam & ipse autor Aureliano fuisse perhibetur vt aurum à vestibus & cameris & pellibus submoueret. Multa huius feruntur, sed longum est ea in literas mittere. Quòd si quis omnia de hoc viro cupit scire, legat Suetonium Optatianum qui eius vitam affatim scripsit. Legit sanè senex minutulas literas ad stuporem: nec vnquam noctem intermisit qua non aliquid vel scriberet vel legeret, præter posterum calendarum diem. Nec tacendum est, & frequenter imitandum, tantam senatus lætitiam fuisse quòd eligendi principis cura ad ordinem amplissimum reuertisset, vt & supplicationes decernerentur, & hecatombe promitteretur à singulis: denique senatores ad suos scriberent, nec ad suos tantùm, sed etiam ad externos. Mitterentur præterea literę ad prouincias, vt scirent omnes socij omnésque nationes in antiquum statum redisse Rempub. ac senatum principes legere, imò ipsum senatum principem factum: leges à senatu petendas, reges Barbaros senatui supplicaturos: pacem ac bella senatu autore tractanda. Nequid deniq; deesset cognitioni, plerasque huiusmodi epistolas in fine libri posui, & cum cupiditate & sine fastidio, vt existimo, perlegendas. Et prima quidem illi cura imperatoris facti hæc fuit, vt omnes qui

Vv ij

A Aurelianum occiderant, interimeret, bonos malósve, quũ iam ille vindicatus esset. Et quoniã à Mœotide multi barbari eruperant, hos eosdẽ consilio atq; viribus, vt eò redirent, compulit. Ipsi autem Mæotidæ ita congregabantur, quasi accitu Aureliani ad bellum Persicum conuenissent, auxilium daturi nostris, si necessitas postularet. Quũ Tullius dicat, magnificentius esse dicere quemadmodum ceperit consulatum: at in isto viro magnificum fuit quòd tanta gloria cepit imperium. Gessit autem propter breuitatem B temporum nihil magnum. Interemptus est enim insidiis militaribus, vt alij dicunt, sexto mense: vt alij, morbo interiit. Tamen constat, factionibus eum oppressum, mente atque animo defecisse. Hic idem mensem Septembrem TACITVM appellari iussit, idcirco quòd eo in mense & natus & factus est imperator. Huic frater FLORIANVS imperio successit, de quo pauca ponenda sunt.

FLAVII VOPISCI SYRACVSII, C FLORIANVS.

HIc frater Taciti germanus fuit, qui post fratrem arripuit imperium, non senatus autoritate, sed suo motu, quasi hæreditarium esset imperium: quum sciret adiuratum esse in senatu Tacitum, vt quum mori cœpisset, nõ liberos suos, sed optimum aliquem principem faceret. Denique vix duobus mensibus imperium tenuit, & occisus est Tarsi à militibus, qui D Probum audierant imperare, quem omnis exercitus legerat. Tantus autem Probus fuit in re militari, vt illum senatus optaret, miles eligeret, ipse populus Rom. acclamationibus peteret. Fuit etiam Florianus morum fratris imitator, nec tamen vsquequaque. Nàm effusionem in eo frater frugi reprehendebat: & hæc ipsa imperandi cupiditas aliis eum moribus ostendit fuisse quàm fratrem. Duo igitur

principes vna exiterũt domo: quorum alter sex mensibus, A alter vix duobus imperauerunt, quasi quidam interreges inter Aurelianum & Probum, post interregnum principes nuncupati. Horum statuæ fuerunt Interamnæ duæ pedum tricenúm ex marmore, quòd illic eorum cenotaphia constituta sunt in solo proprio: sed deiectæ fulmine, ita contritæ sunt vt membratim iaceant dissipatæ, quo tempore responsum est ab aruspicibus quandoque ex eorum familia imperatorem Romanum futurum, seu per fœminam, seu per virum, qui det iudices Parthis ac Persis: qui Francos & Alemanos sub Romanis legibus habeat: qui per omnem B Africam Barbarum non relinquat: qui Taprobanis præsidem imponat: qui ad Romanam insulam proconsulem mittat: qui Sarmatis omnibus iudicet: qui terram omnem quam Oceanus ambit, captis omnibus gentibus, suam faciat: postea tamen senatui reddat imperium, & antiquis legibus viuat ipse victurus annis c x x, & sine hærede moriturus. Futurum autem eum dixerunt à die fulmine præcipitatis statuísque confractis post annos mille. Non magna hæc vrbanitas aruspicum fuit, qui principem talem post mille annos futurum esse dixerunt? quia si post centum an- C nos prædicerent fore, possent eorum deprehendi mẽdacia, quum vix remanere talis possit historia. Ego tamen idcirco hæc inserenda volumini credidi ne quis me leges legisse nõ crederet. Tacitus congiarium populo Romano intra sex menses vix dedit. Imago eius posita est in Quintiliorum in vna tabula quincuplex, in qua semel togatus, semel chlamydatus, semel armatus, semel palliatus, semel venatorio habitu. De qua quidã epigrammatarius ita lusit, vt diceret, *Non agnosco senem armatum, non chlamydatum inter cætera, sed agnosco togatum.* Et Floriani liberi & Taciti multi exiterũt: D quorũ sunt posteri credo millesimum annum expectantes. In quos multa epigrammata scripta, quo iocati sunt aruspices imperium pollicentes. Hæc sunt quæ de vita Taciti atq; Floriani digna memoratu comperisse memini. Nunc nobis aggrediendus est PROBVS, vir domi forísque conspicuus: vir Aureliano, Traiano, Adriano, Antoninis, Ale-

A xandro, Claudióque præferendus: nisi quia in illis varia, in
hoc omnia pręcipua tunc fuere: qui post Tacitum omnium
iudicio bonorum imperator est factus, orbémque terrarũ
pacatissimum gubernauit, deletis Barbaris gentibus, dele-
tis etiam plurimis tyrannorum, qui eius temporibus exti-
terunt: de quo dictum est vt Probus diceretur, etiamsi Pro-
bus nomine non fuisset. Quem quidem multi ferunt Sibyl-
linis libris fore promissum: qui si diutius fuisset, orbis ter-
ræ Barbaros non haberet. Hæc ego in aliorum vita de Pro-
bo idcirco indidi, ne dies, hora, momentum aliquid sidi
B vindicaret, ne fatali necessitate absumptus Probo indicto
deperirem. Nunc claudam volumen, satisfactum arbitrans
studio & cupiditati meæ. Omina imperij Tacito hæc fue-
runt: Fanaticus quidam in templo Syluani tensis membris
exclamauit, *Tacita purpura, tacita purpura.* (idque septimo)
Quod quidem postea omini deputatum est. Vinum quo
libaturus Tacitus fuerat in templo Herculis Fundani, subi-
tò purpureum factum est. Vitis quæ vuas Amineas albas
ferebat, eo anno quo ille imperium meruit, purpurascere
plurima purpura cœpit. Mortis omina hæc fuerunt: Patris
C sepulcrum disruptis ianuis se aperuit, matris vmbra se per
diem & Tacito & Floriano velut viuentis obtulit: nam di-
uersis patribus nati ferebantur: in larario dij omnes seu ter-
ræ motu, seu casu aliquo cõciderunt. Imago Apollinis quæ
ab his colebatur, ex summo fastigio in lectulo posita sine
cuiuspiam manu deprehensa est. Sed hæc sunt quæ à ple-
risque dicuntur. Nos ad Probum & ad Probi gesta insignia
reuertemur. Et quoniam me promisi aliquas epistolas esse
positurũ quæ creato Tacito principe gaudia senatus osten-
derent, his additis, finem scribendi faciam. Epistolæ publi-
D cæ. *Senatus amplissimus curiæ Carthaginensi S. D. Quod bonum,
faustum, felix salutaréque sit Reipublicæ orbíque Rom. dandi ius
imperij, appellandi principis, nuncupandi Augusti, ad nos reuertit.
Ad nos igitur referte quæ magna sunt. Omnis prouocatio præfecti
vrbis erit: quæ tamẽ à procõsulibus & ab ordinariis iudicibus emer-
serit, in quo quidem etiam vestram in antiquum statum rediisse cre-
dimus dignitatem, siquidem primus hic ordo est qui recipiendo vim*

suam, ius suum cæteris seruat. Alia epistola. *Senatus amplissimus* A *curiæ Treuirorum. Vt estis liberi & semper fuistis, lætari vos credimus. Creandi principis iudicium ad senatum redit, simul etiã præfecturæ vrbanæ appellatio vniuersa decreta est.* Eodẽ modo scriptum est Antiochensibus, Aquileiensibus, Mediolanensibus, Alexãdrinis, Thessalonicensibus, Corinthiis & Atheniensibus. Priuatæ autẽ epistolæ hæ fuerunt. *Autronio, iusto patri, Autronius Tiberianus salutẽ. Nunc te pater sancte interesse decuit senatui amplissimo, nunc sententiam dicere, quum tantum autoritatis amplissimo ordini creuerit vt reuertat in antiquum statum Resp. & nos principes demus, nos faciamus imperatores, nos* B *denique nuncupemus Augustos. Fac igitur vt conualescas, Curiæ interfuturus antiquæ. Nos recepimus ius proconsulare, redierunt ad præfectum vrbis appellationes omnium potestatum & omnium dignitatum.* Item alia. *Claudius Capellianus Cereio Metiano patruo S. Obtinuimus pater sancte quod semper optauimus: in antiquum statum senatus reuertit. Nos principes facimus, nostri ordinis sunt potestates. Gratias exercitui Romano & verè Romano: reddidit nobis quam semper habuimus potestatem. Abiice Baianos Puteolanósque secessus. Da te vrbi, da te curiæ. Floret Roma, floret tota Resp. Imperatores damus, principes facimus: possumus & prohibere, qui cœpimus facere. Dictum sapienti sat est.* Longum est om- C nes epistolas connectere, quas reperi, quas legi. Tantùm illud dico, senatores omnes ea esse lætitia elatos, vt domibus suis omnes albas hostias cæderent, imagines frequẽter aperirent, albati sederent, conuiuia sumptuosiora præuenirent, antiquitatem sibi redditam crederent.

FLAVII VOPISCI SYRACVSII PROBVS. D

CERTVM est quod Sallustius Crispus, quódque M. Cato & Gellius historicæ sententiæ modo in literas retulerunt, *Omnes omnium virtutes tantas esse quantas videri eas voluerint eorum ingenia qui vniuscuiusque facta descripserint.* Inde esse quòd Alexander Magnus

A Macedo, quum ad Achillis sepulcrum venisset, grauiter ingemiscēs, *Felicem te,* (inquit) *iuuenis, qui talem præconem tuarum virtutum reperisti:* Homerum intelligi volens, qui Achillem tantum in virtutum studio finxit quantum ipse valebat ingenio. Quorsum hæc pertineant mi Celse, ne fortassis requiras. Probum principem, cuius imperio Oriens, Occidens, Meridies, Septētrio, omnésque orbis partes in totam securitatem redactæ sunt, scriptorū inopia iam penè nescimus. Occidit, pro pudor! tanti viri & talis historia qualem non habent bella Punica, non terror Gallicus, non motus
B Pontici, non Hispaniensis astutia. Sed non patiar ego ille, à quo dudum solus Aurelianus est expetitus, cuius vitam quantum potui persequutus, Tacito Florianóque iam scriptis, non me ad Probi facta conscendere: si vita suppetet, omnes qui supersunt vsque ad Maximianum Diocletianúmque dicturus. Neque ego nunc facultatem eloquentiámque polliceor, sed res gestas, quas perire non patior. Vsus autem sum, ne in aliquo fallam charissimam mihi familiaritatem tuam, præcipuè libris ex bibliotheca Vlpia ætate mea thermis Diocletianis, item ex domo Tiberiana.
C Vsus etiam ex regestis scribarum porticus Porphyreticæ, actis etiam senatus ac populi. Et quoniam me ad colligenda talis viri gesta ephemeris Turduli Gallicani plurimum iuuit, viri honestissimi ac sincerissimi, beneficium amici senis tacere non debui. Cn. Pompeium tribus fulgentem triumphis, belli piratici, belli Sertoriani, belli Mithridatici, multarúmque rerum gestarum maiestate sublimem, quis tandem nosset nisi eum M. Tullius & T. Liuius in literas retulissent? P. Scipionem Africanum, imo Scipiones omnes, seu Lucios, seu Nasicas, nónne tenebræ possiderent ac
D tegerent nisi commendatores eorū historici nobiles atque ignobiles extitissent? Longum est omnia persequi quæ ad exemplum huiuscemodi etiam nobis tacētibus vsurpanda sunt. Illud tantùm contestatum volo, me & rem scripsisse, quā siquis voluerit honestius, eloquio celsiore demōstret. Et mihi quidem id animi fuit non vt Sallustios, Liuios, Tacitos, Trogos, atque omnes disertissimos imitarer viros in vita

vita principum & temporibus differendis, sed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, Fabium Marcellinum, Gargillium Martialem, Iulium Capitolinum, Ælium Lampridium, cæteróſque qui hęc & talia non tam disertè quàm verè memoriæ tradiderunt. Sum enim vnus ex curiosis, quòd infinita scire non possum, incendentibus vobis, qui quum multa sciatis, scire multo plura cupitis. & ne diutius ea quæ ad meum consilium pertinent loquar, magnum & præclarum principem & qualem historia nostra non nouit, arripiā. PROBVS oriūdus è Pannonia, ciuitate Sirmiensi, nobiliore matre quàm patre, patrimonio moderato, affinitate non magna, tam priuatus quàm imperator nobilissimis virtutibus claruit. Probo, vt quidam in literas retulerunt, pater nomine Maximus fuit: qui quum ordines honestissimè duxisset, tribunatum adeptus, apud Ægyptum vita functus est, vxore ac filio & filia derelictis. Multi dicunt Probum Claudij propinquum fuisse, optimi & sanctissimi principis: quod quia per vnum tantum Græcorum relatum est, nos in medio relinquemus. Vnū tamen dico quod in ephemeride legisse me memini, à Claudia sorore Probum sepultum. Adolescens Probus corporis moribus tam clarus est factus vt Valeriani iudicio tribunatum propè imberbis acciperet. Extat epistola Valeriani ad Gallienum, qua Probum laudat adhuc adolescentem, & imitationi omnium proponit. Ex quo apparet neminem vnquam peruenisse ad virtutum summam iam maturū, nisi qui puer seminario virtutum generosiore concretus aliquid inclytū designasset. Epistola Valeriani. *Valerianus pater Gallieno filio, Augustus Augusto. Et meū sequutus iudicium, quod semper de Probo adolescente primò habui, & omnium bonorum qui eundem sui nominis virum dicunt, tribunatum in eum contuli, datis sex cohortibus Saracenis, creditis etiam auxiliaribus Gallis cum ea Persarum manu quam nobis Artabasses Syrus mancipauit. Te quæso fili charissime, vt eum iuuenem quem imitari pueris omnibus volo, in tāto habeas honore quantum virtutes eius & merita pro debito mentis splendore desiderant.* Alia epistola de eodem ad præf. præt. cum salario. *Valerianus Augustus Muluio Gallicano præfecto*

A *prætorij. Miraris fortassis, quòd ego imberbem tribunum fecerim contra constitutū diui Adriani. Sed non multum miraberis si Probum cogitas adolescentē verè probum. Nunquam enim aliud mihi, quum eum cogito, nomen occurrit. Quod nisi nomen haberet, potuit habere cognomen. Huic igitur dari iubebis (quoniam mediocris fortunæ est) vt eius dignitas incremētis iuuetur, tunicas rufulas duas, pallia Gallica duo fibulata, interulas paragaudias duas, patinam argenteā librarū decem specillatam, aureos Antonianos centū, argenteos Aurelianos mille, æreos Philippeos decē millia. Item in salario diurno, bubulæ pondo, porcinæ pondo sex, caprinæ pondo decē, galli-*
B *naceū per biduū, olei per biduū sextarium vnū, vini veteris diurnos sextarios decem, cum larido bubalino: salis, olerum, lignorum, quantum satis est. Hospitia præterea eidem vt tribunis legionum præberi iubebis.* Et hæc quidem epistolæ declarant. Nunc quātum ex ephemeride colligi potuit, quum bello Sarmatico iam tribunus, transmisso Danubio, multa fortiter fecisset, publicè in concione donatus est hastis puris quatuor, coronis vallaribus duabus, corona ciuica vna, vexillis puris quatuor, armillis aureis duabus, torque aureo vno, patera sacrificali quinque libri vna. Quo quidem tempore Vale-
C rium Flaccum, adolescentem nobilem, parentem Valeriani, è Quadorum liberauit manu: vnde illi Valerianus coronam ciuicam detulit. Verba Valeriani pro cōcione habita, *Suscipe Probe præmia pro Rep. suscipe coronam ciuicam pro parente.* Quo quidem tempore legionē tertiam eidem addidit sub testimonio eiusmodi. Epistola de legione tertia. *Res gestæ tuæ Probe charissime faciunt vt & serius tibi tradere maiores exercitus videar, & citò tamen tradam. Recipe in fidem tuā legionem tertiam felicem; quam ego adhuc nulli nisi prouecto iam credidi: mihi autem eo tempore credita est quo & me canosum, qui cre-*
D *debat, cum gratulatione vidit. Sed ego in te non expecto ætatem, quum & virtutibus fulgeas, & moribus polleas. Vestes tibi triplices dari iussit, salarium duplex feci, vexillarium deputaui.* Longum est, si per res gestas tanti percurram viri, quæ ille sub Valeriano, quæ sub Gallieno, quæ sub Aureliano & Claudio priuatus fecerit, quoties murum conscenderit, vallum diripuerit, hostem cominus interemerit, dona principum

emeruerit, rempublicam in antiquum statum sua virtute A
reddiderit. Docet Gallieni epistola ad tribunos data, qui fuerit Probus. *Gallienus Augustus tribunis exercituum Illyricianorum. Etiamsi patrem meum fatalis belli Persici necessitas tenuit, habeo tamen parentem Aurelium Probum, quo laborante possim esse securus. qui si affuisset, nunquam ille ne nominãdus quidem tyrannus, sibi vsurpasset imperium. Quare omnes vos consiliis eius cupio parere, qui & patris iudicio probatus est & senatus.* Non magnum fortassis iudicium Gallieni esse videatur, principis mollioris, sed quod negari nõ potest, ne dissolutus quidem quispiã se, nisi in eius fidem tradit cuius sibi virtutes existi- B
mat profuturas. Sed esto, Gallieni epistola sequestretur. Quid Aureliani iudicium? qui Probo decimanos, fortissimos exercitus sui, & cum quibus ipse ingentia gesserat, tradidit sub huiusmodi testimonio: *Aurelianus Augustus Probo S.D. Vt scias quanti te faciam, decimanos meos sume, quos Claudius mihi credidit. Isti enim sunt qui quadam felicitatis praerogatiua praesules nisi futuros principes habere non norunt.* Ex quo intellectum est Aurelianum in animo habuisse vt si quid sibi scienti prudentíque eueniret Probum principem faceret. Iam Claudij, iam Taciti iudicia de Probo longum est in- C
nectere: quamuis feratur in senatu Tacitus dixisse, quum eidem offerretur imperium, debere Probum principem fieri. Sed ego S.C. ipsum inueni. Ipse autem Tacitus imperator primam talem ad Probum epistolam dedit: *Tacitus Augustus Probo. Me quidem senatus principem fecit de prudentis exercitus voluntate. Attamen sciendum tibi est tuis nunc humeris magis incubuisse Remp. qui & quantus sis omnes nouimus, scit senatus. Adesto igitur nostris necessitatibus: tuae familiae assere, vt soles, Rempub. Nos tibi decreto totius Orientis ducatu, salarium quintuplex fecimus, ornamenta militaria geminauimus, consula- D
tum in annum proximum nobiscum decreuimus: te enim manet pro virtutibus tuis Capitolina palmata.* Ferunt quidam Probo id pro imperij omine fuisse quod Tacitus scripsit, *Te manet Capitolina palmata.* Sed in hanc sententiam omnibus semper COS. scribebatur. Amor militum erga Probum ingens semper fuit. Neque enim vnquam ille passus est

A peccare militem. Ille quinetiam Aurelianum sæpe à graui crudelitate deduxit. Ille singulos manipulos adiit, vestes & calceamenta perspexit: siquid prædæ fuit, ita diuisit, vt sibi nihil præter tela & arma seruaret. Quinetiam quum de prædato, siue ex Alanis siue ex aliqua alia gente incertum est, repertus esset equus non decorus, neque ingens, qui, quantum captiui loquebantur, centum ad diem miliaria currere diceretur, ita vt per dies octo vel decem continuaret, & omnes crederent Probum tale animal sibimet seruaturum, iam primùm dixit, *Fugitiuo militi potius quàm forti*

B *hic equus conuenit*. Deinde in vrnam militares iussit nomen suum mittere, vt aliquis eum sorte ductus acciperet. Et quum essent in exercitu quidam nomine Probi alij quatuor milites, casu euenit vt primùm emergeret cui Probo nomen existeret, quum ipsius Probi ducis nomen missum non esset. Sed quum quatuor illi milites inter se contenderent, ac sortem sibi quisque defenderet, iussit iterum agitari vrnam: sed & iterum Probi nomen emersit: quúmque tertiò & quartò fecisset, quartò Probi nomẽ effusum est. Tunc omnis exercitus equum illum Probo duci dicauit, ipsis etiã

C militibus quorum nomina exierant, id volentibus. Pugnauit & contra Marmaridas in Africa fortissimè, eos denique vicit, atque ex Libya Carthaginem transiit, eandémque à rebellionibus vindicauit. Pugnauit & singulari certamine contra quendam Aradionem in Africa, eundémque prostrauit: & quia fortissimum ac pertinacissimum virum viderat, sepulcro ingenti honorauit, quod adhuc extat tumulo vsque ad ducẽtos pedes terræ lato per milites quos otiosos esse nunquam est passus. Extant apud Ægyptum eius opera quæ per milites struxit in plurimis ciuitatibus. In Nilo

D autem tam multa fecit vt vectigal frumentarium solus adiuuerit: pontes, templa, porticus, basilicas labore militum struxit: ora fluminum multa patefecit, paludes plerasque siccauit, atque in his segetes agrósque constituir. Pugnauit etiam contra Palmyrenos pro Odenati & Cleopatræ partibus Ægyptum defendentes, primò feliciter, postea temerè, vt penè caperetur: sed postea refectis viribus, Ægyptum

& Orientis maximam partem in Aureliani potestatem redegit. Quum his igitur tot & tátis virtutibus eniteret, Tacito absumpto fataliter, ac Floriano imperium arripiente, omnes orientales exercitus eundẽ imperatorem fecerunt. Non inepta neque inelegans fabula est, scire quemadmodum imperium Probus sumpserit. Quum ad exercitus nũtius venisset, tum primùm animus militibus fuit præuenine Italicos exercitus, ne iterum senatus principem daret. sed quum inter milites sermo esset quis fieri deberet, & manipulatim in campo tribuni eos alloquerentur, dicentes requirendum esse principem aliquem fortem, sanctum, verecundum, clementem, probum: idque per multos circulos, vt fieri assolet, diceretur, quasi diuino nutu vndique ab omnibus acclamatum est, *Probe Auguste dij te seruent*. deinde concursus, & cespitium tribunal: appellatúsque imperator, ornatus etiam pallio purpureo quod de statua tẽpli oblatum est: atque inde ad Palatium reductus, inuitus & retrectans, & sæpe dicens, ***Non enim vobis expedit milites, non mecum bene agitis. Ego enim vobis blandiri non possum.*** Prima eius epistola data ad Capitonem præfectum prætorio talis fuit: ***Imperium nunquam optaui, & inuitus accepi. Deponere mihi rem inuidiosissimam non licet. Agenda est persona quam mihi miles imposuit. Te quæso Capito, ita mecum salua Repub. perfruaris. Annonam & commeatus & quicquid necessarium est vbique militi pares: ego, quantũ in me est, si rectè omnia gubernaueris, præfectum alterum non habebo.*** Itaque milites cognito quòd imperaret Probus, Florianum qui quasi hæreditarium imperium arripuerat, interemerunt, scientes neminẽ dignius imperare quàm Probum. Ita ei sine vlla molestia totius orbis imperium & militum & senatus iudicio delatum est. Et quoniam mentionem senatus fecimus, sciendum est quid ipse ad senatum scripserit, quid item ad eum amplissimus ordo rescripserit. Oratio Probi prima ad senatum. ***Rectè atque ordine P. C. proximo superiore anno factum est vt vestra clementia orbi terrarum principem daret, & quidem de vobis, qui & estis mundi principes, & semper fuistis, & in vestris posteris eritis. atque vtinam id Florianus expectare voluisset, nec velut***

A *hæreditarium sibi vindicasset imperium, vel illum vel alium quem-
piam maiestas vestra fecisset. Nunc quoniam ille imperiũ arripuit,
nobis à militibus delatum est nomen Augustum, vindicatum quin
etiam in illũ à prudẽtioribus militibus, quod fuerat vsurpatũ. Quæso
vt de meis meritis faciatis quicquid iusserit vestra clementia.* Item
S.C. Die tertio nonas Februarias in æde Concordię: inter
cætera. Ælius Scorpianus COS. dixit, *Audistis P.C. literas
Aurelij Valerij Probi: de his quid videtur?* Tunc acclamatũ est,
*Probe auguste dij te seruent. Olim dignus, & fortis, & iustus, bonus
ductor, bonus imperator. Exemplũ militiæ, exemplum imperij, dij*
B *te seruent. Assertor Reipubl. felix imperes: Magister militiæ felix
imperes: te cum tuis dij custodiant. Et senatus antea te delegit. Æta-
te Tacito posterior, cæteris prior. Quòd imperium suscepisti, gratias
agimus. Tuere nos, tuere Rempubl. bene tibi committimus quos antè
seruasti. Tu Francicus, tu Gotthicus, tu Sarmaticus, tu Parthicus, tu
omnia, & prius fuisti semper dignus imperio, dignus triũphis: felix
agas, feliciter imperes.* Post hæc Manlius Statianus, qui primę
sententiæ tũc erat, ita loquutus est, *Diis immortalibus gratias,
& præ cæteris P.C. Ioui Optimo, qui nobis principem talem qualem
semper optabamus, dederũt. Si rectè cogitemus, non nobis Aurelia-*
C *nus, non Alexander, non Antonini, non Traianus, nõ Claudius re-
quirendi sunt: omnia in vno principe constituta sunt: rei militaris
scientia, animus clemens, vita venerabilis, exemplar agendæ reipu-
blicæ, atque omnium prærogatiua virtutum. enimuero quæ mundi
pars est quam ille non vincẽdo didicerit? Testes sunt Marmaridæ in
Africæ solo victi, testes Frãci inuii strati paludibus, testes Germa-
ni & Alemanni longè à Rheni submoti litoribus. Iam verò quid
Sarmatas loquar, quid Gotthos, quid Parthos, ac Persas, atque om-
nem Ponticũ tractum? vbique vigent Probi virtutis insignia. Lõ-
gum est dicere quot reges magnarum gentium fugauerit, quot duces*
D *manu sua occiderit, quantum armorum sit quæ ipse cepit priuatus.
Superiores principes, quas illi gratias egerint, testes sunt literæ pu-
blicis insertæ monumentis. Dij boni quoties ille donis militaribus est
donatus? quas militum laudes emeruit? Adolescens tribunatum, nõ
longè post adolescentiam, regendas legiones accepit. Iupiter.* OPT.
MAX. *Iuno regina, túque virtutum præsul Minerua, tu orbis Con-
cordia, & tu Romana Victoria, date hoc senatui* P. Q. R. *date mi-*

litibus, date sociis, atque exteris nationibus. Imperet quemadmodũ militauit. Decerno igitur P.C. *votis omnium concinentibus nomen Cæsareum, nomen Augustum, addo proconsulare imperium, patris patriæ reuerentiam, pontificatum maximum, ius tertiæ relationis, tribunitiam potestatem.* Post hęc acclamatum est, *Omnes, Omnes.* Accepto igitur hoc S.C. secũdum orationem permisit patribus vt ex magnorum iudicũ appellationibus ipsi cognoscerent, proconsules crearent, legatos consulibus darent, ius prætorium præsidibus darent: leges quas Probus ederet, senatuscõsultis propriis consecrarẽt. Statim deinde, siqui de interfectoribus Aureliani superfuerant, vario genere vindicauit. Mollius tamen moderatiúsque quam prius exercitus & postea Tacitus vindicauerant. Deinde animaduertit etiam in eos qui Tacito insidias fecerãt. Floriani sociis pepercit, quòd non tyrannum aliquẽ videbantur sequuti, sed sui principis fratrẽ. Recepit deinde omnes Europenses exercitus, qui Florianum & imperatorem fecerant & occiderant. His gestis, cum ingenti exercitu Gallias petit: quę omnes, occiso Posthumio, turbatę fuerãt, interfecto Aureliano, à Germanis possessæ. tanta autem illic prælia feliciter gessit, vt à Barbaris sexaginta per Gallias, nobilissimas reciperet ciuitates: prædam deinde omnem, qua illi præter diuitias etiam efferebantur ad gloriam. Et quum iam in nostra ripa, imò per omnes Gallias securi vagarentur, cæsis propè quadringẽtis millibus qui Romanũ occupauerant solum, reliquias vltra Nicrum fluuiũ & Albam remouit, tantum his prædæ Barbaricæ tulit, quantum ipsi Romanis abstulerant: contrà vrbes Romanas & castra in solo Barbarico posuit, atque illic milites collocauit. Agros, & horrea, & domos, & annonam Transrhenanis omnibus fecit, iis videlicet quos in excubiis collocauit: nec cessatum est vnquam pugnari, quum quotidie ad eum Barbarorum capita deferrentur, iam ad singulos aureos singula, quandiu reguli nouem ex diuersis gentibus venirent, atque ad pedes Probi iacerent: quibus ille primùm obsides imperauit, qui statim dati sunt: deinde frumentum, postremò etiam vaccas atq; oues. Dicitur iussisse his

A acrius, vt gladiis nõ vterentur, Romanam expectaturi defensionem, si essent ab aliquibus vindicandi. Sed visum est id non posse fieri, nisi si limes Romanus extenderetur, & fieret Germania tota prouincia. Maximè tamen, ipsis regibus consentientibus, in eos vindicatum est qui prædam fideliter non reddiderunt. Accepit præterea sedecim millia tyronum, quos omnes per diuersas prouincias sparsit ita vt numeris, vel limitaneis militibus quinquagenos & sexagenos intersereret, dicens sentiendum esse non videndum quum auxiliaribus Barbaris Romanus iuuatur. Compo-
B sitis igitur rebus in Gallia, tales ad senatum literas dedit, *Ago diis immortalibus gratias P.C. quia vestra in me iudicia comprobarunt. Subacta est omnis quà tenditur latè Germania: nouem reges gentium diuersarum ad meos pedes, imò ad vestros, supplices stratique iacuerunt. Omnes iam Barbari vobis arant, vobis iam serunt, & cõtra interiores gentes militant. Supplicationes igitur vestro more decernite. Nam & quadringenta millia hostium cæsa sunt & sedecim millia armatorũ nobis oblata, & septuaginta vrbes nobilissimæ captiuitate hostium vindicatæ, & omnes penitus Galliæ liberatæ. Coronas quas mihi obtulerunt omnes Galliæ ciuitates au-*
C *reas, vestræ P.C. clementiæ dedicaui. Et has Ioui* OPT. MAX. *cæterisque diis deabusque immortalibus vestris manibus consecrate. Præda omnis recepta est, capta etiam alia & quidem maior quàm fuerat antè direpta. Arantur Gallicana rura Barbaris bobus, & iuga Germanica captiua præbent nostris colla cultoribus: pascuntur ad nostram alimoniam gentium pecora diuersarum: equinum pecus nostro iam fœcundatur equitatui: frumẽto barbarico plena sunt horrea. Quid plura? illis sola relinquimus sola, nos eorum omnia possidemus. Volueramus P. C. Germaniæ nouum præsidem facere, sed hoc ad pleniora vota distulimus. Quod quidem credimus conferre, quum*
D *diuina prouidentia nostros vberius fœcundarit exercitus.* Posthæc Illyricum petiit: & prius quàm veniret, Rhetias sic pacatas reliquit vt illic ne suspicionem quidẽ vllius terroris relinqueret. In Illyrico Sarmatas cæterásque gentes ita contudit, vt propè sine bello cũcta reciperet quæ illi diripuerãt. Tetendit deinde iter per Thracias, atque omnes Geticos populos fama rerum territos, & antiqui nominis potentia pressos,

pressos, aut in deditionẽ aut in amicitiam recepit. His gestis Orientem petiit, atque in itinere potentissimo quodam latrone Palfurio capto & interfecto, omnem Isauriam liberauit: populis atque vrbibus Romanis legibus restitutis. Barbarorum qui apud Isauros sunt, vel per terrorem vel per voluntatem, loca ingressus est: quæ quum peragrasset, hoc dixit, *Facilius est ab istis locis latrones arceri quàm tolli.* veteranis omnia illa quæ angustè adeũtur loca priuata donauit, addens vt eorum filij ab anno octauodecimo mares duntaxat ad militiã mitterentur, ne antè latrocinari quàm militare discerent. Pacatis denique omnibus Pamphyliæ partibus, cæterarúmque prouinciarum quæ sunt Isauriæ vicinæ, ad Orientem iter flexit. Blemyas etiam subegit, quorum captiuos Romam transmisit, qui mirabilem sui visum, stupente pop. Rom. præbuerunt. Copton præterea & Ptolemaidem vrbes, ereptas Barbarico seruitio, Romano addidit iuri. Ex quo tantum profecit vt Parthi legatos ad eum mitterent, confitentes timorem pacémque poscẽtes: quos ille superbius acceptos, magis timẽtes domum remisit. Fertur etiã epistola illius, repudiatis donis quæ rex Parthorum miserat, ad Narseum talis fuisse, *Miror te de omnibus quæ nostra futura sunt, tã pauca misisse. Habeto interim omnia illa quibus gaudes: quæ si nos habere cupiamus, scimus quemadmodum possidere debeamus.* His acceptis literis Narseus maximè territus, & eo precipuè quòd Copton & Ptolemaidem cõperit à Blemyis qui eas tenuerant vindicatas, cæsósq; ad internecionem eos qui gentibus fuerant antè terrori. Facta igitur pace cum Persis, ad Thracias rediit, & cẽtum millia Bastarnarum in solo Rom. constituit, qui omnes fidẽ seruauerunt. Sed quum & ex aliis gentibus plerosque pariter transtulisset, id est, ex Gepidis, Gautunnis, & Vandalis, illi omnes fidem fregerunt, & occupato bellis tyrannicis Probo, per totum penè orbem pedibus & nauigando vagati sunt, nec parũ molestiæ Rom. gloriæ intulerunt. quos quidem ille diuersis vicibus, variísque victoriis oppressit, paucis cum gloria domũ redeuntibus, quòd Probi euasissent manus. Hæc Probus cum Barbaris gessit. Sed habuit

A etiam non leues tyrãnicos motus. Nam & SATVRNINVM,
qui Orië̃tis imperium arripuerat, variis præliorum generi-
bus & nota virtute superauit. Quo victo, tanta in Oriente
quies fuit,vt(quemadmodum vulgò loquebantur) mures
rebelles nullus audiret. Deinde quum PROCVLVS & BO-
NOSVS apud Agrippinam in Gallia imperium arripuissent,
omnésque sibi Britannias, Hispanias, & braccatæ Galliæ
prouinciasvindicarë̃t,Barbaris semet iuuantibus,vicit.Ac
ne requiras plura vel de Saturnino, vel de Proculo, vel de
Bonoso, suo eosdem inserã libro, pauca de iisdẽ,vt decet,
B imò vt poscit necessitas,loquuturus.Vnum sanè sciendum
est quòd Germani omnes, quum ad auxiliũ essent rogati à
Proculo,Probo potius perseruire maluerunt quàm cũ Bo-
noso & Proculo esse. Gallis omnibus & Hispanis ac Britã-
nis hinc permisit vt vites haberent vinũmque conficerẽt.
Ipse Almam montẽ in Illyrico circa Sirmium militari ma-
nu fossum,lecta vite conseuit. Dedit Rom.etiam volupta-
tes,& quidem insignes:delatis etiam cõgiariis.Triumpha-
uit de Germanis & Blemyis: omnium gẽtium drungos vs-
que ad quinquagenos homines ante triumphũ duxit. Ve-
C nationem in Circo amplissimã dedit,ita vt populus cuncta
diriperet. Genus autem spectaculi fuit tale. Arbores vali-
dæ per milites radicitus vulsę connexis latè longéq; trabi-
bus affixę sunt,terra deinde superiecta, totúsque Circus ad
syluæ consitus speciem,gratia noui viroris effronduit. Im-
missi deinde per omnes aditus strutiones mille,mille cerui,
mille apri,mille damę, ibices,oues feræ,& cætera herbati-
ca animalia,quanta vel ali potuerunt vel inueniri. Immissi
deinde populares, rapuit quisque quod voluit. Addidit
alia die in Amphitheatro vna missione centũ iubatos leo-
C nes,qui rugitibus suis tonitrua excitabant:qui omnes con-
tificiis interempti sunt,nõ magnum præbentes spectaculũ
quum occidebantur.Neque enim erat bẽstiarum impetus
ille qui esse ab eis egredientibus solet.Occisi sunt pręterea
multi qui diripere volebant, sagittis. Editi deinde centum
leopardi Libyci,centum deinde Syriaci,centum leænæ,&
vrsi simul trecenti: quarum omnium ferarum magnũ ma-

gis constat spectaculum fuisse quàm gratum. Edita præterea gladiatorum paria trecenta, Blemyis plerisque pugnātibus, qui per triumphum erant ducti, plerisque Germanis & Sarmatis, nōnullis etiā latronibus Isauris. Quibus peractis, bellum Persicum parans, quum per Illyricum iter faceret, à militibus suis per insidias interemptus est. Causæ occidendi eius hæ fuere. Primùm: quòd nunquam militē otiosum esse perpessus est. Siquidem multa opera militari manu perfecit; dicens *annonam gratuitam militem comedere non debere*. His addidit dictū eius graue, Si vnquam eueniat salutare, Reip. breui milites necessarios non futuros. Quid ille conceperat animo qui hoc dicebat, nonne omnes barbaras nationes subiecerat pedibus? quia totū mundum fecerat iam Romanum: *Breui* (inquit) *milites necessarios non habebimus*. Quid est aliud dicere? Romanus iā miles erit nullus, vbique regnabit, omnia possidebimus, secura Resp. orbis terrarum non arma fabricabit, nō annonam præbebit: vobis habebuntur aratra, equus nascetur ad pacem, nulla erunt bella, nulla captiuitas. vbiq; pax, vbique Rom. leges, vbique iudices nostri. Lōgius amore imperatoris optimi progredior quàm pedestris sermo desiderat. Quare addam illud quod præcipuè tanto viro fatalē properauit necessitatem. Nam quum Sirmium venisset, ac solum patriū effœcundari cuperet & dilatari, ad siccandā quādam paludem multa simul millia militum posuit, ingentem parans fossā, qua, deiectis in altum nauibus, loca Sirmiensibus profutura siccaret. permoti milites cōfugientem eum in turrem ferratam, quam ipse speculæ causa editissimam exædificauerat, interemerunt anno imperij sui quinto. Postea tamē ingēs ei sepulcrum elatis aggeribus, omnes pariter milites fecerūt cum titulo huiusmodi inciso marmori, HIC PROBVS IMPERATOR, ET VERE PROBVS SITVS EST, VICTOR OMNIVM GENTIVM BARBARARVM, VICTOR ETIAM TYRANNORVM. Cōferens ego cum aliis imperatoribus principem Probū, omnibus propè Romanis ducibus, qui fortes, qui clemētes, qui prudentes, qui mirabiles extiterunt, intelligo hunc

A virum parē fuisse, aut, si non repugnat inuidia furiosa, meliorem. Quinquennio enim imperij sui per totum orbem terrarum tot bella gessit, & quidem per se, vt mirabile sit quemadmodum omnibus occurrerit prœliis. Multa manu sua fecit, duces præclarissimos instituit. Nam ex eius disciplina Carus, Diocletianus, Constantius, Asclepiodorus, Annibalianus, Leonides, Cecropius, Pisonianus, Herennianus, Gaudiosus, Vrsinianus, Herculius, Maximianus, & cæteri, quos patres nostri mirati sunt, & de quibus nōnulli boni principes extiterunt, instituti sunt. Conferat, nūc, cui B placet viginti Traiani Adrianíque annos, conferat propè totidem Antoninorū. Nam quid de Augusto loquar? cuius imperij anni vix possunt credi. Malos autem principes taceo: ipsa vox Probi clarissima indicat quid se facere potuisse speraret qui dixit, *Breui necessarios milites non futuros.* Ille verò conscius sui, non Barbaros timuit, nō tyrannos. Quæ deinde felicitas emicuisset, si sub illo principe milites non fuissent? Annonam prouincialibus daret nullus, stipendia de largitionibus nulla erogarentur, æternos thesauros haberet Romana Resp. Nihil expenderetur a principe, nihil C à possessore redderetur: aureum profectò seculum promittebat. Nulla futura erant castra, nusquam lituus audiendus, arma non erant fabricanda: populus iste militantium, qui nunc bellis ciuilibus Remp. vexat, pacis studiis incūberet, erudiretur artibus, nauigaret. adde quòd nullus occideretur in bello. Dij boni quid tantū vos offendit, Rom. Resp. cui talem principem sustulistis? Eant nunc qui ad ciuilia bella milites parant, in Germanorū necē, arment dexteras fratrum, horrentur in patrum vulnera liberos, & dignitatē Probo derogent, quam imperatores nostri prudenter & D consecrandam vultibus, & ornandam templis, & celebrādam ludis circensibus iudicarunt. Posteri Probi vel odio inuidiæ, vel timore, Romanam rem fugerunt: & in Italia circa Veronam ac Benacum & Larium, atque in his regionibus, larem locauerunt. Sanè, quod præterire non potui, quū imago Probi in Veronensi ita fulmine icta esset vt eius prætexta colores mutaret, aruspices responderunt,

huius familiæ posteros tantæ in senatu claritudinis forè vt omnes summis honoribus fungerentur. Sed adhuc neminem vidimus: posteri autem videntur æternitatem habere. Senatus mortem Probi grauissimè accepit, æquè populus. Et quum esset nuntiatum, Carum imperare, virum bonum quidem, sed longè à moribus Probi, causa filij eius Carini qui semper pessimè vixerat, tam senatus quàm populus inhorruit. Metuebant enim vnusquisque tristiorem principem, sed magis improbum metuebant hæredem. Hæc sunt quæ de Probo cognouimus, vel quæ digna memoratu existimauimus. Nunc in alio libro, & quidē breui, de Firmo, & Saturnino, & Bonoso, & Proculo dicemus. Non enim dignum fuit vt quadrigæ tyrannorū bono principi miscerentur. Pòst deinde, si vita suppetit, Carum incipiemus propagarē cum liberis. A B

FLAVII VOPISCI SYRACVSII

FIRMVS, SATVRNINVS Proculus & Bonosus. C

Mingvscvlos tyrannos scio plerosque tacuisse, aut breuiter præterisse. Nam & Suetonius Tranquillus, emendatissimus & candidissimus scriptor, Antonium & Vindicem tacuit, cōtentus eo quòd eos cursim perstrinxerat: & Marius Maximus, qui Auidium Marci temporibus, Albinum & Nigrum Seueri, non suis propriis libris, sed alienis innexuit. Et de Suetonio non miramur, cui familiare fuit amare breuitatem. Quid Marius Maximus, homo omnium verbosissimus, qui & mythistoricis se voluminibus implicauit, non ad istam descriptionem curámque descendit? At contrà Trebellius Pollio ea fuit diligentia, eáque cura in edendis bonis malísque principibus, vt etiam triginta tyrannos vno breuiter libro concluderet, qui Valeriani & D

A Gallieni, nec multo ſuperiorum aut inferiorum fuere prin-
cipum temporibus. Quare nobis etiam non minima fuit
cura vt dictis Aureliano, Tacito & Floriano, Probo etiam
magno ac ſingulari principe, quum dicendi eſſent Carus,
Carinus, & Numerianus, de Saturnino, Bonoſo, Proculo,
& Firmo, qui ſub Aureliano fuerant, non taceremus. Scis
enim, mi Baſſe, quanta nobis cōtentio proximè fuerit cum
amatore hiſtoriarum M. Fonteio, quum ille diceret FIR-
MVM qui Aureliani temporibus Ægyptum occupauerat,
latrunculum fuiſſe non principem: contrà ego mecúmque
B Rufus Celſus, & Ceionius Iulianus, & Fabius Soſianus
contenderent, dicentes illum & purpura vſum, & percuſſa
moneta AVGVSTVM eſſe vocitatū. quinetiam nummos
eius Seuerus Archontius protulit: de Græcis autem Ægy-
ptiiſque libris conuicit, illum ΑΥΤΟΚΡΆΤΟΡΑ in edictis
ſuis eſſe vocitatum. Et illi quidem aduerſum nos conten-
denti hæc ſola ratio fuit quòd dicebat Aurelianū in edicto
ſuo non ſcripſiſſe quòd tyrannum occidiſſet, ſed quòd la-
trunculum quendam à Rep. remouiſſet: perinde quaſi di-
gnè tanti princeps nominis debuerit tyrannum appellare
C hominem tenebrarium, aut non ſemper *latrones* vocitaue-
rint magni principes eos quos inuadentes purpuras neca-
uerūt. Ipſe ego in Aureliani vita prius quā de Firmo cuncta
cognoſcerem, Firmum non inter purpuratos habui, ſed
quaſi quendam latronem: quod idcirco dixi, nequis me
oblitum exiſtimaret mei. Sed ne volumini, quod breuiſſi-
mum promiſi, multa connectam, veniamus ad Firmum.
FIRMO patria Seleucia fuit: tametſi plerique Græcorum
alteram tradunt, ignari eo tempore ipſo tres fuiſſe Firmos,
quorum vnus præfectus Ægypti, alter dux limitis Africani,
D idémque proconſul, tertius iſte Zenobiæ amicus ac ſocius:
qui Alexandriam Ægyptiorum incitatus furore peruaſit,
& quem Aurelianus ſolita virtutum ſuarum felicitate con-
triuit. De huius diuitiis multa dicūtur. Nam & vitreis qua-
draturis bitumine aliíſque medicamentis inſertis domum
induxiſſe perhibetur: & tantum habuiſſe de chartis vt pu-
blicè ſæpe diceret, exercitum ſe alere poſſe papyro & glu-

tino. Idem & cum Blemyis societatem maximam tenuit, & cum Saracenis naues quoque ad Indos negotiatorias sæpe misit. ipse quoque dicitur habuisse duos dentes elephanti, pedum denum, è quibus Aurelianus ipse sellam cõstituerat facere, additis aliis duobus, in qua Iupiter aureus & gemmatus sederet, cum prætexta, ponendus in templo Solis, Apenninis sortibus additis: quẽ appellari voluerat IOVEM CONSVLEM vel CONSVLENTEM. Sed eosdem dentes postea Carinus mulieri cuidam dono dedit, quæ lectum ex iis fecisse narratur. Et quia nunc scitur, & sciri apud posteros nihil proderit, taceo. Ita donum Indicum Ioui OPT. MAX. consecratum, per deterrimum principem & ministerium libidinis factum videtur & pretium. Fuit tamen Firmus statura ingenti, oculis foris eminẽtibus, capillo crispo, frõte vulnerata, vultu nigriore, reliqua parte corporis candidus, sed pilosus atque hispidus, ita vt eum plerique *Cyclopem* vocarent. Carne multa vescebatur, struthionem ad diem comedisse fertur. Vini non multum bibit, aquæ plurimum, mente firmissimus, neruis robustissimus ita vt triarium vinceret, cuius Varro Ælius meminit. Nam & incudem superpositã pectori constanter aliis tundentibus pertulit, quum ipse recliuus ac resupinus & curuatus in manus penderet potius quàm iaceret. Fuit tamen ei contentio cum Aureliani ducibus ad bibendum, siquando eum tentare voluisset. Nam quidam Burburus nomine, de numero vexillariorũ notissimus potator, quum ad bibendũ eũdem prouocasset, situlas duas plenas mero duxit: & toto postea conuiuio sobrius fuit. Et quum ei Burburus diceret, *Quare non fæces bibisti?* respondit ille, *Stulte, terra non bibitur.* Leuia persequimur, quum maiora dicenda sint. Hic ergo contra Aurelianum sumpsit imperium ad defendendas partes quę supererant Zenobiæ. Sed Aureliano de Carris redeunte superatus est. Multi dicunt laqueo vitam eum finisse: aliud edictis suis ostendit Aurelianus. namque quum eum vicisset, tale dictum Romæ proponi iussit. *Amantissimo sui pop. Rom. Aurelianus Augustus S. D. Pacato vndique gentium toto quà patet orbe terrarum, Firmum etiam latronem*

A *Ægyptium, barbaricis motibus æstuantem, & fœminei propudij reliquias colligentem, ne plurimum loquar, fugauimus, obsedimus, cruciauimus, & occidimus. Nihil est, Romulei Quirites, quod timere poßitis. Canon Ægypti, qui suspensus per latronem improbum fuerat, integer veniret si vobis esset cum senatu concordia, cum equestri ordine amicitia, cum prætorianis affectio. Ego efficiam ne sit aliqua solicitudo Romana. Vacate ludis, vacate circensibus. Nos publicæ neceßitates teneant: vos occupent voluptates. Quare sanctißimi Quirites.* & reliqua. Hæc nos de Firmo cognouisse scire debuisti, sed digna memoratu. Nam ea quæ de B illo Aurelianus Festiuus libertus Aureliani sigillatim retulit, si vis cognoscere, eundem oportet legas, maximè qui in dicat Firmum eundem inter crocodilos vnctum, crocodilorum adipibus natasse, & elephantum rexisse, & hippopotamos edisse, & sedentem ingẽtibus struthionibus vectum esse, & quasi volitasse. Sed hæc scire quid prodest? quum & Liuius & Sallustius taceant res leues de iis quorum vitas scribendas arripuerint. nõ enim scimus quales mulos Clodius habuerit, aut mulas T. Annius Milo, aut vtrum Tusco equo sederit Catilina an Sardo, vel quali chlamyde Pom- C peius vsus fuerit, an purpura. Quare finem de Firmo faciemus, venientes ad Saturninum, qui contra Probum imperium sibimet in Orientis partibus vindicauit.

SATVRNINVS.

Saturninus oriundus fuit Gallis ex gente hominum inquietißima, & auida semper vel faciendi principis vel imperij. Huic inter cæteros duces, qui verè summus videretur, Aurelianus limitis orientalis ducatum dedit, sapien- D ter præcipiens ne vnquam Ægyptum videret. Cogitabat enim, quantum videmus, vir prudentißimus, Gallorũ naturam, & verebatur ne si perturbidam ciuitatem vidisset, quò eum natura ducebat, societate quoque hominum duceretur. Sunt enim Ægyptij (vt satis nosti) viri ventosi, furibundi, iactantes, iniuriosi, atque adeò vani, liberi, nouarum rerũ vsque ad cantilenas publicas cupientes, versifica-

ficatores, epigrammatarij, mathematici, aruſpices, medici. A nam & Chriſtiani, Samaritæ, & quibus præſentia ſemper tempora cum enormi libertate diſpliceant. Ac ne quis mihi Ægyptiorum iraſcatur, & meum eſſe credat quod in literas retuli, Adriani epiſtolam ex libris Phlegontis liberti eius proditam, ex qua penitus Ægyptiorum vita detegitur, indidi. *Adrianus Aug. Seruiano* COS. *S. Ægyptum quam mihi laudabas, Seruiane chariſſime, totam didici, leuem, pendulam, & ad omnia famæ momenta volitantem. Illi qui Serapin colunt, Chriſtiani ſunt: & deuoti ſunt Serapi, qui ſe Chriſti epiſcopos dicunt. Nemo illic archiſynagogus Iudæorum, nemo Samarites, nemo Chri-* B *ſtianorum presbyter, non mathematicus, non aruſpex, non aliptes. Ipſe ille patriarcha quum Ægyptum venerit, ab aliis Serapidem adorare, ab aliis cogitur Chriſtum. Genus hominum ſeditioſiſſimũ, vaniſſimum, iniurioſiſſimum: ciuitas opulenta, diues, fœcunda, in qua nemo viuat otioſus. Alij vitrum conflant, ab aliis charta conficitur: omnes certè lymphiones cuiuſcunque artis & videntur & habentur. Podagroſi quod agant habent, cæci quod agant habent, cæci quod faciant: ne chiragrici quidem apud eos otioſi viuunt. Vnus illis deus eſt. hunc Chriſtiani, hunc Iudæi, hunc omnes venerantur & gentes: & vtinam melius eſſet morata ciuitas, digna pro-* C *fectò ſui profunditate, quæ pro ſui magnitudine totius Ægypti teneat principatum. Huic ego cuncta conceſſi, vetera priuilegia reddidi, noua ſic addidi vt præſenti gratias agerẽt. denique vt primùm inde diſceſſi, & in filium meum Verum multa dixerunt, & de Antonino quæ dixerunt, comperiſſe te credo. nihil illis opto niſi vt ſuis pullis alantur, quos quemadmodum fœcundant, pudet dicere. Calices tibi allaſſontes verſicolores tranſmiſi, quos mihi ſacerdos templi obtulit, tibi & ſorori meæ ſpecialiter dedicatos, quos tu velim feſtis diebus conuiuiis adhibeas. Caueas tamen ne his Africanus noſter indulgenter vtatur.* Hæc ergo cogitans de Ægyptiis Aure- D lianus iuſſerat ne Saturninus Ægyptum videret: & mente quidem diuina. Nam vt primùm Ægyptij magnam poteſtatem ad ſe veniſſe viderunt, ſtatim clamauerunt, *Saturnine Auguſte, dij te ſeruent*: & ille quidem, quod negari non poteſt, vir ſapiens, de Alexandrina ciuitate mox fugit, atque ad Palæſtinam rediit. Ibi tamen quum cogitare cœpiſſet,

A tutum sibi non esse si priuatus viueret, deposita purpura ex simulacro Veneris, cyclade vxoria militibus circunstantibus amictus, & adoratus est. Auum meum sæpe dicentem audiui se interfuisse quum ille adoraretur. Flebat (inquit) & dicebat, *Necessarium (si non arroganter dicam) Resp. virum perdidit. Ego certè instauraui Gallias, ego à Mauris possessam Africam reddidi. Ego Hispanias pacaui. Sed quid prodest? omnia hæc affectato semel honore perierunt.* Et quum eum animarent, vel ad vitam, vel ad imperium, qui induerũt purpuram, in hæc verba disseruit, *Nescitis amici, quid mali sit imperare. Gladij &* B *tela nostris ceruicibus impendent, imminēt hastæ vndique, vndique spicula, ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur: non cibus pro voluptate, non iter pro autoritate, non bella pro iudicio, non arma pro studio. Adde quòd omnis ætas in imperio reprehenditur. Senex est quispiam? inhabilis videtur: sin minus, inest furor. namquòd imperatorem me cupitis, in necessitatem mortis me trahitis. Sed habeo solatium mortis, solus perire non potero.* M. Saluidienus hanc ipsius orationem verè fuisse dicit, & fuit re vera non parum literatus. Nam & in Africa rhetoricæ operam dederat, Romæ frequentauerat pergulas magistrales. Et ne C longius progrediar, dicendum est quod præcipuè ad hunc pertinet. Errare quosdam scio, & putare hunc esse Saturninũ qui Gallieni temporibus imperium occupauit: quum hic longè alius fuerit, & Probo penè nolente sit occisus. Fertur autem Probus & clementes ad eum literas sæpe misisse & veniam esse pollicitum: sed milites qui cum eo fuerant, non credidisse. Obsessum denique in castro quodam ab iis quos Probus miserat, inuito Probo esse iugulatum. Longum est friuola quæque cõnectere, & odiosum dicere: quali statura fuerit, quo corpore, quo decore, quid biberit, D quid comederit, ab aliis ista dicantur, quæ propè ad exemplum nihil prosunt. Nos ad ea quæ sunt dicenda, redeamus.

PROCVLVS.

PRoculo patria Albingauni fuere, positi in Alpibus maritimis: domi nobilis, sed maioribus latrocinantibus,

atque adeo pecore ac seruis & iis rebus quas abduxerat, satis diues. Fertur denique eo tempore quo sumpsit imperiũ duo millia seruorum suorum armasse. Huic vxor virago, quę illũ in hanc præcipitauit dementiam, nomine Sampso, quod ei postea inditum est: nam antea Viturgia nominata est. Filius Herennianus, quem & ipsum, quinquennium si impleſſet, (ita enim loquebatur) dicaſſet imperio. Homo, quòd negari non poteſt, optimus, idémque fortiſſimus: ipse quoque latrociniis aſſuetus, qui tamen armatam semper egerit vitam. Nam & multis legionibus tribunus præfuit, & fortia edidit facta: & quoniam minima quæque iucunda sunt, atque habent aliquid gratiæ quum leguntur, tacendũ non est, quod & ipse gloriatur in quadam sua epistola, quam ipsam melius est ponere quàm de ea plurimum dicere. *Proculus Metiano affini* S. D. *Centum ex Sarmatia virgines cepi. Ex his vna nocte decem iniui: omnes tamen, quod in me erat, mulieres intra dies* XV *reddidi.* Gloriatur (vt vides) rem ineptam, & satis libidinosam: atque inter fortes se haberi credit si criminum densitate coaleſcat. Hic tamen quum etiam post honores militares se improbè & libidinosè, tamen fortiter ageret, hortantibus Lugdunensibus, qui & ab Aureliano grauiter contusi videbantur, & Probum vehementiſſimè pertimescebãt, in imperium vocitatus est ludo penè & ioco, vt Onesimus dicit: quod quidem apud nullũ alium reperiſſe me scio. Nam quum in quodam cõuiuio ad latrunculos luderetur, atque ipse decies imperator exiſſet, quidam nõ ignobilis scurra, *Aue* (inquit) *Auguste.* Allatáq; lana purpurea, humeris eius iunxit, eúmq; adorauit: timor inde conſciorum, atque inde iam exercitus tentatio & imperij. Non nihilum tamẽ Gallis profuit. Nam Alemannos qui tunc adhuc Germani dicebantur, non sine glorię splendore contriuit, nunquam aliter quàm latrocinandi pugnãs modo. Hunc tamen Probus fugatum vsque ad vltimas terras, & cupientem in Francorum auxilium venire, à quibus originem se trahere ipse dicebat, ipsis prodentibus Francis, quibus familiare est ridendo fidem frangere, vicit & interemit. Posteri eius etiam nunc apud Albingaunos agunt,

A qui ioco solent dicere sibi nō placere esse vel principes vel
latrones. Hæc digna memoratu de Proculo didicisse me-
mini. Veniamus ad Bonosum, de quo multo minora con-
didi.

BONOSVS.

BOnosus homo Hispaniensis fuit, origine Britannus:
Galla tamen matre (vt ipse dicebat) rhetoris filius: vt
ab aliis comperi, pædagogi literarij. paruulus patrem ami-
sit, atque à matre fortissima educatus, literarum nihil didi-
B cit. Militauit primùm inter ordinarios, deinde inter equi-
tes: duxit ordines, tribunatus egit, dux limitis Rhetici fuit:
bibit quantum hominum nemo. De hoc Aurelianus sæ-
pe dicebat, *Non vt viuat natus est, sed vt bibat.* quem qui-
dem diu in honore habuit causa militiæ. Nam siquando
legati Barbarorum vndecunque gentium venissent, ipsis
propinabat, vt eos inebriaret, atque ab his per vinum cun-
cta cognosceret. Ipse quantumlibet bibisset, semper secu-
rus & sobrius: &, vt Onesimus dicit scriptor vitæ Probi,
adhuc in vino prudentior. Habuit præterea rem mirabi-
C lem, vt quãtum bibisset. tantum mingeret: neque vnquam
aut eius pectus, aut venter, aut vesica grauaretur. Hic idem
quum quodam tempore in Rheno Romanas luxurias Ger-
mani incendissent, timore ne pœnas daret, sumpsit impe-
rium: ídque diutius tenuit quàm rebatur. Nam longo gra-
uíque certamine à Probo superatus, laqueo vitam finiuit.
Tunc quidem iocus extitit, *Amphoram pendere, nō hominem.*
Filios duos reliquit, quibus ambobus Probus pepercit,
vxore quoque eius in honore habita, & vsque ad mortem
salario præstito. Fuisse enim dicitur (vt & auus meus dice-
D bat) fœmina singularis exempli, & familiæ nobilis gentis
Gotthicæ: quam illi Aurelianus vxorem idcirco dederat
vt per eum à Gotthis cũcta cognosceret. Erat enim illa vir-
go regalis. Extant literæ ad legatũ Thraciarum scriptæ, de
iis nuptiis & donis quæ Aurelianus Bonoso dari nuptiarũ
causa iussit, quas ego inserui: *Aurelianus Augustus Gallonio
Auito salutē. Superioribus literis scripserã, vt optimates Gotthicas*

apud Perinthum collocares, decretis salariis, non vt singulæ acciperent, sed vt septem simul vnum conuiuium haberent. Quum enim diuisæ accipiunt, & illæ parum sumūt, & Resp. plurimum perdit. Nunc tamen quoniam placuit Bonoso Hunilam dari, dabis ei iuxta breue infrà scriptum omnia quæ præcipimus: sumptu etiam publico nuptias celebrabis. Breuis numerus fuit: Tunicas palliolatas hyacinthinas subsericas: tunicam auro clauatam subsericam librilem vnam, interulas dilores duas, & reliqua quæ matronæ conueniunt. Ipsi dabis aureos Philippeos centum, argenteos Antoninianos mille, æris H-S *decies.* Hæc me legisse teneo de Bonoso, & potui quidem horum vitam præterire, quos nemo quærebat. Attamen, ne quid fidei deesset, etiam de iis quæ didiceram intimanda curaui. Superſunt mihi Carus, Carinus, & Numerianus: nam Diocletianus & qui sequuntur, maiore stylo dicendi sunt.

FLAVII VOPISCI SYRACVSII CARVS.

Ato remp. regi, eámque nunc ad summum euehi, nunc ad minima retrahi, Probi mors satis prodidit. Nam quum ducta per tempora variis vel erecta motibus, vel afflicta, nunc tempestate aliqua, nunc felicitate variata, omnia propè passa esset quæ patitur in homine vno mortalitas, videbatur post diuersitatem malorum iam secura continuata felicitatis mensura, post Aurelianum vehementem principem Probo ex sententia senatus & popul, leges & gubernacula tēperante. Sed ruina ingens vel naufragij modo vel incendij accensis fataliter militibus, sublato è medio tali principe, in eam desperationem votum publicum redegit vt timerent omnes Domitianos, Vitellios, & Nerones. Plus enim timetur de incertis moribus principis, maxime in ea Repub. quæ recentibus confossa vulneribus, Valeriani

A captiuitatem, Gallieni luxuriam, x x x etiam prope tyrannorum cæsa ciuilium membra sibimet vindicantium perpessa mœruerit. Nã si volumus ab ortu vrbis repetere quas varietates sit passa Rom Resp. inueniemus nullam magis vel bonis floruisse vel malis laborasse. Et vt à Romulo incipiam vero patre ac parente Reip. quæ illius felicitas: qui fundauit, constituit, roborauítque Remp. atque vnus omnium conditorum perfectam vrbem reliquit: Quid deinde Numam loquar: qui frequentem bellis & grauidam triumphis ciuitatem religione muniuit? Venit igitur vsque
B ad Tarquinij Superbi tempora nostra Resp. sed passa tempestatem de moribus regiis, non sine graui exitio semet vlta est. Adoleuit deinde vsque ad tempora Gallicani belli: sed quasi quodam mersa naufragio, capta prætet arcem vrbe, plus penè mali sensit quàm tũc boni habuerat. Reddidit se deinde in integrum, sed eousque grauata est Punicis bellis ac terrore Pyrrhi, vt mortalitatis mala precordiorum timore sentiret. Creuit deinde victa Carthagine, trans maria missis imperiis: sed socialibus affecta discordiis, extenuato felicitatis sensu vsque ad Augustum bellis ciuili-
C bus confecta consenuit: per Augustum deinde reparata: si reparata dici potest, libertate deposita. Tamen vtcunque (etiamsi domi tristis fuit) apud exteras gentes effloruit: passa deinceps tot Nerones, per Vespasianum caput extulit. Nec omni Titi felicitate læta, Domitiani vulnerata immanitate, per Neruam atque Traianũ vsque ad Marcum solito melior, Commodi vecordia, & crudelitate lacerata est: nullum post hæc præter Seueri diligentiam vsque ad Alexãdrum Mammææ sensit bonum. Longum est quæ sequuntur vniuersa connectere. Vti enim principe Vale-
D riano non potuit, & Gallienũ per quindecim annos passa est. Inuidit Claudio longinquitatem imperij, amans varietatum propè & semper inimica fortuna iustitiæ. Sic enim Aurelianus occisus est, & sic Tacitus absumptus, sic Probus cæsus, vt appareat nihil tam gratum esse fortunæ quàm vt ea quæ sunt in publicis actibus, euẽtuum varietate mutentur. Sed quorsum talibus querelis & temporum

casibus destinemur? veniamus ad Carum, medium (vt ita dixerim) virum, inter bonos magis quàm inter malos principes collocandum, & longè meliorem, si Carinum non reliquisset hæredem. Cari patria sic ambiguè à plerisque proditur vt præsumptè veritatem dicere nequeam, quę illa vera sit. Onesimus enim, qui diligentissimè vitam Probi scripsit, dicit Romæ illum & natum & literis eruditum: sed Illyricianis parentibus fuisse contendit. Sed Fabius Cerilianus, qui tempora Cari, Carini, & Numeriani solertissimè persequutus est, neque Romę, sed in Illyrico genitum; neque Pannonis, sed Pœnis parentibus asserit natum. In ephemeride quadam legisse memini Carum Mediolanensem fuisse, sed auo iuri Aquileiēsis ciuitatis insertum. Ipse, quod negari non potest, vt epistola eius indicat quam proconsul ad legatum scripsit, quum eum ad bona hortaretur officia, Romanus vult videri. Epistola Cari: *Carus Manlius Aurelianus proconsul Ciliciæ, Iunio legato suo. Maiores nostri Romani illi principes in legatis creandis hac vsi sunt consuetudine, vt morum suorum specimen per eos ostenderent quibus Rempub. delegabant. Ego verò, si ita non esset, aliter non fecissem: feci aliter, si te iuuante non fallar. Fac igitur vt maioribus nostris, id est Romanis, non discrepemus viris.* Vides, quòd tota epistola maiores suos Romanos vult intelligi. Indicat & oratio eius ad senatum data istam generis prærogatiuam. Nam quumprimùm imperator esset creatus, sic ad senatorium ordinē scripsit inter cætera. *Gaudendum est itaque P. C. quòd vnus ex vestro ordine, vestri etiā generis imperator est factus. Quare adnitemini ne meliores peregrini quàm vestri esse videātur.* Hoc quoque loco satis clarum est illum voluisse intelligi se esse Romanum, id est Roma oriundū. Hic igitur per ciuiles & militares gradus, vt tituli statuarū eius indicāt, præfectus prætorij à Probo factus tantum sibi apud milites amoris locauit, vt interfecto Probo tāto principe, solus dignissimus videretur imperio. Non me præterit suspicatos esse plerosque, & eos in fastos retulisse, Cari factione interemptum Probum, sed neque meritum Probi erga Carum, neque Cari mores id credi patiūtur: simul quia Probi mortem &

A acerrimè & constantissimè vindicauit. Quid autem de eo Probus senserit, indicant literæ de eius honoribus ad senatum datæ. *Probus Augustus amantißimo senatui suo salutē dicit,* Inter cætera: *Felix esset nostra Resp. si qualis Carus est, aut plerique vestrûm, plures haberem in actibus collocatos. Quare equestrem statuam viro morum veterum (si vobis placet) decernendam censeo: addito eo, vt publico sumptu, vel eidem exædificetur domus, marmoribus à me delatis. Decet enim nos talis integritatem remunerari viri.* & reliqua. Ac ne minima quæque cōnectam, & B ea quæ apud alios poterunt inueniri, vbi primùm accepit imperium, consensu omnium militum bellum Persicum quod Probus parabat, aggressus est, liberis Cęsaribus nuncupatis: & ita quidem vt Carinum ad Gallias tuendas cum viris lectissimis destinaret: secum verò Numerianum adolescentem, cum lectissimum, tum etiam disertissimum, duceret. Et dicitur quidem sępe dixisse se miserum quòd Carinum ad Gallias principem mitteret, neque illa ætas esset Numeriani vt illi Gallicanum, quod maximè constantem principem quærit, crederetur imperium. Sed hæc aliâs. C Nam extāt iam literæ Cari, quibus apud præfectum suum de Carini moribus queritur, vt appareat verum esse quod Onesimus dicit, habuisse in animo Carum vt Carino Cæsareum abrogaret imperium. Sed hæc (vt diximus) aliâs in vita Carini dicenda sunt. Nunc ad ordinem reuertamur. Ingenti apparatu, & totis viribus Probi profligato magna ex parte bello Sarmatico quod gerebat, cōtra Persas profectus, nullo sibi occurrente, Mesopotamiam Carus cepit, & Ctesiphōtem vsque peruenit. Occupatísque Persis domestica seditione, imperatoris Persici nomen meruit. Verùm quum auidus gloriæ, præfecto suo maximè iurgante D qui & ipsius & filij eius quærebat exitium, pupiēs imperare, longius progressus esset, vt alij dicunt morbo: vt plures, fulmine interemptus est. Negari non potest eo tempore quo periit tātum fuisse subitò tonitruum vt multi terrore ipso exanimati esse dicātur. Quum igitur ægrotaret atque in tentorio iaceret, ingenti exorta tempestate, immani coruscatione, immaniori, vt diximus, tonitru, exanimatus est.

Iunius

Iunius Calphurnius qui ad memoriam dictabat:talem ad A
præfectum vrbis super morte Cari epistolam dedit inter cætera: *Quum*(inquit) *Carus princeps noster verè carus ægrotaret tanti turbinis, subitò exorta tempestas est vt caligarent omnia, neque alter alterum nosceret: coruscationum deinde ac tonitruum in modum fulgurum igniti sideris continuata vibratio, omnibus nobis veritatis scientiam sustulit. Subitò enim conclamatum est imperatorem mortuum, & post illud præcipuè tonitruum quod cuncta terruerat. His accessit quòd cubicularij dolentes principis mortem, incenderunt tentorium. Vnde fama emersit fulmine interemptum eum quem, quantum scire possumus, ægritudine constat absumptũ.* B
Hanc ego epistolam idcirco indidi quòd plerique dicunt vim fati quondam esse vt Rom. princeps Ctesiphontem transire non possit: ideóque Carum fulmine absumptum quòd eos fines transgredi cuperet qui fataliter constituti sunt. Sed sibi habeat artes suas timiditas calcanda virtutibus. Licet planè ac licebit per sacratissimum Cæsarem Maximianum Persas vincere, atque vltra eos progredi: & futurum reor, si à nostris non deseratur promissus numinum fauor. Bonum principem Carum fuisse, cum multa indicant, tum illud etiam quod statim adeptus imperium, C
Sarmatas adeo morte Probi feroces vt inuasuros se non solùm Illyricum, sed Thracias quoque Italiámque minarentur: ita inter bella patiendo contulit vt paucissimis diebus Pannonias securitate donauerit, occisis Sarmatarum sedecim millibus, captis diuersi sexus viginti millibus. Hęc de Caro satis esse credo. Veniamus ad Numerianum, cuius & vicinior patri, & admirabilior per socerum suum facta videtur historia. Et quanuis Carinus maior ætate fuerit, prior etiam Cæsar sit nuncupatus, tamen necesse D
est vt prius de Numeriano loquamur, qui patris sequutus est mortem: pòst de Carino, quem vir Reip. necessarius, Augustus Diocletianus, habitis conflictibus interemit.

A

FLAVII VOPISCI SYRACVSII NVMERIANVS.

VMERIANVS Cari filius, moratus egregiè & verè dignus imperio, eloquentia etiam præpollens, adeo vt publicè declamauerit, ferantúrque illius scripta nobilia, declamationi tamen quàm Tulliano accommodatiora stylo. Versu autem ta-
B lis fuisse prædicatur vt omnes poetas sui temporis vicerit. Nam & cum Olympio Nemesiano contendit, qui ἁλιευτικὰ, κυνηγετικὰ, & ναυτικὰ scripsit: quíq; omnibus coloniis illustratus emicuit & Aurelium Apollinarem amborum scriptorem, qui patris eius gesta in literas retulit, iisdem quæ recitauerat editis veluti radio solis obtexit. Huius oratio fertur ad senatum missa tantum habuisse eloquentiæ, vt illi statua non quasi Cæsari, sed quasi rhetori decerneretur ponenda in bibliotheca Vlpia, cui subscriptum est, NVMERIANO
C CÆSARI ORATORI TEMPORIBVS SVIS POTENTISSIMO. Hic patri comes fuit bello Persico: quo mortuo quum nimio fletu oculos dolere cœpisset, quòd illud ægritudinis genus nimia vtpote familiarissima, confectus angustia incurrisset: & dum lectica portaretur, factione Arrij Apri soceri sui, qui inuadere conabatur imperium, occisus est. Sed quum per plurimos dies de imperatoris salute quæreretur à milite, cócionaretúrque Aper, idcirco illum videri non posse quòd oculos inualidos à vento ac sole subtraheret, fœtore tamē cadaueris res esset prodita, omnes inuaserunt Aprum, cuius factio non latere
D potuit, cúmque ante signa & principia protraxere. Tunc habita est ingens concio, factum etiam tribunal. Et quum quæreretur quis vindex Numeriani iustissimus fieret, quis daret Reip. bonus princeps, DIOCLETIANVM omnes diuino consensu, cui multa iam signa facta dicebātur imperij, Augustum appellauerūt, domesticos tūc regentem, virum insignem, callidum, amantem Reip. amantem suorum, &

ad omnia quæ tempus quæsierat, paratum: consilij semper A
alti, nonnunquam tamen effrontis, sed prudētis, nimia pertinacia motus inquieti pectoris comprimentis. Hic quum tribunal conscendisset, atque Augustus esset appellatus, & quæreretur quemadmodū Numerianus esset occisus, educto gladio Aprum præfectum prætorij ostentans percussit; addens verbis suis, *Hic est autor necis Numeriani.* Sic Aper seipsum fœdauit, & deformibus consiliis agens dignum moribus suis exitum dedit. Auus meus retulit se interfuisse concioni quum Diocletiani manu esset Aper occisus: percussisse autē dicebat Diocletianum, & dixisse, *Gloriare* B
Aper, Æneæ magni dextra cadis. Quid ego miror de homine militari, quamuis sciam plurimos plus quàm militares vel Græcè vel Latinè, vel comicorum vsurpare dicta vel talium poetarum. Ipsi denique comici plerunque sic milites inducunt, vt eos faciant vetera dicta vsurpare. Nam &, *Lepus tute es, & pulpamentum quæris*, Liuij Andronici dictum est: multáque alia quæ Plautus Cæciliúsque posuerūt. Curiosum non puto, neque satis vulgare, fabellam de Diocletiano Augusto ponere hoc conuenientem loco, quæ illi data est ad omen imperij. Auus meus mihi retulit ab C
ipso Diocletiano compertū. Quum (inquit) Diocletianus apud Tungros in Gallia quadam in caupona moraretur, in minoribus adhuc locis militans, & cum Druide quadam muliere rationem conuictus sui quotidiani faceret, at illa diceret, *Diocletiane nimium auarus, nimium parcus es*, ioco non serio Diocletianus respondisse fertur, *Tunc ero largus quum imperator fuero.* Post quod verbum Druias dixisse fertur, *Diocletiane iocari noli: nam imperator eris quum Aprum occideris.* Semper exinde Diocletianus in animo habuit imperij cupiditatem, idque Maximiano cōscio atque auo meo, D
cuius hoc dictum à Druide ipso retulerat. Denique vt erat altus, risit & tacuit. Apros tamen in venationibus, vbi fuit facultas, manu sua semper occidit. Denique quum Aurelianus Imperium accepisset, quum Probus, quum Tacitus, quum ipse Carus, Diocletianus dixit, *Ego semper apros occido; sed alter semper vtitur pulpamento.* Iā illud notū est, at-

A que vulgatum, quòd quum occidisset Aprum præfectum prætorij dixisse fertur, *Tandem Aprum fatalem occidi.* Ipsum Diocletianum idem auus meus dixisse dicebat, nullam aliā fuisse sibi causam occidendi manu sua Aprum, nisi vt impleret Druidis dictum, & suum firmaret imperium. Non enim tam crudelem se innotescere cuperet, primis maximè diebus imperij, nisi illum necessitas ad hanc atrocitatem occisionis attraheret. Dictum est de Caro, dictum etiam de Numeriano, superest nobis Carinus.

B

FLAVII VOPISCI SYRACVSII CARINVS.

ARINVS homo omnium contaminatissimus, adulter, frequens corruptor iuuentutis (pudet dicere quod in literas Onesimus retulit) ipse quoque male vsus genio sexus sui. Hic quum Cæsar decretis sibi
C Galliis atque Italia, Illyrico, Hispaniis ac Britanniis & Africa, relictus à patre Cæsarianum teneret imperium, sed ea lege vt omnia faceret quę Augusti faciūt, enormibus se vitiis & ingenti fœditate maculauit. Amicos optimos quosque relegauit: pessimum quenque elegit aut tenuit: præfectum vrbi vnum ex cancellariis suis fecit: quo fœdius nec cogitari potuit aliquando, nec dici. Præfectum pretorij quem habebat, occidit: in eius locum Matronianum, veterem conciliatorem fecit. Vnum ex his notarium quem stuprorum & libidinum conscium semper atque ad-
D iutorem habuerat, inuito patre consulem fecit. Superbas ad senatum literas dedit. Vulgo vrbis Romæ quasi populo Rom. bona senatus promisit. Vxores ducendo ac reiiciendo nouem duxit, pulsis plerisq; prægnantibus. Mimis, meretricibus, pantomimis, cantoribus atq; lenonibus, Palatium impleuit. Fastidium subscribendi tantum habuit vt impurum quemdam cum quo semper meridie iocabatur,

ad subscribendum poneret, quem obiurgabat plerunque A
quòd bene suam imitaretur manum. Habuit gemmas in
calceis: nisi gemmata fibula vsus non est. Baltcum etiam
sæpe gemmatum. Regem denique illum Illyrici plerique
vocitarunt. Præfectus nunquam COSS. obuiam processit.
Hominibus improbis plurimum detulit, eósque ad conuiuium semper vocauit. Centū libras auium, cētum piscium, mille diuersæ carnis in conuiuio suo frequenter exhibuit. Vini plurimum effudit. Inter poma & melones natauit. Rosis Mediolanensibus & triclinia & cubicula strauit. Balneis ita frigidis vsus est, vt solent esse cellæ suppositoriæ, frigidariis semper niualibus. Quùm hyemis tempore ad quēdam locum venisset in quo fons erat aqua pertepida, vt solet per hyemen naturaliter, eáque in piscina vsus esset, dixisse balneatoribus fertur, *Aquam mihi muliebrem præparatis*: atque hoc eius clarissimum dictum effertur. Audiebat pater eius quæ ille faceret, & clamabat, *Non est meus*. Statuerat denique Constantium (qui postea Cæsar est factus tunc autem præsidatum Dalmatiæ administrabat) in locum eius subrogare quòd nemo tunc vir melior videbatur: illum verò (vt Onesimus dicit) occidere. Longum est si de eius C luxuria plura velim dicere. Quicunque ostiatim cupit noscere, legat etiam Fuluium Asprianum vsque ad tædium gestorum eius vniuersa dicentem. Hic vbi patrem fulmine absumptum, fratrem à socero interemptum, Diocletianum Augustum appellatum comperit, maiora vitia & scelera edidit, quasi iam liber à frenis domesticæ pietatis suorum moribus absolutus. Nec ei tamen defuit ad vindicandum sibimet imperium vigor mentis. Nam contra Diocletianū multis præliis conflixit. Sed vltima pugna apud Murtium commissa, victus occubuit. Hic trium principum finis fuit, D Cari, Numeriani, & Carini: post quos Diocletianum & Maximianum principes dij dederūt, iungentes talibus viris Galerium atque Constantium: quorum alter natus est, qui acceptam ignominiam Valeriani captiuitate deleret: alter qui Gallias Romanis legibus redderet. Quatuor sanè principes mundi, fortes, sapientes, benigni, & admodum li-

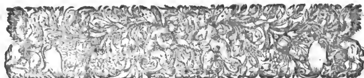
A berales, vnum in Republica sentientes: præterea senatus
Rom. moderati, populo amici, potestate graues, religiosi,
& quales principes semper orauimus: quorum vitam singulis
libris Claudius Eusthenius, qui Diocletiano ab epistolis
fuit, scripsit: quod idcirco dixi, ne quis à me tantam
rem quæreret, maximè quum vel viuorum principum vita
non sine reprehensione dicatur. Memorabile maximè &
Carini & Numeriani hoc habuit imperium, quòd ludos
Romanos nouis ornatos spectaculis dederunt, quos in Palatio
circa porticum stabuli pictos vidimus. Nam & neuro-
B baten, qui velut in ventis cothurnatus ferretur, exhibuit:
& Tichobaten, qui per parietem vrso eluso cucurrit: & vrsos
mimum agentes: & item centum salpistas vno crepitu
concinentes, & centum camptaulas, choraulas centum,
etiam pithaulas centum, pantomimos & gymnicos mille:
pegma præterea, cuius flammis scena conflagrauit, quam
Diocletianus postea magnificentiorem reddidit. Mimos
præterea vndique aduocauit. Exhibuit & ludum Sarmaticũm
quo dulcius nihil est. Exhibuit Cyclopem adornatũ.
& Græcis artificibus & gymnicis, & histrionibus & musi-
C cis aurum & argentum donata, & vestis serica. Sed hæc
omnia nescio quantum ad populum gratiæ habeant, nullius
certè sunt momenti apud principes bonos. Diocletiani
denique dictum fertur, quũ ei quidam largitionalis suus
editionem Cari laudaret, dicens multum placuisse principes
illos causa ludorum theatralium ludorúmque circensium,
Ergo (inquit) *bene risus est imperio suo Carus*. Denique
quum omnibus gentibus aduocatis Diocletianus daret ludos,
parcissimè vsus liberalitate, dicens, *castiores esse oportere
ludos spectante censore*. Legat hunc locum Iunius Messala,
D quem ego liberè culpare audeo. Ille enim patrimonium
suum scenicis dedit, hæredibus abnegauit: matris tunicam
dedit mimæ, lacernam patris mimo: & rectè si auiæ pallio
aurato atque purpurato, pro syrmate tragœdus vteretur.
Inscriptum est adhuc in choraule pallio tyrianthino, quo
ille velut spolio nobilitatis exultat, Messalæ nomen & vxoris.
Iam quid lineas petitas Ægypto loquar? quid Tyro &

Sidone tenuitate perlucidas, micantes purpura, plumandi A
difficultate pernobiles? Donati ſunt ab Atrebaticis birri petiti, donati birri Canuſini, Africanæ opes in ſcena non prius viſæ. Et hæc quidem idcirco ego in literas retuli quò futuros editores pudor tangeret, ne patrimonia ſua, proſcriptis legitimis hæredibus, mimis & balatronibus deputarent. Habe mi amice meum munus, quod ego (vt ſæpe dixi) non eloquētiæ cauſa, ſed curioſitatis, in lumen edidi: id præcipuè agens vt ſiquis eloquens vellet facta principum reſerare, materiam non requireret, habiturus meos libellos miniſtros eloquij. Te quæſo ſis contentus, nóſque B
ſic voluiſſe ſcribere, meliúſque potuiſſe, contendas.

FINIS.

RERVM ET VERBORVM IN HIS SEX SCRIPTORIBVS MEMORABILIVM INDEX.

Litera A.

TABVLA.

C.

Cælianus

TABVLA.

D.

Dicta-

TABVLA.

G.

TABVLA.

H.

Honoratus

TABVLA.

M.

TABVLA.

O

P.

TABVLA.

TABVLA.

Q.

S.

TABVLA.

T.

TABVLA.

TABVLA.

X.

Z.

FINIS.

CITTA' - ROMA
SEGNATURA - 6.5.L.39
ANNO - 2004
RESTAURATORE - RAIMONDO MILIO

SINTESI DELLE OPERAZIONI EFFETTUATE:

Controllo della numerazione, pulizia a secco con pennello morbido e tampone di gomma, scucitura dei fascicoli, lavaggio totale, deacidificazione in soluzione di bicarbonato di calcio, ricollatura con pennello e Tylose MH300P al [illegible]%, asciugatura a temperatura ambiente, spianamento, risarcimento manuale con applicazione di carta giapponese di adeguato spessore e colore e velo, rammendo alla piega ove necessario, ricomposizione dei fascicoli, cuciture su n. 3 spaghi, indorsatura su tela mussola, capitelli su pelle allumata passante, carte di guardia Ingres galletto, cartoni Canson, nuova coperta in pergamena rigida con lacci di chiusura, scritta sul dorso e collocazione, custodia in cartone per la sistemazione della vecchia legatura